ქართულის მწერლობის მოყვარეთა გამოცემა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცდა

(კრებული)

II.

შინაარსი:

1. ჰომერის ილიადა (თარგმანი) მ. ფაზელისა. 1
2. პირველი ნაბიჯი, რომანი გ. წერეთლისა. 29
3. *** ლექსი. . . . . სილოვანისა. 178
4. *** ლექსი. . . . . მ. ფაზელისა. 179
5. მეზობლები (სურათი სოფლის ცხოვრებიდან) სილოვანისა. 181
6. ქლელეს ჩამოდგა ოსი და მდვალი (ხალხური) გაგონილი ს. ღათეშიძის მიერ. 191
7. სვანურიდან (გადმოკეთებული) გ. წერეთლის მიერ. 192
8. მეფე ციმბელინი (თარგმანი) ს. ყიფიანისა. 194

ქ. ქუთაისი.

სტამბა ნ. ი. გამრეკელოვისა.

1890

ეროვნული ბიბლიოთეკა

Дозволено цензурою, 24 Февраля 1890 г. Тифлисъ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

F 4500

ჰომერის ილიადა[1]

(ვუძღვნი კნ. პაპო შარვაშიძის ქალს).

მგოსანთა ღმერთო, შეამკე აქილეს[2] პელეიანი[3],
მწყრალი, ვინც აქაელებსა ათასი მისცა ზიანი,
მრავლად დახოცა მებრძოლნი; ამოხადა რა სულები,
წყვდიადს აიდში[4] შთაავდო; სახელოვანთა ლეშები
საზრდოდ ძაღლთა და ყორანთ ჰყო: აღსრულდა ზევსის[5] ბრძანება. *)
იმ დღიდან, რაც აიშალენ, ატყდა მათ შორის ყვედრება,
ხალხთ მწყემსი მეფე ატრიდი[6] და აქილ კეთილშობილი.
რომელმა ღმერთმა უკვდავმა წაჰკიდა ორი ძმობილი?

ძე მეხთა-მტეხის და ლეტის,[7] მეფეზე მწყრალი თვით ფები[8]
ბოროტ ჭირს ხალხზე მოავლენს: სწყდება ურიცხვად ჯარები
სასჯლად ატრიდის, რადგანაც შეურაცხ ჰყო მან ბევრთანა
ქრიზი,[9] ქურუმი,[10] მოსული ფრთოსანთა ხომალდებთანა
გამოსასყიდლად ტყვე ქმნილის ქალისა არგოსლებისგან;
თან მოაქვს ოქრო ურიცხვი, ჯერ აწონილი ვერვისგან.
ხელთა აქვს კვერთხი ოქროსი, ზედ ჯილა აპოლონისა[12]

---

*) დედანშია:) რისხვა, ჰე ღმერთო, შეჰმკე აქილეს პელეიანსა
მწყრალი, ვინც არგოსელებსა ათასსა მისცემს ზიანსა,
მრავალთაც დახოცს მებრძოლთა: ამოხდის რა მათ სულებსა,
წყვდიადს აიდში შთაავდებს; სახელოვანთა ლეშებსა
საზრდოდ ძაღლთა და ყორანთ ჰყოფს: სრულდება ზევსის ბრძანება.

საქ. სსრ კ. მარქსის.
სახ. სახ. რესპუბ.

და ევედრება ცრემლ-დენით ყოველს კაცს აქაელისას,
ჯართ მწყობრთა მოურეველთა, ატრიდის ძეთა ფეხ-მალთა
ცრემლებით ვედრის მძლეველთა:

,,ოჰ, თქვენ გწყალობდესთ ღმერთები, ოლიმპის[10] მთაზე შევებულნი,
,,დაგემხოთ ციხე პრიამის და სახლად გამარჯვებულნი
,,მიქცეულ იყვნეთ; ქალწული თქვენ ჩემი დავემიბრუნეთ,
,,მიმადლეთ ღმერთსა შორ-მტყორცნსა და სასყიდელი მიიღეთ".

ერთობ თანხმობა წარმოსთქვეს ყვირილით აქაელებმა:
პატივი ესცეთო ქურუმსა, რომ შეგვიწყნარონ ღმერთებმა;
მხოლოდღა ატრიდ მეფის გულს არად იამა ეს ხმები;
ქურუმი წყრომით განდევნა და უთხრა მწარე სიტყვები:
,,მოხუცო, აწ აღარ გნახო მოსული ჩვენთან სათხოვრად!
,,აქ რას უდგეხარ? წა, გასწი! ეს მითქომს შენთვის სახსოვრად,
,,თორემ შენ ვერას გიშველის სკიპტრა, პორფირი ფებისა,
,,სულს გაეყრები, წაწყმდები მოყვასი შენის ღმერთისა.
,,ქალს თავისუფალ არა ვყოფ, ის ტყვეობაში დასჭკნება
,,არგოსის ჩვენს სასახლეში, შენგან კი შორად იქმნება;
,,ქსელსა დაიდგამს, ჩაუბექს, ხან ჩემთან ტახტზედ განსცხრება.
,,წა, ნუ მარისხებ, თუ გსურდეს მშვიდობით შინ დაბრუნება".

წარსთქვა მან, და შიშნეული მღვდელი, ბრძანების მორჩილი,
წარხდა უსიტყვოდ ზღვის პირ-პირ, რომლის უმცდარი ჩივილი
შორს განისმოდა; მოხუცმა, ნავთ დაშორებით მწუხარემ,
შეევედრა მეფე აპოლონს, ლეტას ძეს, გულით მდუღარემ:

,,ოჰ, ღმერთო, ვერცხლ-მშვილდოსანო, რომელიც იცავ და უვლი
,,ქრიზას[13] და წმინდა ქალლასა, მიევედრე გამწარებული,

,,სმინფეონ! თენედოსზედა შენ მეფობ მძლავრი, უკვდავი!
,,თუ მე საყდარი შემემკოს შენი, წყალობა მიყავი;
,,თუმცა მე შენთვის დამეწოს თხათა მსუქანი ფერდები
,,და ხბოთა, ეს აღმისრულე, ისმინე ჩემი სიტყვები:
,,მათ ნუ შეარჩენ მოხუცის მონისა შენის ცრემლებსა.
,,შენი მომწყვლელი ისრები შესტყორცე აქაელებსა".

ესრედ შესტირნა ლოცვითა მოხუცმა მაღალ-ხმიანმა
და უსმინა თვის ქურუმსა აპოლონ ვერცხლ-შვილდიანმა.

მყის ოლიმპისა წვეტით აპოლონ გარდმოხდა რისხვით
აღტყინებული,
მშვილდ-კაპარჭი აქვს ისრებით სავსე, მოხდენით მხარზედ გადა-
გდებული;
ბეჭზე დასტოკვენ, დაჩხრიალებენ ისრები, ფრთებით გამართუ-
ლები.
მიელინების დროს ღვთისა მრისხანის ბნელს ჰგავს სიჩუმით
მისი ბიჯები.
დაჯდა ბოლოს დროს ნავების წინა, ისვრის ფრთოსანსა დას-
წორებულსა,
საზარო ხმასა ახრებინებს მშვილდსა, ვერცხლებრივ გაბრწყინ-
ვებულსა.
პირველ დახოცა ზანტი ჯორები და ძაღლნი, ცუდად მოტან-
ტალენი,
შემდეგ ხალხსაცა მიმოუსია მწყვლელი ისრები მისი მწარენი.
მკვდართა ლეშების დასაწვავათა ბანაკში მრავლად აღინთებიან
კოცონნი დიდნი და მათი ალნი თითონ ზეცასა მიუწვდებიან.

ცხრა დღეს ისმოდა ვით წვიმა ჯარებზე იმ ღვთის ისრები;
მეათეს პელიდ რჩევისთვის შეკრიბა აქაელები.

ეს აზრი მას შთააგონა ღმერთმა მპყრობელმა ჰერამა'':
ის შეაწუხა აქაელთ ამდენი ჟლეტის ცქერამა
სისწრაფით ხალხი თავს იყრის და, როცა ერთად შეგროვდენ,
პირველად პელიდ ფეხ-მალმა სიტყვა სთქვა, ყურსა უპყრობდენ:
,,უნდა, ატრიდ, როგორც ვხედავ, ზღვა უკანვე გარდა-
ვიდეთ
,,დავებრუნდეთ სახლთა ჩვენთა, თუ სიკვდილსა წავუვიდეთ;
,,უეცარი ჭირი, ბრძოლა ღუპავს და სწყვეტს აქაენთ;
,,მო, ერთიცა გამოვსცადოთ, ვკითხოთ ქურუმთ, თანამცოდნეთ,
,,ან ამხსნელებს სიზმრებისას (ისიც ზევსისგან იქმნება),
,,ცათა მცხოვრები აპოლონ, შეგვიტყონ, რაზე გვიწყრება?
,,აგებ აღთქმისთვის ცუდ-ქმნილის ას ზვარაკეულ სხვერპლისა
,,შეწირვას უნდო კრავების, თუ არჩეულის თხებისა
,,მოითხოვს ღმერთი ხსნისათვის ჭირისგან არგოსლებისა''?

ეს რა სთქვა, დაჯდა აქილი, წამსვე იმ კრებათაგანი
წარმოსდგა კალხას-თესტორიდ[15], პირველი ფრთოსანთ მისანი;
რაც არს, იყო, ან იქმნება, ამა ბრძენმა სულ იცოდა,
და აქაელთ ნავთა ზღვა-ზღვა ილიონში მიუძღოდა;
წინად ცნობის ზეგარდამო ნიჭი ფებმა მას გარდმოსცა;
მან აღვსილმან მაღლის აზრით სთქვა და კრება გააოცა:
,,მეფევ აქილეს! მიბრძანე ცნობა, სანდომო ზევსისა,
,,სამართლიანად გაწყრომა ჩვენზე შორ-მტყორცნის ღმერთისა,
,,მე ვიტყვი, მაგრამ შემფიცე ღვთაებითა და ზეცითა,
,,რომ დამიფარო ყოვლითურთ შემძლებლობითა შენითა.
,,ვშიშობ, რომ არ გავარისხო კაცი, ვინც აღემატება
,,ყოველ მეფეთა, რომელსაც აქელნი ემორჩილება;
,,მეტად შემძლეა ხელმწიფე და, ვისაც გაურისხდება,
,,ბულის სიფიცხეს პირველვე თუმცა არ დაემონება,

„მაგრამ შურის კი ფარულის აღსრულებისა მზრახველი
„დროს ელოდება. გასინჯე და რქვი, თუ მყევხარ მფარველი?

საჩქაროთ პასუხსა აძლევს აქილი კეთილშობილი:
„მენდე და თამამად სთქვი, რაც იყოს შენგან ცნობილი!
„აპოლონს, ზევსის საყვარელს, ვფიცავ, რომელს შენ ლო-
ცულობ,
„კალხასო, და მით დანაელთ ზესთა ნებასა მოუთხრობ;
„არავინ არის ისრეთი ნავთა წინ, არც ვინ იქნება,
„ვფიცავ, რომ ხელი შეგახოს, მე თუ კვლავ სული მედგმება.
„დაასახელე თუნდ ატრიდ, დღეს ჯარის ბრძანებლობითა
„ყველაზე მეტი, ავსილი იგი ამპარტავნებითა“.

სთქვა და გაბედვით წინ-მეტყვემა ამცნო ხალხს მან უცო-
დველმა:
„არ ცუდის აღთქმის, სხვერპლისთვის, ვიციო მისმა მლო-
ცველმა,
„განრისხდება ჩვენ აპოლონ: ქრიზისთვის მისის ქურუმის,
„რომელიც უპატიურ ჰყო აღამემნონმა ქალისთვის;
„ფებმა მის გამო დაგვსაჯა და კვლავაც უფრო გვაწვალებს,
„დამამხობელის ჭირითა ჩვენ სხვაზე ხელს არ აიღებს,
„ვიდრე მამას არ მიგვრიან უფასოდ თავისუფალსა,
„და წმინდა ქრიზი არ ნახავს მიგზავნილს ჩვენგან თვის ქალსა;
„ამისა შემდეგ მწყრალ ღმერთსა სხვერპლი ას ზვარაკეული
„შევსწიროთ, თანაც ვევედროთ, შეგვინდოს დანაშაული“.

სთქვა სიტყვა, დაჯდა ფესტორიდ; კრებიდგან აღსდგა
ცხებული,
შემძლე, მეფე ვრცლად-მპყრობელი, მხნე აღამემნონ ქებული.
რისხვით ამღვრეულს გული აქვს აღსავსე ბოროტებითა;

თვალები ცეცხლსა ისვრიან. კალხასს პირველად წყრომითა
სასტიკად უცქერს ატრიდი და ეუბნება ენითა:
,,უბედურების წინ-მთქმელო! კარგსა აროდეს ქადაგებ,
,,სჩანს, გიხარიან, როდესაც შენის თქმით ხალხსა აწუხებ?!
,,კეთილი სიტყვა აროდეს არ გითქვამს, რაებს მოროტავ?
,,და ეხლაც შენს ცუდ აზრებსა ღმერთთა ბრძანებად მო-
ბოდავ!
,,თითქო ხალხზედა შორს-მტყორცნი ფები ვაებას მოავლენს,
,,შურს ძიობს, რადგან ქრიზორის სახსრად ქალისა ძვირფას
ძღვენს
,,არ დავეხარბე და გულით მსურდა ქალწული შავ-თვალი
,,სახლად მევლინა. კლიტემნესტს მას ვარჩევ, გითხრა მართალი;
,,თუმც ის უბიწო შემირთავს, მას ქრიზეიდა სჯობია
,,ჭკვა და გონებით, სიტურფით, მოხიბვლელობით მეტია,
,,მაგრამ თანხმა ვარ დაცავსთმო, თუ არს სარგებელ ნამდვილი,
,,უფრო მსურს ხალხი დავიხსნა, ვიდრე ვისრულო წადილი.
,,თქვენ კი მე დღესვე მომგვარეთ ნაცვალი ჯილდო ბანაკში
,,არგოსელების, მარტო მე რცხვენილ არ დავრჩე მთელ
ჯარში;
,,ამას თქვენც ხედავთ ყველანი, რომ ხელისაგან მისხლტება
,,მე ჯილდო წილად ხდომილი, აწ მსგავსი რაღა შემხვდება?

პირველ მას აძლევს პასუხსა ფეხ-მალი აქილ, ზე მდგარი:
,,სვითა ამაყო ატრიდო! ხარ მეტად ხარბი, ანგარი.
,,სად პოონ შენთვის სხვა ჯილდო აქეანთ გულ-კეთილებმა?
,,არა გვაქვს არსად დაცული ჩვენ საზოგადო ქონება.
,,რაცა აკლებულ ქვეყნებში ვიშოვეთ, დავიდეთ წილი
,,და, რაც ვისა ხვდა, წართმევა იქნება მეტი სირცხვილი.
,,სჯობს, შენი დავეუბრუნო საამოდ ღვთისა; შემდეგში

,,ერთს სამეულად მოგიზღავთ ჩვენ, აქაელნი, შენ ხვედრში,
,,თუ ზევსმა მოგვცა შეძლება, ავიღეთ ციხე-კოშკები,
,,და ტროადისა დავლეწეთ შეუმუსრავი კედლები".
მყის მიუბრუნდა პასუხით მას აგამემნონ მორჭმული:
,,პელიდ! უკვდავთა თანსწორო, რაც არ ხარ მხნე, შეძლებული,
,,ნუ-კი ცუღლუტობ, შეცდენა ჩემი არ მოგიხერხდება;
,,გსურს, თითონ ფლობდე ჯილდოსა, და მე კი თუმცა მაკლდება,
,,ჩუმათა ვისხდე? თან მირჩევ, დავსთმო მე ქალი შვენება!
,,დე ეხლავ კმაყოფილი მყონ აქაელებმა ნაცვლითა,
,,ესრედვე გულის სანატრით, შვენებით მისვე მსგავსითა;
,,თუ უარს ჰყოფენ, მე თვითონ მივალ კარვებში და შენსას
,,გამოვიტაცებ ჯილდოსა, ან აიაქს,[16] ოდისეისას[17]
,,მე წამოვიყვან და ვაი მას, ვის წინ ჩვენ თვითონ წარვსდგებით;
,,მაგრამ ამაზე ბაასსა, ვგონებ, რომ კვლავეც მოვესწრებით,
,,ეხლა კი შავი ხომალდი ჩავუშვოთ წმინდა ზღვაშია,
,,მენავეები მოვნახოთ, კმა ღონე ჰქონდესთ მკლავშია,
,,და მიუყვანონ ქრიზედსა ქალი ბროლ-ბადახშეული,
,,იმაში ჩაჯდეს უფროსად კაცი აქაენთ რჩეული,
,,იდომენეი, ოდისე, გინდ აიაქს ტელემონისა,[18]
,,ანუ შენ თვითონ, პელიონ, გმირო, საზარო ბრძოლისა,
,,მიბრძანდი და მოგვილბუნე მწყრალ გული აპოლონისა!"

რისხვით მცქერი, ფეხებ-მალი აქილი მას ეუბნება:
,,მეფევ, ურცხვო და მცბიერო, მარად ქრთამი გელანდება!
,,ვინ იქნება აქაელთგან, მოგისმინოს ეს ბრძანება?
,,ვინ ილაშქრებს ღღეის იქით, ანუ მტერთა შეებმება?

,,მეჰე არ მოსულვარ მე ჩემით საბრძოლად ტროადლეებისა,
,,მათ ჩემთან მტრობა არა აქვთ; არც მათთა ვაჟკაცებისა
,,მტაცებლობით რამ დამკლია; ჯოგი ცხენთა და ზვარაკთა
,,უზრუნველად სცხოვრებენ, ველებში სძოვენ ბალა'თა;
,,ბედნიერს ჩემსა ფიაში'[*], ხალხ-მრავალ, ნაყოფიერში,
,,ყანები არ გაუქელავთ; ტყიანი მთები ჩვენ ზღვრებში
,,სდგანან და ორად გაჰყოფენ ზღვასაცა ზვირთნი მღელვარნი.
არა, ჩვენ შენთვის მოვსულვართ, გალ'ენთ ტროადელთ მდევარნი;
,,მენელაისა ვეძიებთ სისხლსა, და შენ კი ძაღლურად
,,ამაებს უცქერ სიზიზღით, არც სთვლი პატივად, დასტურად!
,,შენვე მექადი, ამხადო მე ჯილდო, მოპოებული
,,ბრძოლით და შრომით ომებში, აქაელთაგან რჩეული,
,,ჩემთვის პირადად ჩემგანაც დიდ-რამედ დაფასებული;
,,აგების მატყობ უძლურ ვარ, ან ღონე-დასუსტებული?!
,,შენსწორი ჯილდო მე დღემდის არც ერთხელ არ მღირსებია;
,,თუმც აყვავებულ ტროადსა რაც აქაელნი შებმია,
,,თვით უდიდესი სასჯელი ჩემ მხრებსა უტვირთებია,
,,შენ მხოლოდ ჩვენის ქლეტისთვის შორიდამ გიყურებია.
,,და თუ აქაელთ ძალ-ღონემ მტერთა ქალაქი აიღო,
,,მაშინ შენ უნდა უშრომლად პირველი ჯილდო წაიღო!
,,მე კი, დაღლილი ბრძოლითა, მცირითაც კმაყოფილი ვარ.
,,კმარა ამდენი მასხრობა, ე'ლა ფიაში მივდივარ,
,,შეუდარებლად უტკბესი არს ჩემთვის ჩემი სახლობა,
,,ფრთოსან გემებით მივმართო, და შენ კი გრჩება მადლობა;
,,ჩემისა გალანძღვისათვის მე სულაც არ მსურს მტერისა
,,ძარცვა, გლეჯა და აკლება ჯიბეებისთვის შენისა.

მსწრაფლად შესძახა მემნონმა ხალხთ ბრძანებელმა: არ მჯერა!
,,რაა, გაიქეც, თუ გნებავს, მე არ მსურს შენი დაჭერა,

,,ჩემთვის რომ დარჩე, არა გთხოვ; სხვები, ვიმედობ, ყველანი
,,პატივსა მცემენ, და ზევსი, ჩვენის ბედისა მწერალი,
,,მეტსა მომივლენს წყალობას; შენ-კი, მწყურვალე შფოთისა,
,,ყველაზედ საძულველი ხარ ჩემთვის ამ მეფეთ შორისა,
,,რომელთაც ზევსი მფარველობს! შენ მხოლოდ გიყვარს წყეული
,,აშლა, ჯახი და ბრძოლები. რაა?.. მხნეობით განთქმული
,,თუ ხარ, ეგ ღმერთთა ნებაა... წადი, სახლადვე დაბრუნდი,
,,შენი ჯარებით, გემებით თესალიაში მისცურდი,
,,იქ იბრძანებლე, არ ვზრუნავ შენზე, ვარ მთქმელი მართლისა
,,და შენსა რისხვა-ქადილსა ვსთვლი თავხედობად ბავშისა.
,,ჩემგან აპოლონ თხოულობს, რომ დავუბრუნო ქრიზიდა;
,,გავგზავნი ქალწულს ხომალდით, ჯარსაც ვაახლებ-რა გინდა?
,,შენთან კი მე გიახლები კარავში და ბრიზეიდსა
,,თვით წამოვიყვან, რომ ცხადათ გაგაგებინოს შენ ბრიყვსა,
,,რაოდენ უფლებით შენზედა მე ვარ ხელმწიფე-მაღალი,
,,რომ ჩემსა შემოდარებას ვერვინ ბედვიდეს ცოცხალი!

წარსთქვა, და პელიდს უშიშარ გულზე დაესხა ნაღველი.
თმიანი მკერდი მღელვარებს, ორ აზრთა შუა მზრახველი:
ან დაუყოვნად გაიძროს ქარქაშით ხრმალი მომსვრელი,
წინ შემოყრილნი განფანტოს, მოკლას ატრიდი მპყრობელი!
ან მძვინვარება დააცხროს, ასდვას ალვირი წყენასა.
წამს რა გონებით არჩევდა ამ გვართა ფიქრთა სრბოლასა,
ალმოიხადა მახვილი საზარო, შემაშფოთარი, —
ზურგით გაუჩნდა ათინა[20], წასტაცა ხელი მაგარი
მას ხუჭუჭ თმებში; ზეცასგან, ოქროვან ტახტზე მჯდომელის,
მოგზავნილ იყო ზეციდამ, ორთავე გმირთა მფარველის.

პელიდი მხოლოდ ხედვიდა, სხვა ვერვინ წევრი კრებისა;
შეკრთა, რა იცნა მინერვა, ასული მეხთა-მტეხისა;
უკუსდგა იგი, ღმერთასსა თვალთაგან ცეცხლი სცვიოდა;
მას მიუბრუნდა აქილეს და ფრთოსან სიტყვებს ეტყოდა:
,,ქალიშვილო ეჰიოსის, ოლიმპიდამ რათ მოსულხარ?
,,თუ ატრიდის ნახვა გინდა, სიგიჟესა მისსა სწუხხარ?
,,მაგრამ ვიტყვი — და ნათქვამი ჩემი მალე აღსრულდება:
,,ეს ვაჟკაცი ამაყობით თავს წააგებს, მოცაჰკვდება!“

პელიდსა ეტყვის ასული ზევსისა, სხივთა მფრქვეველი:
,,მშფოთარი წყრომა დააცხრე, თუ ხარ უკვდავთა მცნობელი;
,,ციით გარდამოვედ, მომგზავნა ზერამ, ტახტ-ოქროიანმა;
,,ორნივ თანასწორ უყვარხართ, სურს გიხსნასთ ელვებიანმა;
,,ჯარსა დაეხსენ, პელიონ, აკმაყოფილე მწყრალ გული;
,,მწარე სიტყვებით დაშხამე, ხრმალს ნურად ხმარობ ქებული;
,,მე წინვე გეტყვი და ადრე თვით ნახავ ამა საქმესა:
,,მალე სამგზის მეტს მდიდარსა ძღვენსა, საჩუქრებს საქებსა
,,აქვე მოგიზღვენ, დასწყნარდი, ემონე ჩვენსა სიტყვებსა“.

კვლავ მოახსენებს ათინას აქილეს ფეხებ-მალია:
,,ოჰ, ღმერთავ! თქვენის ბრძანების სრულ ყოფა ჩვენი ვალია.
რაც ცეცხლი გულს არ მედება, შფოთს ვარჩევ მოთმინებასა;
ვინც უკვდავთ ემორჩილება, უსმენენ შევედრებასა“.
წარსთქვა, და ვერცხლის ხრმლის ტარი ძლიერის ხელით მოსწურა,
ხრმალი ქარქაშში ჩააგო, ბრძანება დაადასტურა;
პალადის რჩევას ემონა, იგი ოლიმპზე აღფრინდა,
ეჰიოს მამის სადგურში, ცად მსუფევთ წრეში შევიდა.
მაგრამ ფეხ-მალმა ხელახლავ მიმართა მქისის სიტყვებით

ატრეის შვილსა და წყრომა არ შეაკავა სრულებით:
,,ღოთო, შეცქერით მურისა მსგავსო, სულით კი კურდღელო!
,,შენ ფიცხელ ომში აროდეს ამხედრებულხარ, მცარცველო;
,,ვერც წასვლა ერთად დარაჯში გმირებთან ჩვენის ჯარისა
,,მყრალ გულით გაგიბედნია. ეგ შენ სიკვდილის მწარისა
,,თანასწორად გჩანს; ას გზობით უადვილესი ყოვლისა
,,არის ბანაკში მიმოსვლა, რბევა და ცარცვა ხალხისა,
,,ჯილდოს წართმევა იმათი, რომელიც წინ აღგიდგება.
,,მეფევ, შემთქმელო ხალხების! სცან, მხოლოდ შენ გემონება
,,ერი საზიზღი, ან, ატრიდ, დღეს ბოლო ბოროტებისა
,,მოგელებოდა; მაგრამ კვლავ გეტყვი და ვფიცავ ჩემისა
,,სულის უმაღლეს საფიცარს, ამ სკიპტრას მამა-პაპისა,
,,რომელიც აწ ვერ გამოსცემს შტოებსა, ვერცა ფოთოლთა,
,,ერთხელ მოშორდა რა ძირსა ქედზედა მთათა მაღალთა;
,,იმას ლესულმა სპილენძმა გასძარცვა ტყავი და ხელთა
,,ეხლა უჭირავსთ მსაჯულთა, ზევსისა სჯულთა დამცველთა.
,,სკიპტრა ეს აქელთ წინაშე ნიშნავს უდიდეს საფიცსა;
,,დრო მოვა, დანაელები მოინატრებენ პელიდსა
,,ყველანი უმცირესამდი; შენ კი, დასჯილი გონებით,
,,უძლურ იქნები მათ არგო, როცა ვაჟთ-მჟლეტის მკლავებით
,,წინ გამოირეკს ჰექტორი, მტვრად აქცევს ჩვენსა ჯარებსა;
,,ატრიდო, ღონე მიხდილო, მაშინ ჩამოყრი ცრემლებსა.
,,თავს ემდუროდე: აქაელთ უპირველესი მებრძოლი
,,შეურაცხ ჰყავი; აწ ვნახოთ, სხვა თუ ვინმე გყავს მისტოლი.“

ეს რა სთქვა, სკიპტრა ძვირფასი, ოქროს ლურსმნებით შემკული,
მიწასა დაჰკრა, დაბრძანდა ხალხთაგან შეყვარებული.
პირის პირ აგამემნონი მძვინვარეობდა;—ნესტორი

წარმოსდგა პილოსიისა: ენა მოქნილი, რიტორი
ამბობს ვით წყარო თაფლისა ტკბილსა და შესაგონებსა.
მის თვალ წინ ორი თაობა მოულევია დროებსა;
წასულან მისი თან-ზრდილნი, შეყვარებულნი გრძნობითა,
დღეს მესამეზე ბრძანებლობს, აღვსილი გონიერობითა;
ორთავ მიმართავს ეს ბრძენი რჩევით და დარიგებითა:
,,ღმერთნო! აქაელთ ქვეყანას ემუქრის უბედურება;
,,ო.... პრიამს თავის ტომით-ურთ რა რიგად გაუხარდება,
,,ყველა ტროადის მცხოვრებნი უსაზღვროდ გამხნევდებიან,
,,თუ მათ შეიტყეს, რომ თქვენში უთანხმობანი ხდებიან!
,,დანაელთ შორის თქვენა ხართ პირველნი ქებით, პატივით,
,,მაგრამ დამითმეთ, ძლიერნო, უხუცესი ვარ თქვენზედ ხნით.
,,ყველა მინახავს უმეტეს თქვენზე განთქმულნი გმირები
,,და მათაც არ აუგდიათ ჩემგან ნაკადრი რჩევები.
,,არა, მათ მსგავსსა გმირებსა ვერ ენახავ, არცა მინახავს!
,,მებრძოლთ, ვით იყო პორფეი,[22] და დრიადს ვინ გამოსახავს!
,, მრისხანე ექსიდ, კონეი, პოლიფენ, მსგავსი ზე არსთა,
,,და ეგეისგან შობილი თეზეი, სწორი უკვდავთა.
,,ეს კაცები მძლეველნი, სახელნი ქვეყნად შობილთა,
,,იყვენ მიუმსგავსებელნი, — ებრძოდენ გამოხმობილთა
,,მძვინვარე შვილთა მთებისას, და ხოცდენ ძლეულთ, ლტოლ-
ვილთა.
,,ზარნა მათთანაც მეგობრად გახლდით, დავსტოვე რჩეული
,,სამშობლო შორის აპპიის, მათგანვე ვიყავ წყეული;
,,იქ, რაც ძალ-მედვა, ვიღვწოდი, მხოლოდ მათ შედარებასა
,,ვინ გაბედვიდა, ვინც ეხლა ღირს ქმნილა წუთ ცხოვრებასა?
,,მაგრამ ისინიც ჩემს სიტყვებს ისმენდენ, ყურსა უპყრობდენ.
,,მაშ შეიგონეთ თქვენც, გმირნო, დღეს შემძლებელნი რაც ოდენ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

,,არ იყოთ, რჩევა არ გავნებსთ, მოიტანს კეთილს ნაყოფსა.
,,შენ, აღამემნონ, აქილევსს ნუ ართმევ ტურფა ქალწულსა;
,,იგი მიართვეს შრომისთვის მას ჯილდოდ აქაელებმა,
,,ვით უებარსა მებრძოლსა, ნიშნად ახვედრეს გმირებმა.
,,შენ, აქილევსო! უკადრის პასუხს ნუ აძლევ მეფესა,
,,მსგავსი დიდება ჯერ ქვეყნად მოუხვეჭია არც ერთსა,
,,მპყრობელს-ქებულსა, სკიპტროსანს, ვინც ზევსსა უკურთხებია.
,,აქილ, მხნეობით განთქმულო, ღმერთ-ქალი შენ გდედებია!
,,მაგრამ უფროსი აქ არის, ურიცხვთა ერთა მბრძანები;
,,დამშვიდდი, აღამემნონო, მოხუცი შეგევედრები;
,,ნულარ უწყრები პელიდ გმირს—მას მძლესა ყოველთ მძლე-
ველთა,
,,ზღუდეა მისაყრდნობელი ის ჭირში აქაელებთა.

სიჩქარით პასუხსა აძლევს მას ატრიდ, გმირთა მბრძანები:
,,ჭეშმარიტია, მოხუცო, შენი ძვირფასი სიტყვები;
,,მაგრამ ხედავ, რომ ამ კაცსა უნდა ყველაზე მეტობა?
,,ბრძანებლობის სწადს უფლება და ჯართა მეუფროსობა;
,,განკარგულებდეს, ესა სურს, მაგრამ მე ვერ ვეთანხმები;
,,ვსთქვათ, უსწორო მხნედ დაბადეს, სწყალობენ კვლავაც
ღმერთები;
,,ამისთვის ვითომც ნება აქვს გამლანძღოს ცნობა მიხდილმა
,,მე ამ კრებაში? არ მჯერა, ეს შესძლოს ასმა აქილმა‘‘.

მრისხანე აქილ წაართმევს სიტყვას და ეტყვის ნაცვალსა:
,,სიმართლით დამიძახებდენ მაშინ ყველანი მშიშარსა,
,,რომ შენი რისხვა, ქადილი გარდამეტანა მოთმენით,
,,ეს მოითხოვე სხვათაგან, მაძღარო ამპარტავნებით.
,,მე კი ნურასა მიბრძანებ, არ მსურს შევუშვა ის ყურში,
,,სხვა ნაირს გეტყვი სიტყვასა და დაიმარხე შენ გულში:

,,ქალისთვის იარაღითა ჩხუბსა არავის გავუწევ,
,,არც შენ და არც სხვებს; წამართვით, რაც მომეციათ, არ დავსდევ;—
,,და რაც სხვა რამ მაქვს საჭურჭლე ჩემ შავ გემებში დაცული,
,,ვიმედობ, ვერვინ წამტაცოს, თუ ებრალება მას გული.
,,ჩემ უნებურად იქ დებულს შენ ხელს ვერასა შეახებ!
,,ზნებავდეს—სცადე, და ნახონ, სიცოცხლეს რა რიგ წააგებ,
,,წამსავე შენსა შავს სისხლსა ჩემ შუბის წვერსა მოვაცხებ!"

ესრედ ერისა წინ მძღოლნი ერთმანეთ შორის ჩხუბობდენ,
წამოდგენ, კრება დაშალეს, თავ-თავისათვის წავიდენ.
მეფე აქილ გამართა თვის გემებსა, ჩქარად მფრენსა,
მირმიდონელთ ჯართ უფროსი მენეტიდი[23] ახლავს მხნესა.
აღამემნონ მსუბუქ ხომალდს დააცურებს ზღვის ზვირთებზე;
ოცს აარჩევს მენავეურსა, სამსხვერპლოსაც დასდგმენ გემზე
მეფის ფების შესაწირად. თვით ქრიზიდა მსგავსი მზისა
შიგვე ჩასვა, ზედ ბრძანებლობს ოდისეი, ჭური ჭკვისა.
მსწრაფლ გაჰცურინდენ ზღვის სარკეზე, ტროადისკენ მივლენ გზასა,
იმა დროსვე ატრიდ ბრძანებს აქაელთგან განბანასა;
ლაშქარმაცა განიბანა, ნაბანევი მისცეს ზღვასა,
მერმე მეფის ფებისათვის მისდგენ სხვერპლის შეწირვასა.
თხა და ზვარაკი მრავლობით დაუწვეს ზღვისა კიდესა,
იმათი კომლის სუნნელი ცათამდის ალცავიდესა.
ასრე შრომობდენ აქელნი, მაგრამ ატრიდი სწყრებოდა,
პელიდზე შურის ძიება ჯერცა არ დავიწყებოდა.
მოიხმო თვის წინ ტალბია[24] და გმირი ევრიპატისა,
ერთგულნი მისი მხლებელნი, მცნობელნი ყოველის ამბისა:
,,წაბრძანდით, მოციქულებო, აქილევსისა ბანაკში,

,,ხელი მოჰკიდეთ ბრიზეიდს, მომგვარეთ ჩემსა კარავში.
,,თუმცა არ მოგცესთ, წამოდით, მე თვითონ ძალით წავსტაცებ,
,,იქ მოვალ ჩემის მხედრობით და ურჩსა მწარეთ ვანანებ‘‘.

ესრედ წარმოსთქვა, უბრძანა სხვაც რამ სიტყვები მწყრალები;
წარვიდენ კაცნი უნდომლად, ზღვის პირსა სცემდენ ტალღები,
რა მიუახლდენ კარვებსა, სადა გემები მდგომარე
იყო, იქ ნახეს პელიონ, თავის კარვის წინ მჯდომარე.
მოსულთა ნახვით აქილი არ აჩენს მეტად ლხენასა,
კრთებიან მეფის შეხედვით, სდგანან, ვერა სძვრენ ენასა;
ვერც შემოთვლილი აცნობეს, ვერცა მას ჰკითხეს რაები.
გულით მიუხვდა პელიონ, უთხრა მათ ესე სიტყვები:
,,მშვიდობა თქვენდა, ვაჟკაცნო, ღვთის და კაცთ მოციქულებო!
,,ახლოს მოდექით უშიშრად თქვენ, ყოვლად უბრალოებო;
,,ვიცი, მეფემან მოგგზავნათ ბრიზეიდისთვის მშვენისა.
,,კეთილშობილო მოყვარევ, პატროკლ, წადი და შენ ისა
,,ამათ გარდაეც, მიჰგვარონ; მაგრამ მოწმენი ამისა
,,იქმენით ხალხთა წინაშე, ღვთისა და იმა მეფისა,
,,ვინც უგუნურად გატარებსთ, ატრიდის გაუმაძღრისა.
,,დრო მწარე მალე მოაწევს, ისევ საჭირო გავხდები,
,,დაიხსნა სირცხვილეულის სიკვდილისაგან ჯარები.
,,ის ეხლა გიჟობს და ხელობს, სიბრაზით ჭკვა-წართმეულმა
,,ვერ მოახერხა ასწონოს, თუ შემდეგ დამარცხებულმა
,,ვით მოარჩინოს აქელნი მტერთაგან ამოწყვეტასა,
,,გემები ჩვენი—გარდაწვას და ხალხი—მთლად გაჟლეტასა.‘‘
სთქვა და მენეტისიანმა მოიმადლა მეგობარი,
ხელი წაავლო, გამოყავს ქალი უებრო, წყაზარი,
მოციქულთა ჩააბარა, ისინიცა შენაზარნი
აქაელთკენ წაემართენ, შიშისაგან ანაჩქარნი.

ამისა შემდეგ აქილეს ვეღარ იმაგრებს ცრემლებსა,
მართოდ გაიჭრა წყვდიადში, გაექცა გულის მოყვრებსა;
ზღვისა უფრსკულსა წაადგა, უცქერს ჰაღარა ზვირთებსა,
ხელნი აღმართნა, დედასა სთხოვს, ეტყვის თვისსა დარდებსა:
,,ოჰ დედავ! როცა შენ მშობე ამ ქვეყნად მოკლე დროებით,
,,შეემკე მაინც ზესთა მხედს ვმირისა სახელოვნებით.
,,ზევსო მჰიოს! მაგრამ მე არ მიყო ერთი წყალობა!
,,ამაყმა უდიდესობით აღამემნონმა მტერობა
,,ხედავ რა მიყო? ბრძოლებში სისხლის ღვრით მოპოებული
,,ქალი წამართვა, თვითონ ფლობს, მე ვრჩები გაწბილებული!

მტირალი ესრედ ყვიროდა, ხმა მისი დედამ ისმინა,
ზღვათა უფსკრულში მსუფევმა, სადა არს ნერეის[15] ბინა;
ქაფიან ზღვიდან მსუბუქი, ვითა ღრუბელი, აღმოხდა,
ახლოს მიუჯდა საყვარელს შვილსა, რომელიც სცრემლოდა;
ნაზად უძახდა ალერსით, ხელითა ეფერებოდა:
,,ოჰ, შვილო ჩემო, რათ სტირი, რა მწუხარება გწვევია?
,,მითხარ, რომ ორთავ ვიცოდეთ, შენს ნორჩ გულს რა შე-
მთხვევია?

მას მძიმე ოხვრით მიუგო აქილეს დაუფარველად:
,,დედაე, რა უნდა გიამბო, შენ ისეც იცი უთქმელად.
,,ჩვენ წმინდა ფივში[16] ქალაქი ეტიოქელთა ავიღეთ,
,,ავიკლეთ ციხე, სოფლები, რაც ვპოვეთ, შინ წამოვიღეთ.
,,აქაელთ შვილთა ჩვეულებრ ერთმანეთ შორის გავიყეთ:
,,ატრეის ძესა ქრიზოსის ქალწული წილად დავუდეთ.
,,მალე ქრიზოსი მიხრწნილი, ღვდელთ-მწყემსი ღვთისა ფებისა,
,,შავ ხომალდებთან მოვიდა არგოსელთ გულმაგრებისა;
,,სახსარიც ბევრი მოზიდა გამოსასყიდლად ქალისა:
,,ხელთ ეპყრა კვერთხი ოქროსი, ზედ ჯილა აპოლონისა.

,,ევედრებოდა ცრემლებით ჯაჭვ-ცმულთა აქაენელთა,
,,უფრო ატრიდელთ მძლეველთა, ჯართ-მწყობრთა მოურეველთა.
,,ყველა დასთანხმდა, ყვირილი შექმნეს, ბუკისა სადარი,
,,პატივი ვსცეთო ქურუმსა, მივიღოთ მისგან სახსარი.
,,მარტო ატრიდელთ მეფესა არ მოეწონა ეს ხმები,
,,მოხუცი წყრომით განაძო და უთხრა ცხარე სიტყვები.
,,ქურუმი უკან მიიქცა, მაგრამ აპოლონ ციერი
,,მხურვალ ვედრებას უსრულებს, უყვარდა თვისი ბებერი,
,,და წარმოგზავნა ჩვენზედა ისრები ამომწყვეტელნი.
,,ხალხი გრო-გროზე სწყდებოდა, ვბრძოდით ამისა მხედველნი.
,,ცით გაბრძნობილმა ქალხასმა მაშინ ღვთის ნება გვაცნობა.
,,პირველმა მე ვსთქვი ჩვენზედა მრისხანე ღმერთის დატკბობა.
,,აღენთო გულით მემნონი, წამოხტა გამხეცებული,
,,მემუქრებოდა სიტყვითა—და იქმნა აღსრულებული.
,,ქრიზის ხუცესის ასული აქაენელთა თან მიყავთ
,,მსუბუქის ნავით და ღვთისთვის შესაწირავიც შიგა აქვთ;
,,მაგრამ შემდეგ ჩემს კარავში მოვიდენ მოციქულები
,,და ბრიზეიდა წამგვარეს, ის ჩემგან შენაყვარები!“

,,დედავ, თუ რამ შეგიძლია, აწ უშველე შენსა ძესა,
,,ახლავ აფრინდი ოლიმპზე, შეევედრე მძლეველ ზევსსა,
,,თუ მისთვის გიმსახურნია სიტყვითა ანუ საქმითა;
,,ხშირად ჩვენს სახლში მსმენია ყმაწვილობისას ლხენითა,
,,ხშირადაც თვით ქებულობდი, რომ ზევსსა ღრუბელთ მბძანებსა
,,მე ერთი უკვდავთაგანი ვაშორებდიო მტერებსა,
,,როცა ოლიმპის ღმერთებსა უნდოდათ მისი მოსპობა:

2.

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. სახ. რესპუბ.
ბიბლიოთეკა

,,ჰერას, პასიდონს, ათინას გარდაეწყვიტათ შეპყრობა.
,,შენ კი, ო ღმერთავ, მიხველ და დაამხვე მათი მუხთლობა,
,,თან მოიწვიე ასხელი და სთხოვე მას შემწეობა,
,,რომელსაც, ვითა ღმერთ კაცსა, ქვიან მგეონ ბრიერი.
,,საზარო იგი ტიტანი, თავის მამაზე ძლიერი,
,,კრონიდსა გვერდით დაუსვი, ვაება, შეუპოვარი;
,,რა ღმერთთა ნახეს, გაიქცენ; ზევსი კვლავ, მამა მთავარი,
,,მბრძანებლად დარჩა; კრონიდსა ესენი მუხლზე კოცნითა
,,შენ მოაგონე, ევედრე ცრემლებითა და ლოცვითა,
,,რომ მან პერგამლებს[27] ძლევა სცეს არგოსელთ ჟლეტა-ხოცვითა.
,,მაგრამ, როდესაც არგელნი ხომალდებამდის მიდენონ
,,ცემით და წყვეტით, მაშინ მათ თავიანთ მეფეს შეხედონ,
,,და უგუნურმა მეფემა იხილოს თვისის თვალებით,
,,თუ რა რიგ შესცდა აქაელთ გმირისა შეურაცხებით".

შვილს ეუბნება პასუხსა ფეტიდა ცრემლით წთობილი:
,,შვილო, უბრალოდ ალგზარდე შენ უბედური შობილი;
,,ღმერთმა ინებოს, ნავებთან უცრემლოთ, უდარდელათა
,,დარჩენილიყო; მოკლეა შენი ცხოვრება ქვეყნათა.
,,დღეს შენ ყველაზე ბედკრული და უფრო უხანური ხარ,
,,ბოროტსა წელში, შვილო-ჯან, ვხედავ, რომ დამბადებიხარ.
,,მაგრამ ალცავალ ოლიმპის მრავალქედიან მთაზედა,
,,მლევათ-მტყორც ზევსსა ვაცნობებ, აგების ის კარგს გულზედა
,,ვნახო, მისმინოს, და შენ კი აქ დარჩი ხომალდებთანა.
,,შური ღრმად გულ'ში დაფარე, მხოლოდ საბრძოლად მტერთანა
,,აღარ გახვიდე. კრონიდი ოკეანისა ვრცელ წყლებზე
,,უკვდავთ კრებითურთ წავიდა ეთიოტელთა[28] მეჯლიშზე;
,,მეთოთხმეტესა დღეს მოვა ოლიმპზე დაბრუნებული,

,,და მაშინ სპილენძ-ჭედილსა ზევსისა სახლსა ვებული
,,მივალ, წინ დავუვარდები, მისმენს — ვარ დარწმუნებული.

სიტყვა შესწყდა, გადიკარგა, სევდა სწყვლიდა შვილის
გულსა,
იგონებდა უცხო ქალსა, წითლის სარტყლით მოკაზმულსა,
ატრიდისგან წატაცებულს; ამა დროსვე ქრიზეულსა
ოდისეი მრავალ-ბრძენი მიახლოვდა ნავსადგურსა.
წმინდა სამსხვერპლო ფებისთვის მიაქვს, და შუილ-ხრიალით
მსუბუქი გემი შევრინდა მის უფრსკულ წყლებში სრიალით.
იალქნები მოხსნეს, დაკეცეს, შავ ხომალდს ანძა მოაძვრეს,
მოიწოდინეს სიჩქარით, თოკებით ძირს ჩამოუშვეს
და ნავი მძლავრად სადგურში შიგ შეაცურეს ნიჩბებით.
იქ იმათ რკინა ჩააგდეს, ნავი დააბეს საბლებით;
ჯარით ნაპირზე გადმოხდენ, ზვარაკნი გარდამოასხეს,
სამსხვერპლოც აპოლონისა, შემდეგ ქრიზიდა გარდმოსვეს
მამათ მიწაზე; ოდისეს მაშინ საყდრისკენ ქალწული
მიყავს და მამას ხელთ აძლევს; მოხუცი გახარებული
ეხვევა შვილსა, მას ეტყვის ოდისე, სიბრძნით ქებული:

,,ფების მსახურო! გიგზავნის ალამემნონი მთლობილი
,,საყვარელს ქალსა, ღვთისთვისაც სხვერპლი გვაქვს შესაწირველი
,,დანაელების სახსნელად; აგების ღმერთმა წყალობით
,,მოგვხედოს, გვიხსნას ჭირისგან, ვვედრით ლოცვით და გა-
ლობით‘‘.

მოხუცი გულში ჩაიკრავს ქალსა და სხვერპლსა მიიღებს;
იმ დროსვე კრავნი არგველთა ტრაპეზსა შემოუმწკრივეს,
ხელი იბანეს, მარილი და ქერი მუჭით აიღეს.

ხმამაღლა ქრიზი ლოცულობს, ზემოთ აღაპყრა ხელები,
შეევედრება ღმერთს ფებსა, თეთრ წვერს უსველებს ცრემლები:
,,აპოლონ ვერცხლ-მშვილდოსანო, რომელიც უვლი, პატრონობ
,,ქრიზას და წმინდა კალლასა, ტენედოსზედა შენ მეფობ:
,,ჩვეულებრივად ისმინე ხმა ჩემი მოწყალებითა,—
,,შენ არ გამითქვი სახელი აქაელების ენებითა?
,,მხლაც კეთილად მომხედე, ივედრე შენი მოხუცი:
,,მყოფათ, აწ მოაშორე აქაელთ ჭირი დამხოცი!"

ესრედ შევედრა აპოლონს; უსმინა ვერცხლ-მშვილდიანმა,
სხვრეპლს მოაყარა მარილი და ქერი იმ მადლიანმა;
შემდეგ თავები მოკვეთეს, გახადეს, მოსჭრეს ფერდები,
ერთად დააწყვეს, ნედლ ხორცსა გადააფარეს ტყავები;
იმათზე წითელი ღვინო მოასხეს, დასწვეს ცეცხლზედა,
ირგვლივ ბავშები ჩანგლებით უცქერდენ მდგომნი ფეხზედა.
ფერდები შესწვეს, იგემეს თირკმელნი დაკლულებისა,
რაც დარჩა, დასჭრეს წვლილ-წვლილად, ააგეს შამფურებზედა.
სწვენ გაფრთხილებით ცეცხლზედა; მზა როცა გახდა, გარდილეს;
რა დაასრულეს ესენი, აქაელთ სუფრა გააწყვეს.
ყველა ლხინობდა მეჯლისზე, არვის კლებია საჭმელი,
და როცა მადა მოიკლეს, მაშინ ყმაწვილთა სასმელი
სავსე ჯამებით მარჯვენიდამ ჩამოატარეს მარცხნამდის.
აქელნი მთელ დღეს ლხინობდენ, ხმათა აწევდენდენ ცათამდის.
გალობის ხმითა მაღლითა აპოლონს შესხმით აქებდენ;
მას ისარმტყორცსა ესმოდა უცხო ეს ხმები, ალხენდენ.
მზე ძლივს ჩავიდა, და მიწა ღამისა ბნელმა შემოსა;
ძილსა მიეცენ მცურავნი იქვე, ხომალდის ახლოსა.
გასჩნდა თუ არა ცისკარი, მახარობელი დილისა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გზასა გაუდგენ, დაბრუნდენ აღარა მღომნი ძილისა.
მათ მოსცა ფებმა ნიავი, არ ეღალებათ მკლავები,
დირელი დასდგეს, გაშალეს თეთრ-თეთრი იალქნები,
ბაბერა ქარმა საშველი, მიფრინავს ნავი, სრიალებს,
ზვირთნი ეალერსებიან, ზღვა წითელ ფერად ტრიალებს.
მიეშურება ხომალდი, ტალღებზე სტოვებს ნახნავსა.
რა მიაწიეს ბანაკთან, ეწიწებიან ხომალდსა;
ამოათრიეს ფერდოზე, ქვეშეთ დაუდეს ჯირკები,
თვით გაიფანტენ კარვებში, ვისაც სად ყავდა მოყვრები.
ის დაშთომილი გემებთან სჯავრობდა, იგინებოდა,
ზევსის ნაზარდი პელიდი, აქილ ფეხ-მალი სწყრებოდა,
რჩევებში განთმულ კაცებთან არც ერთხელ დაესწრებოდა,
არც იყო სასტიკ ბრძოლებში, სად სისხლი მოიღვრებოდა,
უქმადა იჯდა და სულით ომი კი ენატრებოდა.

აჰა, გავიდა ბოლოს დროს ის დღენი მეთორმეტენი,
ბრწყინვალ ოლიმპზე მობრძანდენ უკვდავ-უხრწნელი ღმერთები,
წინ მიუძღოდა მათ ზევსი და კრება თან მიყვებოდა;
ფეტიდას თავის მტირალი ვაჟი არ ავიწყდებოდა.
ქაფიან ზღვიდამ აღფრინდა პირველი ცისკრის ღრუბლებთან,
აღვიდა დიდსა ოლიმპზე უკვდავი ის უკვდავებთან;
ის მარტოდ ზევსსა იხილავს, ელვათა მიმომტყორცნელსა,
მრავალქედიან ოლიმპის უმაღლეს წვეტზე მჯდომელსა;
სიჩქარით გვერდით უსხდება, მუხლებზე შემოეხვევა,
მარჯვენა ხელსა სინაზით წვერზე მოავლებს, ემთხვევა
და ეუბნება საბრალოთ, ამ რიგად ებაასება:
,,თუ როდესმე, მამავ ჩვენო, შენთვის ვიყავ საამური,
,,სიტყვით ანუ მოქმედებით გამეწიოს სამსახური,

,,აღმისრულე ერთი თხოვნა, ო კრონიდო! მიგდე ყური:
,,დანაელთგან სუყველაზე ჩემი შვილი უბედური
,,უწინ არის მოსაკვდავი, და ის ხალხთა მბრძანებელმა—
,,აღამემნონ შეურაცხ-ჰყო; ჯილდო მისი გულით ხელმა
,,წაგვარა და თვითონა ყავს; აჰა, გვედრი, ამის ნაცვლად
,,აქაელნი მიეც ხელთა ტროადლებსა დასახოცლად,
,,სანამდისაც ატრიდ თვისი არ ინანოს უმეცრება
,,და ჩემ შვილს არ შეევედროს შეცოდების მოტევება''.

ესრედ ვედრიდა თეტიდა, მაგრამ ღრუბელთა მფანტველი
დიდხან მდუმრობდა, ქალი კი მუხლზე ეხვევა მთხოვნელი,
არ ეშვებოდა და ისევ ეუბნებოდა ენითა:
,,მომეც უეჭვი პირობა, მაჩვენე წმინდა ნიშნითა,
,,ან უარ მყავი, გამაგდე და დამარწმუნე მხვეწნელი,
,,რომ მე ვყოფილვარ უკვდავთა ღმერთებში უკანასკნელი''.

ღრმად სულთა-ითქვნა და პასუხს აძლევს მას მეხთა-
მტეხელი:
,,ძნელ საქმესა მთხოვ; ამაზე შეუპოვარი, ფიცხელი
,,ჰერა ასტყდება, დამიწყებს უკარღისითა სიტყვითა
,,ყვედრებას, უკვდავთ კრებაში აღვსილი გულის წყრომითა;
,,შამისოდაც ის ხშირად წივის, კაპასობს, ჯავრდება,
,,რომ ტროადელთა ვითომც მე მიეც მტერთ ჯობნის შეძლება!
,,მაგრამ ეხლა კი გაქარდი, არ დაენახო ჰერასა!
,,დანარჩენს, რაც არს საჭირო, მე ვიქმ საქმესა ყველასა.
,,უყურე, თავსა გარდვაქნევ, და იყავ დარწმუნებული,
,,ეს ჩემგან უკვდავთ ღმერთთათვის ნიშანი არის, დებული
,,საქმის საფუძვლად. სიტყვები ისინი არ განქრებიან
,,უკუნით უკუნისამდე და მთლათაც აღსრულდებიან''.

წარსთქვა და ნიშნად ალთქმისა შეჰმუხნა შავი წარბები...
მყის აებუძგენ კრონიდსა კეთილ-სუნნელი ბალნები
ირგვლივ უკვდავის თავისა, ყველაფრის მცოდნის, მბრძანების,
და შეარყია ოლიმპის ძირი ქედის და გორების.

რჩევასა მორჩენ, დაშორდენ. დაჩქარებითა ფეტიდა
ზღვისა უფსკრულში ჩაიჭრა მნათის ოლიმპის მთებიდამ;
ზევსი დარბაზში შებრძანდა, ღმერთები ფეხზე წამოდგენ:
თავიანთ მძლეველ მამისა მიგებებასა სჩქაროდენ.
მათგან ვერც ერთი ბედვიდა იმის მოსვლის დროს ჯდომასა,
არამედ მეტად ისწრაფდენ ყველანი წინ შეხდომასა.

იქ ზევსი ტახტზე დაბრძანდა, მაგრამ ჰერა კი მპყრობელი
ყველას ამჩნევდა, ხედავდა, რაც საქმის იყო მთხოვნელი
უფსკრულთ მოხუცის ასული, ფეხ-ვერცხლა, პელის მშობელი,
და სწრაფად კრონიდს მიმართა სიტყვები, გულის მომწყვლელნი:
,,რომელი უკვდავთაგანი ბოროტ რჩევებსა კრძალულად
,,ბაძლევდა? ვიცი, შენ გიყვარს, ჩემგან ფიქრები ფარულათ
,,რომ იქონიო; არც ერთხელ შენის საკუთარ ნებითა
,,არა გითქვამს ჩემთვის განზრახვა, რაცა გაქვს მოაზრებითა“.

მას მბრძანებელმა ღმერთების და კაცთა მამამ მიუგო:
,,ჰერა! ნუ სცდილობ, ყოველი განზრახვა ჩემი გაიგო:
,,მძიმე იქნება ეგ შენთვის, კეთილსა ვერას მოგაგებს;—
რაც აკრძალული არ არის, შენზე წინ ვერვინ გაიგებს—
ვერც მიწიერი ცხოველი და ვერცა კრება ციერთა;
და თუ მე ღმერთთა გარეშე ვისურვებ რასმე საქმესა,
შენ ნურას მკითხავ ამაზე, ნურცა ეძიებ ამბებსა.

ზევსსა შეკივლა ჰერამა, ანთებს ხარის თვალებსა:
,,ღრუბელთ მჟვანტველო, მიბრძანებ რა რიგ უწყალო სიტყვებსა?!

,,მე არაოდეს მიკითხავს შენთვის და არც თვით მდომნია,
,,ზამევო საიდუმლონი, რაც ნებით მოგიხდენია...
,,მე ეხლაც ერთსა ვიშიშვი: არ დაგითანხმოს ზღვის ქალმა,
,,ფეხ-ვერცხლიანმა ფეტიდამ, პელიონისა დედამა.
,,ადრე მოგიჯდა ის გვერდით, მუხლებზე მოგეხვეოდა,
,,შენ მას აღუთქვი თხოვნისა სრულ-ყოფა, შეგემჩნეოდა,
,,აქაელების დახოცა მათთავე ხომალდთა წინა.
,,ამაზე შევკრთი, დავღონდი: გავსტყდები—დიდათ მეწყინა''.

წამსვე მიუგო პასუხი ღრუბელთ-მჟანტველმა ჩვეულებ:
,,საოცარია! ყველაფერს მამჩნევ და მათვალიერებ!
,,მაგრამ ვერასა გახდები, მხოლოდ უმეტეს ჩემს გულსა
,,მოიცილებ და ინანებ შემდეგ საქმესა წასულსა.
,,თუ რამ მომხდარა, იცოდე, უთუოდ ასრე მნდომია.
,,შენ ჩუმად იჯექ, სიტყვებსა ჩემსა ისმენდე, სჯობია.
,,თორემ შენ ვერას გიშველის ოლიმპის ყველა ღმერთები,
,,თუმცა ვიხმარე მე შენზე მოურევნელი ხელები''.

წარსთქვა რა, შიშით აღივსო ღმერთა, ის ტურფად მზერალი,
სიტყვა-კმედილი დაბრძანდა, სძლო გულის თქმათა ღელვანი.
ჩუმად ზევსისა დარბაზში ოხვრენ ღმერთები ყველანი;
აქ ოლიმპისა ოსტატმა ზეფესტმა[29] იწყო შველანი;
საყვარელს დედას ერთგულათ შეკადრა ბროლ-მხრებიანსა:
,,ამგვარი საქმე არ ვარგა, უცილოდ მოგვცემს ზიანსა:
,,თუმცა თქვენ მომაკვდავთათვის ესრე ნაირად იჩხუბებთ,
,,თუმცა თქვენ ღმერთთა კრებაში აღრეულობას მოახდენთ,
,,ზანქრება ღხინი მეჯლისში მცირე მიზეზთა აყოლით.
,,დედავ! გარწმუნებ, თუმცა შენ ჩემზე ბრძენი ხარ ასზომით,

„ზევს-მეფეს დაუმორჩილდი, რომ რისხვით არ დაგვაქციოს,—
„არ დაიჭექოს და ლხინი გლოვათ არ გადაგვიქციოს;
„თუმც მოისურვა მამამ, ელვებით მნათმა ოლიმპზე,
„ყველას ტახტიდამ გადაგვყრის: შემძლებელია ის ჩვენზე.
„დედილო! სცადე, მძლეველი მოალბო ტკბილის ენითა;
„დაუყოვნებლივ მოვხედავს კრონიდი მოწყალებითა".

ასე სთქვა, ხელთა აიღო თასი მან ორ ძირიანი,
საყვარელს დედას მიართვა და ისევ ურჩევს ჰკვიანი:
„ძვირფასო! დასთმე, რაც ოდენ არ იყოს გულის სატკენი,
„არ დაანახო შენს ვაჟსა, რომ მოგევლინოს საწყენი
„რისხვა ზეცისა. უძლურ ვარ: თუმცაღა გულით მინდება
„მიშველო, მაგრამ ძნელია კრონიდის გამოჯიბრება.
„გახსოვს, ერთხელაც შენთვისვე გამოვექანე შორიდამ?
„მან ფეხზე ხელი წამავლო, გამსტყორცა ცის კამარიდამ.
„მთელს დღეს მივქროდი სივრცეში, და მზე რომ იქმნა დახრილი,
„დავვარდი საღმრთო ლემნოსზე, ძლივს სული მედგა ტანჯული.
„იქ სინიისა[30] მცხოვრებთა მიმიღეს მეგობრულათა".

ამაზე ჰერა გაღიმდა, შეიქმნა მხიარულათა.
უადება ღმერთას სიცილი ნათელსა, ბროლ-მხრებიანსა;
შვილს თასსა ართმევს ბრწყინვალეს ვერცხლისას, ნექტარიანსა;
მან სხვებსაც ცისა მცხოვრებთა მარჯვნიდამ წამოწყებული
ჩამოუტარა ნექტარი, ჯამიდამ ამოღებული.
ასტყდა უთქმელი სიცილი ცის არსთა შორის ნეტართა,—
ნახეს, რომ თასით ჰეფესტი დასტრიალებდა მარდათა.

ესრედ მთელსა დღეს ღმერთები მზისა დასვლამდის ზედ ზღვაზე
ლხინობდენ, გულსა იტკბობდენ ამ საზოგადო სუფრაზე—

აპოლონისა ხელთაგან ჩანგის საამო ჟღერითა,
მაზედა მუზთა სიმღერით, მშვენიერისა ხმებითა.

. . . .
. . . .

მაგრამ რა მზისა ბრყწინვალის სხივები ზღვაში ჩაიდენ,
ღმერთთ განსვენება მოუნდათ, თავ-თავის სახლში წავიდენ,
სადაც ცათ მცხოვრებთ ყველასა უდგასთ ოლიმპზე სახლები,
კოჭლის ჰეფესტის ბრძენისგან შემოქმედებით ნაგები.
ზევსი ძლიერი საწოლში შებრძანდა დაუყოვნებლათ,
სადაცა განისვენებდა ყოველთვის დასაძინებლად;
აბრძანდა ტახტზე ოლიმპის მნათობი, ელვებიანი,
სავარძელზედა დაეშო, და მასთან ჰერა ბრწყინვალე
ხარისა თვალებიანი.

ფაზილი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჰომერის პოემის „ილიადის“ სახელთა და წოდებათა ახსნა.

1. ჰომერი—ელინთა (ბერძენთა) უდიდესი პოეტი, ორი ათასის წლის წინეთ ქრ. დაბ., რომელსაც ევროპიელები პოეზიის ღმერთად უწოდებენ.

2. აქილი—პირველი გმირი ელინთა ჯარში; მეფე, ქალ-ღმერთის შვილი.

3. პელეიანი—პელეის შვილი.

4 აიდი—ჯოჯოხეთი.

5. ზევსი—მამა-ღმერთი; მისივე სახელებია: ეჰიოს, კრონიდ, ღრუბელთ-მფანცველი, მეხთა-მტეხი და სხ...

6. ატრიდ—იგივე აღამემნონი, ატრეის მფლობელი, უდიდესი მეფე საბერძნეთში.

7 ლეცა—ფების (აპოლონის) დედა.

8. ფები—ღმერთი ხელოვნობისა, მუზთა მფარველი, შორმტყორცი და სხ.....

9. ქრიზი,—ქრიზოსი, ფების ტაძრის უფროსი ქურუმი ტროადში

10. ქურუმი—კერპთა-მღვდელი, დეკანოზი, მღვდელმთავარი.

11. აპოლონ—იგივე ფები.

12. ოლიმპი—უდიდესი მთა საბერძნეთში, რომელზედაც ფიქრობდენ მაშინდელი ბერძნები, რომ მაზედ ღმერთები სცხოვრებენო.

13. ქრიზა, კალლა და თენედოსი კუნძულებია.

14. ჰერა—დედა-ღმერთი, ზევსის ცოლი, კრონის ქალი.

15. კალხასი—ფესტორიდის შვილი, ელინთ პირველი ქურუმი, თანაც მისანი

16. აიაქსი—შეუდარებელი გმირი აქილს შემდეგ.

17. ოდისე—იტაკის კუნძულის მეფე, დიდი ჭკუიანი, ბრძენი და ხერხიანი კაცი.

18. ტელემონისა—ტელემონის შვილი.

19. ფია—აქილესის სამეფო.

20. ათინა—სიბრძნისა და მხნეობის ღმერთი, ზევსისა და გერას ქალიშვილი, ქალაქ ათინის მფარველი.

21. ჰექტორი—ტროადის მეფის, პრიამის, უფროსი ვაჟი, ტროა-დელთა სარდალი.

22. პორფეი, დრიადი, ექსიდი, კონეი, პოლიფემ, თეზეი იყვნენ ბერძენთა ძველი გმირები.

23. მენეციდი—პატროკლის მამა.

24. ტალთია—გმირი ევრიპატისა, აგამემნონის პირველი მხლებელი

25. ნერეი—ფეტიდას მამა, ერთი ზღვათა ღმერთთაგანი.

26. ფოკი—ერთი მაზრა ტროადის სამეფოში.

27 პერგამლები—იგივე ტროადლები.

28. ეთიოტი—ატლანტიკის ოკეანეშია.

29. გეფესტი—ცეცხლის, მჭედლობის, ზაინკლობის ღმერთი (ტეხნოლოგი), ზევსისა და გერას ვაჟი.

30. სინია—ქალაქი ლემნოსის კუნძულზე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

პირველი ნაბიჯი

რომანი გ. წერეთლისა

იყო დრო, როცა ქალაქის ფოთის ნავსადგურში პირველად იწვილა ცეცხლის გემმა. მისმა წივილმა პირველად განუფრთხო ძილი მტრისგან მოუძლურებულს საქართველოს ერს. ეს იყო ახალი დროის მამლის ყივილი დასავლეთ საქართველოში. ფოთი აღინიშნა შავი ზღვის კიდეზე კავკასიის ბოლოზათ. სამეგრელოში ატყდა დიდი ფაცა-ფუცი. დიდი და პატარა ყველა ფოთისკენ გარბოდა. იმ დროს ერთად-ერთი ფულის მოსაგები კუთხე ფოთი შეიქნა. მალე გაიკვერა კავკასიის შუაგულზე ქვეყნის სავაჭრო გზატკეცილი. დასავლეთით ფოთი შეიქნა კავკასიის სავაჭრო ყური, ევროპისკენ მიქცეული, და აღმოსავლეთით ბაქო — მეორე სავაჭრო ყური, აზიისკენ მიქცეული. დადგა მეორე ხანა კაცობრიობის მოძრაობისა და კვლავ მოუბრუნდა იმედი კავკასიას; მასთან საქართველოსაც განუახლდა ძველითგანვე დაკარგული სასოება, რომ ხელმეორედ გამხდარიყო კაცობრიობის განათლების გზათ და ხიდათ. იმ დროს უცხო ქვეყნების ნაწარმოებს დაშლა არ ქონდა კავკასიის ნიადაგზე შემოტან-გატანისა. ფოთში უცხო ტომის კაცები იმ დროს ჭიანჭველასავით ირეოდენ. ისინი ყიდულობდენ კავკასიის ნაწარმოებს იაფ ფასად და გაჰქონდათ უცხო ქვეყნებში. იმ დროს თქვენ აქ, მდინარის რიონის შესართავთან, ბერძენსაც შეხვდებოდით, ინგლისელსაც, ფრანგსაც, გერმანელს, ამერიკელს, ოსმალელს

და სლოვენის ტომის სხვა-და-სხვა გვარობას. ამათ ჰქონდათ ევროპის სხვა-და-სხვა სახელმწიფოსთან, აგრეთვე სპარსეთთან ინდოეთამდის ვაჭრული დამოკიდებულება, გაჰქონდათ ზღვით და ხმელეთით ნიგვზის კუნძები, ბზა, ურთხეველი, ყოველნაირი ხე-ტყე, მატყლი, აბრეშუმი, სიმიდი, პური, ღვინო, ბეწვეულობა, საქონლის ტყავები, თივთიკი, ლეკის შალები, ნაბდები და ნუ-ხური ხალები. მრავალი მათგანი ამ ნაწარმოებში სცვლიდა უცხო ქვეყნიდან მოტანილ ფართალს, აბრეშუმის ქსოვილებს, მაუდებს, სხვა-და-სხვა კოლონიის საქონელს და წვრილმანს საფაფუკო *), სადიდკაცო ავეჯეულობას. ეს ის დრო იყო, როცა შავ ზღვაზე ახლად დაარსდა რუსის სავაჭრო და ცეცხლის გემის საზოგადოება, როდესაც ახალ ფეხადგმული რუსის ინჟინრები ადგენდენ პროექტებს, სხვა-და-სხვა საშვალებით გაეკეთებიათ ფოთში პორტი, მაგრამ პორტის გაკეთების მაგიერათ აუარებელი ხე-ტყე გამოახვრევინეს ზღვის ქიას და თვითონაც აუარებელი ფული გამოხვრეს ხაზინებში. იმ დროს ფული ბჟირივით იყო. კაცის ხელი უფრო ძვირად ფასობდა. მაშინ მეგრელისათვის რომ გეკითხა: ,,სო მეურქო'' (სად მიხვალო)?— ,,ფოთიშა მევურქ, პატონი'' (ფოთს მივდივარ, ბატონო)—მოგიგებდა: ,,ეგება ჟირიოდე ფარა ივშუა'' (ეგება ორიოდე ფარა ვიშოვოვო).

ამ შესანიშნავ დროს ბახვა ფულავა იყო პაწია ათი წლის ბიჭი. ის თეკლათის ტყეებში დატანტალობდა გაცვეთილ ხამის პერანგს-ამარა, თავ-შიშველი, ფეხ-შიშველი და წელ ქვემოთ დედაშობილა; ათიოდე თხა ებარა და მათ ერეკებოდა. ხელში

*) საფაფუკო — галантерейный.

ეჭირა მუდამ კოდალ-ბზეკალი (შვილდ-ისარი). საღამოს შინ ისე არ დაბრუნდებოდა, რომ ორი, სამი ჩიტი, კოდლით მოკლული, უბეში არ სდებოდა. ბახვა ყოველ მზის ჩასვლისას მორეკდა შინ თავის თხებს, დაამწყვდევდა წნულ სათხებოში, მერე შეიჭრებოდა სახლში, იქ დედა მიაგებებდა ცივ ღომს. ბახვა თავის მოკლულ ჩიტებს შამფურზე წამოაგებდა, ცეცხლზე დაუფიცხებდა, ცივ ღომს ნაკვერცხლებზე შეაფიცხებდა და მადიანათ შეექცეოდა ვახშამს.

სანამ დედა-მისი თხებს მოწველიდა, ბახვას ერთი დიდი დოქი წყალი უნდა მოერბენინებია: ესეც ბევრათ ჰქონდა დადებული ოჯახში. დღე-და-ღამის გაყრისას დედა დაუგებდა ლოგინზე მის სიგძე ნაბდის ქეჩას, ხის სასთუნალზე დაწვირიანებულს შილის ყურბალიშს მიუგდებდა, მერე ეტყოდა ბახვას: დაწექიო, და ზედ დაფარატინებულს შილის საბანს წააფარებდა. სანამ სოფლის ვახშმობა შეიქნებოდა, ბახვას ერთი პირი ძილი გასრულებული ჰქონდა.

როგორც კი განთიადი მოაწევდა, ის ზეზე იყო, შემოირტყამდა პერანგზე თავის ძველ ქამარს და, დედა-მისი რომ ქათმებს გასძახებდა: „რრუ, რრუ, რრუო!“ ბახვა გამოხტებოდა სახლიდან და მიწიწინებდა კოდის წყაროზე პირდასაბანათ; ეშინოდა, მზის პირველმა შუქმა პირდაუბანელს, ნამძინარევს არ დამხედოს და არ მაჯობოსო, ჩხიკვმა ან გუგულმა პირდაუბანელს არ დამძახოს, თორემ ის დღე უბედურათ ჩამივლისო: ან თხები გადმემალებიან, ან ჩიტებს ვეღარ მოვკლავ, ან ვინმე გამლახავსო. ასე იყო დედისაგან შეგონებული. რაკი ღმერთი ისე შეეწეოდა, რომ პირდაბანას შემდეგ გუგულის ხმას გაიგონებდა, მაშინვე სამჯერ მიაძახებდა: „მიჯობნია, მიჯობნია,

მიჯობნია!“ ამას შემდეგ სულ ხტომით ამოირბენდა კლდის წყაროდან გორაზე, სადაც მისი სახლი იყო გადმოჭიმული.

დილის გამარჯვებით ბახვას გული ჰქონდა განებივრებული, საუზმესაც მხიარულად მიეგებებოდა და მეწველ თხებსაც სიამოვნებით დაუჭერდა დედას. ორტოტა ხელები რქებში ჰქონდა თხისათვის ჩაჭიდებული და საწველ ქოთანში ფეხის ჩაკვრას არ გააბედვინებდა. ამგვარის ერთგულებისათვის დედაც არ რჩებოდა თავის ვაჟს უმადურად. დედა-მისს ყოველთვის ჰქონდა მომზადებული საგძლათ ნახევარი კეცის მჭადი და ახალ ამოყვანილის ყველის ჭიპი.

წნული სათხებო ოთხ მაღალ ბოძზე სახლს უკან იყო მიდგმული. სათხებოს ერთი დაჭდობილი ძელი კიბეთ ქონდა მიკეთებული.

დამწყვდეული თხები ცისიერზე იგრძნობდენ ბახვას მოსვლას და შორიდგანვე მიეგებებოდენ „პეტელითა“ და „ფრუტუნითა“. გააღებდა ბახვა თუ არა საგდულით ჩაკეტილს ლასტის კარს, თხები თითო-თითოთ გამოხტებოდენ სათხებოდან და კვინტრიშით ჩამოირბენდენ ძელის კიბეზე, მერე გაიფანტებოდენ ეზოში; ერკემლები ერთმანეთს დაეჯახებოდენ, თითქოს სურდათ, დედალ თხების წინაშე თავი მოეწონებიათ.

ამ დროს თხებს გარდა ეზოში იმყოფებოდენ მაყურებლებათ: თავმომწონე მამალი, რომელიც დეზებ-შემოსილი და ბიბილებ-ჩამოშვებული მიაძახებდა გაბნეულ დედლებს: „ჰეიჰა! ჰეიჰა!! აქეთ წამოდით, თხები არ დაგეტაკოსთო!“ იხვები, რომელნიც ფრთების ფართქუნით თითქოს ტაშს უკრავდენ და მოწონების ნიშნათ იძახოდენ: „ვახ, ვახ, ვახ!!!“...

ამ დროს ბახვაც წვრილის ხმით შესძახებდა: ,,ბელაჰ, ბელაჰ‘‘!.. ერკუმლებს კარგათ ესმოდათ მისი ხმა და მაშინვე ჭიდილს თავს დაანებებდენ. ორი მათგანი, უფრო მორჩილი ერკემლები, გასწევდენ წინ გზის საკვლევათ, მოხუცებული ვაცი კი უკან ჩამორჩებოდა, შვაში დედალ თხებს ჩაიყენებდენ თავიანთ თიკნებიანათ და ამრიგათ ჩაირბენდენ სერს, საცა მიბურული იყო უზარმაზარი წიფლარი.

ბახვა გადიგდებდა მხარ-თეძოზე თავის ბზეკალს (შვილდს), კოდალი (ისარი) ხელში ეჭირა, კალთაში საგზალი ჰქონდა გამოხვეული და სრულებით არ დარდობდა, რომ მისი ტოლი მწყესი გოგოები ჩაუფარებელს წელს ქვემოთ მის სიმდიდრეს უცქერდენ. ის ხტომით ჩაირბენდა ქოჩორა ტყით დაჩრდილულ სერსა, წინ თხები თიკნებიანათ მიკვინტრუშებდენ. მის წკრიალა ხმას და ,,რირა-ორირას‘‘ მღერას ხურმისა და თხმელის დობილოიანი *) ხევები ბანს აყოლებდენ. ჩიტები, თავის ვერაგის მტრის დანახვაზე გაოცებულნი, ცქრიალით და ჟღივილით იწყებდენ გადაფრენ-გადმოფრენას. მომეტებულათ შაშვი უფრთხოდა ბახულიას. შეშინებული წამოიძახებდა: ,,უფუ! ვაი, დავიღუპეო!‘‘ ფრთქიალით ჩამოეშვებოდა ხიდან და შეგოგდებოდა ეკლიან ჩირგვნალში, რომ თავი მოერიდებია იმის კოდალ-ბზეკლისათვის.

თხებმა კარგა ძალზე წაუსწრეს წინ ბახვას, გავიდენ მინდვრათ და მოედვენ ნეკრიანს თხილის ჯაგებს ლორთქო ტოტების საკვრეხათ.

---

*) ⴃⴍⴁⴈⴊⴍ ⴋⴀⴖⴊⴀⴐⴈⴀ, ⴞⴄⴆⴄ ⴘⴄⴑⴓⴊⴈ ⴅⴄⴌⴀⴞⴈ.

ჩირგვებით გარემოცულ მინდორში დაუხვდენ ბახულიას თავის ტოლი გოგო-ბიჭები, რომელნიც ორ ხეს შორის გაბმულს ყურძნის ვაზზე ქანაობით თავს იქცევდენ. ბახულიამ დააგდო ხის ძირას კოდალ-ბზეკალი, იქვე ბალახებში ჩააწყო თავისი საგძალი, მერე შურიანათ გასწია საქანაოსკენ, ჩამოაგდო ზედ შემჯდარი მწყესი გოგონა, შესკუპდა საქანელაზე და დაიწყო თვითონ ქანაობა.

I.

მდინარე ცივი მოშორებით მიშხუოდა. გაღმით თეკლათის კლდეში მოჩანდა უზარმაზარი ქვის სამტვრევი; იქ მუშები ჭიანჭველასავით ირეოდენ; დროგამოშვებით მოისმოდა ნაღმის გრიალი. იქიდან მოკიდებული შორს მინდორზე ორი ალმასის გველივით თანტოლათ მიიკლაკნებოდენ რკინის ზოდები.

ამ დროს მატარებლის მაშინამ იწივლა. ბახვა მაშინვე გადმოხტა საქანელადან, გავარდა მდინარე ცივს გაღმა და მიაშურა მუშებს, რომ მატარებლის მოსვლაზე იქ დასწრებოდა. ეს პირველი იყო მისგან რკინის გზის მატარებლის ახლოს ნახვა, თუმცა მისი სტვენა და შორიდან მისი ვეშაპნაირი სრიალი რკინის ზოდებზე ხშირათ ეყურებინა.

იმ დროს ამ ალაგას თეკლათის ქვის ცემენტი მზადდებოდა. ზედ ქვის სატეხში რკინის გზა იყო შეყვანილი, რომ აქედან ცემენტის ფქვილი და ქვის ლოდები წაეღოთ ფოთს პორტისათვის. ძიდეც მივიდა ბახულია ქვის სატეხში და მატარებელიც გაჩერდა. მუშებმა გაჩქარებით დაუწყეს ზესადგრებს (პლატფორმებს) დატვირთვა. როგორც კი შეხედა გაკვირვებულს ბახვას ერთმა მუშამ, მაშინვე უთხრა:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

—პაწია ბიჭო, მოგვეხმარე ქვის ზიდვაში და მაშინაზე დაგსვამ.

ბახვამ გაიღიმა და კრძალვით დაუწყო პატარა ქვებს ბოჭვა. ორი საათის განმავლობაში რკინის გზის მატარებლის ზესადგრები ყველანი დატვირთულნი იყვენ. მუშამ მოავლო ხელი ბახვას და შესვა ზესადგარზე, მერე თვითონაც ზედ შეხტა. იწივლა მატარებელმა და პაწია მწყესი გზას გაუყენა. ბახვას ძალიან მოეწონა რკინის გზაზე გასეირნება.

თეკლათიდან მოკიდებული დიდ გზამდის, შვიდი ვერსის სიგძეზე, რკინის გზის ტოტი იყო გაკეთებული. იქ, დიდ გზაზე, დატვირთულ ზესადგრებს სხვა მატარებელს მოუბამდენ და გაისტუმრებდენ ფოთისკენ; მაგიერათ ცარიელი ზესადგრები ისევ ბრუნდებოდა თეკლათის ქვის სატეხში დასატვირთავათ.

ბახვამ დიდ გზაზე სხვა მუშებიც ბევრი ნახა და ერთი უფროსი ინჟინერიცა. ამ კაცს ძალიან მოეწონა ბახვას ცოცხალი სახე და უთხრა მუშას: იქნება ეს პაწია ბიჭი დამიქირავო ხელზე მოსამსახურეთო. იმ დღეს ბახვას კარგათ აჭამეს, ასვეს და, მზე რომ გადიხარა, ისევ თეკლათის ქვის სატეხში დააბრუნეს.

—ბიჭო, ის აპელატებიანი ინჟინერი ხომ მოგეწონა?-კითხა მუშამ.

—ჰო, მიუგო ბახვამ.

—იმას ბევრი ფული აქვს—განაგრძო მუშამ:—თუ წახვალ და დადგები მასთან, კარგათ ჩაგაცვამს და დაგხურავს, კარგათ

გასმევს და გაჭმევს, შვილსავით მოგივლის და ბევრ ფულსაც მოგცემს. ცივი ღამის ჭამას და ეგრე უნიფხოთ ტანტალს ის არ გირჩევნია, იმ ინჟინერთან ბატონიშვილივით იყო?—

ბახვას მოაგონდა თავისი დედ-მამა, თხები, საყვარელი კოდალ-ბზეკალი, ამხანავი მწყესები, მისტოლი გოგო-ბიჭები, „რირა-ორირას" გაძახილი, ჩიტების ჟღივილი, მათზე ნადირობა — და საჩქაროდ თავი გაიქნია უარის სათქმელათ. მერე ჩაფიქრდა, ხმა აღარ ამოუღია, მაგრამ მუშის კითხვა მაინც თავიდან არ სცილდებოდა, და მეტი არ შეიძლება, ისე აღტაცებული და გახარებული იყო იმ დღის მგზავრობით. ისეთი საჭმელები აჭამეს, ისეთი ღვინო დაალევინეს!.. ინჟინერმა ორი კამფეტიც აჩუქა. იმ დღის სადილის გემო ჯერაც არ გამოსცლოდა პირიდან.

ის ყოველთვის სითვალხარბით იგონებდა თავის ბიძაშვილის შვენიერ ტანსაცმელს და ვერცხლით გაწყობილ ქამარ-ხანჯალს... მისი ბიძაშვილი მართლაც ორ-სამ წელიწადს სახლს მოშორებოდა და ფოთში ემუშავნა. შინ რომ დაბრუნდა, ბახვამ ვერც კი იცნო პირველ შეხედვაზე. ასე ეგონა, თითქო ვინლაც ბატონიშვილი მოსულიყოს იმის მამის ოჯახში.

ერთხელ სააღდგომოთ მისმა ბიძაშვილმა მედიდურათ შემოაღო მათი სახლის კარები. მას ტანთ ეცვა სირმიანი ჩოხა, სირმით მოქარგული წუღები, წელზე ერტყა ვერცხლით გაჭედილი ქამარ-ხანჯალი, მხარ-ბეჭზე ჰქონდა კოხტათ გადაგდებული სირმით გაწყობილი ყაბალახი. ეს ნახული სურათი უეცრად წარმოუდგა ბახვას გონების თვალწინ და ამასთანავე უცებ ძირს დახარა თავი და დააცქერდა თავის ტალახიან ფეხებს და შეჩუთრულ

წვევებს: არ მოეწონა. მას თან-და-თან იტაცებდა მისი მომავალ ბედნიერების სურათი; მერე თითქოს კიდეც დაიწყო გულში ნანობა: მუშის რჩევას ასე აჩქარებით უარი რად ვუთხარიო?..

როცა მატარებელი Თეკლათის ქვის სატეხში დაბრუნდა, მზე ჩადიოდა. ბახვა გადმოსვეს ზესადგრიდან. მას მხოლოდ ახლა მოაგონდა ღვთის ანაბარათ მიგდებული თხები, კოდალ-ბზეკალი და საგძალი. მაშინვე მოკურცხლა მინდვრისკენ, საცა ვაზის საქანელა ეგულებოდა. მაგრამ იქ იმას აღარც გოგო-ბიჭები დაუხვდენ და ვეღარც კოდალ-ბზეკალი იპოვნა. მან ერთ ლანდზე შემოირბინა ჩირგვები, მთელი ის არე-მარე, ბოლოს გადვიდა კლდიან ადგილებში, საცა მის თხებს და თიკნებს უყვარდათ პოტინი და მაღლიდან გადმოყურება. ბოლოს მორთო კივილი და ძახილი; ერთხანს თხებსაც უძახოდა: ბელაჰ! ბელაჰ!!!— მაგრამ ხმა არსაიდან აღარ მოესმა, ვეღარც თხების ფაჩუნი გაიგონა კლდიან ჯაგებში. ბახვა მიეცა სრულ სასოწარკვეთილებას, დავარდა იქვე მიწაზე და მორთო ხმამაღლა ტირილი.

აბა, ტირილი რას უშველიდა? მზე კარგა ხანი ჩასული იყო, ბინდიც შემოიპარა. აი, ახლა კი გამოერკვა ბახვა. Ის ჩავარდა ორ შიშს შუა. ცალ მხრით ღამის კუდიანების ეშინოდა, მეორეს მხრით შინ მისვლასაც ვეღარ ბედავდა ხელცარიელი. მაგრამ კუდიანების ხელში ჩავარდნას ისევ დედის კალთაში არჩია თავის მიყრდნობა. წამოდგა ზეზე და ბანცალით დაადგა გზას შინისაკენ. ამასობაში კიდეც დაბინდდა.

მამა-მისი დიდი ხანია შინ დაბრუნებულიყო მუშაობიდან.

— ბახვა სად არის ამდენ ხანს?—წამოიძახა დედამ გულგახეთქილმა მამამ არა უპასუხა-რა, წამოდგა ზეზე, გავიდა გარეთ და მორ-

თო ხმამაღლა ძახილი, იქნება ხმა მაინც მივაწვდინოვო. ის სულ წინ მიიწევდა, ტყისაკენ. თან ყვიროდა, ბაჩვას უძახოდა. მისი ძახილი თან-და-თან სუსტდებოდა, ამისგამო შინ დედას გული თან-და-თან უფრო უღელდებოდა. ის გახურებულ კეცებზე მჭადებს აკრავდა, ქმარ-შვილს ვახშამს უმზადებდა; მაგრამ ვაი ამ მომზადებას! ნახევრად თავის გონზედ აღარ იყო...

—ვაი შენს დედას, შვილო! ვაი თუ რამე გიჭირდეს?!...

ამ დროს ბახვა შემოპირა ქოხში უკანა კარიდან. მამის ძახილი იმ თავითვე გაიგონა, მაგრამ შიშისაგან პასუხს ვერ აძლევდა.

დედამ შეასწრო თუ არა თვალი, მაშინვე საკეცე გააგდო ხელიდან და შვილისკენ გაექანა.

—ბახვა, შვილო, აქამდის სად იყავი? ცუდი ხომ არა დაგმართია-რა, თხები ხომ არ დაგკარგვია?..

ბახვა ხმას არ იღებდა. დედამ ჩაიკრა შვილი გულში. თხები კი არა, იმ წუთს სახლ-კარიც რომ დასწვოდა, მაინც არაფრად მიიმჩნევდა, რაკი მისი ბახულია შინ დაუბრუნდა უვნებლათ. დედის ალერსმა ბახულიას თითქოს სინიდისი გაუღვიძა, და, რადგან თავის გასამართლებელი პასუხი ვერ ეპოვნა, მორითო ტირილი.

—ვაი, შენს დედას, თხები დაკარგე განა?...

ამ ლაპარაკზე მამამ შემოდგა ქოხში ფეხი და მწარედ შეწუხებულისა და ნაღვლიანის ხმით წამოიძახა:

— რამდენი არ ვუძახე, ვერ გავაგონე; უნდა წავიდე საძებრათ. მერე მოტრიალდა ცოლისკენ და, ბახულია რომ დაინახა დედის კალთაში სულგანაბული, მხიარულად შესძახა:

—აგერ არ ყოფილა!.. ბიჭო, სად იყავი აქამდის? შენმა ძებნამ მომკლა ამ უმთვარო ღამეში.—მოკიდა ხელი სიყვარულით და წინ დაიყენა. ბახვა უნდობრათ მივიდა მამასთან. იცოდა, კარგი არა დაემართებოდა-რა, როცა მამა შეიტყობდა თხების ამბავს. მამამ დაიდგა ცეცხლი-პირს სკამი, დაჯდა ზედ და შვილი კალთაში ჩაისვა. შვილის ნახვის სიამოვნებამ მამას თხების ამბავი იმ წუთას სულ გადაავიწყა. დედამაც გაკრა სუნგალი, გადმოდგა საკეცით გახურებული კეცი ძირს და ზედ მჭადის გუნდა დააკრა. ცოტა რომ მოისვენა მამამ, მერე მიუბრუნდა შვილს და კითხა:

—თხები ხომ ყველა მოდენე?...

ბახვამ ჩაღუნა თავი და ხმას არ იღებდა.

—ბიჭო, რატომ ხმას არ იღებ, თხები სად არიან?

ბახვა ხელმეორედ აღრიალდა.

მამა დარწმუნდა, რომ თხები დაკარგოდა, და გაჯავრებულმა ერთი჻ ლაზათიანათ სტკიცა ბახვას ლოყაზე. დედა მივარდა უცბათ და გამოგლიჯა შვილი ხელიდან.

—რა ღმერთი გიწყრება?—შეუტია ცოლმა.

—ხანჯლით უნდა მოვკლა ეგ ეშმაკის შვილი!

ბიბლიოთეკა

—ბანა იმას არ მადლობ ღმერთს, რომ შვილი ცოცხალი დაგიბრუნდა?...

ბახვამ კარგა ხანს იტირა ლოგინზე განართხულმა, სანამ ღრმათ არ ჩაეძინა. დედამ აიყვანა და თავის ქვეშსაგებში ჩააწვინა. მეორე დღეს ბახვა ცისიერზე ფეხაკრეფით გამოვიდა გარეთ და თეკლათის ქვის სატეხისაკენ გაუდგა. მიირბინა თუ არა, მაშინვე მოძებნა თავისი მეგობარი მუშა და უთხრა: ინჟინერთან წასვლა მინდაო... ახლავე გამგზავნე, თორემ დედ-მამა მომნახავს და აღარ გამიშვებსო.

ამ დროს რკინის გზის მატარებელიც დაიძრა. ბახვა შესვეს ზესადგარზე და ფოთს გაუყენეს...

II.

ბახვა იყო ერთად-ერთი შვილი მარტოხელის გლეხისა. მამა-მისს მახლობელ სერზე ამოერჩია სამოსახლო, რადგან დაბლობში მის მეზობლებს ცივებ-ცხელება არ აყენებდა; ის გამოყოფოდა თავის ძმებს და იქ დასახლებულიყო.

მისი ცოლი, ბახულიას დედა, თუმცა კარგი მეოჯახე ქალი იყო, მაგრამ რძლები გადაკიდებოდენ ერთმანეთს. სანამ ბახულიას მამა ძმებთან ერთად იყო, შვილი არ რჩებოდა. თუმცა ის ძმებზე უფროსი იყო, მაგრამ ამათ ოროლ-სამსამი ვაჟი კარგი მუშა ბიჭები გაგზავნილი ჰყავდათ ფოთს ფულის მოსაგებათ. იმათგან თავიანთ დედ-მამებს ფულები მოდიოდათ. რძლები მუდამ საყვედურში იყვენ: ჩვენი შვილების ფული ოჯახში მარტოხელა მაზლზე იხარჯებაო.

ბახვას მამა ამაყი გულის პატრონი იყო. რძლებმა ორჯერ, სამჯერ გააგონეს უნასი ლაპარაკი. ბოლოს იმან შეკრიბა უმცროსი ძმები და ასე უთხრა: მე თქვენთან დგომა აღარ მარგიაო, იქნება რასმე მამადლიდეთ, და მე დამადლებული არა მინდა-რაო, ჩემი წილი უნდა გამოვიყო და გაგეცალოთო. უმცროსი ძმები ბევრს ეხვეწენ, მაგრამ იმან აღარ ქნა: ერთხელ გატეხილი პური აღარ გამთელდებაო. ამასთანავე გულშიც ფიქრობდა, იქნება ახალ სამოსახლოზე უფრო ბედნიერათ ვიცხოვროთო, ერთი პაწია ვაჟი დამრჩენია, იქნება ის მაინც გამეზარდოსო. აიღეს ძმებმა ბაწრები, დაკრეს მთასა და ბარს და გაშორდენ ერთმანეთს.

ბახვას მამას ერგო ხუთი ქცევა სახნავი მიწა, შვიდი ქცევა ქოჩორა ტყე და ქცევა-ნახევარი დობილო (მაღლარი ვენახი), სახლებს შორის ბოსელზე მიდგმული ერთი ფიცრული ოთახი, რომელსაც ორი საჟენი სიგძე ჰქონდა და საჟენ-ნახევარი განი, ერთი ხულა (პაწია ბეღელი), ერთი პატარა საღორე, ერთი ხბოიანი ძროხა, ცალი ხარი, ხუთი თხა, ოთხი თიკანი, ერთი ბოტი (დაკოდილი ვაცი), ორი წლის ჴაკი კვიცი, ექვსი ქათამი, ერთი მამალი, ერთი ნეზვი ღორი, ორი ათ-ჩაფიანი ქვევრი, ორი ქოთანი, ხუთი ხის ჯამი, ერთი კარდალი (მორჩილა ქვაბი), ერთი კინთი, კბილებ-ჩამტვრეული საჩეჩელი და ერთი ჩიხრიხი (ბამბის გასარჩევი). ამას გარდა რაც წლის ჭირნახული ჰქონდა, მესამედი გამოიყო, შეიწია ორი დღით მუშა ხარ-ურმიანი, სულ ათი კაცი, რომელთაც ეს მთელი მისი ხაბაკ-ხუბაკი გადუტანეს და დაუდგეს სერზე. იმ დროს ბახვა იყო ოთხის წლისა. ექვსის წლის განმავლობაში ჯაფის ამტანის დედაკაცის წყალობით ეს ახალი განაყოფი ოჯახი მოღონიერდა.

ბაჩვას მამამ ცულდის ხელი იცოდა, ფიცრებს ფიცრებზე ლამაზათ აჭდობდა და ძელურს აშენებდა. ამით მეზობლები ძალიან მომადლიერებული ყავდა, ასე რომ თავის სახლ-კარის გადმოტანა და სერზე გადმოჭიმვა ბევრად არ დაჯდომია. მეზობლებს, რომელნიც მუშათ ეხმარებოდენ, დაუკლა ერთი თხა და ორი ბათმანი მჭადი შეაჭამა.

მის სახლ-კარს ცალ მხრით უფარებდა ქოჩორა ტყე და მეორე მხრით დობილო (მაღლარი). შორიდგან ხორც-შესხმულ კაცს არ შეეძლო მისი სახლ-კარის დანახვა, რადგან შუაგულ ტყეში იყო ჩადგმული. ამით იმან ღამის მგზავრებს მოარიდა თავი.

სამეგრელოში არც სასტუმროები, არც რესტორანები, ნამეტურ იმ დროს, არ იყვენ. თუ სადმე გზის პირათ სამიკიტნო იდგა, იქ მეგრელი მგზავრი მაინც არ შეუხვევდა, რადგან კაპეიკის დახარჯვა მეგრელს სიკვდილივით ეზარება. შემოაღამდებოდა თუ არა მგზავრს, მაშინვე გზიდან გადუხვევდა და რომელსამე მოსახლეს მიადგებოდა ღამის გასათევათ. ეს ჩვეულება თითქმის აქამდის დარჩენილა. ამ მგზავრებში ზოგი ცხენის ქურდი იყო, ზოგი საქონლისა, ზოგი ვაჭარი, ზოგი მებატონე. მთელი სამეგრელო ამისთანა სტუმრობით იყო აკლებული. ვისაც სურდა, თავი მოერიდებინა ამისთანა ლიანგსა, უნდა გაშორებოდა დიდ გზას, მიუდგომელ ტყეებში და მთებში უნდა დასახლებულიყო.

ბაჩვას მამას სხვა განზრახვაც ჰქონდა, მდინარე ცივზე გადამდგარ სერზე რომ დაესახლა. თეკლათის მუშებს ხშირად სჭირდებოდათ ძელები, ხის ნამორები და ფიცრები. იქვე ქო-

ჩორა ტყე იყო. ზამთრობით ბახვას მამა რამდენისმე დღით ჩავიდოდა თავის სადურგლო იარაღითა, წაიყვანდა ორს თავის მეზობელს და გაჰქონდათ იმათ ცულდებს დღენიადაგ კაკუნი. თუმცა ცოლ-ქმარს წლის სარჩო მარტოხელობის გამო ვერ მოყავდათ, მაგრამ ზამთარში ნაშოვნ ფულით, რაც გაზაფხულის მიწურულში დააკლდებოდათ, იმას ყიდულობდენ და ასე გამოდიოდენ.

როცა ბახვა ათი წლის შეიქნა, მის მშობელს ყავდა თიკნიანათ ოცი სული თხა, ერთი უღელი ხარი, ერთი კვიციანი ჭაკი ცხენი, ერთი მეწველი ძროხა, სამი უშობელი, წლის მოზვერი, ოთხი დედა ღორი და ექვსი გოჭი. წვრილ-ფეხეულობა: ქათამი, იხვი და ბატი—ბლომათ. ძმობაში ნარგები სახლი ბოსლათ გადაეკეთებინა; სადგომათ კი ახალი ძელური წამოეჭიმა თავის საკუჭნაოთი, სადაც მის ცოლს ქვეშსაგები ჰქონდა შენახული; სახლს ხული (ბელელი) ჰქონდა მიდგმული, რომლის ზესხვანზე (ჭერზე) გაუცეხველი ღომი ეყარა; თვითონ ხულაში ხელით სატრიალებელი წისქვილი ჰქონდა მოწყობილი. ამ პაწია წისქვილს ბახვას დედა კვირაში ორ დღეს აგრიალებდა და საღომე სიმიდს *) ღერღავდა. იქვე ახლოს ოთხ ბოძზე წნული სასიმიდე იყო შესკუპებული; თვითონ ძელური გარშემო საბუდრებით იყო შემოჭედილი; ზოგი ამათგანი ჩამოკიდებული იყო გარეთა კედლებზე, ზოგი სამ-კაპალა ბოძებზე იყო დაწნული. ზევით ძელური ისლით იყო გადახურული; ძელურის შუაგულს კერა იყო გაჩაღებული და, რომ ისლს კერიდან ცეცხლი არ გასჩენოდა, სახურავიდან ზედ კერაზე იყო ჩამოკიდებული ოთხ

---

*) სამეგრელოში სიმინდის ღომსაც აკეთებენ.

ქიგოზე ზესხვანი (ქერი) ფიცრებ-გალაგებული. Ისინი ქვარტლის-გან გაშავებული იყვენ და ქვარტლიც ზედ ფარატინებათ ეკიდა. შუაგულ ზესხვანიდან კერაზე დასწვრივ ორი ხის კაკვი იყო ჩამოშვებული და ერთმანეთზე რიკებით დამაგრებული. Ამას ეძახდენ საქვაბეს, მისთვის რომ ზედ სპილენძის კარდალი ეკიდა და შიგ მუდამ წყალი თფებოდა. Თვითონ ზესხვანზე ბევრი რამ ეკიდა საქვაბეს გარდა: მაჭიკი, საკიდელი *), თხის ძვლები, თუთუნის ფოთლები, სხვა და-სხვა ბალახეულობა, ძაფზე აკინძული, რომლისაგანაც ბახვას დედა ზამთრობით მჭლის საჭამადს აკეთებდა; ეკიდა აგრეთვე სხვა-და-სხვა სოკოები, განსაკუთრებით მრავალი იყო მაჭკვნარა. ზესხვანს ზემოთ კი მრავალი ხურმა იყო გასახმობათ დაყრილი თავის ტოტებიანათ.

ბახვას მამას კარგა ხანია ღვინო აღარ მოდიოდა. შონურს **) ნაცარს აყრიდა; მაგრამ, რაც უნდა წამხდარიყო ყურძენი, ბახვას მამა ერთ ათ-ჩაფიან ქვევრს მაინც გაავსებდა. Იმას ჰქონდა ორი მამაპაპეული ქვევრი, კაკალს ქვეშ ჩაფლული, ბადიმით დახურული და თიხის მიწით თავწაგლესილი. Ამ ათ-ჩაფიანს წელიწადში ორჯერ გადიღებდა. Პაწია ღვინის ამოსაღები ორშიმო, რომელსაც ბახვას მამა ,,ხრიკას‘‘ ეძახდა, იქვე კაკალზე იყო ჩამოკიდებული.

III.

Იმ საღამოს, როცა ბახულიამ თხები დაკარგა, მამა-მისი ძალიან ჩაფიქრებული და მოწყენილი იყო: ერთი—რომ შეილი

---

*) სადიველი—რძის დასავვეთია.

**) შონური—ერთნაირი ვენახია, რომლისგანაც ოჯალეშის ღვინო დგება.

გალახა და მერე ნანობდა, მეორე—რომ ცოლი გააჯავრა, მესამე-თხების ბედიღბალიც ძალიან აწუხებდა. მის გარემო ტყეებში ტურები ისე გამრავლებული იყვნენ, რომ დარიან ღამეში შიგ ეზოშიაც შემოდიოდენ და კივილ-ყმუილით იქაურობას იკლებდენ. მათ ხელში თხებს კარგი არა დაემართებოდათ-რა. ის ვახშმის წინ დაღვრემილი სამფეხა სკამზე წამომჯდარიყო და შემდეგ ნაირს ფიქრებში იყო გართული: „დღეს დილითვე ვატყობდი, კარგი აღარ დამემართებოდა-რა. გამოვედი თუარა კარზე, ჩემი ცულდი პირაღმა ამართული დამხვდა; ამ დროს ყვავმაც დამძახა. მალე კი შევაძახე: შენი ნისკარტი ქვას, შენი გულ-ღვიძლი ძაღლს-მეთქი, მაგრამ რას უშველიდა! იმ მამალის ტურის არჩივმა მაინც ცუდათ დამძახა. ჰიდეც იმიტომ არ მაძლევდა დღეს გული სამუშაოდ წასვლასა“.

—დარია,—უთხრა ხმამაღლა თავის ცოლს: თხებს შეულოცე, იქნება გადარჩენ ნადირის კბილისგან.

დარიამ გამოიტანა ერთი მუჭი მარილი, აურია სიმიდში და ასე დაიწყო:

«მკენია ბეკენია!
ბეკეს ხატი სვენებია.
მეუფეო, ჩამოაგდე
ხელ-ბორკილი რკინისა.
ნადირს კბილი შეუკარი,
მეკობრესა ხელი-მხარი;
გადააგდე ზღვაში,
ნუ გაუშვებ გზაში».

სამჯერ გაიმეორა დარიამ ეს ლოცვა, მერე დააყარა შელოცვილი მარილ-სიმიდი ჯამზე და შედგა თახჩაში, რომ მეორე დილას შინაურ საქონლისათვის ეჭმია.

იმ ღამეს ხახულიას—ასე ეძახდენ ბახვას მამას—არ სძინებია. როგორც ინათლა, მაშინვე ზეზე წამოვარდა, გამოვიდა გარეთ, გადიხედა საჩეხში და იქ პირველად ბებერ ბოტს შეასწრო თვალი, რომელიც აფულული და მოწყენილი ღობეზე რქებს იჩეხავდა, თითქოს ჯავრისაგან კედელზე თავს ურახუნებსო ცხოვრების მეგობრების დაკარგვის გულისათვის. დანარჩენი თხები ხახულიას დანახვაზე, ღამით ნადირისაგან დაფეთებულნი, წამოვარდენ და აქით-იქით გაიფანტენ, პატრონი ველარ იცნეს. თხებს აკლდათ ორი ერკემალი, სამი დედა თხა და ერთი თიკანი. დამფრთხალი თხები ერთად შეიხურხლენ საჩეხის კუნჭულში. მხოლოდ მოხუცებული ბოტი მამაცურად წამოდგა წინ, გადმოდგა რამდენიმე ნაბიჯი ხახულიასკენ და რქები ამართა დასატაკებლათ. ხახულიამ მარილ-სიმიდით სავსე ჯამი გაუწვდინა, ბოტმა უხეია განზე.

—ბელაჰ; ბელაჰ, ბელაჰ,—ტკბილის ხმით დაუყვავა პატრონმა. ბოტი თითქოს ამ ხმაზე გონებას მოეგოვო, მოტრიალდა, შეხედა გამოწვდილ ჯამს, მივიდა და კრძალვით ჭამა დაუწყო. შემდეგ ხახულია მივიდა სხვა თხებთანაც. ამათ რაკი შენიშნეს, რომ ბოტი პატრონს არ უფრთხოდა, ყველანი მოტრიალდენ საჩეხის კუნჭულიდან და დაუწყეს მარილ-არეულ სიმიდს კრეხა. ამ დროს დარიამაც გადმოიტანა საჩეხში ქოთანი და თხები მოწველა. იმათ ბევრი არა ედგათ რა ჯიქნებში: შიშისგან რძე გაქრობოდათ. ცოლ-ქმარმა მოუარა საქონელს. მზე მოვლილი იყო ბაკეზე. დარიამ საკიდელი უქნა რძეს და ჩადგა ქოთანი ნელ-თბილ ღადარში. მარტო მაშინ მოაგონდა, რომ ბახვა აღარსად იყო.

—ეს ბიჭი სად არის ამდენ ხანს?—შემოდგა თუარა შინ ფეხი, იკითხა ხახულიამ. საქონელს გარეკა დაუგვიანდა.

—აბა, გადაიხედე წყაროზე!—უთხრა ცოლმა.

ხახულია ისევ უკან გატრიალდა, ჩაიდა დობილოში, მივიდა წყაროსთან, სადაც შორიახლო ლომის საცეხველი იყო წყალზე მომართული და ხანგამოშვებით ისმოდა მისი რახუნი. იქ რომ არ დახვდა, გამოტრიალდა შინისკენ საჩქაროთ, ერთი კიდევ გადაავლო თვალი სახლ-კარის გარემოს; რომ ველარსად ნახა, გული აუჩქარდა, გაექანა ქოჩორა ტყისკენ და მორთო ძახილი. პასუხი არ იყო. მერე აზრი აიღო, მეზობლებში არ გადამალულიყოსო, ჩავარდა დაბლა, მდინარის ცივის პირად.

მიიკითხ-მოიკითხა. იქაც ველარა შეიტყო-რა; მერე გავიდა ცივს გაღმა, თეკლათის ქვის სატეხში. ნაცნობმა მუშამ უთხრა: ეს ერთი საათია, რაც ბახულია მატარებელს დაუჯდა და ფოთისკენ გააქანეს ინჟინერთან დასაყენებლათაო.

— ბახვას მამა იქვე ჩაიკეცა ჯავრისაგან.

— როგორ გაფითრდი, რა დაგემართა, ვაჟკაცი არა ხარ? — შეუტია მუშამ. — შენი ბედნიერების დღე ახლა არის. შინ რას გაგიკეთებდა, რას ისწავლიდა კერიასთან ნაცარქექიაობის მეტსა? დღეის იქით შენი ბახულია პურსა სჭამს, ფულს იშოვნის, გამოიცდება, რუსულს ისწავლის, კაცი გახდება.

— არ მინდა, ჩემო ბიძია, არც მისი ფული და არც მისი კაცობა. მე გულდაჩაგრული კაცი ვარ: შვილი არ შემრჩენია. ეგ ერთი ღლაპი მყავდა და ეგეც დამეკარგა. რაღაა ჩემი სიცოცხლე?...

ხახულიას ცრემლები მოერია თვალებზე,

— არა, მამა: თუ არ გსურს, ძალას ვინ დაგატანს? — შებრალებით ანუგეშა მუშამ. — წადი, დიდ გზაზე გადი, იქ ინჟინერია, სთხოვე და საღამომდის უკან მოგიბრუნებენ.

ამ სიტყვებმა, ცოტა არ იყოს, მალამო მოსცხეს მის დაფიცხებულ გულს; ის ადგა, დაიჭირა ჯოხი ხელში და გაუდგა დიდის გზისკენ: განიზრახა, უფროს ინჟინერს მუხლზე მოხვეოდა, რომ შვილი უკან დაებრუნებია.

შუადღე შეიქნა, როცა ბახვას მამა ინჟინრის ადგილ-სადგომთან მივიდა, საცა რამდენიმე ბამბის კარავი იყო გამართული. ინჟინერი ერთ კაკლის ძირში სამგზავრო სუფრას მიჯდომოდა და სადილს შეექცეოდა. ბახვას მამამ წინ დაუჩოქა და ქუდმოხდილი შეევედრა. ინჟინერი განათლებული გულ-ჩვილი კაცი იყო. სკამი დაუდგა ხახულიას და თავის გვერდით მოისვა. გულდაჩარგული მამა ანუგეშა, შვილს ძალიან კარგათ გაგიზრდით, ახლავე ჯამაგირს დაევუნიშნავ, ოთხ-ხუთ წელიწადს ფულიც ექნება და გაბედნიერებული შვილი მოგივაო. მო-სამსახურე ბიჭს უბძანა, ხახულიას სადილი მოუტანეო; კახური ღვინით ვამოაბრუშა, ერთი თუმანი უსაგძლა და უკან ვამოუშვა.

ბახვას მამა სრულებით კმაყოფილი დარჩა თავის შვილის ბედსა. მხოლოდ ინჟინერს თვალ-ცრემლიანი შეევედრა, რომ შვილის ამბავი ხშირად ეცნობებია. ინჟინერი ამას გარდა დაპირდა ხახულიას, რომ სააღდგომოთ და საშობოთ ბახულიას ყოველთვის გამოგიგზავნიო. მზის დახრისას ბახვას მამა მხიარული შემოვიდა თავის ეზოში. ცოლი კარის წინ დახვდა თმა-გაწეწილი და სა-ცოდავათ მოსთქვამდა შვილის დაკარგვას. ქმარმა შვილის კარგი ამბავი უთხრა, თუმნიანიც მიუტანა და ანუგეშა.

გულშეწუხებულ დედას მეტი რა ღონე ჰქონდა, უნდა ენუ-გეშებია თავი ქმრის სიტყვებით, თუმცა მას აქეთ მის სახეს სი-ხალისე დიდხანს აღარ მოსვლია.

ბახვას მამამ მეორე დღესვე იქირავა მეზობლის ბიჭი თხების მწყესად და საქონელიც იმას ჩააბარა. ამას შემდეგ წამი ისე როგორ გავიდოდა, რომ ბახვას დედას არ წამოეძახა: ,,ბახვა, სკუა, სკანი გოლუაფირო ჩქიმი დუდი'' (ბახვა, შვილო, შენ შემოგევლოს ჩემი თავი)!...

ბახულიას დედ-მამამ ამიერითგან გამართა ჩამოლოცვები და საწირავები შვილის სადღეგრძელოთ.

თეკლათის მოშორებით ჩრდილო-აღმოსავლეთისკენ გაეკ-ვრება სერები, რომელთაც ჰქვია აბედათის მთები. იმათში რომელიც უფრო მაღალი გორაა, იქ იდგა ერთი დიდი მუხა. ყოველი გაჭირ-ვებული კაცი მიდიოდა მუხასთან და მიჰქონდა სხვა-და-სხვა შე-საწირავები. ამას გარდა ს. ჭაჩხურის მახლობლათ, ტეხურის ხეობაში, სერზე იდგა ერთი დიდი ცაცხვი, რომელსაც ეძახდენ ,,ისკიოდა''-ს. მესამე ცაცხვის ხე იდგა მთაზე, ნობულევის სოფელთან, აბაშის ხეობაში, ბალდას მახლობლათ. მარტვი-ლიდან იქამდის ორი საათის სავალია. ამ სამ ხეს ბახვას დედ-მამა ყოველ წელიწადს სწირავდა თითო-თითო საკლავს: ერთ ხბოს და ორ თიკანს. ქრისტეშობისთვე რომ დადგებოდა, ხახულია ადგებოდა ცისიერზე უბრათ, წავიდოდა აბედათის მთაზე, წაიღებდა კვერს და ორ ლურსმანს, მუხლს მოიყრიდა წმინდა მუხის წინაში, მოიხდიდა ჩაბალახს და ასე შეევედრე-ბოდა: ,,მუხავ პატიოსანო, შენ შებორკე ჩემი ბახულიას მტერი და დამაწყევარი, იხსენი ყოველნაირის ავათმყოფობისაგან, განარინე ბატონები: წითელა, ყვავილი, ხველა და მუცელა (ყვანა), დააბი და ნუ მიუშვებ მაზედ, სანამდის ეს ორი ლურსმანი, შენდა მოძღვნილი და შენ შორის ჩაჭედილი, თავისით არ

ამოვარდენ“. ამ ლოცვას შემდეგ დააჭედდა მუხის ძირზე ორ ლურსმანს, მერე სამჯერ შემოუვლიდა მუხას და ისევ უბრათ გამოსწევდა შინისკენ.

იმ ღამეს ბახვას დედ-მამას შინაც ამისთანა ლოცვა ექნებოდათ, მაგრამ აქ ნასუქს ხბოს ბოსლიდან გამოიყვანდენ ძელურში და სამჯერ შემოატარებდენ კერიას გარშემო შემდეგის ჩამოლოცვით: «მუხა პატიოსანო, შემოგვიწირავს შენთვის ეს უშობელი ჩვენის შვილის ბახულიას სადღეგრძელოთ». შემდეგ ხბოს ძელურში დააბამდენ თავისთან და კიდევ უფრო ასუქებდენ. დილა-საღამოს ხბოს მარილსაც აჭმევდენ. იმ დღეს ბახულია და მისი ცოლი ერთმანეთს ხმას არ გასცემდენ, უბრობა და მარხულობა დაწესებული ჰქონდათ. შობის წინადღეს ამგვარათვე ჩამოილოცავდენ, მოხდიდენ ათ-ჩაფიანს, დაკლავდენ წინადღით შეწირულს ხბოს; შობა-დღეს მოიწვევდენ მეზობლებს სადილათ; პირველი ლოცვა ბახულიას სიდღეგრძელოთ წარმოითქმოდა, მერე შეუდგებოდენ საერთო მოლხენას.

ამგვარათვე მოიქცეოდენ ცოლ-ქმარნი, როცა ბახულია აღდგომის კვირაში წაიღებდა „ისკიოდას“ ცაცხვთან, მის შესაწირავათ ორს აღდგომის წითელ კვერცხს და იქიდგან დაბრუნებული დაკლავდა პატიოსანის ცაცხვისადმი შეწირულს თიკანს. „ნობულევის“ ცაცხვთან გაეშურებოდა მარიამობის. ეს ცაცხვი დღესაც შეჩხირხლულია ცხენის ნალებით, ლურსმნებით, ბამბის ძაფიანი თითისტრებით და გარშემოხვეულის ბამბის ძაფებით. ვისაც ცხენი, ან საქონელი დაეკარგება, თავის მოვალეობათ რაცხს, წაიღოს ცხენის ნალი და დაჭედოს ცაცხვზე ამ სიტყვებით: „ცაცხვო პატიოსანო, შენ შეუკარი ხელ-ფეხი და ასე დააჭედე ერთს ადგილას ჩემის ცხენის ქურდი. სანამდის გულწრფელად არ გატყდეს და არ შემოგპირდეს საწირავით თავის

აშვებას, ნაპარავის ჩემთან მოყვანას, თუმცა შეგისმენია მისი ვედრება''.

IV.

მას აქეთ, რაც ბახულია ფოთს წაიყვანეს, დედა-მისი ყოველ კვირაობით ჩადიოდა თეკლათის ქარხანაში შვილის ამბის საკითხავათ. ის გააკეთებდა შვენიერ სულგუნებს (გადაზელილ ყველებს), მოუქსოვდა შვილს ჭრელ ლაზლის წინდებს, სულგუნებს ინჟინრის ცოლს უგზავნიდა და ჭრელ წინდებს თავის ბახულიას. ამიერითგან დარიასათვის რკინის გზის მატარებლის სტვენა ჩიტის ძახილათ გადიქცა, და, როგორც ჩიტის ძახილს, მატარებლის სტვენასაც ისე უპასუხებდა: ,,ჩიტო, ჩვენ კარგი ამბავი, შენ ოქროს ნისკარტი, გაშალე ფთა, გადიარე მთა''.

როცა დარია შინაურ საქმეებს მორჩებოდა, ყოველფერს მიალაგ-მოალაგებდა, მერე წავიდოდა ქოჩორა ტყისკენ. იქ სერზე, ერთ ხის ძირას, დარიას ერთი პტყელი ქვა ჰქონდა ამორჩეული საჯდომათ. ყოველს კარგ ამინდში წაიღებდა იქ თავის ხელსაქნარს და საღამომდის სულ თეკლათის რკინის გზის მუშებს უცქეროდა, ქვის ტეხაზე და მატარებლის წინ-და-უკან ტარებაზე აყოლებდა გულს. ასე ეგონა, ყველა—მატარებლიან მუშებიანა, ბახვაზე ელაპარაკებოდენ, მის ამბავს ეჩურჩულებოდენ შორიდან მოყვარულ დედას. ხან-და-ხან ვახშმობისას, როცა მოწყენილი ცოლ-ქმარი ოჯახობის ამბავს მოლევდენ, დარია გაუტარებდა სიტყვას ხახულიას ფოთს გამგზავრებაზე და ბახვას ნახვაზე. ქმარი ამოიხვნეშდა და იტყოდა: გაზაფხულზე უნდა წავიდე, როცა ჩემი ჭაკი ცხენი კვიცის მოგების შემდეგ ღონეზე მოვა. ბაზაფხულიც დადგებოდა, მაგრამ ხახულიას ხან ყანის თესვა,

ხან მეოთხედის გადახდა უშლიდა ხელს, ფოთს წასულიყო. ამ მზადებაში გავიდა ერთი წელიწადი.

ქრისტეშობის დღესასწაულის წინადამე იყო. ბახვას მამას შეწირული ხბო დაეკლა და ატყავებდა. დარია კერას აჩაღებდა, ზედ დიდი ნალოები (ხის მორები) ედო და ცეცხლს აღუზღუზებდა. წყლით სავსე ქვაბი, საქვაბეზე ჩამოკიდებული, შიშინებდა. მოჯამაგირეს ხან ჩაფით წყალი მოჰქონდა, ხან ხმელი ფიჩხები. ამ დროს ნაცნობმა კონდუქტორმა შემოდგა ფეხი სახლში. დარიამ სიხარულით წამოიძახა: ,,უი, შენ ჩემო ღვთის ანგელოზო! ბახულიას კარგი ამბავი თუ მოგაქვს‘‘!...

—ძალიან კარგი ამბავი—უპასუხა კონდუქტორმა: ინჟინერს უნდოდა გამოეგზავნა თვითონ თქვენი შვილი, მაგრამ დღესასწაულებზე მოსამსახურეები შინ გაუშვა და ბახვამ ველარ მოიცალა. მაგიერათ აი რა მოგიტანე! თვითონ ბახულიას დაწერილი წიგნი და შიგ ერთი თუმანიც გამოხვეული.

დარიამ უცებ ხელიდან გამოსტაცა წიგნი და აღტაცებით იძახოდა:

—,,სკანი გოლუაფირო, ჩქიმი ბახვა, ჩქიმი ჭიჭე, ჩქიმი ანგელოზი‘‘!... (შენ შემოგევლე! ჩემი ბახვა, ჩემი პაწია, ჩემი ანგელოზი!..). დარია გაგიჟდა, გაგიჟდა სიხარულით: ხან გულში იკრავდა წიგნს, ხან კოცნიდა ბარათს და ზედ ცრემლების კურცხლებს აფრქვევდა. ბოლოს გაშალა წიგნი და რომ ნახა ბახულიას ნაწერი, ერთი უნებურათ გადიხარხარა და სიცილი ტირილათ გადაექცა:

—,,დიდა, ნანაია, ჩქიმი ბახვაშ ნაჭარი, ჩქიმი ბახვაშ ხე, მუში ჭირიმა....‘‘. (დედა, დედა, ჩემი ბახვას ნაწერი, ჩემი ბახვას ხელი, მისი ჭირიმე!) დაუწყო ბარათს კოცნა.

ხახულიამ მოიხადა ყაბალახი, თვალები ზეცას მიაპყრო და რაცღას ბუტბუტებდა, ეტყობოდა, ღმერთს მადლობას სწირავდა ბახულიას კარგათ და ბედნიერათ ყოფნისათვის.

კონდუკტორი რვა დღეს არ გაუშვიათ. რაც კი რამე შე-ეძლოთ, ცოლ-ქმარს არა დაუზოგავთ-რა, რომ კონდუკტორი მოელხინათ, მეზობლები დაუპატიჟეს ახალგაზდა ქალებიანათ. მუზიკა, ჰარმონიკა, დაირა, ჩონგური და სხაპა-თამაში მათ ხელათ იყო. კონდუკტორმა ის დღეები ძალიან მხიარულებით გაატარა. დოლბანდიანი ლამაზი ახალგაზდა გოგოები კეკლუცი ცელქობით და მოხდენილი თამაშით ერთმანეთს ეჯიბრებოდენ, რომ კონდუკტორის ყურადღება მიექციათ თავიანთ თავზე...

იმ რვა დღეს მუდამ ერთი განუწყვეტელი სიცილი, კიჟინა, მღვრული სიმღერები და ჩონგურ-დაირის კვრა იყო გამართული. ქალები ხშირად გააბამდენ ფერხულს, ნამეტურ ვახშმობისას, ჩაირევდენ კონდუკტორს და მანამდის უვლიდენ ანთებულს კერას სიმღერით, სანამდის არაქათ-წართმეულნი აქით-იქით ტახტებზე არ დაეყრებოდენ.

ხან-და-ხან კონდუკტორი სადღაც გაილაღებოდა და მეორე დღეს სადილობისას ძლივს შემოვიდოდა სახლში. ხახულია და დარია არ დარდობდენ მის გადაკარგვაზე, რადგან დარწმუნებულნი იყვენ, რომ კონდუკტორს მეზობლებში ბევრი მოკეთე ყავდა; წინდაწინვე იყვენ დარწმუნებული, რომ იმას უსიამოვნო არა შეემთხვეოდა-რა.

შობის მეორე დღეს დარიას ჩვეულებათ ჰქონდა, რომ ღორის ხორცით და ქონით გატენილი დიდი მჭადი უნდა გამოეცხო. ეს იყო შეთქმული და შელოცვილი ბახვას საბედნიეროთ. სადილათ რომ დასხდებოდენ, ამ მჭადს ერთი ლამაზი ქალი დაიჭერდა ხელში და მოიპატიჟებდა ახალგაზდა ვაჟს ერთად გა-

ხატეხათ. მჭადს დასდებდენ დიდ ხის ნამორზე, რომელიც კერაზე იყო გაზოდვილი. ქალი ცალკე ცდილობდა, რომ მისკენ მჭადის უდიდესი ნაწილი გადამტყდარიყო, და ვაჟი ცალკე. ვისკენაც უფროსი ნატეხი გადვიდოდა, ის იყო მოგებული. იმ დღეს ლამაზმა ქალმა კონდუკტორი მიიპატიჟა მჭადის გასატეხათ და, რადგან მჭადი ბახვას საბედნიეროთ იყო გამომცხვარი, ლამაზმა ქალმა უფროსი ნახევარი კონდუკტორს არგუნა. ბატეხაზე სტუმრებმა დიდი კიჟინა დასცეს და მიულოცეს დედ-მამას ბახვას ბედნიერება, რადგან უფრო მჭადის დიდი ნახევარი ვაჟმა გადითრია თავისკენ.

V. VI. VII. VIII. IX.

. . . .

. . . .

X.

ფოთის პორტში დიდი ხნიდან მუშაობდა ერთი რუსი მჭედელი, სახელად ივანე. იმას ჰქონდა ჩაბარებული ერთი სამჭედური, მთავრობის ხარჯით გაკეთებული. კვირაში იღებდა თავის შრომის ფასად შვიდ მანეთს. თუმცა ივანე კარგი და პატიოსანი მშრომელი კაცი იყო, მაგრამ ერთი ახირებული ნაკლულევანება სჭირდა. თვეში ერთხელ დათრობა ჩვეულებათ ჰქონდა და, თუ ეინიცობაა ამ რიგს ასცდებოდა, მაშინვე ავათ გახდებოდა, და თუ თავის რიგს აასრულებდა, ისე კი დათვრებოდა, რომ სამ-ოთხ დღეს მკვდრათ ეგდო ლოგინზე. ივანეს რომ სალდათად სამსახურის ვადა გაუსრულდა, დაეთხოვა მთავ-

რობას და ფოთში მოიწყო სახლ-კარი; მან ჩინებულად შეისწავლა ქართული და მეგრული; რადგან მეგრელის ქალი შეირთო ცოლად, თვითონაც ქართველობდა.

მისი ცოლი ერთი იმ მეგრელ ქალთაგანი იყო, რომელნიც ბედ-უკუღმართობისგან მივარდნილან ფოთს და ერთ დროს გამვლელ-გამომვლელის ჟინის მოსაკლავად გამხდარან. საზოგადოთ მომეტებული ნაწილი ამ გვარის ქალებისა სულით და ხორცით წაწყმენდილნი არიან; მაგრამ სალომეზე, რომელიც ივანე რუსს ცოლად შეხვდა, ამას კაცი ვერ იტყოდა. ის მეტად კარგი და ჯერ კიდევ სულ-ხორცით წაუბილწველი არსება გამოდგა.

სანამ სალომეს შეირთავდა, ივანე რუსი კვირაში ორჯერ თვრებოდა, ხან-და-ხან სამჯერაც. ერთი სიტყვით, იმ დროებში ივანე თავის ნაშოვარს ყოველფერს არაყის სმაში ღუპავდა. სალომემ ისე გამოაკეთა ეს ლოთი, რომ უწინდელი მისი მნახველები და მეგობრები ველარ ცნობდენ.

დაქორწინების შემდეგ სალომე შეუდგა ოჯახის თავდარიგიანობას. ზოგი ქმრის ნაშოვნით, ზოგი თავის ყაირათობით შეგროვილის ფულებით სალომემ იყიდა ერთი ხბოიანი ძროხა. ამ სახით ცოლი შინ გამეცადინდა: თუ სარეცხებს ილებდა, თუ ძროხის რძეს ყიდიდა; ქმარმა კი პორტში დაუდვა გული მუშაობას. ივანე რუსს, როგორც დამსახურებულ სალდათს, მისცეს ფოთში პორტის მახლობლად ერთი ნაჭერი ადგილი. მან ზედ დაიდგა ერთი ფაცხური სახლი, შელესა შიგნით და გარეთ მიწით, მერე შეფეთქა კირით; სახლი სამ თვალად გატიხრა: ერთში სამზარეულო მოაწყვეს, მეორეში თავიანთი საწოლი და ლოგინები, მესამე თვალი სასტუმროდ გახადეს.

რაკი ივანე რუსმა შენიშნა სალომეს სიყვარული და მომ-ქირნეობა, მერე ისიც სინიდისს მოეგო, გადაწყვიტა სიმთვრალის გადაგდება. მართლაც თითო თვე ისე გაივლიდა, რომ არაყის, წვეთსაც არ ჩაუშვებდა ყელში.

ერთხელ ივანე რუსს მოსვლოდა ისეთი არაყის ხურუში, რომ იმ შაბათ-საღამოს პორტის საწყრილმანო დუქნისკენ გა-ქანებულიყო. შეაღამემდის უცადა ქმარს სალომემ და, რომ აღარ მოვიდა, მაშინვე იგრძნო, რაც უბედურება იყო მის თავსა. ნაშუაღამევს ფანრით თვითონ სალომე წავიდა საწვრილმანო დუქანში და წამოიყვანა იქ გდებული, გრძნობა-მიხდილი ქმარი.

ამას შემდეგ სალომე ყოველ შაბათ-საღამოს თვითონ მიდიოდა პორტში და მის ხვედრ ფულს თვითონ იღებდა. პირ-ველ ხანებში ივანე ძალიან კმაყოფილიც დარჩა ამაზე. მაგრამ ბოლოს-და-ბოლოს, როცა არაყის ჟინი მოუვიდოდა ხოლმე, ივანე კიდეც გაკრავდა თითო ოროლა მუშტს სალომეს. ჩათ-რევას ჩაყოლა სჯობიაო. სალომემაც, როგორც ჭკვიანმა დედა-კაცმა, ქმარს პირობა დაადებინა, რომ ის თვეში მარტო ერთ-ხელ დამთვრალიყო, ისიც შინ, და არა სამიკიტნოში. როგორც თვე მიიწურებოდა, მეოთხე შაბათს სალომე წავიდოდა პორტში ივანეს ჯამაგირის ასაღებათ და ამასთანავე ერთ შტოფ არაყსაც თან გამოიძღვანიებდა ქმრისათვის.

მესამე წელიწადს, ქორწინებას შემდეგ, სალომეს მიეცა ქალი და დაარქვეს ესმა, ანუ შემოკლებით ესია. ეს ქალი იყო ერთად-ერთი ნუგეში დედ-მამისათვის. რაკი ქალი ეყოლა, ივანე რუსმაც ერთი-ორათ იკეთა და იწყო ოჯახში მომქირნეობა. თით-ქმის იშვიათად თვრებოდა და შოვნითაც, უწინდელზე შედარე-ბით, ბევრს შოულობდა. პორტში განწესებულ მუშაობას გარდა კერძო სამუშაოსაც ბევრს იღებდა: ვის დანას გაუკე-

თებდა, ვის მოშლილ თოფ-დამბაჩას გაუსწორებდა. ამ გვარის მოქმედებით ივანე რუსმა ყველას თავი შეაყვარა; ცოტაოდენი ფულიც გაუჩნდა.

რვა წლის რომ შეიქნა იმათი ქალი, პირველდაწყებით სასწავლებელში მისცეს. ზრდასთან ესმას შვენიერებაც ემატებოდა. სკოლაში შეისწავლა ქართულ-რუსული წერა-კითხვა, სხვა-და-სხვა ხელსაქნარი: კრუჟოვების ქსოვა, ყასნალის ნემსით ქარგვა, ჭრა და კერვა.

ცამეტის წლის რომ შეიქნა ესმა, დედამ სასწავლებლიდან გამოიყვანა. და ერთს ფრანგის მკერვალ ქალს მიაბარა. თოთხმეტის წლის რომ შეიქნა, ესმა კოკრად გაფეთქილ მაისის ვარდს დაემსგავსა; ისეთი ააგდო ტანი, რომ დედა მხრებზე ველარ სწვდებოდა. ფოთში ივანე რუსის ესმას ყველა იცნობდა. მისი ლამაზი თეთრ-ყირმიზი სახე, შავთვალწარბებიანი, გრძელ წამწამებიანი გამვლელ-გამომვლელს, განსაკუთრებით ფოთის პრიკაზჩიკებს, ცეცხლს უნთებდა გულში.

ესმა ხშირად მიდი-მოდიოდა ფოთის ქუჩებში მკერვალის ქალის სახლამდის. ვინც კი ამ დროს მის ლერწამს ტანს და ჯეირნის თავ-კისერს თვალს შეასწრებდა, უნებურათ წამოიძახებდა: ,,ნეტავი შენს დედ-მამას, რომ ციდან მოწყვეტილი ვარსკვლავი ჩამოსვლიხარო!“ მაგრამ ჯერ გზაზე მას ვერავინ გახუმრებოდა და ურიგოთ ხელის ხლება ჯერ მისთვის ვერავის გაებედა. მისი თავდაჭერილობა ყველას უნებურათ უღვიძებდა გულში ღრმა პატივისცემას მისდამი. მისი დიდრონი თვალების, ნამეტურ პრიკაზჩიკებს, ძალიან ერიდებოდათ.

ესმა მაშინაზე მიეჩვია ლამაზად კერვას, ტანისამოსის მოხდენით გამოჭრას. ჯერ ერთი წელიწადიც არ გასულიყო რაც ესია მიებარა მკერვალ ქალს და ის უკვე სარგებლობდა თავის

შეგირდის შრომით; მას ძალიან შეუყვარდა ესია მომჭირნეობისა და ბეჯითად შრომის გულისათვის; ის შოულობდა ახალ-ახალ მოდებს. ზოგს რუსულის, ზოგს ფრანგულ ჟურნალებიდან, მოუტანდა ესიას და აჩვენებდა, თუ როგორ უნდა გამოეჭრა, ან შეეკერა იმათი ბადალი.. თვითონაც რაც იცოდა, ყოველფერს ასწავლიდა და არაფერს შურავდა მისთვის.

XI.

ერთს კვირა დღეს ივანე რუსს პორტის სამჭედურში ძალიან დააგვიანდა. რაღაც ბევრი და საჩქაროდ საკეთებელი ავეჯეულობა მიებარებიათ. ივანემ ნაშუადღევამდის კვირაძალი გასტეხა. მუშაობას რომ მორჩენილიყო, კვირაძლის გატეხისათვის მიეცათ ორი მანეთი ქირა, ჯამაგირის გარდა, და შინ გამოესტუმრებიათ. მას ასდევნებოდენ გზაზე ამხანაგები და გადაეწყვიტათ იმ ფულით ქეიფობა.

სალომემ და ესიამ იმ დღეს გადაწყვიტეს წირვაზე წასვლა და ამის გამო დილა ადრიანათ სადილი გააკეთეს; იმათ იცოდენ, რომ ივანეს პორტში იმ დღეს ბევრი მუშაობა ჰქონდა და საღამომდის შინ აღარ მოვიდოდა.

კვირა-დღეს დიდი ჯარი მოგროვილიყო წირვაზე, განსაკუთრებით ბევრი ახალ-ჩამოსული ცხენოსანის ჯარის კაცები ყოფილიყვენ. წირვა რომ გამოვიდა და საყდრის გალავანში ხალხი გამოეფინა, ესმას თავის სიცოცხლეში პირველად მოესმა შემდეგი სიტყვები, ბოხი ხმით წარმოთქმული: ,,ნეტამც ეს ლამაზი ქალი ვინ არის?‘‘—ესმამ მოიხედა და ცხენოსნის ჯარის რამდენიმე ახოვანი კაცი (ვსადნიკები) იდგა მის გვერდით. ერთი მაინც იმათში ყველაზე უდიდესი და შეუპოვარის შეხედულების

იყო. ესმამ თავის დიდრონი თვალები შეანათა ამ კაცს, მაგრამ მალე უცბათ ძირს დაუშვა, რადგან ის კაცი ცდილობდა, ესმასსთვის თვალი თვალში გაეყარა.

—დედა, მოვშორდეთ ამ ალაგს; ეს კაცები უკმეხად გვიყურებენ—წასჩურჩულა სალომეს ესმამ.

სალომე და ესმა გამოეშურენ შინისკენ. იმათ ეგონათ, ცხენოსნის ჯარის კაცები საყდრის გალავანში დარჩებოდენ. შინ რომ მიახლოვდენ, იმავე ჯარის კაცებმა დედა-შვილს გზა გადუჭრეს, და ამ დროს ესმას კიდევ შეეფეთა წინ იმ უზარმაზარის ჯარის კაცის ცეცხლივით ანთებული თვალები; ქალს შიშისაგან კინაღამ გული წაუვიდა.

—დედია, ნეტავი აგი კაცი არ დამენახა!—გულგახეთქილმა ესმამ უთხრა სალომეს დაბალის ხმით.

—რატომ, შვილო?... ის ძალიან მოხდენილი და ჯავარიანი კაცია, ვინც უნდა იყოს ის დედ-მამა ცხონებული!—უპასუხა სალომემ.

—არა, ნანაია, *) მაგი კარგი კაცი არ უნდა იყოს, ფირალს **) გავს. ასე მგონია, ის კაცი რაცლა უბედურებას შეგვამთხვევს..

—არა, შვილო! ეგენი ესადნიკები არიან, მოსამსახურე კაცები. მაგათში სულ ჩვენებური თავად-აზნაურის შვილები არიან, პატიოსანი კაცები. ცუდს რავა იკადრებენ.

—არა, ნანაია, მაგი ცუდია, ვინცლაა, ცუდი!...

—შენ რა გენაღვლება, შვილო, შენ რას დაეძებ?

—ნანაია, მაგ კაცმა გლახათ ყურება დამიწყო.

—მისი თვალი ქვას, მისი არჩივი ძაღლს, შვილო!...

(*) ნანა მეგრულათ დედას ჰქვია.

**) ფირალი ყაჩაღია,

ამ ლაპარაკით დედა-შვილი შევიდა თავიანთ სახლში, გაიხადეს სადღესასწაულო ტანსაცმელი და დასხდნენ წინ-და-წინ დამზადებულის სადილის საჭმელათ.

იმას თვალიდან არ სცილდებოდა მაღალის, მოსულის ვსადნიკის საშინელი სახე. მის შუბლზე შეკრულს შავს სხვილ წარბებს და ცეცხლის მაფრქვევ თვალებს იმას ნორჩი გამოხატულება საშინლად შეერყია. იმას ყმაწვილობისას ბევრი ზღაპრები ჰქონდა გაგონილი, საცა ასული, შავ-რქებიანი დევები დედა-მიწას ანგრევდნენ, ქალ-ვაჟებს იტაცებდნენ და სჭამდნენ. მისგან ნახული საშინელი „ვსადნიკი“ მისი აზრით სწორეთ იმ დევის მსგავსი უნდა ყოფილიყო. ამ „ვსადნიკს“ ფოთში ეძახდნენ იერემია წარბას.

ჯერ ორი თვეც არ გასულიყო, რაც ქართველი ცხენოსანი ჯარი (Конно-иррегулярный полкъ) დააყენეს ფოთში და „იერემია წარბას“ სახელი ყოველგან ისმოდა. მის ვაჟკაცობას, სიმარდეს.. და ამხანაგობას ყველა აქებდა. ის იყო თავის ამხანაგების ღმერთი. თუ რომელსამე ვაჭარს კონტრაბანდის გამოტანა ენდომებოდა ზღვით, მაშინვე იერემიას მიმართავდა. იმისი დათანხმება და საქმის გაჩაღება ერთი იყო....

იმ დღეს სალომე და მისი ქალი ოჯახობაში გაერთვნენ. საღამოს დედამ ძროხა მოწველა და დააბინავა, ხბო ცალკე ბოსელში შეაგდო. მერე დედა-შვილმა ვახშამი დაამზადეს და უცდიდნენ ივანეს. მაგრამ ის არსად იყო. სალომემ მაშინვე გადასწყვიტა. ამხანაგები გააბრიყვებდნენო, და გასწია პორტის სამიკიტნოებში. იქ რომ ვერა შეიტყო-რა, დაბრუნდა შინ გულგახეთქილი და დედა-შვილმა მთელი ის ღამე თითქმის უძილოთ გაატარეს.

მეორე დღეს დილით, მზის ამოსვლისას, რაღაც ხმაურობა გაისმა ქუჩაზე. სალომე უცბათ გამოიქრა გარეთ, რას ნახავს მისი თვალები?... მისი Ივანე თავგადათხლეშილი და მკლავებ-დამტვრეული ცხედარით შემოიტანეს შინ მუშებმა. იმათ უკან მოსდევდა ერთი ახალგაზდა მეგრელი, რომელიც ავი თვალით არ ინახებოდა, ისეთი მოხდენილი ჭაბუკი იყო. ეს იყო პორტის მუშების თავმდგომი და უფროსი. თურმე ამ ყმაწვილს იმ ღამეს უნდა გადაეცა სალომესთვის მთელი თვის Ივანე მჭედლის ქირა.

მომეტებულათ დამთვრალი Ივანე შინისკენ წამოსულიყო იმ ღამეს და, რკინის გზის ლიანდაგი რომ ველარ გადაევლო, ზედ რკინის ზოდებზე გაშოტილიყო და იქვე ჩასძინებოდა. ღამით მატარებელს გადაევლო ზედ და გაეჭყლიტა.

თავგაჭეჭყილ ქმრის დანახვაზე სალომემ საოცარის ხმით იკივლა, მორთო წივილი საცოდავათ, აგრეთვე ესმამაც. დედაშვილის მწუხარებას საზღვარი არ ჰქონდა. იმათ ისეთნაირათ მოსთქვეს, რომ ქვაც ატირდებოდა. ესმას ჟუმანკო სახემ, სქლად გაშლილმა და მხარ-ბეჭებზე გადაყრილმა მისმა შავმა თმამ და მარგალიტის ნაკადულმა ცრემლებმა ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინეს პორტის მუშების თავდგმურზე. თვით ამ ახალგაზდას წარმოუდგა თვალწინ თავის საკუთარი სიობლე, მოაგონდა თავისი ახლად დამარხული მშობლები და ესმას საცოდაობის შემხედვარემ ცრემლის კურცხლები გადმოყარა თვალებიდან.

ტირილით რომ მოილალა, სალომემ ზევით აიხედა და ხელ-მეორეთ მორთო საცოდავი კივილი. მის მწუხარე გულს ცეცხლი ახლა კიდევ უფრო აენთო. თუმცა იმ ახალგაზდამ სალომეს ვინაობა არ იცოდა, მაგრამ სალომეს დიდი ხანია შეეტყო ცხონებულის თავის ქმრისაგან იმ ახალგაზდას ვინაობა და

მისი სიკეთე. იმ დროს, როცა ეს შვენიერი ჭაბუკი თხებს უდგა, სალომე გასათხოვარი ქალი იყო. ის თურმე ხშირად დადიოდა ამ ჭაბუკის დედ-მამის ოჯახში და მისთვისაც ბევრჯერ მოუვლია. იმ დროებში საწყალი სალომე რკინის გზის კონდუკტორებმა შეაცდინეს და გაუყენეს ფოთს ერთ აფიცერთან სა ცხოვრებლათ. აფიცერი მალე გადიყვანეს რუსეთს. სალომე შეიქნა ქვეყნის ანაბარათ საცხოვრებელი.

ყოველივე ამბავი თავის ცხოვრებისა სალომემ მოთქმით, უთხრა იმ მოხდენილ ჭაბუკს და ამასთანავე, როგორც მისი ქვეყნის ქალი, თითქმის იმის დედ-მამის ოჯახში გაზდილი, სთხოვდა იმ ახალგაზდას, პორტის მუშების თავდგმურს, შემწეობას და მფარველობას.

იმ კაცსაც, რასაკვირველია, გული აუჩვილდა და ბევრი იტირა. ამას შემდეგ ეს ახალგაზდა კაცი მართლაც პატრონი შეიქნა სალომესი. ივანე რუსი თითქმის თავის ხარჯზე გაასვენა და დაასაფლავა და მერე ხშირად იწყო სალომეს ქოხში სიარული. ეს მოხდენილი ჭაბუკი გამოდგა ბახვა ფულავა, რომელიც ერთ დროს თეკლათიდან ფოთს გაუყენეს.

XII.

ბახულია ფულავა ინჟინრის სახლობამ როგორც შვილი ისე შეითვისა. ინჟინრის მეუღლემ ლამაზად ჩააცვა, დაახურა და ყოველგან დაყაედა, როგორც ფარეში. სანამდის ბახულია თოთხმეტის წლის შეიქნებოდა, ინჟინრის ცოლი ფოთის პირველ-დაწყებითს სკოლაში ატარებდა ცხრა საათიდან თორმეტ საათამდის ყოველ-დღე. სკოლიდან რომ მოვიდოდა, შინაც ტყუილათ არ აჩერებდნენ: ასწავლიდნენ ხელზე სამსახურს, სტუმ-

რის მიღებას. ინჟინრისა და მისი ცოლის წიგნების წამღებ-წამომღებიც ის იყო. პორტის მუშები ბახულიას ინჟინრის ლაქიას ეძახოდენ, და ყველანი პატივს სცემდენ. ვისაც ინჟინრის შინ ნახვა უნდოდა რაიმე საჭიროების გამო, ყველანი მისგან იტყობდენ ამბავს, როდის ჰქონდა ინჟინერს დრო, როდის უფრო იყო მოცლილი, ან კარგს გუნებაზე. ბახულიამ სკოლაში კარგი წერა-კითხვა ისწავლა რუსულ-ქართული; ჩინებულათ ლაპარაკობდა რუსულათ და ანგარიშიც იცოდა ჩოთქზე.

ინჟინერს ყავდა მისი ხნის ქალი, რომელსაც ისე შეუყვარდა ეს ბახულია, რომ თვალიდან აღარ იცილებდა. ყმაწვილები მუდამ ერთად თამაშობდენ, თუ ბანქოს, თუ კეგლსა და რიკ-ტაფელასა, ან დედუფალობას. დედ-მამას პირველ ხანებში ძალიან უხაროდათ, რომ იმათმა საყვარელმა ქალმა იშოვნა ამხანაგი, რაც შეეძლოთ ბახულიას ყურს უგდებდენ და სუფთათ ინახავდენ; ინჟინერმა რამდენჯერმე ბახულიას დედ-მამაც მიიპატიჟა ფოთში და დასაჩუქრებული ისევ უკან გამოისტუმრა.

ინჟინრის ქალი ათი წლის რომ გახდა, ქალაქს წაიყვანეს და იქ ერთს პანსიონში მიაბარეს. ყოველ კანიკულებზე დედ-მამას თავის ქალი მიყავდათ ფოთს და იქ ბახულია და ის სულ ერთად თამაშობდენ. ქალაქიდან რომ წიგნს მოიწერებოდა, ბახულიასთვისაც მოკითხვა რომ არ შემოეთვალა და კანფეტები არ გამოეგზავნა, არ იქნებოდა.

როცა ინჟინრის ქალი თუთხმეტ-თექვსმეტის წლის შეიქნა და კანიკულზე შინ მოვიდა, ბახულიაც გადადგა იმ დროს მეჩვიდმეტე წელიწადში და ძალიან დაშვენდა. ინჟინრის ქალს ყმაწვილური მეგობრობა რაღაც გამოუთქმელ გრძნობაზე შეეცვალა. იმათ ერთმანეთს გულისთქმით დაუწყეს ყურება. ინჟინერმა და მისმა ცოლმა შეიტყვეს ეს ამბავი და მაშინვე დააშორეს ქალ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვაჟი. ქალი პიატიგორსკში ბიძას გაუგზავნეს და ბახულია პორტში განაწესა ინჟინერმა მუშების ზედამხედველად.

ინჟინერმა აუხსნა ბახვას ანგარიშების წერა, ან კვიტანციები, ან ფულის მისაღები ტალონები როგორ უნდა ეწერა. ბახვა ფულავა მალე მიუხვდა ინჟინერს თავის განზრახვებს. როცა დღიურს ანგარიშს უწერდა, მუშების საანგარიშო წიგნში დღიური მუშები ხან ოცი მუშით მეტი გამოჰყავდა, ხან ოცდაათით, ხან ორმოცით. ყოველ შაბათობით ბახვა ადგენდა კვიტანციებს ამა-და-ამდენის მუშის ფასი ამდენი და ამდენი ფული მივიღეო; თითო კვიტანციაში იყო ხან ათი, ხან თხუთმეტი მუშა მომატებული. ბახვა ყოველ შაბათობით წარადგენდა ხუთს, თუ ექვსს ამისთანა კვიტანციას. თითო კვიტანციაში ჰქონდა ინჟინრისაგან დანიშნული თითო მანეთი საჩუქრად, ჯამაგირის გარდა.

ბახვა ყოველ შაბათობით ურიგებდა ფულებს დღიურს მუშებს. ზოგს აძლევდა დღეში ორ აბაზს, ზოგს სამ აბაზს, ზოგს თოთხმეტ შაურსაც. ეს გარემოებაზე იყო დამოკიდებული. ბახვამ გაიმართა თავისი საკუთარი კონტორა; ანგარიშის დავთრები ცალკე ჰქონდა და კვიტანციის წიგნები ცალკე. დღე არ გავიდოდა რომ ბახვას კონტორაში ოცი და ოცდაათი კაცი არ შესულიყო. ზოგი პორტში მუშაობას სთხოვდა, ზოგი პოდრიადის (იჯარის) გარიგებას ინჟინერთან, ზოგი ფულს ესესხებოდა თამასუქის ჩამორთმევით, ან გირაოს საშუალებით. ამგვარის დამოკიდებულებით იმან გაიცნო მთელი ფოთი. ყველას უყვარდა და ისიც ყველას პატივს სცემდა; განსაკუთრებით ყურადღებას აქცევდა მეგრელებს და სხვებზე უფრო ისინი ებრალებოდა. სამის წლის განმავლობაში ბახვამ ა თ ა ს თ უ მ ა ნ ს გამოკრა ხელი პორტში მუშაობითა.

ერთს საღამოს ბახვას თეკლათიდან მოუვიდა ამბავი,

რომ მამა-მისს სახადი შეყროდა და სულზე მიგდებულიყო. ბახვა მაშინვე დაეთხოვა ინჟინერს რვა დღით; თავის მაგიერათ პორტში ბიძაშვილი დასტოვა, სახელად ნესტორს. მს უდგა ბახვას მოჯამაგირეთ კონტორაში სხვა-და-სხვა საქმეებზე გასაგზავნ-გამოსაგზავნათ. მეორე დღეს დილით ბახვა რკინის გზის მატარებლით გაემგზავრა თეკლათისაკენ. საღამოს მივიდა შინ. მამა მისი იმ დღეს მომკვდარიყო. მის ეზოში მეზობლები და ნათესავები ხმა-მაღლა ტიროდენ. შევიდა თუ არა შინ, ბახვას ენა დაება, ვერა თქვა-რა და კალთაში ჩაუვარდა დედას. დარიამ მშობლიური გრძნობით შემოხვია შვილს ორივე ხელი, მიიკრა მკერდზე და ნახევარ საათს აღარ მოუშორებია. როგორც საწყალი ხახულია დაასაფლავეს, მის მეორე დღეს დარია დაეცა ლოგინათ იმავე ავის სენით შეპყრობილი. ბახვა დარჩა შინ და არაფერი ღონისძიება არ დაუკლია, რომ დედა-მისი მაინც გადაერჩინა სიკვდილსა, მაგრამ ყოველივე ცდა მისი ამაო იყო. სამის კვირის განმავლობაში ბახვამ დამარხა თავის დედ-მამა, გადასცა სახლ-კარი და ადგილ-მამული ბიძას მოსავლელად. თვითონ დაბრუნდა საჩქაროდ ფოთს.

ინჟინერი ძალიან უკმაყოფილოდ დაუხვდა. აღარც კი უნდოდა მიღება, რადგან მის მაგიერათ ერთი ვინღაც სამსახურიდგან დათხოვნილი აფიცერი აჩენოდა, რომელსაც შეეჩივლა თავის გაჭირვებული ცოლ-შვილის მდგომარეობა. ინჟინერს დროებით გადაეცა მისთვის ბახვას თანამდებობის ასრულება. ამ დროს ბახვაც დაბრუნდა ფოთს. როცა ინჟინერმა დაწვრილებით შეიტყო მისი გაჭირვება და დედ-მამის სიკვდილი, ისევ მოუბრუნდა გული, ნამეტურ ცოლმა და ქალმა აღარ მოუ-

სვენეს, რომ ბახვა ისევ მიელო სამსახურში. ამის გამო სამსახურიდან დათხოვნილი აფიცერი თავის საკუთარ კონტორშიკათ გახადა და ბახვას ისევ დაუბრუნა პორტის კონტორშიკობა.

ამას შემდეგ ერთ წელსაც არ გაუვლია, რომ მთავრობის კომისია დაესხა თავს უეცრათ ინჟინერს პორტის მუშაობისა და ანგარიშების შესამოწმებლათ. კომისიამ დაწვრილებით გამოიკვლია საქმე და დარწმუნდა, რომ, თუმცა ინჟინერს ბევრი ჯაფა და მუშაობა გაეწია, მაგრამ მის ნამუშავარს დიდი წარმატება არ ეტყობოდა. როგორც სჩანდა, ეს ინჟინერი არ იყო თავის საქმის მტკიცეთ მცოდნე. რაც აქამომდე პორტის შენებაში ფული დახარჯულიყო, სულ უქმათ იყო გადაყრილი.

კომისიამ დაასკვნა, რომ იქ, სადაც ინჟინერი პორტს აკეთებდა, მისი აგება შეუძლებელი იყო: ან სულ უნდა დახსნოდენ პორტის აგებას, ან, თუ მთავრობა არ მოიშლიდა, სხვაგან სადმე უფრო მოხერხებული ალაგი მოეძებნათ. ამგვარმა გადაწყვეტილებამ მაშინდელი პორტის მაშენებელი უფროსობა გააუქმა. ბახვა ფულავას მფარველმა ინჟინერმა ბარგი აიკრა და ცოლ-შვილიანათ ქ. თფილისს გადაესახლა; თვითონ ბახვამ პორტში მუშაობას თავი მიანება და შეუდგა სიმინდისა და ნიგვზის კუნძების ვაჭრობას.

XIII.

ივანე რუსის ქვრივ-ობოლს ყველაზე უფრო დიდი თანაგრძნობა ფრანგის მკერვალმა ქალმა გამოუჩინა. იმან გადიყვანა ესმა თავის სამკერვალოში, დააყენა თავისთან და წილში მემესამედეთ გახადა. რაკი ესმამ თავი ობლათ იგრძნო და დედაც სარჩენი ეგულებოდა, მუშაობას ერთი ორათ უმატა; იმას ხში-

რათ უგზავნიდა თავის მოგებულ ფულებს და ქვრივ-ოხრობა სრულებით არ შეამჩნევია. ყოველ შაბათობით დედასთან მოდიოდა და ორშაბათს დილით ისევ მკერვალ ქალთან ბრუნდებოდა.

ერთ შაბათს საღამოს ესმა ჩვეულებრივათ შინ მიდიოდა, ხელში გაუთავებელი საკერავები ეჭირა ფუთაში გამოკრული. რადგან იმ დღეს ბევრი სამუშაო ჰქონებოდა, შინ წამოსვლა დაგვიანებოდა; რაც ვერ მოესწრო, ის შინ წამოეღო მოსათავებლათ. დღე და ღამე იყრებოდა. სახლს რომ მიუახლოვდა, რაღაც ნაბიჯის ხმა მოესმა: თითქოს ვილაც მოსდევდა. მოიხედა თუარა, ელდა. მას გზა გადუჭრა იმ უზარმაზარმა კაცმა, რომელიც შარშან საყდარზე შეხვდა და ასეთი საშინელი შთაბეჭდილება მოახდინა მის უმანკო გონებაზე.

—სად მიხვალ აგრე გაჩქარებით, შენი გულისა?..—კითხა აღელვებით იერემიამ.

—რას გეკითხება?.. ვინ ხარ, ვერ გიცნობ; გზა მიტიე.

—აგრე ადვილათ გზას როგორ გიტევ, ჩემო ოცნებავ!

—ვინ ხარ, კაცო, მაგისთანა უზრდელი?

—მე შენთან უზრდელობას რა მრჯის, ქალთამზევ!—უპასუხა იერემიამ,—ნურც იფიქრებ, უპატიურობა რამე მოგაყენო. მე მინდა მხოლოდ შენი გაცნობა.

—რა საჭიროა!...

—ძრიელ დიდი, ენით გამოუთქმელი.

—მე ვინ ვარ, შენ ვინ ხარ!...—გაჯავრებით შესძახა ესმამ.

—ერთმანეთის შესაფერი, ჩემო თვალის სინათლევ.—ამ სიტყვებზე ხელი გაუწვდინა იერემიამ ჩამოსართმევათ.

—ხელი იქით, თორემ ეს არის დავიყვირე.

—რათ დაიყვირებ, ხომ არა მიკადრებია-რა?...

—გზა დამანებე, კაცო, მაგვიანდება.

—აქვე შენ თვალწინ მოვიკლავ თავს, თუ ყური არ მიგდე.

ესმა უნებურათ შეაჩერა ამ რიხიანმა სიტყვებმა. თან-და-თან ბნელდებოდა და შიში კიდევ უფრო შეეპარა ქალს გულში; ტუჩებმა თრთოლვა დაუწყეს, ქალი გაყუჩდა, გაშტერდა; მაგრამ ეს გაშტერება არცა გავდა თანხმობას, არც თანაგრძნობას. ესმა იმნაირმავე გრძნობამ ალიტაცა, რა გრძნობაზედაც დადგება ჯეირანი, როცა მის წინ ლომია გალურსული დასატაკებლათ. უნდოდა დაეკივლა, მაგრამ აღარც ღონე მოსდევდა, აღარც ხმა. იმან არჩია ისევ გაჩუმება, ცოტაოდენ ძალისა და ღონის მოსაკრეფათ.

—ქალთა მზევ!—დაიწყო იერემიამ.—უკაცრავათ, ამ სახელს რომ გიძახი, მაგრამ მე სხვა შენი სახელი არ ვიცი. გახსოვს, შარშან რომ საყდარზე გნახე? მას აქეთ შენი სახე ჩემს გულს მოსვენებას არ აძლევს.

მას აქეთ ამ ჩემს გულში უშრეტი ლამპარია ანთებული შენი სიყვარულისა. იცი, მე ვინა ვარ? მე ისეთი კაცი ვარ, რომ შენისთანა მადლიან ქალს ხის წვერზე დავარჩენ. მე რომ მამის შენის ცხედარზე გნახე თმა-გაშლილი, სულ აბედსავით მომედო ცეცხლი. შენის ბარობით ის შენი მამაც ისე შემიყვარდა, თითქოს საკუთარი მამა მომკვდომოდეს. მისი კუბო მე და ჩემმა ამხანაგებმა საფლავამდის აღარავის დავანებეთ. დაიჯერო, ამისთანა თანაგრძნობამ შენში ნაპერწკალიც არ გამოიწვია ჩემის სიყვარულისა?...

—ახლა რა გნებავს?—კითხა გულცივათ ესმამ.

—შენი სიყვარული, ჩემო მზეო,—მიუგო იერემიამ.

—უწინამც სიკვდილი!—გამეხებით უთხრა ესმამ.

—ქალთამზევ, მე ნუ გადამიმტერებ,-დამუქრებით მიუგო იერემიამ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

—რა მაქვს შენი სამტრო?..

— თანაუგრძნობლობა.

—მე შენ მეზიზღები,—უთხრა ესმამ.

— როგორ თუ გეზიზღები?.. თუ კაცი ვარ, თავს შეგაყვარებ. ამ სიტყვებზე უცებ მოხვია ხელები ესმას და მიიზიდა მკერდზე.

ამ დროს გაისმა საშინელი წივილი, თითქოს ვისმე ყელში დანას უყრიდენო. უეცრათ გაჩნდა ყოველის მხრით პოლიციელების სტვენა.

იერემიამ იგრძნო, რომ იქ იმის დგომის დრო აღარ იყო. უშვა ხელი ესმას და გაქრა ამ სიტყვებით: ,,დღეს თუ ხვალ მაინც ჩემი იქნები''.

პოლიციელები მოვარდენ და ნახეს ესმა გზაზე მუხლებ-ჩაკეცილი. იმათ ძალიან ეუცათ ეს ამბავი და ჩაკითხავდენ, რა მოგივიდაო. ესმა შიშისგან ხმას ველარ იღებდა. პოლიციელებმა მოკიდეს ხელი და მიაცილეს სახლამდის. სალომე გამოვარდა შინიდან პოლიციელების ხმაურობაზე, დაინახა თუარა თავისი ესმა, იკივლა, ფარსაგი არა ეგონა-რა და გულში ჩაითბო. როდესაც ესმა გონებას მოეგო, უამბო დედას თავისი გადასავალი. მას აქეთ სალომეს მარტო აღარსად გაუშვია ქალი. რაკა სადმე წავიდოდა, ან თვითონ გაყვებოდა, ან მოჯამაგირე ბიჭს უკან გაადევნებდა. თუმცა ესმა მალე გამოერკვა შიშისგან, მაგრამ იერემიასგან წამონასროლი სიტყვები ბნელ ღამეში სულ ყურში უწივოდა: ,,დღეს თუ ხვალ მაინც ჩემი იქნები''. დიდხანს არ დავიწყებია ესმას ეს შემთხვევა და, როცა მოიგონებდა, ყოველთვის ტანში გააჟრჟოლებდა.

XIV.

ბახვა შულავას მრავალი კუთხის კაცები ყავდა გაცნო-

ბილი პორტში მუშაობის წყალობით. გინდ სიმიდის ვაჭრობა დაეწყო, გინდ კუნძებისა, სულ ერთი იყო. ყველა ხელს მოუწყობდა; ვისაც კი მიანდობდა საქმეს, ყველა დიდი სიამოვნებით იკისრებდა მასთან საქმის დაჭერას, რადგან ბახვა ნაღდი კაცი იყო. ბახვამ პირველ ხანებში გამართა ფოთში რკინეულობის მაღაზია. დუქანში დააყენა თავის ბიძაშვილი, ნესტორა, სავაჭროთ, თვითონ კი ხან სამეგრელოს წავიდოდა, ხან გურიას, ხან ქვემო იმერეთს, თავის გაგზავნილ კაცების ყურის საგდებათ. ეშინოდა, ფული არავის გამოეტყუებინა და მოუსაქმებლათ ჯიბეში არ ჩაედო. ეს აქეთ, რაც სალომესა და მის ქალს ესმას გაეცნო, ბახვა, როგორც კი ფოთს მობრუნდებოდა ხოლმე, უსათუოდ მათ ნახავდა, გამოკითხავდა სალომეს მის ავანჩავანს, ჩაის დალევდა, მერე მოუყვებოდა თავის თავგადასავალს და სხვა-და-სხვა ვაჭრულ ანგარიშებს. ამგვარმა მონაწილეობამ ბახვას მხრით და მისმა ყურის გდებამ სალომეს მალე გამოაგლოვინა ქმარი.

მისი ავლა-დიდება და ცხოვრების ნუგეში იყო ლამაზი ესმა, რომელიც მუდამ ერთ ფრანგის მკერვალ-ქალთან იდგა და მასთან მუშაობდა. სალომე ყოველ შაბათ-კვირას სწორეთ დღესასწაულსავით მოელოდა, რადგან ამ ორ დღეს ესმასთან იყო ხოლმე. კვირის კვირობამდე რასაც კარგს იშოვნიდა, ყოველსავე თავის ესმას უნახავდა.

თვითონ ბახვამაც ისე მორთო საქმე, რომ ორშაბათიდან შაბათამდის თავის დუქანში ვაჭრობდა, ან თუ სხვაგან იყო შაბათ-კვირას, შინ რომ არ დაბრუნებულიყო, არ მოხერხდებოდა. სალომეს ბახულია მიაჩნდა თავის ქვეყნის შვილათ და თითქმის თავის გაზდილათაც. ერთს მის შეხედვაზე მთელი თავისი უმანკო წარსული დრო:-სამშობლო მხარე, დედ მამა,

ნათესავები, მეგობრები, თავის ქვეყნის ქალი და კაცი, ხატობაზე სათემოთ შეკრებილნი, მომღერალნი, დაირისა და მუზიკის ხმაზე მოცეკვარნი თვალწინ გაუცოცხლდებოდა. ის წარმოიდგენდა თეკლათის გორაკებიან ველებს, უზარმაზარი ხეებით სქლათ დაჩრდილულებს, სერებზე ლურჯი კლდის ბაქნებს, ქვევით ცივის მდინარის ყვითელ წყალს, საცა არა ერთხელ თავის ამხანაგ გოგო-ბიჭებთან პაწია ლორჯოები და კიბორჩხალები უჭერია; წარმოიდგენდა ამაებს და თვალ-ცრემლიანი წამოიძახებდა: „ნეტა იმ დღეს!...“ მას აქეთ ბევრი რამ ცუდი და ზნეობის შემწიკვლელი ვამოუცდია, ბევრს მწუხარებას, გაჭირვებას, ვაისა და ვარამს გადაუვლია სალომეს თავზე, ბევრი ზნეობითი ჩირქი და კაცის შეუფერებელი უსიამოვნება მისდგომია მას და უდროვოთ დაუჭკნია, გაუხმია მისი ფუნთუშა გულ-მკერდი. აწ იმას ბევრი აღარა დარჩენია-რა ცხოვრებაში სამხიარულო; დღეს ის შესტრფოდა თავის ესმას. ბახულია მას მიაჩნდა წარსულის გაუჩირქიანებელ სიყმაწვილის სარკეთ, ის ხშირათ იხედებოდა გონების თვალით ამ სარკეში და სწორეთ ღვთისგან მოვლენილ ნუგეშის მცემელ ანგელოზათ მიაჩნდა იგი.

პირველ ხანებში ესმა ძალიან მორცხვობდა ბახვა ფულავას ნახვაზე. სანამდის ბახვა იმათსა იყო და სასტუმრო ოთახში იჯდა სალომესთან, ესმა არ გაეკარებოდა ხოლმე დედას. მხოლოდ ხან-და-ხან, როგორც მოზარდ ქალებს სჩვევიათ, გული არ მოუთმენდა და ჩუმათ მიიპარებოდა კარის ჭვრიტიმალთან, რომ მოხდენილის ახალგაზდისათვის თვალი მოეკრა; მაგრამ იმ წამსვე უკან გამოტრიალდებოდა: ეშინოდა, ბახვამ არ დამინახოსო.

დედა-მისი ყოველთვის სიამოვნებით ლაპარაკობდა თავის ქალთან ბახულიაზე, იგონებდა მის სიყმაწვილეს, რამდენჯერაც

ის ხელში აუყვანია, ან რამდენჯერ დაურწია მისთვის აკვანი, მერე მოყვებოდა იმის ჭკუაზე, გამოცდილებაზე, ან როგორ წამოეყვანათ ის ფოთს თეკლათიდან, როგორ უვლიდენ მას ინჟინრის ოჯახში, როგორ მარჯვეთ სწავლობდა სკოლაში, ბოლოს მოყვებოდა მის სიმდიდრეზე ლაპარაკს და აწინდელს იმის ბედნიერ ცხოვრებაზე. ესმა თან-და-თან მიეჩვია ბახვას. როგორც ძმას, ისე დაუწყო მას ცქერა და ამასობაში მორცხვობაც დაეკარგა. შემდეგ ისე გათამამდა, რომ, როცა ბახვა იმათთან მივიდოდა, პირველათ ესმა შეეგებებოდა მცინარე სახითა და ატარებდა დროს მასთან. ყოველ შაბათობით იმან უფრო ადრიანათ იწყო შინ დაბრუნება, უფრო იმისთვის ისწრაფიდა მკერვლიდან შინ მისვლას, რომ უნდოდა ჩაი თვითონ გაეკეთებია და თავისი ხელით მიერთმია ბახვასათვის. იმასაც სწორეთ ნათესავურათ ეჭირა თავი. ხშირათ მოხდებოდა, რომ ბახვა ხან კანფეტებს მოიტანდა, ხან დარაიას, ხან საკაბეს, ხან რაიმე საოჯახო სამკაულს,—ყველა ამაებს მისცემდა სალომეს და თან უბოდიშებდა: ,,შენმა მორდილმა (გაზრდილმა) მოგართვაო. უკაცრავათ ნუ ვახლდებით ასე მცირე მოკითხვისათვისაო. სალომეს სიხარულის კურცხლები სცვიოდა ხოლმე თვალებიდან.

სალომემ ჩონგურის შვენიერი დაკვრა იცოდა, ზედაც ამღერებდა ლექსებს. ესმასაც ძალიან უყვარდა პატარაობიდან დედის ჩონგურის დაკვრა და იმის ლექსების დამღერების მოსმენა; როცა დედა თავის მწუხარებას ჩონგურის დაკვრით აშთობდა, პაწია ესმა იქვე გვერდით უჯდა და უკვირდებოდა თუ სიმების ჟღერას, თუ თითების ჩონგურზე ხმარებას. მერე, როცა დედამისი საქმეში იქნებოდა გართული, ესმა ჩამოიღებდა კედლიდან ჩონგურს და უბარტყუნებდა სიმებს თავის პაწაწინა თითებსა.

ბოლოს, თითქმის დედის დაუხმარებლათ, შეისწავლა ყველა ხმების დაკვრა და სიმღერები, რაც დედამ იცოდა. შემდეგ ისე დახელოვნდა, რომ თვითონაც იგონებდა ახალ-ახალ ხმებსა. როცა ესმა დაუკრავდა და თან დაამღერებდა, იმდენი შვენიერება, გამოიხატებოდა მის სახეზე, იმდენი სიამოვნება ეძლეოდა მის მიერ გამონაჟღერს ჩონგურის ხმებს, რომ გეგონებოდა ქვებიც ყურს უგდებენ და სიამოვნების ცრემლსა ღვრიანო.

ესმამ ჰარმონიკაზედაც კარგი დაკვრა იცოდა. უკრავდა, ყოველ ნაირს საცეკვარ პიესებსა, რამდენიმე რომანსებისა და ევროპულ არიების დაკვრასაც მისჩვეოდა, სულ ზეპირ-გაგონებითა. ჯარში საცა კი ის დაესწრებოდა, ყველას იმაზე რჩებოდა თვალები. თემობაში ესმაზე უკეთ ვერც ჰარმონიკას დაუკრავდა ვინმე, ვერც ლეკურ-მეგრულ-აფხაზურ სხაპვას ითამაშებდა.

ერთ შაბათს საღამოს, ჩაის შემდეგ, სალომე ჩააცივდა ესმას, ჩონგური დაუკარიო. ბახვას ჯერ იმის ჩონგურის დაკვრა არ გაეგონა.

—განა ესმამაც იცის დაკვრა?—კითხა ბახვამ სალომეს.

—არა, არ ვიცი; დედა ტყუილს ამბობს,—დაატანა ესმამ.

—ჩემო ნანაია, დაუკარი.—ეხვეწებოდა თავის ქალს სალომე.

—ვაი, ნანა! რა დაგემართა? ხომ არ გაგიჟებულხარ? მე რა ვიცი ჩონგურის დაკვრა?...

—ესმა, თუ დაუკრავ, იმისთანა ჩონგურს გიყიდი, ჯერ ჩვენში ქალს ხელში არ სჭეროდეს,—უთხრა ბახვამ.

ესმამ კეკლუცად ჩაღუნა თავი, ტუჩებზე ღიმილი ეპარებოდა და ისევ ამბობდა:

—არა, არვიცი... არა.—იმან ხელი კრა ნაზად დედას, რომ თავიდან მოშორებოდა; მაგრამ სალომე არ ეშვებოდა და

თავის ქალს ხან ეხვეწებოდა, ხან ემუქრებოდა და ჩონგურს მაინც კალთაში უდებდა.

ბახვამ შენიშნა, რომ ესმა იმასთან მორცხვობდა. ადგა და გავიდა დერეფანში ამ სიტყვებით: ,,თუ ჩემი გრცხვენიან, მე გავალ, ოღონდ შორიდან მაინც გამაგონე შენი დაკვრაო.''

ბახვა გავიდა თუ არა გარეთ, დედამ ქალს წასჩურჩულა:

— ესმა, გენაცვალოს ჩემი თავი, ბახვა ფულავასთანა ჩვენ ვინა გვყავს? ჩვენი პატრონი, ჩვენი ყურის მგდებელი ეგ არის. თუ მაგას არ ასიამოვნე-რა, შენი ხელით დაგიკლავარ და ეგ არის!

ესმამ მოკიდა ნაზათ ხელი ჩონგურსა, დაჯდა ტახტზე და დაუწყო მართვა. ბახვა სულ-განაბული დერეფნიდან გაღებულ ფანჯარაში უჭვრეტდა ესმას შვენიერებას; ის კი დარწმუნებული იყო, რომ ბახვა იმას ვერ ხედავდა.

მან ჩამოკრა ჩონგურს და ზედ სირინოზის ხმით დაამღერა შემდეგი ლექსი:

,,დამეთხოვე, თუ ღმერთი გწამს,
მაწუხებელი ბევრი მყავს.
არ მოვიშლი, რაც დამითქვამს:
საყვარელი მყავს და მიყვარს!
,,დედამთილთან წამიყვანეს,—
სკამს დამიდგამს, ამბავს მკითხავს;
ზავუტყდები, მასაც ვეტყვი:
საყვარელი მყავს და მიყვარს!
,,მამასახლისს რა უნდოდა,
მას ჩემს ამბავს ვინა კითხავს?
თუ არ დადგა, წვერს დავაგლეჯ:
საყვარელი მყავს და მიყვარს!

,,რომ შემკოჭოს, ციხეს ჩამსვას!—
ქმარმა მომკლას, კუბოს ჩამდვას,
კუბოდანაც ამოვძახებ:
საყვარელი მყავს და მიყვარს!"

ესმამ ისეთი გრძნობით აატირა ჩონგური, იმისთანა ტკბილი ხმით დაამღერა ზედ, რომ ბახვა ფულავა სანთელივით ჩამოდნა იმის ყურებით. ის უცქერდა ესმას სარკმელიდან და იმ დროს თვალწინ ციური ანგელოზი ეხატებოდა, თითქოს ფრთებგაშლილი დატრიალებდა თავზე ესმას და იპატიჟებდა ზეცისკენ, სანეტაროდ.

ბახვამ უნებურათ გაივლო გულში: ,,ჩემს ბედნიერ ცხოვრებას ესმას მეტი არა აკლია-რაო". ამასთანავე ესეც იფიქრა: ,,ეს უნდა იჯდეს დიდებულის თავადიშვილის სახლებში, მდიდრათ მორთულ ტახტზე; აი, მართლაც მაშინ ჩამოიტანს ეს დედამიწაზე ციურ სამოთხესო".

ამ საღამოდან ბახვა სულ გამოიცვალა. მას ღრმად ჩაებეჭდა გულში ესმას სიყვარული და გადასწყვიტა მისი ცოლათ შერთვა.

XV

ამიერითგან ბახვამ განსაკუთრებით დაუწყო გაზეთებს თვალ-ყურის დევნება. რაკი მამულის ყიდვა გულში ამოიჭრა, ,,დროებაც" დაიბარა. იმ დროს თფილისის და ქუთაისის საადგილ-მამულო ბანკების განცხადებანი ,,დროებაში" იბეჭდებოდენ. მოუვიდოდა თუარა ,,დროების" ნომერი, მაშინვე უკანასტარს გაზეთისას ეცემოდა და ისე შემოუყვებოდა კერძო განცხადებების კითხვასა. მისი სანატრელი საკითხავი ბანკის გან-

ცხადებები შეიქნენ. გასასყიდათ გამოცხადებულს მამულებს შორის მის განსაკუთრებულს ყურადღებას იპყრობდა ქუთაისის მაზრაში მდებარე მამულები. დაიწყებდა თუარა კითხვას: ,,ისყიდება ამა-და-ამ მებატონის მამული სარგებლის შეუტანელობის გამოვო,'' მერე კი საშველი აღარ ჰქონდა. ათჯერ მაინც ამოიკითხავდა სხვა-და-სხვა გვარებს მებატონეებისას და თან ყოველს იმათ გვარს ასე დაატანდა, ,,ისყიდება მისი მამული''. ბახვას ამგვარ კითხვაში ოფლი პირზე ასკდებოდა; მაგრამ კითხვას მაინც არ იშლიდა, ეტყობოდა, რომ ამდენს აუარება გასაყიდ მამულებში არც ერთი აზრში არ მოსდიოდა. ჩაათავებდა თუ არა ბოლომდის განცხადებების კითხვას, ისე დაიღალებოდა, რომ გაზეთი ხელიდან გავარდებოდა, მერე ერთს ღონივრად ამოიხვნეშდა და ასე იტყოდა: ,,დაიღუპა იმერეთის თავად-აზნაურობა!. ოცის წლის განმავლობაში ერთიც აღარავინ დარჩება იმათგანი ფარსაგი მამულის მეპატრონე. ეს იყო ჩვენში, ამას ქადაგებდენ, ბანკი ააშენებს ქვეყანასაო''. თუმცა ბახვა ფულავა ამგვარ ყვედრებაში იყო ყოველთვის, როცა ბანკის განცხადებებს ჩაბულბულებდა, მაგრამ ეს მაინც არ უშლიდა იმას, ერთი კარგი თავადის სეული მამული ჩაეგდო ხელში საყოველთაო ვაჭრობით, თუკი რომ ღმერთი იპრიანებდა და ამისთანა საგულდაგულო რასმე წაატყდებოდა. იმას სურდა იმერეთში დასახლებულიყო, რადგან სამეგრელოში იქაურის მებატონეების შურის ძიებისა ძრიელ ეშინოდა.

იმ ქამად სამეგრელოში ისეთი დრო დადგა, რომ მეოჯახეს ოთხფეხი საქონელი აღარ რჩებოდა. ცხენებისაგან მაინც სულ გაანადგურეს იქაურობა. ბატონ-ყმობა რომ მოისპო, იქაურ მებატონეებს ყმებიც ჩამოეცალენ. ძირით კაცი გაძვირდა; მამულების შემოსავალი სარჩოთაც არ ყოფნიდათ. ფული აღარ-

სად იყო, მაგრამ უწინდებულს ცხოვრებას მაინც არ იშლიდენ. მეტი რა ღონე იყო, საიდგანმე უნდა აღმოეჩინათ მიუცილებელის საჭიროების დასაკმაყოფილებელი სახსარი. ამ მდგომარეობამ ისევ გამოიწვია გადავიწყებული ჩვეულება. თავად-აზნაურობის ახალგაზდობამ შეადგინა საიდუმლო წრეები. ერთი მხრით გამართეს დამოკიდებულება აფხაზეთთან, მეორე მხრით ოსეთ-ყაბარდოსთან რიონისა და ყვირილის ხეობებით. იმათი მოქმედების ასპარეზი კი განსაკუთრებით სამეგრელო შეიქნა; თუმცა ხან-და-ხან იმერეთსაც სწვდებოდენ, მაგრამ მაგდენათ ვეღარ. დღეს აქ დაეცემოდენ, ხვალ იქ და აწიოკებდენ დიდსა და მცირეს. მთავრობამ ვერა გააწყო-რა, რადგან მცარცველ წრეებს ისე ყავდათ შეშინებული ხალხი, რომ იმათ გათქმას ვერავინ ბედავდა. პირველს შემთხვევებში ორი, სამი მაგალითი კიდეც მოხდა, რომ ქურდები დაასახელეს, ჩამოართვეს ნაქურდალი ცხენებიცა; მაგრამ რა?.. გათავდებოდა თუ-არა გამოძიება, ნამდვილს ქურდებს ისევ თავდებს ქვეშ უშვებდენ. ისინი ბრუნდებოდენ თავის წრეებში, და გამთქმელებს შავი დღე უდგებოდათ. ერთი კვირაც არ გავიდოდა მათ გამოშვებას შემდეგ, რომ გამთქმელების სახლ-კარს ცეცხლი მოედებოდა. მათი ყოფა-ცხოვრება ამ საზოგადო ალიაქოთში ისევ ქურდებს მიჰქონდათ. ორი, სამი მაგალითი ამისთანა საკმაო იყო, რომ ხალხს ახალ სასამართლოზე გული აეყარა: ,,ღმერთო, უარესისაგან დაგვიცევო''—იძახოდა ხალხი.

ამიტომაც არაფრათ ეპიტნავებოდა ბახვა ფულავას სენაკისა და ზუგდიდის მაზრაში დასახლება. ის უფრო იმერეთის მებატონეების მამულებს ათვალიერებდა განცხადებებში. ბოლოს აუხდა კიდეც თავის სურვილი. ერთ საღამოს ბახვამ ამოიკითხა გაზეთში შემდეგი განცხადება: ,,ისყიდება საყოველთაო ვაჭ-

რობით თავადის Tავქფილაძის მამული: მდებარებს Bაკე IმერეთMი: სამოცდაათი ქცევა ეზო, სამასი ქცევა სახნავი, ორმოცი ქცევა სახარდნე, ქვითკირის სახლი, ახლათ დამწვარი თავის საოჯახო შენობიანა და წისქვილიანა. Bაჭრობა მოხდება 10 ივლისს 188... წელსა. მთელი მამული არის დაგირავებული ოცდა-ხუთი ათას მანეთში. მყიდველს შეუძლია ბანკის ვალი გადიტანოს, თუ ნედოიმკას სამას ორმოცდაათ თუმანს შეიტანს ბანკში". — Aი, ეს მამულია საჩემო! — წამოიძახა Bახვამ სიამოვნებით. — Aმ მამულის გარეშო ჩემს Iსმას, ქალთამზეს, უნდა დავაშვენებინო".

XVI.

Bინ იცის, რამდენი დიდებული დრო ახსოვდა ამ მამულის გარემოს, მისს განიერ ეზოს, მისს ოდესმე დიდებულს ქვითკირის შენობას, რომელსაც ახლა კედლები ჩამონგრეოდა და ორი გატიტვლებული, ძეგლათ აყუდებული, თავგადანგრეული ბუხარი მწუხარებით დღე-და-ღამ თავს დასტიროდა დიდებულის ოჯახის დამხობას. Aბა, ვინ მოსთვლის, რამდენი წარჩინებული ლხინი გადახდილა ამ განიერ ეზოში. Iსე დღეობა როგორ ჩაივლიდა, რომ აქ სამი, თუ ოთხი ძროხა მაინც არ დაკლულიყო, სამი თუ ოთხი საპალნე ღვინო ერთ იჯრაზე არ დალეულიყო!... ნეტავი იმ დღეს, როდესაც ამ განიერ ეზოში ჯირითი, მარულა, ყაბახი იყო გამართული და ლხინი ცის კამარამდის უწევდა თავის „ვალალსა". ნეტავი იმ წუთს, როცა დახატული მანდილოსნები მინდვრის ყვავილებათ გამოიფინებოდენ ამ განიერ ეზოზე. მათ შესტრფოდენ ჩერქეზულათ გამოწყობილი ახალგაზდა ვაჟები. მათს ერთმანეთში მხიარუ-

ლებას, ტრუიალებასა და ლაღობას, დრო-გამოშვებით მათ წკრიალა ხმით კისკისსა რა სჯობდა!...

სანამდის ბატონ-ყმობა არსებობდა, ამ ოჯახს ასეთი ბედნიერი დრო არ მოშლია. სამასის კომლის ნაჭირნახულევი ამ დიდს ოჯახში დაუშრეტელ სიმდიდრის წყაროთ ქუხდა. მაგრამ ვაი წუთის სოფლის სიმუხთლეს და ჟამთა დაუდგრომელობას! დღეს ეს სიუხვის წყარო დამშრალა.

გლეხები დიდიხანია განთავისუფლდენ. რაკი მუქთი გლეხები და შინაყმები დიდებულ მებატონეს ხელიდან გამოეცალენ, იმან სოფელში ველარ გასძლო ცხოვრება. მას გამოეზარდენ ქალ-ვაჟნი, რომელნიც დიდკაცობას არ იშლიდენ. სასწავლებელში გამოზრდილი მისი ქალები ახალ მოდებს აყოლოდენ. აბა, ბალებს, პიკნიკებს, მასკარადებს როგორ დააკლდებოდენ!.. მარტო იმათის „ბათინკებისა" და „პერჩატკების" ყიდვით სული ჰქონდა მამას ამორთმეული. ეს კიდევ რა?...

ქალებს წამოეწიევენ ვაჟები. იმათ სწავლას გული აუცრუეს და გამოხტენ მეოთხე, მეხუთე კლასებიდან. შესახედავათ და ჩაცმა-დახურვით მათ ახალგაზდა არ სჯობდათ. მაგრამ, საუბედუროთ, მიეჩვიენ სასტუმროებში თრევასა და იქ ბანქოს თამაშსა.

აი, ამისთანა საქმეებში აგებდენ მთელის მამულის შემოსავალს. ამდენ ხარჯსა და ვარამს მამამ ველარ გაუძლო. დაუწყო სანადელო გლეხებს ნელ-ნელა გათავისუფლება. გლეხების ფული რომ შემოეჭამა, მერე ქუთაისის ურიებს მიმართა. ისინი დიდი სიამოვნებით უმართავდენ ხელს მოხუცებულ მებატონეს, აძლევდენ ფულს სესხათ „ვექსილითა" წლის ვადით და უწერდენ სარგებელს თუმანზე თვეში ორ აბაზს. მაგრამ ამასაც არ აჯერებდენ. როგორც გიჭირდეს, ისე

გილირდესო. ურიები არომეჟდენ აგრეთვე გულკეთილ მებატონეს „ნესტორიკის" ხელწერილს იმდენისას, რამდენიც თამასუქით ესესხებიათ, უკეთუ ვადას გადაცილდებოდა. ამ სახით აუარება მიწა-წყალი და ადგილ-მამული გამოჩენილის თავადისა დაიტვირთა ვალებით. დიდებულ მებატონეს თავი მოაბეზრეს მოშამ და მანუქამ სასამართლოებში თრევითა, ის შიშითა და მწუხარებით მოელოდა დღე-დღეობით თავის მამულზე ვაჭრობის დანიშვნას. შესწუხდა, თითქმის ილაჯი გაუწყდა მებატონეს. აი, ამ დროს ასტყდა საზოგადოებაში დიდი სურვილი საადგილ-მამულო ბანკის დაარსებისათვის......

XVII. XVIII. XIX.

.... მაშინ ისეთი დრო იყო, რომ ყველას სწყუროდა საჩქაროდ ბანკის გახსნა, ადგილ-მამულის მიგირავება, იქიდგან სესხის აღება. ამას კი აღარავინ კითხულობდა: „მართალია, დღეს ჩემს ადგილ-მამულს ვაგირავებ, ფულს ვსესხულობ, მაგრამ შეუძლია თუ არა ჩემის მამულის შემოსავალს, სესხათ აღებულ თაკნის, სარგებლის და მრავალნაირის შტრაფების ხდაო?....... ამ საზოგადოების ხმას აყვა ჩვენი ცნობილი, დიდებული მებატონე თაფქაილაძეცა. ის ერთი პირველთაგანი იყო, რომელმაც ახალ გამართულს ბანკში გადააგირავა თავისი ადგილ-მამული, ეზო, სახლკარი და იმ წუთას ასე ფიქრობდა: „ძლივს არ მეშველა?.. მადლობა ღმერთს, გადარჩა ჩემი ადგილ-მამული ურიების პატრონობას!"

XX.

თაქფილაძეს მისცეს თავის მამულში ოცდა-ხუთი ათასი

მანეთი სესხათ. ბევრი ამბობდა, მისი მამული მაგ ფასათ არც კი ღირსო. რომ გაეყიდა, მაგის ნახევარ ფასსაც არავინ მისცემდაო. უსათუოთ ბანკს შეატოვებსო.

იმ დროს ბანკის გირაოს ფურცლები—ყოველი ასმანეთიანი—რვა თუმან ნახევრათ გადიოდა ბირჟაზე. ამას გარდა თავქფილაძეს დაუჭირეს დაზღვევის ფული და დაფასებისაცა. ამ სახით ის ყოველ ას მანეთში თითქმის თექვსმეტ მანეთს კარგავდა. რაც დაგირავებაში და დოკუმენტების შოვნაში დაეხარჯა, ესეები რომ სულ ერთმანეთზე შეაკეცა, გამოვიდა, რომ ოცდახუთი ათას მანეთის მაგიერათ ხელში მისცეს თვრამეტი ათასი მანეთი; რასაკვირველია, ნახევარი წლის სარგებელიც იქავე დაათვლევინეს.

ამ ფულიდან თოთხმეტი ათასი მანეთი ურიებს დაურიგა. შვილების ტანსაცმლისა, ზოგი სახლის მორთულობისა, ზოგი პურის, ზოგი ღვინის, ზოგი სახლის ქირა კიდევ შედგა ხუთას მანეთამდის. დარჩა თავქფილაძეს ხელათ სახარჯო ფული სამას ორმოცდაათი თუმანი. ეს ორმოცდაათი თუმანიც ქალ-ვაჟებმა წაართვეს ახალ ტანისამოსისა და ბანქოს სათამაშო ფულათ. მებატონემ მხოლოდ სამასი თუმანი გამოიზოგა წლის სახარჯოთ. იმ ზამთარში მისი შვილები მაინც სულ გადარჯულდენ; კვირა არ გავიდოდა, რომ მამისათვის ძალა არ დაეტანებიათ, ან მასპინძლობა, ან მუსიკით სალამო არ გაემართვინებინათ. ამისთანებით წელიწადიც არ გასულა, რომ შვილებმა ეს სამასი თუმანიც ხელიდან გამოაცალეს მამასა. მოხუცებულმა ანგარიში დაკარგა და შეტოპა უჩვეულო მოუსვენარ ცხოვრებაში. სისხლის სამართლით დასჯილ კაცსაც ასე სჩვევია. თუმცა იმას თვალწინ სახრჩობელა უდგას, ნამდვილათაც იცის, ხვალ მაზე

ჩამოკიდებენ, მაგრამ დღეს, სინანულის მაგიერათ, იმას სურს თავისი მწუხარება ღვინოში და ხვევნა-კოცნაში ჩანთქას. ასე დაემართა Თავქფილაძესაც. Იმას სრულებით აღარ მოაგონდა, რომ ერთ წელს შემდეგ ბანკში სარგებლის შეტანა უნდოდა და იმაზე უნდა ეფიქრნა. Ის სრულებით წაიღო განცხრომის ბურანმა.

Ერთ საღამოს, ნოემბრის შუა რიცხვი იყო, Თავქფილაძემ ,,Დროების" ნომერი მოითხოვა და დაყვა უკანასტარიდან კითხვას. Უეცრათ თვალში შეეჩხირა ერთი განცხადება: ,,Თავადის Თავქფილაძის ადგილ-მამული, ეზო და სახლ-კარი ისყიდება ბანკში საერო ვაჭრობით, სარგებლის შეუტანლობის გამო".

Იტკვლიცა თავში ხელი მოხუცებულმა მებატონემ: ,,გაზეთში გამომბეჭდეს, დარბაისელ მებატონეს თავი მომჭრეს, ვისლა დავენახო, ვისლა?.." იძახოდა გამწარებული მებატონე. Ბოლოს მაინც ისევ იმ თავის კარგ ნაცნობს ურიას მიმართა ფულის სასესხებლათ. Ურიამ უწინდელზე უფრო მოუჭირა ხელი სარგებელსა. Იმან დაუწყო წლის წლობამდე მანეთზე თოთხმეტი შაურის თხოვა. Მისცა კიდეც, მაგრამ მებატონეს მაინც ყოველ მეექვსე თვეზე ადგილ-მამულის სავაჭროთ გამოცხადებამ ზაფრის ქარები აუტეხა. Დაავათმყოფდა და მესამე წელიწადს ბანკის დაარსებიდან სულიც განუტევა. Დარჩენ ქალ-ვაჟნი ცარიელზე. Ამათ სხვა რომ ველარა მოახერხეს-რა, თავის ძველ სასახლეს ცეცხლი წაუკიდეს, იქნება დაზღვევის ფულმა დროებით მაინც შეაჩეროსო სახლ-კარისა და მამულის გაყიდვაო. Მაგრამ ვერც ამან უშველა-რა. Სახლ-კარი დაიწვა და მებატონის მამული დაგირავებიდან მეხუთე წელს მაინც გასაყიდი შეიქნა.

Დეკემბრის 15 იყო. Მწუხარებისგან სახე-დაღრეჯილი თავად-აზნაურობა მიდი-მოდიოდა ბანკის დარბაზში. Ამათ შორის

ხან-და-ხან გამოჩნდებოდა ტანმორჩილი, პირხმელი, თვალციმციმა, შავწვერა, გძელკიკინებიანი კაცი. მის პირის სახეს ღიმილი დაკრთოდა. მას იმედი ჰქონდა, რომ ამ ორ საათში გახდებოდა ერთის რომლისამე ორეტაჟიანის სახლის მეპატრონე. ურიებს გარდა ბანკის ზალაში აქა-იქ თვალს შეასწრებდა კაცი ღიპგადმოგდებულს და ცხვირდიდა ვაჭრებსა. ესენიც ადგილმამულის ვაჭრობას გამოეწვია. ზოგიერთი გლეხთაგანნი, ახლად გამდიდრებულნი, მეორე გილდის ვაჭრებათ ჩაწერილებიც, მოსულიყვენ სეირის საყურებლათ. სხვათა შორის ბახვა ფულავაც იქ იყო და გულის ძგერით ელოდა იმ წამს, როდესაც დაიძახებდენ თავადის თავქფილაძის მემკვიდრეების მამულის ვაჭრობას. იმას გადაწყვეტილი ჰქონდა ამ მამულის ყიდვა და ხმადაბლა ელაპარაკებოდა თავის მეგობარს: ,,ოცდახუთიათას მანეთამდის ვიყიდი‘‘...

ცოტა ხანს იქით მოისმა ზარის რაწკუნი; გამოჩნდენ ბანკის მოთავენი: გამგებელი და ორი დირექტორი.

თავად-აზნაურობა დრტვინავდა, ზოგი ხმამაღლაც ილანძღებოდა, ზოგი გაჩუმებული იყო, მაგრამ იმათი დაღრეჯილი პირკუშტი სახე საყვედურს გამომეტყველებდა... გაიყიდა ვაჭრობით ერთი მებატონის მამული, მეორე, მესამე... ასე ზედ მიყოლით ოცამდის. საზოგადოებას უფრო-და-უფრო მოსდიოდა გული. ბოლოს დაიწყეს თავქფილაძის მამულის ვაჭრობა. ეს მამული დარჩა ბახვა ფულავას ოციათას მანეთში, რადგან დანარჩენი სესხი დაზღვევის ფულს გაესტუმრებინა. მეტი აღარავინ შეაძლია. ნაღდი ნედოიმკების ფული წარადგინა სამასი თუმანი...

ამ დროს მოისმა საზარელი ყვირილი ბანკის ზალიდან: ,,ბატონებო, რას მერჩით, რა დავაშავე, რა გინდათ ჩემგან!‘‘...

—წაურთეთ, წაურთეთ!—ისმოდა მეორე ხმა.—უბრალო ვაჭარმა როგორ გაბედა მებატონის მამულის ყიდვა! წაურთეთ მაგას, რომ მეორეთ მაგისთანა კაცებმა აქ ველარ შემობედონ. შეიქნა ერთი მიწევ-მოწევა, ხრიალი და ჩოჩქოლი. ბანკის მართვე-ლობამ დახურა ვაჭრობა და ყველანი აქით-იქით გაილალენ. ბანკის გამგებელმა მოითხოვა ეტლი, ჩაჯდა შიგ და გაუტია შინისკენ. იმას გაყვა ბახვა ფულავა, რომელიც მხიარულებისაგან აღარ იყო, რომ ამისთანა კარგი მიწა-წყალი, ერთი სათავადიშვილო მამული, ხელში ჩაიგდო.

გალახული ერთი ვიღაც ჩარჩი ვაჭარი გამოდგა, რომელ-საც ხეპრულათ დაეტრაბახნა ვაჭრობის დროს, რომ იმერეთის თავად-აზნაურობის მამულებს სულ ჩვენ შევიყიდითო.

XXI.

188... წელს ქ. ფოთში დღესასწაულობდენ პირველ მაისს. მთელის ქალაქის მცხოვრებლები, საგარეო ტანისამოსით შეპეპ-ლულები, მოედანზე იყვენ გამოფენილნი. იმ დღეს ფოთში ყოველთვის კარვი დროს გატარება იციან. მუსიკა, დაირა, ჰარმონიკა, დაფა-ზურნა, მეგრულ-გურული სიმღერები, ცეკვა-თამაში და ხან-და-ხან თოფის სროლაც აცოცხლებდა იმ არე-მარეს.

ერთგან ხალხი შეჯგუფულიყო და იქ სათამაშო წრე გაე-კეთებიათ. ერთი ქალი ჰარმონიკას უკრავდა, მეორე დაირას აყო-ლებდა ზედ, დანარჩენნი გაცხარებით ტაშს სცემდენ. ორი ახალ-გაზდა ქალ-ვაჟი ცეკვავდა. მათს სიმშვენიერეს და ბუნებითს კეკლუცობას საზღვარი არ ჰქონდა.

ვაჟი იყო შავათ გამოწყობილი, ტანთ ეცვა შავი მეგრუ-

ლის შალის ჩოხა, შავი სატინის ახალუხი, შავი გიშრის ღილები, შავი რქის კოპლებიანი ქამარი, შავტარიანი ხანჯალი, შავი სამოგვის წუღები; მხოლოდ თავი ჰქონდა თეთრი ბაშლაყით შეხვეული, ვიწრო ყვითელი სირმით მოვლებული; ბაშლაყის წვერზე ყვითელი სირმის ფოჩი ეკიდა. ჭაბუკი იყო ოცდახუთის წლის მოხდენილი ვაჟკაცი. მისი ქრუნი გამწვავი თვალები და ქერა წვერ-ულვაში მისს წითურ ლოყებს საუცხოვოთ აშვენებდენ; პირის-სახე ქერათ ელინლლებოდა და მისი ლოყები სიმწიფით შეწითლებული ატამს მოაგონებდენ კაცსა.

ქალს სახეზე ებურა წმინდა აბრეშუმის ბადური დოლბანდი; სქელი შავი თმები მისს ლამაზ სახეს ყორნის ბოლოებათ შემოსდგომოდენ, მაყვლის თვალ-წამწამი, მაისის ვარდის კოკრებივით გაფეთქილი წითელი ტუჩები, მისს თეთრ ყირმიზ სახეზე, კაცის გულს იტაცებდენ. ისეთი წვრილი წელი ჰქონდა, ცალ მუჭში დაეტეოდა. მისი გულ-მკერდი ერთი შეკრული ვარდის კონა იყო. იმისი ერთი შეხედვა ოთხმოცდაათის წლის კაცის თვალებსაც გადაახალისებდა.

ქალ-ვაჟი ცეკვავდა, მაგრამ მათი თამაში დედალ-მამალის მერცხლების ჰაერში ტრფიალებას ემსგავსებოდა. ხან ერთმანეთს დაუახლოვდებოდენ ნაზის ტანის რხევით და შედგებოდენ ერთის წუთის ვადით; ვაჟი ამ დროს ცდილობდა, ქალისთვის თვალი თვალში გაეყარა. მაგრამ ქალი უცბათ მოტრიალდებოდა და გაშორდებოდა, თითქოს ვაჟს უტიფრობის გულისთვის გაებუტაო. მერე გაშორებული ისევ ვაჟის პირისპირ დადგებოდა და დაუწყებდა ნაზის ტანის რხევით ჯავრობას. ვაჟი გაეშურებოდა მისკენვე, ქალი კატასავით განზე გაინავარდებდა, მაგრამ ვაჟიც იქითკენ გახტებოდა, თითქოს ცდილობს მის დაჭერასაო... ეს იყო შემაქცევარი რაღაც კატა-თაგვობია, სხაპა,

ანუ მეგრულ-აფხაზური თამაში. ვაჟის რხევაზე მისი ბაშლაყის ფოჩიც თავის ჩრდილს ეთამაშებოდა. ქალი ვაჟს ემალებოდა თამაშობაში და ვერც დამალვოდა, შემდეგ ისევ გაშლიდენ ხელებს მერცხლის ფრთებივით და დაქროდენ წრეს გარემო საამურათ. მათი სინარნარე, თამაშის შნო და ერთმანეთის კეკლუცობა ისე ართობდა მაყურებლებს, რომ არც დაირისა და ჰარმონიკის დამკვრელებს ეტყობოდათ მოღალვა და არც ტაშის მკვრელებს; ის კი არა, იქ შეგროვილ ხალხს თითქოს კიდეც ენანებოდა, ვაი თუ ქალ-ვაჟმა ეს მოხდენილი თამაში მალე გაათავოსო; რაც შეეძლოთ, არ სწყვეტდენ ტაშის კვრას.

ამ დროს უეცრათ მოისმა რიხიანი ხმა: ,,ჩამოდექით, ჩამოდექით, გვაყურებინეთ ჩვენც თამაში''! უეცრათ გროვაში ჩოჩქოლი შეიქნა. ერთი ვიღაც ახოვანი ,,ვსადნიკი'' არღვევდა წრეს და შემოგლიჯა კიდეც. მას თან მოყვენ მისი ამხანაგები. ღვინით შექინქლილებულ პირის სახეზე ამ კაცს ეტყობოდა უტიფრობა. ,,ოჰ, ეს ვინ თამაშობს? — გაიკვირა სიამოვნებით ,,ვსადნიკმა'' — შენ გენაცვალოს, ესმა, მთელი ეს ჯარი; შენი ფეხის გოგმანის ჭირიმე! როგორ თავვებივით დახტიან, ერთმანეთს არ ეკარებიან!'' ამ დროს მართლაც ქალმა იმას წინ გამოუქროლა. ,,ვსადნიკმა'' წელზე ხელი შეავლო. ქალმა იუკადრისა, წრემ ეს შეურაცხყოფათ მიიღო. უცებ შესწყვიტეს დაირისა და ჰარმონიკის კვრა. შეიქნა ხმამაღლა ლაპარაკი. ქალთან მოთამაშე ვაჟმა თავი გამოიდვა. იმას უქომაგეს მაყურებლებმა. მთელი გროვა გაიყო ორათ: ცალ მხრით იყვენ ,,ვსადნიკები'', მეორე მხრით მოთამაშე ვაჟი. დანარჩენი ხალხიც ამას მიემხრო. ვაჟმა დაუწყო ამ ახოვან ,,ვსადნიკს'' შერცხვენა და ლანძღვა. ამან უპასუხა: გაჩუმდი, თორემ წიწილსავით თავს წაგწყვეტო. ვაჟი ელვაზე უმალ მივარდა და

სილა გააწნა. „ვსადნიკმაც“ მოასწრო ერთი მუშტი. შეიქნა ხელჩართული ცემა-ტყეპა. ქალებმა მოშორებით მორთეს კივილი. ამ არეულობაში ახალგაზდა ვაჟმა ხანჯალი იძრო და აძგერა „ვსადნიკს“ ბარძაყში. ამის გამო გაფთრებულმა მისმა ამხანაგებმა იხმარეს იარაღი და ბარე ორს, სამ კაცს თავები გადაფრიწეს. ქალებმა კივილს უმატეს: „მოკლეს, მოკლესო!“ ზოგი ქმარს ჩხიოდა, ზოგი მაზლსა. ამასობაში მოიჭრენ პოლიციელები, შემოერტყენ ცხენოსნის ჯარის კაცებს და გააზავეს, დაჭრილები წაიყვანეს. ახოვანი „ვსადნიკი“ თუმცა მძიმეთ დაჭრილი იყო, მაგრამ კიდევ ფეხზე იდგა და თავის ხელით იხვევდა ჭრილობას. „მე ბახვა ფულავამ დამჭრა. მალე მტერი მოგიკვდეს, მალე მის ცხედარზე დედა-მისი ავატირო. ტყულათ არ დასდევს ის ესმას. ამბობენ, ირთავსო. მე იმას შევრთავ შავ მიწას“!..

შეიკრა თუ არა ჭრილობა, მოუყვანეს ეტლი, ჩასვეს შიგ, იქით-აქით ორი პოლიციელი მოუსხდა და გაამგზავრეს პოლიციაში. ეს ახოვანი დაჭრილი კაცი გამოდგა იერემია წარბა.

დღესასწაული ჩხუბით გათავდა; მაგრამ ყოველ ავს კარგიც მოაქვსო. აქაც ისე მოხდა. დღემდის ესმას გული ყინულის ქერქით იყო გარემოცული. ამ ყინულს ქვეშ ანკარა წყაროთ სდიოდა მისი უმანკო გულის წადილი. ჯერ სიყვარულის სითბოს არ გაედნო ეს ყინულის ქერქი და არ აემღვრია მისი გულის თქმანი. დღემდის ის ბახვას ძმასავით უყურებდა და დაძმური გრძნობა ღვიოდა მის გულში. პირველათ ამ ჩხუბს შემდეგ დაადგა მის გულს მწვავე შუქი სიყვარულისა, უცებ შემოადნო ყინულის აბკი და აფუშ-დაფუშა მისი გულის ტალღები. ესმამ თუმცა დიდი შიში გამოსცადა ხანჯლების ტრიალში, მაგრამ მაინც გულმხიარული მიისწრაფოდა შინისკენ. თავი

ძირს დაელო, გვერდზე ვერ ბედავდა მოხედვას. გრძნობდა, რომ გვერდით მიყვებოდა მეტის აღელვებისაგან ხმაგაკმენდილი ბახვა. ესმა რაღაც არა ჩვეულებრივს აღტაცებაში იყო გართული. თვალწინ ბახვას გმირული სახე ელანდებოდა, მისი თავგანწირულება ესმას შეურაცხყოფისათვის რაღაც ტკბილ ოცნებათ თავს დასტრიალებდა: იგი ჩასჩურჩულებდა მომავალს გამოურკვეველ ბედნიერებას: ,,დღეს მე ბახვამ დამიხსნა ვეშაპის კლანჭებისაგან; დღეის იქით მე მისი ვარ სიკვდილ-სიცოცხლით. ჩვენ ერთმანეთს სამარის მეტი ვერა მოგვაშორებს-რა''. სულ ამისთანა ფიქრებში იყო ესმა გარინდული, სანამ სახლში არ შედგა ფეხი და დედის შეძახილმა არ გამოარკვია ბურანიდან. ესმას ღიმილი მოუვიდა სახეზე, მაგრამ დედას არა უთხრა-რა. ბახვა კი გაფითრებული იყო. არც იმან გასცა სალომეს პირველ შემთხვევაში პასუხი. სასტუმრო ოთახში შევიდა, ქუდი სუფრაზე დააგდო, მერე ათრთოლებული ხმით წამოიძახა: ,,არა, არაფერი; მხოლოდ უსიამოვნობა შეგვემთხვა: იერემია დაჭერი''—სალომე ძალიან შეაკრთო ამ ამბავმა. იმან უნებურათ წამოიკივლა, მაშინვე მიხვდა, ესმას მიზეზით იქნებოდაო. მერე დაუწყო თავის ქალს გამოკითხვა: ,,რაო, შვილო, იმ წყეულმა შენ ხომ არა გაკადრა-რა''?..

—არა, ნანაია, არაფერი, – სიცილით უპასუხა ესმამ.

—განა მაგას რასმე აკადრებდა და მე იქ ვიქნებოდი ცოცხალი?.. უთხრა ბახვამ და უნებურათ ესმას თვალი შეასწრო.

ეს იყო პირველი შეხედვა, იმისთანა, რომ საუკუნო ბორკილს შეაბამდა მიჯნურსა. ესმას თვალების სხივიც პირველათ იმ წუთას მოხვდა გულში ბახვას და ისეთ ნაირათ შეუფრიალა, რომ თითქოს ბუდიდან ამოხტომას აპირებსო. აი, ამ შეხედვით მიუხვდენ ერთმანეთს გულის წადილსა. ბახვა წამოიჭრა სახეზე,

მხიარულებით შესცინა ესმას, ქუდი ხელში აიღო და უთხრა: მე უნდა წავიდე, ჩემს კონტორაში საქმე მაქვსო. ესმამ თვალები ძირს დაუშვა და ხელი უკან წაიღო, არ უნდოდა გამოთხოვება.

—ბახვა, შენ შემოგევლოს ჩემი თავი, სადილათ ჩვენთან დარჩი, მომიყევი დღევანდელი ამბავი, რა მოხდა ჯარიანობაზე, აგერ-აგერ გადვირევი... რათ მოგივიდა ჩხუბი იმ არაწმინდა კაცთან?... არ შემიძლია, ვერ გაგიშვებ, ვერა!—ქუდი დაუჭირა.—საღამომდის ჩვენთან დარჩი, თავი მოარიდე იმ წყეულს. ვინ იცის, იქნება მისი ამფსონები კიდეც გიყარაულებდენ.

—არა, სალომე, ისინი ყველანი პოლიციაში წაიყვანეს; ფიქრი ნურაფრისა გაქვს. დღევანდელ ამბავს ესმა მოგიყვება. მე დღეს სტუმრები მყავს, რომ არ წავიდე შინ, არ იქნება. საღამოს ისევ შემოგივლით, თუ მოვიცალე.

—აბა, შენ იცი, თუ არ მომატყუებ. იცოდე, სანამდის არ მოხვალ, გული თავის ალაგას არ გვექნება, შვიდობით.

—შვიდობით, ესმა.—ბაუწია ხელი ბახვამ.

—შვიდობით!—უთხრა გრძნობით ესმამ და თვალები მის სახეს დააშტერა.

ბახვა შეაკრთო ესმას დიდმა თვალებმა. საკვირველი იყო ამ კაცის საქმე! იერემიასთან ჩხუბში ოდნავ არ შემდგარა და ამ სუსტ არსებას თვალი ვერ გაუჩერა. როცა მის ახლოს იდგა, ყოველთვის ვერხვის ფოთოლივით კრთოდა.

XXII.

ბახვა ფულავას იმ დღეს სტუმრები არ ყავდა, მაგრამ სალომეს მაინც სიცრუე შეაპარა, რადგან თავი უნდოდა გა-

თავისუფლებინა. ესმასთან დარჩენა მაინც არ შეეძლო, ისეთ ნაირათ იყო აღელვებული. მას ორნაირი ცეცხლი სტანჯავდა: ერთი—რომ იერემიამ მისს ციურ ანგელოზს თავის ბინძური ხელი შეახო, მეორე—რომ ქრისტიანის სისხლში ხელი გაისვარა. რადგან მრავალნაირი ფიქრებით იყო მოცული და გზა ვერ გაერკვია, ეშინოდა, თავმოჭრილი ქათამივით გაბურბუსალებული არ მოსჩვენებოდა ესმას. აი, ამიტომაც ველარ დადგა იქ. გამოეთხოვა სალომეს და ესმას, წამოვიდა თავის კონტორისაკენ; მაგრამ ვაი იმ წამოსვლას! მისთვის სიკვდილი იყო ესმას მოცილება, მაგრამ რა უნდა ექნა?.. მოცდა მაინც არ შეეძლო.

ბახვას ჰქონდა პატარობიდან გაგონილი: „კაცს კაცის სისხლი არ შერჩებაო". ეს დედ-მამის სიტყვები გავარვალებულ შანთათ გადაექცა, რომელიც სწვავდა და დაღავდა მის მოსაზრებას. მის გამო მთელს მის გონებრივ აგებულებას ცეცხლი ჰქონდა შემოდებული. „ამიერითგან დაღუპული კაცი შევიქენიო—ფიქრობდა ბახვა,—ქრისტიანის სისხლი კისრად ვიდე, კაენობა დამიმტკიცდა, რაღა პირი მაქვს საცხოვრებელი, რაღათ მინდა ჩემი ბედ-იღბალი: ღვთის პირისაგან დაწყევლილი შევიქენი. ამიერითგან ჩემგან დათხეულის სისხლის უნდა მეშინოდეს; ყოველ დროსა და ჟამს უნდა ვიყო სამაგიეროთ გამზადებული. რა მრჯის, ჩემს უბედურებაში ის უმანკო ღვთის ანგელოზი რომ ჩამოვითრიო?... არა... მე ხელი უნდა ავიღო ესმაზე საუკუნოთ!.. საუკუნოთ!... მე მისი ღირსი აღარა ვარ". ამისი თქმა გულში და მის ტანში გაზრიალება ერთი იყო. ამნაირი შავი ფიქრებით შეცულმა ისე გამოიარა მთელი გზა კონტორამდის, რომ არც კი შეუტყვია, სანამდის კონტორის დაკეტილ კარს კინაღამ თავით არ დაეტაკა. მხოლოდ მაშინ გამოფხიზლდა,

მიიხედ-მოიხედა. მთელი ერთი წყება დუქნები მის კონტორა-სავით იყვნენ ჩაკეტილები, ქუჩები—დაცალიერებულნი; მხოლოთ შორს ბულვარიდან მოისმოდა საჯარო მუსიკის ხმა და ცამდის მორაკრაკე „კუჩხაბედნიერის" მღერა. მაშინ მოაგონდა მარ-ტო, რომ მისი ბიძაშვილი, ნესტორა, იმ დღეს სხვაგან იყო დაპატიჟებული. ვინ იცის, იქნება იმ დროს თვითონ ნესტორაც მღეროდა თემში, ან ლამაზ ქალთან თამაშობდა. ბახვა მხო-ლოთ ახლა გამოერკვა, მოვიდა გონზე და დარწმუნდა, რომ მის კონტორაში არც არა თბებოდა-რა, არც არა უცხელდებოდა, რადგან წინადღით თვითონ იმას დაეთხოვნა საქეიფოთ მოსამ-სახურე ბიჭები, იმ განზრახვით, რომ პირველ მაისს სალომეს-თან და ესმასთან აპირებდა დროს გატარებას.

იმ წუთს მაზედ უფრო უბედური კაცი ქვეყანაზე აღარ იყო. თვალწინ წარმოუდგა, თითქოს ყველანი მას ერიდებიან, მის-გან გარბიან და, როგორც კაცის მკვლელზე, თითით უჩვენებენ. ამასთანავე წარმოუდგა, ვითომც იერემია მისგან ფერდში ყო-ფილიყოს დაჭრილი, და არა ბარძაყში, სულს ლაფავდეს, პო-ლიციაში განკარგულებას ახდენდენ მის დასაჭერათ; მერე წარ-მოუდგა, ვითომც ის დაეჭიროსთ და ციხეში მიყავდეთ გაძაგ-რული; იქ ტუსაღის მაზარას (შინელს) ჩააცმევენ; კვირის კვი-რობამდის იქნება დამწყვდეული, მერე ყოველ კვირადღეს ხიშ-ტიანი რუსებით ბაზარში ჩაატარებენ და ამ დროს ყველა მისი ნაცნობები პირს იქით მიიბრუნებენ; ასე გასინჯე, ისინიც კი, რომელნიც ყველაზე უფრო თვითონ ბახვასაგან ყოფილან დავალებულნი, მისი ხელით სიღარიბის ლექიდან ამოყვანილ-ნი და კუჭგამძღარნი!... ესმა!?... აკი იმანაც უმტყუნა!.. ისიც შორიდან მოსჩერებია ბახვას გამხდარს, გაყვითლებულ სახეს, მის ფეხებში ბორკილის რახრახი ესმის; ისიც იქითკენ

მიიბრუნებს პირს, არ უნდა თავის კარგი ნაცნობი, რომელიც ახლა მას გვერდით უდგას, ბახვა შულავას გაიცნოს, არც თვითონ უნდა გამოემცნაუროს, რადგან ეშინიან, იმასაც კაცის მკვლელი არ დაუძახონ. ესმას რომ გვერდით უდგას, ის შვენიერი ახალგაზდაა, კარგი ოჯახის შვილი და მდიდარი საქმრო; ის ზიზღით ბახვაზე უჩვენებს, როგორც კაცის მკვლელზე. ბახვა გასჯილია, გულზე შავი ფიცარი აქვს დაკიდებული, ზედ დიდრონი ასოებით სწერია: «კაცის მკვლელობისათვისო», ტროიკაზედაც აჯდენენ. ბახვა შედგება ტროიკაზე, მიიხედ-მოიხედავს და დაინახავს, რომ იმის ესმას ხელი-ხელში გაუყრია თავის საქმროსათვის; ესმა იცინის, ხითხითებს და სრულებითაც აღარ აგონდება ბახულია . . . .

ამისთანა ფიქრები ბახვას მოსვენებას არ აძლევდენ, თავს დასეოდენ, როცა თვითონ ის გარინდული, გამოშტერებული დადიოდა წინ-და-უკან კონტორის დერეფანში.

მზე გადაწეული იყო დასავლეთისაკენ. მისი შუქი ოქროსფრათ ღებავდა არე-მარეს, შორს ზღვის კანდელი და დასავლეთისკენ მიქცეული ფანჯრის შუშები ისე პრიალებდენ, თითქოს ცეცხლის ალი მოსდებოდათ, შავი ზღვა ლაჟვარდის ფრათ იწვა თვის კალაპოტში და ბუმბერაზსავით ჩასძინებოდა. მის ძილს არ აკრთობდა არც კაცების ხმაურობა, არც სამხედრო მუსიკის გრიალი, არც წოიოების ჰაერში ნავარდობა და კისკისი, როგორც არ შეაკრთობს სპილოს ძილს კოღოების წუწუნი.

მზე დაიწურა დასავლით, ცაზე ალისფერი ატლასი გაეკრა და ბუმბერაზის ქეჩო ნარინჯისფრათ შეღება. ბუნება დამტკბარი, დამყუდრებული იყო; მხოლოთ არ იყო დამტკბარი და დაყუჩებული ბახვას გულის თქმები. მის გულ-გვამში და ტვინში იყო საშინელი ქარტეხილი, აღძრული სხვა-და-სხვა შავის ფიქრები-

საგან. მის გულს გაჰქონდა ბაგაბუგი; გამძაგებული სისხლის ზვირთები ტანს რომ ვერ დაეტია, თავში ავარდნოდენ, იქ უპირებდენ კეფის ახეთქას და გადმოთხევას.

—,,ეს არის, გავგიჟდი``!—წამოიძახა უნებურათ ბახვამ და თავისი კონტორის წინ მოტრიალდა ქუსლებზე.

ამ დროს ახალგაზდა მეგრელების გროვა გამოჩნდა მის დუქნის პირდაპირ. ისინი მხიარულებით ტაშს სცემდენ და ,,ორირაშას`` იმღეროდენ. დამწყები იყო ნესტორა. იმან დაინახა თუარა ბახვა, თავის კონტორის სვეტზე მიყრდნობილი შეჭმუხვნილი სახითა, მაშინვე მიხვდა, რა ჭირიც სჭირდა, შესწყვიტა სიმღერა და მხიარული კიჟინით მოაშურა.

—ბიძია ბახვა, სად იყავი? . . . დღეს მაიდანში სულ შენს სიმარჯვეზე ლაპარაკობდენ ქალი და კაცი. ყველა იმ საძაგელს იერემიას ემუქრებოდა. არზა უნდა მივცეთ ღრუბენატორს, რომ აქ არ დააყენონო. შენთვის ყველანი თავგამოდებულნი იყვენ. პრისტავი რომ მოვიდა, ხალხი შემოესია და ერთი მეორის უმალ წინ ეტენებოდა, კითხავდა იერემიას ამბავს, მძიმეთ იყო დაჭრილი, თუ არაო? . . გამოდგა, რომ ბარძაყში ჰქონია ხანჯლის წვერი მოხვედრებული, არც კი დაწოლილაო. შენზედაც გამოვკითხეთ, საქმე დაიწყება თუ არაო? . . .—არაფერიაო:—რამდენჯერ ჩხუბი მოხდება, თუ ყველას პოლიცია და სასამართლო გამოუდგა, მთელი სახელმწიფოს ხალხი პოლიციელებათ არ იკმარებსო.—მერე მე ვკითხე, იერემიას საჩივარი ხომ არ შეუტანია-მეთქი.-არა და არც აპირებს საჩივარსაო,—მიპასუხა. ცოტა ხანს შემდეგ განზე გამიხმო და მითხრა: ბახვა ამ საღამოს ჩემთან შემოვიდესო.

ამისთანა ამბებმა ბახვას ალშემოდებულ გულს ცივი წყალი გადაასხა და ერთ წამზე უმალ ჩააქრო მისი შინაგანი მღელ-

ვარება. სახეზე სიხარულის ელვამ გადაკრა და გულდამშვიდე-ბით დაუწყო შექეიფიანებულ ნოქრებს გამოკითხვა, ან თემი როგორი გაიმართა, ან ბურთის თამაში თუ იყო, ან სხვა ჩხუბი ხომ არა მომხდარა-რაო. ბოლოს მისცა ნესტორას ერთი თუმანი და სთხოვა, რომ იმ საღამოს კარგი ვახშამი შეემზადებინა, მისი ამხანაგები ყველანი დაეპატიჟნა, და დაპირდა, ვახშმათ მეც მოვალო. ბახვას ბიძაშვილი აღტაცებაში მოვიდა მისი სიუხვით, გადასცა მას კონტორის გასაღები და თვითონ კი განაგძო ამხანაგებში მხიარულება.

ბახვა შევიდა დუქნის დერეფანში და გააღო კონტორის კარი; დახლიდან ხუთი თუმანი ამოიღო, ჩაიდვა ჯიბეში, გამო-იკეტა ისევ დუქნის კარები, გასაღები ნესტორას დაუბრუნა და წავიდა პრისტავთან.

XXIII.

ბახვა როგორც კი გამოეთხოვა სალომეს, ის და მისი ქა-ლი მოიღუშნენ. ორივე გრძნობდა რაღაც გამოუთქმელ უსია-მოვნებას. იმათ აღარც იმ დღეინდელი დღესასწაული ახარებდა, აღარც ორის, სამის დღის შემზადებული მასპინძლობა. თითქოს იმ წუთს იმათი სახლი ისე დაცალიერებულიყოს და გლოვის ზეწარი გადაკვროდეს, როგორც იმ დღეს, როდესაც სალომეს ქმარი გაასვენეს და დედა და შვილი შინ მობრუნდენ. მაშინ არ იცოდენ, რა ექნათ, რა მოესაზრებინათ დღიურის ლუკმის სავარამოთ. ახლა სალომე კიდევ უფრო ჩამოქვეითდა, სანამდის ბახვას და ესმას თემიდან მოელოდა, მისი ფეხი და ხელი არ შე-ჩერებულა, ის იყო იმედით სავსე, რომ იმ დღეს ბახვა და ესმა მასთან ერთად კარგათ მოილხენდენ.

სალომე წინადღითვე შეუდგა დღესასწაულისათვის მზადებას. ბოჭი ფურნეში შეაწვევინა, თვითონ ორი მოზდილი ,,დედოპური'' დააცხო ყველითა და კვერცხით გამოტენილები. ამისთანა პურს იმერეთში ,,ღვეზელს'' ეძახიან. ერთი ღვეზელი ესმას სახელზე იყო გამომცხვარი, მეორე—ბახვას სახელზე. ორსავე პურს ჩაუთქვა მათი პატრონების ბედ-იღბალი. თუ ორისავე ბედი კარგი იქნებოდა, მაშინ სადედოპუროთ მომზადებული კვერცხებიც საღები გამოდგებოდენ. ის კვერცხები წინდაწინ ღველფში შეახვია. ისე უნდა შემწვარიყვენ, რომ არც ერთი კვერცხი, ღველფში შეხვეული, არ უნდა გამსკდარიყო. სალომე მეტათ გამხიარულდა, როცა დარწმუნდა, რომ ღველფში ჩასმული კვერცხები სალათ შეიწვენ, არც ერთი არ გასკდა. ამას გარდა ერთი მთელი ინდოური საცივათ ჩასდვა თავის გაროსა და წვენში, რომელიც იყო სანელებელით, ნიგვზით, ძმრით და პილპილით შეკაზმული. მეორე დღეს ის წირვაზე აღარ წასულა; ოთახის და ეზოს დასუფთავებას მოუნდა. თავს აღარ იზოგავდა თავის ძვირფას არსებისათვის. ამისთანა დაუწყნარებელი შრომა მისთვის სანატრელათაც გახდა. იმას იმ დღეს და მეორე დღეს სადილობამდის არც მოღალვა უგრძვნია, არც დასვენებულა იმ იმედით, რომ მაისობას სამნივე მხიარულათ გაატარებდენ. მეორე დღეს შუადღე მოიწია; სალომეს სადილი გაჩაღებული ჰქონდა, მოშუშებული ლომი კიდეც დაზილა ჩოგნით და სუფრა გააწყო. ამ დროს ესმა და ბახვა თემიდან მოვიდენ; მაგრამ რა მოვიდენ?! . . . არც ერთს თავის ფერი აღარ ედვათ, განსაკუთრებით ბახვა ყვითელ სანთელში ამოვლებულსა გავდა.

სალომეს იმათ დანახვაზე დარდები აეშალა და, როცა ნამდვილი ამბავი შეიტყო, მის გულს უცებ მწარე ნაღველი ვადა-

ეთხია. იმ წუთას მისთვის ყოველივე ჩაშხამებულ იყო. მაშინვე იგრძნო, რომ მათ კარგი არა შემთხვევოდათ-რა. მაი თუ ბახვა გაება სისხლის სამართლის საქმეში კაცის დაჭრისათვის! . . . ვინ იცის, ჭრილობა როგორი იყო? . . . იქნება ჭრილობა მძიმე იყო, იქნება ის კაცი კიდეც მოკვდა!! . . მაშინ ხომ საუკუნოთ უნდა გამოთხოვებოდა ბახვას! . . მთელი მისი ოჯახი ხომ თავზე უნდა დანგრეოდა! . . . ამისთანა შავი ფიქრები სალომეს უცბათ თავზე დააწვა და თავზარი დასცა. სანამდის ბახვა მის ქოხში იყო, როგორღაც თავი შეიმაგრა; მაგრამ წავიდა თუ არა, სალომეც სრულებით მოეშვა. მას იმ წუთას ესმა აღარც კი გახსენებია, ჩავარდა სამზარეულოში, კარები მოკეტა და მორთო ტირილი . . .

ბახვას წასვლის შემდეგ ესმამაც მოიკეტა კარები და დაეცა ლოგინზე თავის საგარეო ტანისამოსით. მას ახალი ტანისამოსის ჯავრი აღარ ჰქონდა, ან თუ დაიჭმუჭნებოდა, ან თუ მტვრით გაისვრებოდა. ისიც საეჭვო იყო, გრძნობდა თუ არა იმ წუთას თავის ტანისამოსსა. „ნეტავ რათ აიჩქარა ბახვამ წასვლაო!—თქვა გულში ესმამ.—ალბათ უტიფრობა დამწამაო. რა ღმერთი გამიწყრა, მე დღეს იმასთან რათ ვითამაშე. არაფრით არ უნდა დავთანხმებოდი თამაშში გაყოლას; მაგრამ ან კი რა უნდა მექნა? ჰარმონიკა და დაირი როგორც დაუკრეს, ბახვა მაშინვე გამოხტა წრეში და აღარ მომცა საშველი. ხუთჯერ ჩამოუარა წრეს და ხუთჯერვე მე დამიკრა თავი; მაინცა-და-მაინც უნდოდა, რომ მე გავყოლოდი თამაშობაში. ჩემს დღეში კაცისთვის თვალი არ გამიმართავს, ბახვამ პირველათ თვალი თვალში გამიყარა. გული ამიფრიალდა. მისმა შვენიერებამ ჩემი თვალები მოიტაცა, გულიც თან გაიყოლა.... ნანაია, მიშველე!.... ეს რა სიურცხვე მომივიდა! ახალგაზდა კაცს ისე უტი-

ფრად როგორ გავუჩერე თვალები!!.. ვინ იცის, რას იფიქრებდა ჩემზე? ვინ მე, ვინღაც ლოთი სალდათის გოგო, და ვინ მდიდარი, ყველასგან პატივცემული ბახვა!.. ეს როგორ დამემართა, რომ მისი სიყვარული მე დღეს გულში გავივლე!.. იქნება ამისთვისაც აღარ მოიცალა ჩვენთან სადილად. ვაი თუ აღარც კი მოვიდეს!...“ ამ ფიქრებში რომ იყო ესმა გართული, ერთი ისეთი საზარლად დაიკვნესა, რომ სალომემ კედელს იქით სამზარეულოში გაიგონა.

დედა-მისი ზაფრანაცემივით ზეზე წამოვარდა, ნამტირალევი თვალები უცბად ამოიბანა, შევარდა შვილის ოთახში და შესძახა:— შვილო, ესმა, ეგ რა მოგსვლია? საგარეო ტანისამოსით ლოგინზე დაგდებულხარ, სულ დაგჭმუჭნია! უი, ჩემს თავს, როგორ დაგმტვერიანებია ყოველიფერი! შვილო, შინ რომ შემოდი, რატომ არ გაიბერტყე, არ იცოდი, ქუჩის მტვერი შენს კაბას მოედებოდა?— ეგ ხომ უბრალო კაბა არ არის, აბრეშუმია, ახალთახალი მოვი! ერთ ჩაცმაზე როგორ უნდა გააფუჭო?... ადე, გენაცვალე, გაიხადე, საშინაო კაბა ჩაიცვი. სადილი დაგვიგვიანდა. ბარემც ვსჭამოთ რამე.—ესმა ლოგინიდან ზანტად წამოდგა და დაიწყო კაბის ღილების შეხსნა. სალომე ისევ სამზარეულოში შეტრიალდა. ესმა ხელმეორეთ ფიქრებმა წაიღო. ის სრულებით იმაზე არ ფიქრობდა, რომ ბახვა, შესაძლოა, სისხლის სამართლის საქმეში გაებასო. მისი დარდი და ვარამი სულ სხვა იყო.: ,,არა მე.... არა....“—იმეორებდა გულში: ,,თუ ერთი დღე კიდევ დაიგვიანა, ბახვა ჩვენთან არ მოვიდა, მე თვითონ წავალ მასთან. ბოდიშს მოვიხდი. როცა ის ცოლს შეირთავს, შევეხვეწები, გოგოთ მე წამიყვანოს... არა!.. ასე გაძლება აღარ შემიძლია.... ეს რა ამბავია? ფიქრებს რომ თავი ვეღარ წავართვი?... ჯოჯოხეთია!... რა დავაშავე ამისთანა,

რომ ბახვა გაგვექცა დღეს. აკი, გუშინ დაგვპირდა: ხვალ მთელ დღეს თქვენთან გავატარებო. დღეს რა მოუვიდა ამისთანა?... ნამდვილია, მე ვარ მიზეზი... მე... ვეტყვი, შენ ძმა და მე დამეთქი. დათ თუ არ მიკადრებს, გოგოთ ხომ მიკადრებს. ის კარგი გულის კაცია. დათანხმდება, კიდევ მოუბრუნდება ჩემზე გული.... მერე პირობას მივცემ, რომ თავის დღეში თვალში აღარ შევხედო, რომ უტიფრობა აღარ შემწამოს..." ამისთანა ახირებული ფიქრებით გარემოცულმა ესმამ გაიხადა თავის საგარეო ტანისამოსი, მიაგდ-მოაგდო ლოგინზე, საშინაო კაბა ჩაიცვა და გულსაფარი უკულმა გაიკეთა.

სალომემ შემოიტანა ღომი და ყველი, დადგა სუფრაზე და დაუძახა ესმას, რომელიც ისევ თავის საწოლ ოთახში ყოყმანობდა; ეტყობოდა, გამოსვლა ეზარებოდა.

— შენ შემოგევლოს დედის თვალები, ეგ რა ამბავია? მერე შენს დღეში არ მინახავხარ, რანაირათ დაგიყრია ტანისამოსი, ქალო!.... აბა, ზედა წელი სად გდია, ქვედა წელი სადა?... უი, ჩემს თავს!.. ეს გულსაფარი როგორ უკულმა გაგიკეთებია, სარკეში ვეღარ ჩაიხედე?! ამას პირველათ ვხედავ. შენს გონზე აღარა ხარ, შვილო! მართლაც, განსაკუთრებით ცუდი ხომ არა დაგმართნია-რა თემში?...

—არა, ნანაია!

—აბა, რათა ხარ დღეს ეგრე გარეწარი და გულმავიწყი?...

—დავიღალე, ძალიან დავიღალე, ნანაია.

—მოდი, შვილო, დავსხდეთ სადილათ. მითხარი დაწვრილებით, რა ამბავი მოხდა დღეს? სად გაჩნდა ის წყეული იერემია? რანაირათ მოხდა, რომ ბახვა და ის წაიჩხუბენ? მძიმეთ დასჭრა, თუ არა ბახვამ ის არაწმინდა სული?

ესმამ უამბო ისე დაწვრილებით და გულწრფელათ ყოვე-

ლივე იმ დღის მომხდარი, რომ სალომეს მის სიმართლეში იჭვი არ აულია. მისმა ნაანბობმა სალომეს ძრიელ დაუმშვიდა გული. რადგან ჭრილობა დიდი არაფერი უნდა ყოფილიყო, სალომემ იფიქრა, იქნება სისხლის სამართლის საქმეც არ შესდგესო. ბახვა მოხერხებული კაცია, შეიძლება, საქმე სასამართლომდინაც არ მიაწევინოსო.

ამას შემდეგ სალომეს თითქო მადაც მოუვიდა. დაისხა არაყი და გადაჰკრა. იმას ეს ჩვეულებათ ჰქონდა ქმრისაგან დანატოვარი. სულგუნის (გადაზელილი ყველის) ერთი ნაჭერი ლომში შეახვია, შემწვარ ქათამს ფრთა მოსტეხა და გაწიწკნა, თან ესმასაც ეხვეწებოდა, ეჭამა რამე.

—ნანაია, მადა არა მაქვს... უპასუხებდა ესმა.

—დედა-შვილობამ, კარგი შემწვარი ქათამია. აბა, ნახე, ეს ფრთა გაწიწკნე! მერე მადაც მოგივა. მჰჰ... მჰჰ! რა კარგია ეს ლომში შეხვეული სულგუნი! როგორ იწელება!... გემრიელია, დედა-შვილობამ. აბა, ახლა ღვინო დალიე. ნახევარი ჭიქა მაინც დალიე.

ესმამ აილო ჭიქა ღვინო, მოწრუპა, სულგუნსაც ცოტა უკბინა, დადვა სუფრაზე და უთხრა დედას:—რა ვქნა, ნანაია, ახლა სულ არა მაქვს მადა. მერე ვჭამ.—ადგა სუფრიდან, შევიდა ოთახში და კარები შეიხურა, თითქოს ძილს აპირებსო.

—კარგი, შვილო, დაიძინე, დაღალულზე მართლაც არა იამება-რა კაცს. საღამოსთვის შევინახავ.

XXIV

სალომემ იჭვი აილო ესმას სიყვარულზე. ეს უსიამოვნობა, რომელიც ბახვას წასვლაზე ესმას დაეტყო, მერე ამნაირი გარე-

წრობა, გულმავიწყობა, კითხვაზე პირდაპირ პასუხის მოულოდნელობა — უსათუოთ რასმე მოასწავებდა: ჯერ ამგვარი რამე ესმას უმანკო გულს არ შემთხვევია. ერთის მხრით სალომეს ძალიან ეუცხოვა ეს ამბავი, ის კი არა, კიდეც ეწყინა. ის როგორ წარმოიდგენდა, რომ ბახვას მის ქალზე თვალი დარჩენოდეს. ბახვას მისის ქვეყნის ღარიბი სახლობა მხოლოდ ეწყალებოდა, ეცოდებოდა უფრო იმისთვის, რომ სალომესგან პატარაობისას ამაგი ახსოვდა.

უწყალო ბედს ის უბედური ქალი თეკლათიდან ფოთს გადმოეხვეწნა ღვთის ანაბარაზე. მისთვის არც ნათესავი, არც მეზობელი, არც არავინ მოკეთე. ერთი საწყალი ობოლი ქალი ხელზე ჰყავდა ატოტებული და სარჩენი. ვინც მათი ამბავი იცოდა, ქვის გული უნდა ჰქონებოდა, რომ ამისთანა ყველასგან მოძულებული დედა-შვილი არ შეწყალებოდა! მხოლოდ ღმერთმა არ მოიძულა და, როცა ბედმა უცხო ცას ქვეშ გადმოყარა ობლები, იმანვე მიუჩინა ბახვა საპატრონოთ. მართლაც ბახვას იმდენი ამაგი ჰქონდა ქერივ-ობერზე, რომ სალომესათვის ცაში ღმერთი იყო და დედამიწაზე ბახვა მისი ნუგეში და შემბრალებელი. ესმას გატაცებულ გრძნობას ბახვასადმი მისთვის უბედურების მეტი არა შეეძლო-რა ექადებინა. იმედი ჰქონდა, იქნება ესმას თავისი წრის, თავისი შესაფერი საქმრო ეშოვნა, რომ სალომეს სიბერის დროს მაზედ მიეყრდნო ცხოვრების ქარტეხილობისაგან დანთქმული მისი სიბერის დღენი. ბახვას რომ კიდეც შეენიშნა ესმას სიყვარული და თვითონაც გამოეცხადებინა თავისი თანაგრძნობა, ეს სალომესათვის მეხის დაცემა იქნებოდა. იმას კარგათ ახსოვდა თავისი უბედურება ვინდაც რუსეთელ აფიცერთან. ნუ თუ რასაც ის ასე ერიდებოდა, რისგანაც ის ასე დასჯილი შეიქნა ცხოვრებაში, სიბერის დღენიც იმ შემარ-

ცხვენელ გარემოებას უნდა წაეწყმინდა!... ამ შავმა ფიქრებმა სალომე შეაშინა, შეაძრწუნა, სასოება მიუღო ღვთის სამარ-თალზე.....

—არაო—უთხრა მერე მეორე გულმა!—ბახვა მისთანა კარგი კაცია, რომ ამას არ იკადრებს, ასე არ მომიძულებს, არ გა-მიმწარებს სიბერის დღესაო...

იმ დღის სადილი უბახვაოთ არც მისთვის იყო სადილი, მართლაც სადილათ ერთი შემწვარი ქათმისა და სულგუნის მეტი არც არა მოუტანია-რა. ყოველისფერი ვახშმათ გადასდვა ბახვას გულისთვის. დადგა საღამოც; დაღამდა, ბახვა მაინც არსად იყო. სალომემ დაახშირა კარისკენ ყურება. ვახშმობის ჟამმაც მოა-ტანა. ბახვას დაგვიანებაზე სალომეს აუტყდა გულის ფრიალი. იმის დაკვირვებით ბახვა რასაც იტყოდა, კიდეც აასრულებდა. ამის-თვის მისი დაგვიანება კარგს არას მოასწავებდა. ვაი, თუ კიდეც დაიჭირესო!.. ვაი, თუ იერემიას საქმეში ცუდი რამ აუტეხონო?.. ის დღე რატომ არ დაიქცა, ესმას რომ ახალკვირას საყდარზე წასვლის ნება მივეცი! რომ არ წასულიყო, იქნება, ეს ამბავიც არ მომხდარიყო. ეს უბედური შემთხვევა, უეჭველია, ესმას და ბახვას თამაშობამ გამოიწვია. მე კარგათ ვიცი, რომ ის წყეული იერემია ჩემს ქალზეა ატეხილი. მანამდის არ ააყენა ღმერთმა იერემიას გვერდები, სანამდის იმან ჩემი ქალი გასარყვნელათ ვერ იშოვნოს. ეგ რომ მოხდეს,—მე ხომ სუსტი ქალი ვარ,—იმასაც მოვკლავ და ჩემს თავსაც მოვიკლავ. მადლობა ღმერთს, ქმრი-საგან ერთი დაჟანგული რევოლვერი დამრჩა, ექვსი ტყვიით გატენილი. იერემია ისეა ატეხილი, რომ რევოლვერის ტყვი-ებს გამომტყუებს.—ასე ფიქრობდა სალომე და მეტის ჯავრისაგან ხელებს იმტვრევდა.

ბოლოს ადგა, ღვთისმშობლის ხატს სანთელი დაუნთო და გულის წმინდით შეავედრა ბახვას თავი.

ესმა ჯერ კიდევ თავის ოთახიდან არ გამოსულიყო. სალომეს უნდოდა მასთან შესვლა და ვერც გაებედნა, ეშინოდა, ბახვას ამბავი არ ეკითხა. აბა, რა უნდა ეპასუხნა, რაც არა იცოდა-რა. სალომემ კარგათ იცოდა, რომ ესმას ძილი არ უყვარდა. თუ აქამდის საწოლ ოთახიდან არ გამოდიოდა, ეს ალბათ იმის ბრალი იყო, რომ ესმა კარგს გუნებაზე არ იყო. შენიშნული ჰქონდა, როცა მისი ქალი დაღვრემილი იყო, ოთახში შეიკეტავდა კარებს და არავის ინახულებდა, მარტოობა ერჩია. სალომესთვის ცხადი იყო, რომ ესმასაც ბახვას მოუსვლელლობა აწუხებდა. ვინ იცის, იქნება ჩემი მოსაზრება სულ ტყვილი იყოს. შეიძლება ისიც იმ მწუხარებით იყოს შეპყრობილი, როგორითაც მე, გაივლო გულში სალომემ.

—ვაი თუ, მართლა ბახვამ იერემია სასიკვდილოთ დასჭრა და ამ საოცარ ამბავს ესმა მე მიმალავდეს! ამგვარი ფიქრი ტანში ცეცხლს უკიდებდა სალომეს. ის დაწრიალობდა უსაგნოთ თავის ოთახში, სამზარეულოში და ეზოში. როცა ან ფეხის ხმა მოესმოდა ქუჩიდან, ან თუ დაგვიანებულის ეტლის რიხინს გაიგონებდა, სალომე მაშინვე ქუჩის ბიჭიეთ გამოვარდებოდა გარეთ, ვაალებდა ჭიშკარს და ღამის ბნელაში მიაყურებდა, იქნება ბახვა იყოსო. მაგრამ ის არსად სჩანდა.

ამ დროს მისი ქალი, ესმა, კი სულ სხვანაირ დარდებს წაელო. ესმას ვერა გზით ვერ წარმოედგინა, თუ ბახვას სხვა რამე საქმე აბრკოლებდა, გარდა მისა, რომ ესმასთან იყო შემომწყრალი. იმ დღის დაბადებული მწვავი სურვილი, ნდომა, განუსაზღვრელი გულის ქნება ესმას უმანკო სულს ვერ აეტანა, ვერ მოენელებინა. ის იმ წუთას ასე ფიქრობდა, რომ არც

იმის უბოროტესი, არც ზნეობით იმაზე უფრო გაფუჭებული არ მოიძებნებოდა დედამიწის ზურგზე. ნამდვილათ კი მისი დანაშაულობა მხოლოდ ერთი გულის შეთამაშების მეტი არა ყოფილა-რა, მხოლოდ ეს ერთი ბუსუსი ცოდვა მიუძღოდა ბახვას წინაშე. მაგრამ ბახვასათვის რომ კაცს ეკითხნა, ეს ცოდვა კი არა, ცით მოვლენილი მადლი იყო. მხოლოდ იმ დღეს შეესხა ფრთები ბახვას ბედნიერებას. მაგრამ ტრედივით უმანკო ესმამ რა იცოდა ამისი?... ის თავდაღმა იწვა თავის ლოგინზე სულგანაბული. ცოტა ხანს შემდეგ უეცრათ წამოდგა. ეს რა დაბნელებულაო! გაიკვირა. ნუ თუ ამდენ ხანს ვევდე ლოგინში ფიქრებგამოურკვეველი!— თითქოს შეეშინდაო ბნელაში ყოფნისა, გაკრა წუმწუმას, აანთო სანთელი, აიღო სუფრიდან თავისი პაწია რგვალი სარკე, ჩაიხედა შიგ და სარკე იქით გადააგდო. ჰიდევ კარგი, რომ ბალიშებზე დაეცა, თორემ სულ დაიმსხვრეოდა. თავის პირქუში სახე ჯოჯოს სახეთ ელანდებოდა, შემდეგ მოყვა ოთახში წინ-და-უკან სიარულსა. დიდი ღამე გავიდა, მაგრამ იმას ფიქრათაც არ მოსვლია ღამეზე დრტვინვა; ის კი არა ღამის დუმილი ხელსაც უწყობდა იმ საოცარის შინაგანის ბრძოლის მისამძლავათ, რომლითაც იყო მოცული მისი არსება. ეს სიბნელე თითქოს აშორებდა იმ დღის უსიამოვნო ამბებს, ბახვასთან მეგრულ-აბხაზურ ცეკვას, თამაშსა, იმის გულის თქმით ანთებულის თვალების ცქერას, მისს პირველათ გულის შეთამაშებას. ღამეში ესმა გრძნობდა სრულს მარტოობას და ამ მარტოობით უფრო მშვიდდებოდა მისი ტვინის ძაფები, მისი ამღვრეული ფიქრები.

ამ დროს თავიც დაუმძიმდა, მთელი მისი ტანი რაღაც ნაირათ დასუსტდა, მიიბნიდა, თითქოს მთელი ქვეყნის სიმძიმე მას თავს დასწოლოდეს და უპირებდეს ქვესკნელში ჩატანას.

ხელმეორეთ დაეგდო ლოგინზე. ამ წუთას იგრძნო, რომ იმას საძრაობის თავიც არ ჰქონდა, ეგდო ერთხანს ასე გაშოტვილი; ბოლოს ჩავარდა ბურანში: არც იყო ძილში, არც ღვიძილში. მას მოელანდა ბახვას სახე, რომელიც შორიდგან თავს უქნევდა, ესაყვედურებოდა:—ესმა, მე მაგას შენგან არ მოველოდიო, მე დათ გიყურებდი, შენ კი ჩემზე არაწმინდა ფიქრები გაგივლია თავშიო... ამისთანა ბურანში რომ იყო, უცბათ სალომეს ხმამ შეაკრთო:

—შვილო, რა ამბავია აქამდის ძილი?... თითქმის შუაღამე შემოვიდა და შენ კიდევ გძინავს.

ესმა წამოვარდა ლოგინიდან, ერთი მძლავრათ გაიზმორა, თმები ჰქონდა აფუშული. ეტყობოდა, მის მიბნედილ თვალებს სანთლის შუქი აჯავრებდა.

—დედა, სანთელი იქით გადადგი, თვალები ვერ გამიხელია, უთხრა ჭირვეულობით ქალმა.—უჰ, მართლაც რა ბევრი მძინებია!—ზანტათ წაიდუდუნა.

—ერთობ დაგვიანდა; მგონია, ბახვა აღარ მოვიდეს,—მწუხარებით წარმოსთქვა სალომემ.

—აღარ მოვა, ნანაია, სტუმრებთან შეყვებოდა ქეიფსა.

—ეგ ხომ ეგრეა, მაგრამ ბახვამ სიტყვის გატეხა არ იცოდა?!—დაატანა სალომემ. ესმამ აღარაფერი უთხრა, ადგა და სასტუმრო ოთახში გაიარ-გამოიარა.

—ცოტა კიდევ მოვუცადოთ და მერე ვახშამს შევექცეთ, უპასუხა სალომემ.

—მოგიკვდა, შვილო, ჩემი თავი. შენ დღეს პირში ორი ლუკმა არ ჩაგიკარებია.

—არა, ნანაია, მე ახლაც არა მშია.

—როგორ არა გშია, შვილო; დღეს შენს ქეიფზე არა ხარ.

მეშინია, ავათ არ გამიხდე.

—არა, დედა, წელან დალალული ვიყავი, ახლა კარგათა ვარ.

ესმაჰ ერთხელ კიდევ გაიარ-გამოიარა ოთახში; წელი გამართა, თავი გადაიქნია და სახეზე ჩამობურდული სქელი თმა უკან ბეჭებზე გადაიყარა.

ამ წუთს იმისთვის რომ კაცს შეეხედნა, სწორეთ ივდითი მოაგონდებოდა, როცა ამ მხნე დედაკაცს ოლოფერნის თავის მოკვეთა ჰქონდა გულში ამოჭრილი.

ესმა სახეზე შეწითლდა. მისი თვალები ცეცხლის ნაპერწკლებს ისროდენ.

—„ბათავდა“—წამოილაპარაკა იმან, გაჯავრებული მივარდა თავის დაბურდულს ნაწნავებს და სწორება დაუწყო ისე ულმობელათ, რომ მაყურებელს ეგონებოდა, ნაწნავებს კი არ იწნავს, იგლეჯსო. ყოველს მის მოძრაობას ეტყობოდა გადაწყვეტითი მოქმედება.

—ნანაია, დროა, ვახშმათ დავსხდეთ, ბახვა აღარ მოვა.

—რატომ, შვილო,—შეშინებით ჩაკითხა სალომემ.

—დრო გადავიდა. შუაღამეა, აწ რაღა დროს მოსვლაა.

—კარგი, შვილო,—უნებურათ დაეთანხმა სალომე.—აბა, დაჯექი და საჭმელებს შემოვიტან.—სალომე შეტრიალდა უცებ სამზარეულო ოთახში, გააწყო შექამადები ლანგარზე, შემოიტანა და სუფრაზე დააწყო. თახჩიდანაც ერთი ბოთლი ღვინო გამოიღო, თან ჭიქებიც გამოაყოლა.

XXV

დედასა და შვილს ასე სიამოვნებით, დიდი ხანი იყო, პური არ ეჭამათ. ესმა ვახშამზე სულ გამოიცვალა. ჩვეულებ-

რივი სიმორცხვე და თავდაჭერილობა სრულიად აღარ ეტყობოდა. ქალი ცდილობდა, დედის შეჭმუხვნილი შუბლი ფიქრებისაგან და დარდებისაგან გადაეწმინდა. ვახშამზე მისი ენა არ დაწყნარებულა. მოყვა სხვა-დასხვა შემაქცევარ ამბებსა. სალომე მართლაც გამხიარულდა, მთვარესავით გაბადრულ ესმას სახეს რომ უცქეროდა, რომელიც წამის-წამს ლაპარაკში იღიმებოდა და ტუჩებზე მარგალიტს ისხამდა. ხან თემობის ამბავს მოუთხრობდა, ხან თავის ოსტატს ფრანგის ქალს დასცინოდა. წარმოადგენდა საწყალს მოხუცებულ ქალს, იმის გვერდზე მოქცეულ ძველ ჩეფჩიკს, რომელიც თმისაგან გადაქექილ თავზე აღარ ადგებოდა და, რომ ცოტა შნოიანათ მაინც თავზე დაესკუპებინა, ერთ საათს მეტს იდგა ხოლმე სარკის წინ, ხან ცალ გვერდზე მოიგდებდა გახეხილ ჩეფჩიკსა, ხან მეორე გვერდზე.

ამისთანა ამბებმა მართლაც ძალიან გაართო დედა-მისი; ორნივე კარგ მადაზე მოვიდნენ და მოილხინეს. იმ ერთ წუთას სალომეს ბახვა სრულებითაც აღარ გახსენებია. მის სახეზე განუსაზღვრელი სიამოვნება იხატებოდა და ხითხითით დახაროდა თავის ქალს, ამ ერთად ერთს მის სიმდიდრეს და ცხოვრების სიტკბოებას.

—ნანაია, იცი, რა გითხრა?—განაგრძო მხიარულათ ესმამ. მადამ სალის ძალიან ვუყვარვარ. მუდამ მეფერება, ხშირათ მკოცნის, თუმცა მისი უკბილო კოცნა არაფრათ მეჭაშნიკება ხოლმე. ხან-და-ხან მაინც მისი შავი კბილის ფესვი ისე მომებლაუჭება, ასე მგონია, თაგვმა გადამირბინა-მეთქი პირის სახეზე.

—ჰა, ჰა, ჰა, ჰა!!!... გადიხარხარა სალომემ.

—არა, ნანაია, ღიმილით განაგრძო ესმამ,—ხუმრობა იქით

იყოს და მადამ სალის აზრი მე ძალიან მოჰდის თავში.

—როგორ, შვილო, კითხა მხიარულათ სალომემ.

—იმან მითხრა, თუ ჩემთან იქნები, ჩემს სამკერვალოში, ნახევარ წილს დაჰიდებო. ვიმუშაოთ ერთათ, მე დედა და შენ შვილიო. ეს, ნანაია, კარგი საქმეა. მე ჭრა და კერვა კარგი ვიცი. რა ნიმუშიც უნდა ვნახო, ყოველსავე ისე გამოვჭრი და შევკერავ, თითქოს პარიჟის სამკერვალოდან იყოს გამოსული. ამ ბოლო დროს მუშტრებიც გვემატება. მე აქამდის შინ ვიჯექი, საკერავებზე სულ საწყალი ბებრუცანა დაწანწალობდა ოჯახებში. აწ მე თვითონ მინდა ვიარო ოჯახებში ზომების ასაღებათ და ტანზე კაბების მოსარგებათ. ნახავ, დედავ, როგორ კარგათ წავიდეს ჩვენი საქმე. ერთი ორათ მოვიგებთ. ცოტა ხანს იქით მოდი, დედა, ერთად დავიქირაოთ სახლი. ჩვენი ოთახები უფრო კარგათ მოვრთოთ, მოსამსახურე გოგოც ცალკე გვეყოლება. ღვთის მადლით, იმდენი შემოსავალი გვექნება, რომ შენ ოჯახში აღარას გაგაკეთებინებ. იყავი ქალბატონათ და გვიცქირე მარტო, როგორ ვიმუშავებთ.

ამ სიტყვებზე წამოვარდა სალომე გახალისებული, დაადვა მხარზე ხელი თავის ქალს, დააცქერდა სიყვარულით სახეზე და კითხა:

—მერე, გოგონა, გათხოვება?....

ესმამ გველის ნაკბენსავით იწყინა, სახე მოიღუშა, დაუჭირა ხელები დედას და უთხრა:

—ნანაია, გთხოვ, მეორეთ არ გამაგონო ეგ სიტყვები. გათხოვება არ მინდა და არც გავთხოვდები ჩემს დღეში.

—ში! გოგონა, მაგას რას მეუბნები!....

—არა... მე... არა...—გაიქნია თავი და სახე გვერდზე მიიღო.

—შვილო, ნუ გეშინია. შენც გამოგიჩნდება კარგი ბედი. შენისთანა ანგელოზს ღმერთი როგორ გასწირავს.

—სუ—მეთქი, ნანაია!..—ტუჩებზე ხელი მიაფარა სალომეს და შემდეგ განაგრძო.—თუ გიყვარდე, ნულარ გამაგონებ მაგისთანა სიტყვებს.

—როგორც გენებოს, შვილო. ახლა ერთი მაკოცნინე მაგ ლამაზ თვალებში!... დედამ შვილი უცბათ მკერდში ჩაიკრა.

შემდეგ საჩქაროთ ადგენ, ესმა შევიდა თავის საწოლ ოთახში ტანთ გასახდელათ. სალომეც ემზადებოდა მოსვენებას.

ნაშუღამევი იყო. სალომე გარეთ გამოვიდა, შეხედა ვარსკვლავებით მოჭედილ ცას და სთქვა: ,,ნეტაი ვიცოდე, ამ ზეციერ მნათობებში რომელია ჩემი ესმას ვარსკვლავი?... ოჰ, ტანში გამაზრიალა! ის ერთი ვარსკვლავი როგორ ობლათ გაშორებია სხვებს და თავისთვის ბჟუტავს, თითქოს აგერ, აგერ მიქრებაო!.. ვაი თუ ის ბახვას ვარსკვლავია!.. ამ დროს სალომე მიადგა ჭიშკარს, გაალო, მიიხედ-მოიხედა, თითქოს კიდევ ვილაცას ელოდაო. ცოტა ხანს შემდეგ მიხურა ისევ ჭიშკარი ამ სიტყვებით: ,,შვილო ბახვა... სად ხარ ახლა? ამაღამ რული არ მომეკიდა. ხვალ დილით უთენიათ გავგზავნი ბახვას კონტორაში ამბის შესატყობათ. მოგიკვდა სალომეს თავი, თუ ახლა სატუსაღოში ხარ დამწყვდეული!... რაცლა ფარსაგი არა შემთხვევია-რა, იმან რომ თავის სიტყვა ვერ აასრულა. სალომემ გულნაკლულათ დაკეტა ჭიშკარი, შემოტრიალდა შინ, სამზარეულოს მიხედა, პაწია მოჯამაგირე ბიჭს განკარგულება მისცა ხვალინდელის დღისა, უბძანა მალე დაწოლილიყო. მერე შევიდა ოთახში და ესმას დაუძახა:

—შვილო, გძინავს?...

ესმამ ხმა აღარ გასცა. ის მივიდა ესმას კრაოტთან ცრემლებით სანთელანთებული, დახედა თავის ქალს, რომელსაც ღრმათ ჩასძინებოდა.

ურჯულოსაც რომ ენახა ეს უმანკო სახის ნეტარი ძილი, ეგონებ, ისიც მოქრისტიანდებოდა.

—მჰჰ!... ნელა ჩაიცინა სალომემ.—შენს დედას რათ უნდა ჰქონდეს რამე საჯავრო? შენ შემოგევლოს შენი დედის სიცოხლე!..—მერე დაეხარა, შუბლზე აკოცა და გაშორდა. ესმამ ამ დროს ღრმათ ამოიხვნეშა.

XXVI.

მეორე დღეს დილით, მზის ამოსვლისას, ფოთის მოედანზე მირბოდა ერთი თავშიშველა და ფეხტიტველა ცხრა წლის ბიჭი. ტანზე ხამის პერანგი ეცვა, ცარიელ კალათში მკვლავი ჰქონდა გაყრილი და ,,ორირაშას‘‘ მიიძახოდა. გადირბინა თუარა მოედანი, ერთს განის ქუჩას ჩაუხვია და მიადგა კონტორას. აქ თვალების ფშვნეტით დაუხვდა გახვას ბიძაშვილი, რომელიც კონტორის კარებს აღებდა. როგორც კი დაინახა პატარა ბიჭი, შორიდგანვე დაუძახა:

—ბიჭო, თქვენი ლამაზი ესმა როგორ ბრძანდება?

—მერე შენ რა გინდა?... მიუგო წყრომით ბიჭმა.

—ჩემ მაგიერათ აკოცე,—უპასუხა ნესტორამ.

—გაჩუმდი, თორემ გახვასთან დაგასმენ.

—შენსიმაღლე ტალახში გაუგორდი... თქვი, ჰო, რაზედ მოსულხარ?

—სალომემ შემოგითვალა, გახვას ამბავი შემატყობინეო.

—ასე უთხარი: გახვა, ეს არის, რკინის გზით წავიდა ახალ-

ნაყიდ მამულში. წუხელი მოურავი მოუვიდა. მუშები ფულს ითხოვენო.

პატარა ბიჭი გამოტრიალდა და უცებ მოკურცხლა ბაზა-რისკენ.

იქ ყასბისგან ოყა-ნახევარი ხორცი იყიდა. ხუთიოდე კარტოფილი, კაპეიკის ხახვი და ნიახური, ორი კაპეიკის ბრინჯი. იქიდან შინ დაბრუნდა.

სალომე მოუთმენლათ ჭიშკართან უცდიდა ბიჭის დაბრუნებას. როგორც კი დაინახა, ჯერ ბიჭი არ მისულიყო, შორიდან უყვირა:

— რა ამბავი შეიტყვე?...

—ახალნაყიდ მამულში წასულაო. წუხელი მოურავი მოსვლია, მუშები ფულს ითხოვენო.

გულდამშვიდებული სალომე შეტრიალდა სახლში. ესმა დიდი ხნის წასული იყო მადამ სალისთან.

ბახვამ წინალამეს ინახულა პოლიციის პრისტავი; სწორედ იმ დროს შევიდა მასთან, როცა ის ათავებდა ბახვასა და იერემიას საქმის შესახებ მოხსენებას. ,,ოჰ, ომგადახდილო ვაჟკაცო!—მიაყვირა პრისტავმა, რომელსაც ,,ჯგირი-კოჩას'' ეძახდენ. - აქამდის სად იყავი?.., რომ არ მოსულიყავი, ეს არის, ობხოდს ვგზავნიდი შენს დასაჭერათ. პოლიცმეისტერი მწერს, ბახვა შულავას იერემია ,,ესადნიკი'' სასიკვდილოთ დაუჭრიაო. ამ წამს მომახსენე ყოველიფერი და, თუ მართლა იერემია მძიმე დაჭრილიაო, ახლავე დაიჭირე ბახვა და ციხეში ჩასვიო. ისემც უშველის ღმერთი იერემიას, ბარძაყში ხანჯლის წვერის ლიტინით ის მოკვდეს! მისთვის ეს ნემსის ჩხვლეტაა, მეტი არაფერი.—ჯგირიკოჩამ თვალი უქნა ბახვას და მეორე ოთახში გაიყვანა. ჯგირიკოჩამ მიიღო ბრძნული, თითქმის მრის-

ხანწე სახეცა. მერე მიიპატიჟა ბახვა სკამზე და ასე დაიწყო:

—შენ კარგათ იცი, ჩემო ბახვა, რომ ჩვენები მე ძალიან მებრალებიან; მაგრამ რასა იქ, ძმაო?... პოლიცმეისტერს საიდუმლო მოწერილობა მოსვლია და იმან ამ საიდუმლო მოწერილობის ძალით მიბრძანა: თუ ახლავე არ დაგიჭირავს იერემიას დამჭრელი, „ატსტავკა“ შემოიტანეო. — აქ იმან გადაფურცლა რაცლა ძველი მოწერილობა, რომელიც სრულებით არ ეხებოდა ბახვასა და ირემიას საქმეს; მაგრამ, ბახვა რომ არ დაკვირვებოდა, ოსტატურათ შორი-ახლოს მოაჩვენა პოლიცმეისტრის ბლანკი, მერე შეკეცა, ჩადვა შკაფის უჯრაში და ბახვას თვალის წინ ჩაკეტა ეს ვითამც, საიდუმლო მოწერილობა.—იცი, ძმაო ბახვა, რა ანგარიშებია?... იერემია ყოფილა ს.... მ.... შორეული ნათესავი, რომელიც თავის საკუთარი წერილით ჩაუბარებია დრუჟინის უფროსისათვის. ახლა დრუჟინის უფროსი იკლავს თავს, „ვსადნიკს“ „ვსადნიკზე“ გზავნის პოლიციმეისტერთან: ახლავე წარმოადგინეთ იერემიას დამჭრელიო. პოლიციმეისტერი მე არ მაძლევს მოსვენებას: სამსახურიდან დაგითხოვ, თუ ახლავე არ მოგიყვანია სისრულეში ჩემი ბრძანებაო...

ბახვამ უსიამოვნოთ ჩაკიდა თავი; ათასნაირი ფიქრი დაეხვია. ახალი გამოწყებული საქმეები არც ერთი გათავებული არ ჰქონდა. თავადის თავქფილაძის-სეული მამული ბარე შვიდას თუმან ნაღდათ უჯდა და ჯერ კიდევ არც ეზო, არც სახლი გაკეთებული არ ჰქონდა. მუშები დიდი ხანია ზედ ეყენა; ისინი ფულებს ითხოვდენ. მეორეგან ორმოცი ათასი ქილა *) სიმიდი დაბევებული ჰქონდა: — ორას თუმნამდის გასვლოდა. მესამეგან კაკლის კუნძებზე ყავდა კაცები გაგზავნილი. ერთი ასი თუმანი აქაც მიეცა.

(*) ქილა — ერთი ფუთია, ორი მათმანი.

,,მე რომ ახლა დამატუსაღონ, ესენი სულ ერთიან დამელუპება და დავიმსებიო''—გაივლო გულში. ამის გამო ბახვამ კიდევ უფრო მოიწყინა.

პრისტავი დიდი ნაბიჯით დასეირნობდა წინ-და-უკან თავის ოთახში. ხან-და-ხან გადმოხედავდა ბახვას, რომ შეეტყო მისი სახის გამომეტყველება. როცა შეატყო, რომ ბახვა ძალიან შეირყაო, უცებ მოტრიალდა ბახვასკენ, მიიღო ბრძანებლობითი შეხედულობა, გძლად გამოუშვა პირიდან პაპიროზის კომლი და კითხა: ,,რას იტყვი, ბახვა?... ჰა... რა ვქნათ?''...

ბახვამ არა უპასუხა-რა.

—შენ კარგათ იცი—განაგრძო პრისტავმა, ჯგირიკოჩამ: მე შენი ქვეყნის კაცი ვარ. შენი ავი მეც გულს მითუთქავს, მაგრამ, აბა, რა ვუყოთ?... მირჩიე, როგორ უნდა მოვიქცე ამისთანა მდვომარეობაში?...

—რა ვიცი, ბატონო, თქვენ ხელთ არის ჩემი ბედი და იღბალი, — მწუხარებით გამოკრინტა ბახვამ.

ჯგირიკოჩას სახე გაევსო სიამოვნებით. ,,სხვერპლი შემზადდა შესაწირავათ''—იფიქრა გულში და თითქოს მწუხარებით თვითონვე დაიწყო საჩივარი:

—ღმერთმა დასწყევლოს ჩვენი სამსახური!...—გაჯავრების ნიშნათ მოიქნია პაპიროზის ნამწვი და შეაგდო ბუხარში.—პოლიციელისთანა ძნელი მოვალეობა არაფერს კაცს არა აქვს. აბა, რა მოვახერხო, რომ საძრავი ალარსაით მაქვს?.. ავასრულო მთავრობის მოთხოვნილება,—ხომ საუკუნოთ დავიტანჯე სულითა და ხორცით: ძმას, მეზობელს გამოვუსვი დანა ყელში!... რას იტყვიან ჩვენები?... ბახვა ფულავა, პატიოსანი, მდიდარი მარჯვე კაცი ჯგირიკოჩამ დალუპაო! არ ავასრულო?... მაშინ თანამდებობაზე ხელი უნდა ავიღო: მეც და ჩემი ცოლ-შვილიც

შიმშილით უნდა გავწყდეთ! რაცდა ორი კვალი მიწა მაქვს, საუზმეთაც არ ეყოფა ჩემს წვრილშვილებს. მითხარი, ბახვა, რა მოვახერხო?.. როგორ ვიხსნა თავი ამ სახრჩობელადან ისე, რომ შენც არა გაგიჭირდეს-რა და მეც ჩემი თანამდებობა არ დავკარგო?...

ბახვას ისე მოეჩვენა ეს საბუთები, თითქოს იმ წუთას მისი ნამდვილი ღვიძლი ძმა ელაპარაკებოდა პოლიციის პრისტავის ენითა. ის გულ-ახდით გამოუტყდა ჯგირიკოჩას ყოველფერს: — ჩემი სიცოცხლე და სიკვდილი თქვენ ხელთ არის. რაც გინდათ, დამასაქმეთ, ოღონდ ამ გაჭირვებიდან გამომიყვანეთ. მე რომ ახლა დამიჭირონ, ჩემს დაბურდულ საქმეს მეტი არა უნდა-რა. ორი კვირის განმავლობაში ისე წამიხდება საქმეები, რომ წყალში გადასავარდნი შევიქნები. ხორციდან დაწყებული სულამდის გამცლიან. ჩემი მონაგები, რაცდა ორი ფარაა, ქარში განიავდება.

— აბა, იცი, რას გეტყვი, ბახვა?... თუმცა ძალიან ძნელია, მაგრამ შენი გულისთვის გველის ხვრელში უნდა გავძვრე. საჭიროა ფული. უმისოთ არა იქნება-რა.

— რამდენი?... მიბრძანე...

ჯგირიკოჩა ჩააცქერდა ბახვას თვალებში. გაჩუმდა. დიდხანს არა უთქვამს რა. თითქოს გამოცნობას აპირებდა, რამდენი უნდა ჰქონდეს ბახვას დახლში, რომ არც მეტი, არც ნაკლები არ მოვსთხოვოო. მეტი თუ ვუთხარი, ვაი თუ იუაროს, გაქინდეს, უგვაროდ ძაღლივით კუდი ჯოხზე გადვას და აღარ ჩამოიღოს. ნაკლები თუ ვუთხარი, ვაი თუ მოტყუებული დავრჩე, იმდენი ვერ ავიღო, რამდენიც შეიძლებოდაო. იყო ამ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გამოუცნობელ მდგომარეობაში: არც „ჰოს" ამბობდა, არც „არას"

ბახვას სული კბილით ეჭირა. უნდოდა, მალე შეეტყო თავის განკითხვის დღის ვარამი.—ბძანეთ,—შესძახა ბახვამ მოუთმენელათ,—რატომ არ ამბობთ, რამდენია საჭირო? თუ დახლში არ მექნა, თავი უნდა დაეიგირავო, ვიშოვნო.

პრისტავამ ეშმაკურათ გაიღიმა. იფიქრა, კარგი მოზდილი ქაშაპია ბადეში შესაგდებიო, და, როგორც გამოცდილი მეთევზე, შეუვა ნელნელა. ის აპარებდა ბადეს ცალ კიდეზე, რადგან დიდი თევზი ეგულებოდა დასაჭერათ. ეშინოდა, ან ბადეს არ ასცდეს, ან არ გაგლიჯოსო.

—მიბრძანეთ, ბატონო, რამდენია საჭირო?—გადაწყვეტილებით, განუმეორა ბახვამ.

—ღმერთო შენ ამოაგდე, შენ დაეც მეხი ჩვენს პოლიცმეისტერს,—მოჰყვა ჯგირიკოჩა თავისებურ წყევლას. მოგვინელა მაგ არაწმინდა გაუმაძღარმა კაცმა. ჩვენს ვაჭრებს სინსილა აღარ დაუყენა სახლში. ვის ოცი თუმანი წაართვა, ვის ოცდაათი, ვის ორმოცდაათი. ეს იმაზეა დამოკიდებული, ვინ რა სამძიმო საქმეშია გახვეული.

—მოდი, ბახვა, აქ.—გადახვია ხელი ბახვას, მიიყვანა ოთახის კუნჭულში, სადაც ცოტათ ბნელოდა, მაგრამ იმდენათ კი არა, რომ ნაწერი ვერ გაერჩია.

—სანამ შენ ჩემთან მოხვიდოდი,—განაგრძო ჯგირიკოჩამ,—პოლიცმეისტერმა ეს პაწია შავი წიგნი გამომიგზავნა. იმან გამოიღო უბიდან ორი ასპიდის შავი პაწია თაბახი, წიგნაკათ გაკეთებული. ერთ გვერდზე ციფრებით ეწერა ხუთასი მანეთი (500 მ.)

—ეს თვითონ მისი ხელით არის დაწერილი. თუ ამდენი არ

მოგცეს, ახლავე დაჭერილი წარმომიდგინეო. ჰა, რას იტყვი, ბაჴვა, როგორ ღვთის მტერი არ არის ის ურჯულო, ისა!?.. ღმერთო, დააქციე მისი ოჯახი. ამისთანა ბოროტ კაცს მაინც კარგი არა დაემართება-რა... რას ამბობ?.. მაგრამ დაიცა. შენ რომ კიდეც გაბედო, განა მე შენს დაქცევაში გავერევი?... მერე ამდენი ფული რომ დაგახარჯვინო, სადღა გამოვყო თავი, შენმა ქვეყნის კაცმა, შენმა მეზობელმა?.. არასოდეს. რაც იქნეს, იქნეს. ეს არ შეიძლება.

ბახვამ იფიქრა: ეს ყოფილა ჩემი მამაცა და ძმაცაო. რა ღმერთი გამიწყრა, რატომ აქამდის არ ვიცნობდი ამ პატიოსან კაცსაო?

— ბატონო, დრო მიდის, — წამოიძახა მოუთმენელათ ბახვამ. — ჩემთვის ახლა თავისუფლება ისე ძვირფასია, ორი მაგდენიც რომ ეთხოვა, უნდა მეშოვნა, მეტი რა გზა იყო. მაგრამ ამ ჟამათ შენი რისხვა არა მაქვს, მე დახლში ოთხასი მანეთის მეტი არ მქონდეს. ათი თუმანი მე თვითონ მჭირდება: მუშები მყავს ხვალ გასასტუმრებელი.

— განა არ ვიცი. მგეც რომ გქონია, ისიც ბარაქალა! სად არის ახლა ფული, ამისთანა დაცემულს ვაჭრობის დროს?... რომ კიდეც გინდოდეს, თვითონ დაგიშლიდი მაგდენის ფულის მიცემას. დეე, მიაბერტყე იმ ურჯულოს, ქრისტეს გამყიდველს, ეგ ოცდაათი თუმანი. თუ არ დასჯერდა, ძალათ დავაჯერებ. მართლა მაგრე ახირებულათ კი ნუ მიყურებს ის, პოლიცმეისტერია, თუ ვილაც ეშმაკი! მე ნუ გამაჯავრებს, თორემ იმის სახრჩობელა ბაწრის წვერები ხელში მიჭირავს. ბარე ხუთი ბარათი მაქვს მისი, ამისთანა საქმეებზე მოწერილი. რომ გამოვაშკარაო მეტი კი არა უნდა-რა. სადაც თავი აქვს, იქ ფეხს დავაკვრევინებ. შენ დარდი ნუ გაქვს, გული დაიმშვიდე. მაგრამ სანამ აქ საქ-

მეს ჩავაქრობდე, შენ ფოთს თავი მოარიდე.

—ჰი, ბატონო. ხვალ დილით მაინც იმერეთისკენ უნდა გიახლო. ახალ შეძენილ მამულში სახლს ვაშენებინებ, მუშები მყავს, ანგარიში უნდა გავუსწორო. ახლა, ჩემო მწყალობელო, ეს ხუთი თუმანი მიირთვი, მეტი თან არ წამომიღია. დანარჩენს ახლავ მოგართმევ. ან მე თვითონ მოგიტან, ან სანდო კაცი გამატანეთ და მისი ხელით კონვერტში გამოხვეულს მოგართმევთ.

—ძალიან კარგი. ფარნა!—დაუძახა მოსამსახურეს. ამ დაძახებაზე ერთმა ტანმორჩილმა მეგრელმა შემოყო თავი.—წაყევი ბახვას. წიგნს გამოგატანს და მომიტანე.

—ჰი, ბატონო.

ბახვა სიხარულისგან აღარ იყო, რადგან იმედი მიეცა, რომ ასე ადვილათ დააწევდა თავს ხიფათსა. ის შევიდა კონტორაში; მეორე ოთახში მის ბიძაშვილს ლხინი ჰქონდა გამართული. სიმღერა ისმოდა. ბახვას მოსვლაზე სიხარულის კიჟინა დასცეს, უნდოდათ—შუაში ჩაესვათ. მაგრამ იმან უთხრა, საქმე მაქვს და ახლავე მოვალო. თავის ბიძაშვილს გასაღები გამოართვა, დახლი გაიღო, იქიდან ოცდახუთი თუმანი ამოიღო, კონვერტში ჩასდო, ზევიდან დააწერა, პოლიციის პრისტავს ჯგირიკოჩას საკუთარ ხელში მიერთვასო, მისცა ბიჭს კონვერტი და შევიდა თავის ბიძაშვილთან...

—ჯგირიკოჩამ რომ ბახვა გამოისტუმრა, მერე მივიდა სარკესთან სანთელ-ანთებული, ჩაიხედა შიგ და წამოიძახა: აი ბისმარკის შუბლი!—მიიდვა თითი შუბლზე.—ხელათ ოცდაათი თუმანი ავსწაპნე. Я Бисмаркъ, Бисмаркъ, Би—смаркъ!...-გამობრუნდა ღიღინით და სანთელი ისევ სუფრაზე დადგა. მერე მოუკიდა პაპიროსს და დაიწყო ოთახში სიარული. ცოტა ხანს იქით ფარნაც შემოვიდა და კონვერტი მიართვა.

—საწყალი ბახვა!..—წამოიძახა მოსამსახურის ბიჭის გასაგონათ.—სულ უბრალოთ უნდოდათ დაეჭირათ. თავს დავსდებ და იმას არავის დავაჭერინებ. მე ჩვენებურის კაცის მამა ვარ, მამა!... ფარნა, წადი, თუ გიყვარდე, სუფრა გაშალე და ვახშამი მოგვიმზადე.

ფარნა გავიდა და გულში ასე ამბობდა: ,,ჩემი ბატონისთანა კარგი კაცი ქვეყანაზე არ დაბადებულაო!''

XXVII.

ბახვამ თავის ახალ შეძენილ მამულს თვალი გადაავლო და იამა. მუშებს ბევრი რამ გაეკეთებინათ. ძველი დანგრეული სახლ-კარი განახლებული გამოიცქირებოდა. აღარც ჩამონგრეული სახლის კედლები იხედებოდა, აღარც გატიტვლებული ბუხრები, აღარც გაფოლორცებული გარემო. პირველ ნახვაზე ამ მამულში სოფლის ნახირი ჭიანჭველასავით ირეოდა. მას გადაეტკვირა ყოველივერი. ღორებს ის ეზო სულ გადაეჩიჩქნათ და გადაეთხარათ. ჯერ ექვს თვესაც არ გაევლო მას აქეთ, რაც ბახვა ფულავა დაპატრონებოდა ამ თავქფილაძის-სეულს ადგილ-მამულს და სახლ-კარსა; მაგრამ ყოველფერს უკვე ეტყობოდა მზრუნველი მეპატრონის ხელი. ეს გაფოლორცებული არე-მარე ახლად გამშვენებული დაუხვდა. მთელის ეზოსთვის შემოევლოთ ღრმა თხრილი, ზედ მაღალი სარის ღობე მოეყოლებინათ. ღობეს შიგნით იხედებოდა გახარებული ტირიფისა და აკაკის ხის ნერგები, ახლად შეფოთლილი და შემწვანებული. ეზოში იდგა გასათიბათ დამზადებული ბალახი, რომელიც მინდვრის ყვავილებით წითელ-ყვითელ შეჭრელებულიყო, და მხიარულად ბიბინებდა ყოველ ნიავის შემოქროლაზე. მრავალ-ფეროვანი ყვა-

ვილებისაგან და ახლად გახარებულის თვის ვარდებისაგან ისეთი მშვენიერი სუნნელება იდგა, სამოთხის არეს მოაგონებდა. ერთგან ქიშკარი, ურთხვლის ხის ანაგები, სისხლის ფრად ლაპლაპებდა. ხუთი თვალი ოდა შუა ეზოში ამართული, ახლად გადაჭედილი და წითლად შეღებული უზარ-მაზარის სოკოწითელას მოაგონებდა კაცსა. ოდის მახლობლათ დაედგათ საჯალაბო სახლი, ბოსელი და ორი სასიმინდე; იქვე ძველი ჭა ამოეწმინდათ და თავზე თლილის ქვის გვირგვინი მოედგათ. პირველს ორს დღე ბახვა დილიდგან საღამომდის ადგა თავზე მუშებს და დიდს სიამოვნებას სცდიდა, როცა მის თვალწინ მისი მამული შვენიერდებოდა; იმან ყოველივე დაათვალიერა და რაც რამ აკლდა, იმის გაკეთებაც დაუბარა თავის მოურავს; მერე ფული გადასცა მუშების გასასტუმრებლად და წავიდა აბაშისა და ტეხურის ხეობაში ახალ-მოჭრილი კუნძების სანახავათ. ახალმა ოჯახმა გული გაუნათლა. გზაზე მას იგონებდა და მხიარულებდა. რაც აქ იმან ნახა, მართლაც დიდებულს თავადის შვილს ეკადრებოდა. თავის ყმაწვილობაში ბევრგან ყოფილა დადიანების, მხეიძეების, წულუკიძეების ოჯახებში, მაგრამ არც ერთს იმათგანს არ ჩამოუვარდებოდა მოწყობილობით მისი ახლად შეძენილი სახლ-კარი და მიწა-წყალი. რაკი იერემიას საქმე თავიდგან მოიცილა, თავის თავს ბედნიერად რაცხდა; მხოლოდ მის ბედნიერებას გვირგვინის ერთი მშვენიერი, ცაებრ განსხვავებული ძვირფასი თვალი აკლდა, რომლის შუქიც დღე და ღამ იმის ოჯახის მანათობელათ უნდა ყოფილიყო. ვინ უნდა ყოფილიყო, ან რა უნდა ყოფილიყო ეს პატიოსანი თვალი? ვინც იმ წუთას ბახვას შინაგან ფიქრებს დაუკვირდებოდა, ყველა მიხვდებოდა, რომ ეს თვალი უნდა ყოფილიყო მისი ესმა. ამ ქალის ჯავრი ბაჴვას არ ასვენებდა. საცა უნდა ყოფილიყო,

სახე მისი ბახვას არ შორდებოდა. მისი ცოცხალი სურათი ბახვასათვის ის იაგუნდის კვერცხი იყო, რომელიც მზეჭაბუკს წინ უგირავდა, სდევდა და ვერ დასწევოდა. აი ამ წუთას ბახვა შედიოდა ტეხურის მდინარის პირად; ხშირი დობილო გზას უჩრდილავდა და სიცხეს არ აკარებდა. ცალი მხრით მდინარის ტეხურის შხუილი ართობდა, მეორე მხრით ალვის ხის ტალავარი, რომელიც მესრად ჰქონდა შემოყოლებული ხშირს მოსახლეთა სახლ-კარსა; იმათში რამოდენიმე თავადის შვილის ეზოებიც იყო. ზოგან შაშვის შტვენაც ისმოდა, ზოგან წყლის პირად თეთრი ყანჩა წამოფრინდებოდა წინ, ხან მისი შავი მერანი დაიფრუტუნებდა, თითქოს ჩქარის ნაბიჯის სიარულით მოღალულიყოს და ღონის მოკრეფა სდომოდეს. ხან-და-ხან მის აფხაზურათ დაწნულს ტყავის მათრახს გახდებოდა ტკაცანი შავის მერნის გვერდებზე. ცხენი ყალხზედ დგებოდა, წინ გახტებოდა და ამ რიგათ ართობდა თავის მხედარს; მაგრამ არც ეს შვენიერი დიდებული ბუნება, არც ტეხურის შხუილი, არც თეთრის კლდის ნამზევეებზე მარგალიტის გადმობნევა ტეხურისა, არც თვით მისი შავი ბედაურის ამაყი ტარება და შემაქცევარი გახტომ-გამოხტომა არ ავიწყებდა ისმას სინარნარეს, რომელიც ამ დროს მის გონების თვალებს თილისმის კვერცხივით წინ მიუგორავდა. მას მუდამ თვალ-წინ ედგა ისმას ლაზათიანი თამაში, მისი მერცხლისებური ნავარდობა, მისი მწყერული გოგმანი, მისი სირინოზის ხმა და ჩანგურზე განაზებით დამღერება. ამ ფიქრებში გართობილმა ბახვამ ცხენს სადავე სრულებით მიანება, იცოდა, რომ მის მერანს გზა არ დაებნეოდა, ამ ხეობაში ხშირათ იყო ნასიარულევი. ცოტა ხანს შემდეგ მის ხალისიან ფიქრებს შემოერია სამძიმოცა. ბახვა დაუკვირდა იმ დღის იერემიას უტიფრობას. „როგორ გაბედაო, იფიქრა გულში—

ცეკვაში ხელის წელზე მოხვევა მისი? ვაი, დედაო, რატომ ფე-
რდში არ ვკარი ხანჯალი!“ ჯერ იმ ერთ ხიფათსაც არ გადაურ-
ჩენილიყო და ახლა ისე გააბრაზა ამ წარმოდგენამ, რომ იმას
ნანობდა, ცოცხალი რათ გადავარჩინეო.“ ნუ თუ იმას უფლე-
ბა ჰქონდა რამე ესმაზე, ვინ იცის... იმ დღეს, აკი, ჩემმა ძმის
წულმა მიამბო, ესმა ერთხელ იერემიას დაუჭერიაო, როცა ის
სახლში მინავალა და უკოცნიაო; მე მაშინ ჩემს ძმის წულს
გავუწყერი, მეორეთ აღარ თქვა მაგისთანა სიტყვები მეთქი. ეგ
შეუძლებელია, რომ მომხდარიყოს მეთქი, ჭორს ნუ აყვები მე-
თქი.“ იმან ჩაიცინა და გაჩუმდა. ვინ იცის, იქნება მართალიც
იყოს, იქნება იერემიას ესმასთან რამე კავშირიც დაეჭიროს!...
აბა, ასე უტიფრად როგორ მოეკიდებოდა ახალგაზდა, უცხო
ქალს, იმისთანა სიტყვებს როგორ ეტყოდა, რაც იქ იერემიამ
წამოროშა?!.. არა, არ შეიძლება. ესმას უმანკო სახეს ამისთანა
უზნეო მოქმედება არ ეკადრება და ვერც მოახერხებს, იერემიას—
თვის სულ ერთია, ვინც უნდა ნახოს, ნაცნობი, ან უცნობი.
თუ კი მოეწონა, ყველას აგრე უტიფრად ექცევა.... თუ ასეა,
მაშ იმ შემთხვევის შემდეგ ესმასთვის კიდევ უფრო საჭიროა
ჩემი მფარველობა. ვინ იცის, უკაცურს, ქვრივ-ობლის ოჯახს
რა დაემართება, მეტადრე პირველმაისობის ჯარიანობის შემდეგ.
იერემია ახლა განზრახ ეცდება რამე სისაძაგლის მოხდენას.
სხვა რომ არა იყოს რა, მარტო ჩემი მტერობით იზამს რასმე
უსინდისობას!... ამისთანა ფიქრებისაგან თან—და—თან უფრო
შეეჭმუხნა სახე ბახვა ფულავას; მისი გონება აიმღვრა, შავი
სისხლი თვალებში ჩამოაწვა—და ახლა რომ შეეხედნა ბახვას-
თვის კაცსა, ასე იტყოდა, ან ვინმე მახლობელი უნდა მოკდო-
მოდეს, ან დიდი რამ ბოროტება უნდა ექმნასო. მზე დასავლე-
თისკენ დაიწურა, აგრილდა, შავს ქვიბიის მთებს ნისლი გაეკრა

და ეს ნისლი თან-და-თან ქვევით იწეოდა ჭაჩხურის სივიწროვე-ში, საიდგანაც ჭაჩხურის ხევი მოაჩხრიალებდა თავის ანკარა წყალსა. ამ დროს ბახვას ცხენიც ჩავიდა ტეხურში, გზაც იქით მიყვებოდა, მაგრამ ცხენმა ფონს ველარ უსწორა, ჯერ ისმოდა წყლის ჩხაპუნი, მერე ქვებზე ცხენის ფეხების გრიალი, უცბათ წყალმა ცხენს გვერდზე მოუსვა პირი; ამ დროს ცხენმაც მაგ-რად წაიფორხილა; ბახვა მხოლოდ ცხენის წაქცევის შიშმა გა-მოარკვია შავის ფიქრებისაგან. იმან სადავე მაგრად დაუჭირა, მათრახი შემოკრა, ცხენი მოსჭიმა და უცბათ გააგდო მეორე ნაპირას. მერე კრა ქუსლი, ერთი ეწრიანი ბეგი შეარბენინა და ტყის პირად ლილო მინდორზე კარვებთან მიაგდო. აქ ეყარა მრავალი კაკლის კუნძები. შორს ,,იშ,'' ,,იშის'' ძახილი ის-მოდა და აჩეჩა ურმების ჭრიალი. მტყობოდათ, მუშები კუნძე-ბის ზიდვაში იყვენ. ბახვამ მიაგდო ცხენი ფაცხასთან, რომელ-შიაც ცეცხლი ენთო და კარდლით (*) ღომი იყო კაკვზე (**) ჩამოკიდებული, მტყობოდა, ვახშამს ამზადებდენ.

ფაცხიდან გამოვიდა ერთი მუშა ბიჭი რომელიც ვახშმის საკეთებლად დაეტოვებინათ შინ.

—მოდი ცხენი ჩამომართვი,—ბრძანების ხმით უთხრა ბახვამ. სხვები სად არიან?

—კუნძებს ზიდვენ, ბატონო. აგერ კიდეკ მოდიან, ურმების ჭრიჭინი და ხარების რეკა მოისმის.

—აქ მახლობლად თხის ჯოგი არსადა დგას?

—ჰი, ბატონო. მევრელები გახლავან ქვევით ჭაჩხურის პი-რად დაბინავებული.

---

*) კარდალი—პაწაწა სპილენძის ქვაბი.

(**) კავვი—ხის საქვაბე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

—აბა შენ გაზდას, ეს სამი მანეთი მიეცი და ერთი კარგი ერკემალი ამოიყვანე, ამალამ დაგვიკალი, ზოგი მოხარშე, ზოგი შეწვი—მუშები მომშეული იქნებიან.

დაბინდდა. ის იყო ცხენიდან გადმოხტა ბახვა და მის პრიკაშჩიკმაც მოატანა.

—ოჰ, ბეკოიას გაუმარჯოს!

—ღმერთმა გაცოცხლოს.

—როგორი მუშაობა გაქვთ?

—დავიხოცეთ, ბატონო, მეტი აღარ ვართ, ზოგგან სულ არ არის გზა, ზოგგან ისეთი დაღმართებია, რომ კუნძი გადმოგვიგორდა, ხარს წელზე დაეცა და წელი მოსწყვიტა.

—კუნძები თუ მაინც კარგები გამოვიდენ?

—კუნძები კარგები არიან, ზოგი იმისთანა სხვილებია, თითოს ერთი უღელი კამბეჩი ვერ ზიდავს ბარის გზაზე.

—გაათავეთ, თუ ჯერ კიდევ ბევრი გაქვთ სამუშაო?

—ბევრი აღარა გვაქვს-რა. ჩამოვზიდეთ, მარა გვეყო, დავწყდით მეც და მუშებიც; ტყეში ფხლარწუნით ტანისამოსი აღარ შემრჩა. დაგვრჩა ერთი ოცი კუნძი ტეხურის ხეობაში, მაგრამ იმსაც მალე ამოვიტანთ. თუ დარები გვექნა, ამ ორ კვირას მათხოჯს ჩამოვზიდავთ. მერე კი უნდა მოგვაშველოთ ხარ-ურმები.

—მაგის დარდი ნუ გაქვს, ოცდაათ უღელს ხარ-კამბეჩს დაგახვედრებთ მათხოჯს.

—კარგი დაგემართოს,—დაასრულა ბეკოიამ.

ბახვას გულში იამა ამისთანა სიმდიდრის ხელში ჩაგდება. თვითონვე ხედავდა, რომ კაკლის კუნძები ძალიან მოზდილები იყვენ, მოასწრო კიდეც ბნელაში ოთხმოც კუნძამდის დათვლა. ეს მთელი სიმდიდრე იყო მისთვის. ჩავიტან თუ არაო ამ კუნძებს ფოთში, მაშინვე მივყიდი ბერძნებს, ნახევარს ფასს

წინ-და-წინ გამოვართმევ და მაშინვე ესმაზე დავიწერ ჯვარსაო—თქვა გუნებაში და გამხიარულდა.

—აბა, ბეკო, ერთი კარგი ერკემალი დაგვიკალი ამაღამ. უნდა მოვილხინოთ, მუშები დამშეული იქნებიან.

—ის კი არა, ბატონო, ტყავი გაძვრათ ხელებზე საწყლებს. ძალიან ჯაფაში არიან და ფულიც დაუგვიანდათ.

ხვალვე დავუთვლი ყველას ჯამაგირებს. ამაღამ არაყი ხომ გაქვს? ღვინო ხომ არ გამოგლევია?

—ღვინო კი გამომელია; მარა არაყი მაქვს კიდევ ნახევარი ვედრა.

—არა უშავს-რა, ვასვათ მუშებს ამაღამ. მე ხვალ წავალ და ამ კვირაში ყოველჟერს ბევრს გამოგიგზავნი.

—კარგი დაგემართოს.

იმ ღამეს ძალიან კარგათ შეექცენ. მუშებმა ბახვას სად-ღეგრძელო დალიეს, ,,კუჩხა ბედნიერიც'' ბევრი იმღერეს. ბახვა ცდილობდა მოლხენით ყოფილიყო; მაგრამ ჴან-და-ხან სახეზე მოწყენილობა მაინც გადაკრავდა. იმას ძალიან ჩაებეჭდა გულში ესმას დარდი. რაც უფრო ხანი მიდიოდა, ისე უფრო აფიქრებდა ბახვას ერთი საქმე: ,,ღმერთი არ გაუწყრეს იერემიას, იმ გაბრაზებულს გულზე ესმა არ მოიტაცოსო. იმ ღამეს თით-ქმის ჯავრით აღარ დაუძინია. მეორე დღეს ალიონზე წამოვარდა ზეზე. ბეკოც გააღვიძა, ცხენი შეაკმაზინა, მუშის ფულები დაუთვალა, საკუთარ სახარჯოთაც დაუგდო ორი თუმანი. შეჯდა ცხენზე და გამობრუნდა ისევ ფოთისკენ.

XXVIII.

სალომე ძალიან ყურადღებით კრებდა ყოველნაირ ამბებს, რაც კი ბახვას შეეხებოდა. მის წასვლას შემდეგ იმან თითქმის

მთელი ფოთის ქალაქი შემოიარა. ნაცნობსა და უცნობს ყველას იერემიას ამბავს კითხავდა. უნდოდა შეეტყო, ძნელი ხომ არა იყო-რა იმის ჭრილობაში, ან საქმე ხომ არ ატეხილა რა გამოსაძიებელი. ერთხელ პოლიციაშიაც შეიხედა და იქ ნაცნობ დესიატნიკს საიდუმლოთ გამოკითხა იერემიას ჭრილობაზე პოლიციას ხომ არაფერი მიზეზი გამოუძებნია-რა ბაჰვასთვისო!"

—,,რაებს მკითხავ, ქალო?—უპასუხა აგდებით პოლიციელმა.—მას აქეთ მე კიდეც დავბერდი. ვის ახსოვს, ან ვის რა დარდი აქვს, სადღაც ვსადნიკს ჩინდარი შეესო ფეხში. იერემია ისე დადის დრუჟინაში, როგორც უვლია! ეს კი გავიგონე, ვითომ იერემიას დრუჟინაში აღარ აყენებენო; დამოჟნის მთავრობას აზრი აულია, რომ, რაი იერემია ფოთში გაჩნდა, კონტრაბანდის შემოტანამ იმატა. დამოჟნის უფროსს წინადადება მიუცია, ან ეგ ვსადნიკი დაითხოვეთ სამსახურიდგან, რომ მისი ფეხი ფოთში აღარ იყოსო, ან ლაგირიდან ნულა გამოუშვებთო. თვითონ დრუჟინის უფროსს უთხოვნია მისი გამორიცხვა, როგორც ცუდის გავლენის მქონის ყოფაქცევისა. ვინ იცის, აწ საქმე როგორ გათავდება? ეს კია, რომ იმას ფოთში აღარ დააყენებენ."

ამისთანა ამბებით გახარებულმა სალომემ შეუხვია შვილის სანახავათ მადამ სალისთან და ეს შეტყობილი ამბები ყოველივე მოუყვა. ესმას იამა, რადგან თვითონ ძალიან ეშინოდა მისი; მეზობლებისაგან ხშირათ მოსდიოდა რჩევა, მარტო ნუ დადიხარ ფოთის ქუჩებში, ნამეტურ საღამოობით, თორემ იერემიას დაუქადნია შენი მოტაცებაო. ნეტაი მალე გადაიყვანდენ აქედან მაგ საძაგელ კაცს; როგორც სიკვდილი, ისე არ დამენახება თვალით ეგ ურჯულო, არაწმინდა!. საზიზღარია.—ბულის არევით ამბობდა ესმა.—იმ ერთ კვირაში თითქო სულ გამოიცვალა. უწინდელი უმანკო და უდარდელი სახე სულ სხვანა-

ირათ შეეცვალა. მისს დიდრონ თვალებს რაღაც საიდუმლო ბრძოლა და ცხოვრების ჭირვადახდილობა დაეტყო; თვალის უბეები გარშემო უფრო მიებნიდა თითქოს ფიქრისა და უძილობის გამო. მისი ტუჩები შეიკრა; ზედ ვარდი აღარ ეშლებოდა და აღარც მარგალიტებს ისხამდა. მთელს მის სახეს მოწყენილობის დაღი დაეკრა და ბრძნული გამომეტყველება მიიღო; მისნი დაკრძალულნი ბაგენი უსიტყვოთაც თითქოს ამას გეუბნებოდენ: ,,რაკი გულში ერთი რამ ამოვიჭერი და ერთი ვსთქვი, იმას აღარ გადავსთქვამო.'' ისეთი სამძიმო რა მოხდა მის ცხოვრებაში, ან ისეთი რა იყო, რომ ამისთანა დიდი ცვლილების ბეჭედი დააჩნდა მთელს ესმას არსებას? ეს იყო მისი პირველი გულის შეტოკება, რომელსაც, მისი ფიქრით, არ თანაუგრძნეს. აი, ამის გამო მისს სიყვარულის კუკურს მოხვდა მარტის ყინვა, რომელმაც უდროვოთ დასძრა და დართვილა იგი. ესმას ღრმათ აღძრული გულის თქმები ძალიან მიემსგავსებოდენ ტყის ძღარბსა (ზუზგრა), რომელიც დიდის კრძალვით გამოყოფს თუ არა წინა ფეხებს სასიარულოთ, უეცრივ დაფრთხება მოულოდნელი ფოთოლთ შრიალითა და ისევ შეიკუმშება თავის ეკლიან სამოსელში...

მადამ სალი სიყვარულით და მოწიწებით ვამოეგება სალომეს. თუმცა ის ძალიან ცუდათ ლაპარაკობდა ქართულს, მაგრამ მაინც გულმა არ მოუთმინა და ფრანგულ გატაცებით აცნობა მას ის აზრი, რაც ესმას მისთვის გადაეცა. ,,ჩვენ ერთათ... ერთათ... ერთი ქვარტირა... ერთი მას მოსამსახურე. ძალიან კარგი, ძალიან.. შენი ქალი—ჩემი ქალი.. შენ დედა,—მე დედა... ეს ჩვენი შვილი''—უჩვენა თითით ესმაზე.

სალომე ყოველფერს მიუხვდა, რადგან ესმას, წინდაწინვე ჰქონდა ნათქვამი, რომ მადამ სალის შევუამხანაგდები კერვაში

და ერთათ ვიდგომებითო. ამ აზრმა მაშინაც მხიარულების ჟრუანტელი მოგვარა სალომეს, როცა პირველათ უთხრა ესმამ; მაგრამ, როგორც ჭირში გამოვლილ ადამიანს სჩვევია, არაფერი სჯეროდა. ის როგორ წარმოიდგენდა, თუ მადამ სალი, რომელიც ასე კარგათ სცხოვრებდა და კარგი შემოსავალიც ჰქონდა, მის საწყალ შვილს გაუზიარებდა თავის საქმეს.

,,— მე ბებერი, შენი ქალი ახალგაზდა. მე შინ დაჯექი....—ეგ გარეთ იარე... ფული ბევრი... ბევრი.. ჰა, ჰა, ჰა, ჰა!... გადიხარხარა მადამ სალიმ სიამოვნებით. სალომესაც გაეცინა, ერთი იმის გამო, რომ ჩიქორთული ქართული ესმოდა, მეორე იმის გამო, რომ წინ დამყუდრებულს ბედნიერ ცხოვრებას მოელოდა. ის კარგა ხანს დარჩა მადამ სალისთან, ერთი ფინჯანი ყავაც დალია, მერე გამოეთხოვა, გაკოცნა თავისი შვილი, მადამ სალიცა—და დაბრუნდა შინისაკენ სრულებით ბედნიერი.

თუმცა ესმას გარეგანი სახე გაბრძენებული და დაწყნარებული ჰქონდა, მაგრამ მისი შინაგანი არსება სულ სხვა ნაირათ წარმოებდა; იმდენი განუსაზღვრელი უსიამოვნო, უჯერი წადილი და გულის თქმები დახვეოდენ თავზე, რომ სულ გზა დაებნიათ. არ იცოდა, რა ექნა, რა გზა უნდა გაეკვლია მომავალ ცხოვრებისათვის; რაც უნდა წარმოედგინა, არაფერს არ ჰქონდა მის გონების თვალში ნამდვილი ღირსება და სიხალისე. ,,არ ღირს ცხოვრება,'' წამოიძახებდა თავისთვის ნაღვლიანათ. ,,რისთვის, რა არის ამ ქვეყანაში კარგი?... არაფერი; მუდამ მტრობა, ერთმანეთის დაუნდობლობა! გულახდილათ ვერვისთან გილაპარაკნია, ვერავისთან გაგიმჟღავნებია შენი გულის წადილი. ასე გაგიგონია? ყველა შენ დაგცინის, უნდა შენი მარტივი გონების გულის პასუხი შეიტყოს და მერე უწყალოთ

გაქელოს. რა ღირსება აქვს ჩვენს სიცოცხლეს, როცა ერთი გულითადი მეგობარიც ვერ გიშოვნია! სწორეთ არ ღირს ცხოვრება იმ ნემსის კურწის სიფართო მხიარულებისათვის, რომელიც ჩვენს მწუხარე ცხოვრებას გამოერევაო“. ამისთანა ფიქრები აღეძრა მას აქეთ, რაც გულში გადაიწყვიტა: „მე ჩემის შრომით და ჩემი ხელსაქმით უნდა გავიტანო თავიცა და დედა-ჩემიცო“. მაგიერათ, ამ გადაწყვეტილების შემდეგ, უფრო გაუტკბა ესმას თავის დედის სიყვარული. დაუწყო დედას ალერსი და სიყვარული, ხშირათ გამოკითხავდა ხოლმე მის ვაისა და ვარამსა. მისთვის ერთათ-ერთი სანუგეშო ესლა დარჩენილიყო ცხოვრებაში: მშობელის პატივისცემა და იმის ბურჯათ ყოფნა. მაგრამ მისი ამისთანა მოქცევა დედას ძლიერ აჯავრებდა. იმას სიზმრათ გადაექცა ამ ბოლოს დროს შვილის ასეთი ქალაჩუნობა. ცხოვრებაში კარგათ არ ჰქონდა დაცდილი ამისთანა ამბავი. „განა შენიანის სიყვარულის მომატება მის მალე დაკარგვას ნიშნავსო“. ამიტომაც დაუხშირა ღმერთს ვედრება; თავის ლოცვებში მუდამ ასე ამბობდა: „ღმერთო, უბედურება ამაშორეო“.

მეორე ძვირფასი და მუდამ გულიდან ამოუცილებელი არსება იყო სალომესთვის ბახვა ფულავა. მუდამ იცოდა თავის მეზობლებში და ნათესავებში იმაზე ლაპარაკი; ნამეტურ ესმას რომ ნახავდა, არ შეიძლებოდა, რომ ბახვაზე არ ჩამოეგდო ლაპარაკი. „შვილო, ესმა!—გახურებულის სახით მიმართა ერთხელ სალომემ, მადამ სალისთან რომ იყო,—ბახვას მთელი ერთი თავადიშვილის ყოფა-ცხოვრება და მიწა-წყალი ჩაუგდია ხელში!. თურმე შვენიერათ მოურთავს ეზო, გარემო! ისეთი ოდა გამოუჯვიმავს, რომ არც ერთს დადიანს არ უდგასო მისთანა. ღმერთმა მისცეს“.—იმას ეგონა, ესმას ძალიან აამებდა

ბახვას სიმდიდრით; მაგრამ ესმამ კიდევ უფრო მოიწყინა; მის გულს ყოველი სიტყვა ბახვას შეძენაზე და მის ახალ სიმდიდრეზე მდუღარე წვეთებათ ეცემოდა. იმას ერჩია, ბახვას ტანმრთელობასა და მარჯვე მუშა ხელებს გარდა არაფერი ბადებოდა, მაშინ იქნებოდა ესმა ბედნიერი; მხოლოთ მაშინ შეეძლებოდა უშიშრათ ხელი გაეწვდინა მისთვის სამუდამო სამეგობროთ. ახლა რა! ბახვა მისთვის დაკარგულათ ითვლებოდა. ყოველი მისი მომეტებული მანათის ქონება ბახვას უზომოთ აშორებდა ესმასთან. ამისი აზრით არაფერი საერთო არ უნდა ყოფილიყო იმასა და მდიდარს ბახვას შორის. ის კი არა, ნატრობდა კიდეც, რომ ბახვას შეეწყვიტნა დედა მისთან სიარული. თუმცა ეს ასე იყო, მაგრამ მის თავს ბახვაზე ფიქრები მაინც არ სცილდებოდა. ეს იყო რაღაც ვანუკვლეველი სულის მტანჯავი შავი ფიქრები, რომელნიც ასე აცალიერებდენ და ამარტოვებდენ ესმას გულს და მის ცხოვრების შინაარს.

XXIX.

ღამის თერთმეტის ნახევარი იყო, როცა ფოთის მახლობლათ რკინის მატარებელმა დაშტვინა. ბახვას კონტორაში ჯერ კიდევ არ ეძინა მის ძმისწულს. მატარებლის ხმა რომ გაიგონა, უნებურად წამოიძახა: იქნება ბიძაჩემი მოვიდაო!. ძალიან დააგვიანდა. ამდენს ხანს ჯერ არ დაჰგვიანებია- ვინ იცის, რა უჭირს!... თუ ამაღამაც არ მოვიდა, უსათუოთ უნდა მივაკითხო. ცოტას ხანს იქით დაიწყეს ფაიტონებმა რიხინი. ერთი მათგანი უცბათ გაჩერდა კონტორასთან და თან მოისმა ხმა: ,,ბოშო!... ვინა ხარ შინ?—კარი გამიღე! ბახვას ძმის წულმა ხმაზე იცნო თავისი ბიძა. ახტა უცბათ, გაალო კონტორის კარი და უპასუხა:

,,მადლობა ღმერთს, ძლივს არ მოხვედი? ამაღამ კიდევ გიყურებდით და მერე მე თვითონ ვაპირობდი წამოსვლას შენ საძებრათ. ვინ იცის, ცუდი დროა, ეშმაკს თვალი არ უჩანს...“

ბახვა რაღაც გარეწრათ მოექცა თავის ძმისწულს, უთხრა ხურჯინი შეატანინეო. თვითონ შევიდა კონტორაში, სუფრაზე დაუწყო რაცლას ძებნა, ეგონა—წიგნი იქნებოდა სალომესი, რომელიც შეუცხადებდა მას რაიმე უბედურებას. მაგრამ წიგნი ვერა ნახა რა. ერთხელ კიდევ გადაავლო თვალი სუფრას გარშემო. მერე კი გაბედა თავის ძმისწულთან საუბარი.

—ფარნა (ასე ეძახდენ მის ძმისწულს), როგორ ხართ?... ფოთში რა ამბავია?

—კარგი. ჩვენი სიმინდი მოვიდა, ასე, ათ ნავამდის. სხვებიც მოდიან.

—შენ ეს მითხარი—მოუთმენლად ეუბნებოდა ბახვა,—უბედურება ხომ არავის შემთხვევია ფოთში. ან ხომ არავინ მომკვდარა, ან თუ სხვა რამე ამბავი შესანიშნავი ყოფილა ჩემ შემდეგ. მითხარი, ნურაფერს გამოტოვებ, ამოდენი ხანია არ ვყოფილვარ. ჩემთვის ყოველივე საინტერესოა.

—რა გითხრა, რაც არა მომხდარა—რა?

ბახვას უნდოდა სალომეს ამბის კითხვა, მაგრამ რაღაც ახირებული რამ აბრკოლებდა: უნდოდა კითხვა და ვერც ეკითხა; ცალკე ცუდი ამბის გაგონების ეშინოდა; ცალკე იმისი რიდი ქონდა, მე და მის ქალზე იჭვი რამ არ ჰქონდეს აღებულიო და არ დამცინოსო.

ფარნა კი თითქოს მიუხვდა ნამდვილს მიზეზსა და გაახსენა იერემიას დაჭრილობა: იფიქრა, ალბათ ბახვას უნდაო შეიტყოს პოლიციაში და სასამართლოში იმისა და იერემიას ჩხუბზე საქმე ხომ არ არის დაწყებულიო? და კითხვის პასუხად ასე მი-

უგო: იერემიას გამო არასფერი ამბავი აღარ ისმისო. ეშმაკსა და ქაჯს კრილობზ: რას უზამს. თურმე მესამე დღეს სამსახურში წავიდა და რომ კითხეს, ჩხუბი რათ მოახდინეო, თურმე უარი სთქვა. რომ დაგჭრესო?... არც დავუჭირვართ და ხელიც არავის უხლია ჩემთვისო. იმის გამო არაფერი ამბავი აღარ ისმის, პოლიციასაც დავიწყებული აქვს.

სანამდის ამაებს ლაპარაკობდა მისი ძმისწული, ბახვას საშინელი გულის ძგერა მოსდიოდა, ეგონა, აი აგერ იტყვის: იერემიამ ესმა მოიტაცაო და აი აგერ?...

რაკი ამაზე ფარნამ აღარა თქვა-რა, გული დაუამდა, მადლობა ღმერთს, ყოველივე კარგათ უნდა იყოსო—იფიქრა გულში. ამას შემდეგ კითხა ფოთის ვაჭრობის ამბავი, სიმიდის მაზანდა და სხვა ამისთანები. მისმა ძმისწულმა ყოველივე დაწვრილებით უამბო. ამ ლაპარაკში შუაღამე შემოეპარათ. ბოლოს მოისვენეს. მისმა ძმისწულმა ტკბილი ძილი გამართა, ხან-და-ხან ცხვირის ნესტოებით სტვირსაც უკრავდა. არ ეძინებოდა მხოლოდ ბახვას. იმ ღამეს ბახვა სულ ესმაზე ფიქრობდა. იმას სული მისდიოდა, სანამ სალომეს და ესმას ნახავდა, მის დღეში ამისთანა მოუთმენელობა მას არ შემთხვევია. იმას თვალწინ უდგა იერემიას ავკაცობა, მისი დამუქრება, მისი უზნეო გულის თქმები, რომელიც ქინის მოსაკვლელათ საკუთარს დასაც არ დაინდობდა. ვინ იცის, იქნება ამაღამაც ჰქონდეს მას მოწყობილი საქმე ესმას მოსატაცებლათ. ამისთანა ფიქრებით გაბოროტებულს ბახვას მხოლოდ მეორეთ მამლის ყივილზე მიეთვლიმა; სულ ძილში არ იყო, რაღაც ძილის ბურანი თავს დახვევოდა, გრძნობდა, მის გარემო რაც ხდებოდა ოთახში: ან მისი ძმისწული სად იწვა, ან როგორ ხვრინავდა; მაგრამ ამასთანავე თავიც ისე დამძიმებოდა, რომ ვერ გამორკვეულ-

იყო: ძილში იყო, თუ ღვიძილში. ამ დროს იმას წარმოუდგა, ვითომც იერემია თავის ამხანაგებით მიიპარება ღამის ბინდში სალომეს სადგომისკენ. აი, აგერ მიუახლოვდა სახლს. პატარა ოთხ-მინიან ფანჯარაში სანთელი ანთია; ფარდა ჩამოშვებულია; ფარდას იქით ლანდი ინძრევა, ბახვამ ცხადათ იცნო ამ ლანდზე ესმას წელწერწეტი ტანი. იერემია მივიდა ფანჯარასთან, ხელი დაუკაკუნა. ცოტა ხანს იქით გაიღო ფანჯარა. რას ხედავს ბახვას თვალები?!... ესმა გადმოიხარა ფანჯრიდან, იერემიამ შემოხვია გულ-მკერდზე ხელები, გადმოიტანა და მოყავს ღამეში. ბახვა ხედავს ამას ყოველფერს, უნდა გამოეკიდოს, მაგრამ მუხლები ეკვეთება; რევოლვერი ამოიღო, შეაყენა ზედა ფეხზე, უნდა დააცემინოს, მაგრამ ჩახმარი არ ეცემა. რა ქნას?!.. ამაზე უფრო უბედური მდგომარეობა განა იქნება კიდევ? შენს თვალწინ შენი მოსისხლე მტერი გტაცებდეს საყვარელს, გატენილი დამბაჩა გქონდეს ზედა ფეხზე შეყენებული, გინდოდეს გასროლა, მტრის მოკვლა, მაგრამ დამბაჩა არ ვარდებოდეს... მტერს კი შენი საყვარელი მიყავს, გშორდება. სასოწარკვეთილებისგან გინდა დაიყვირო: მჰ!... მჰ... ჰეი!... მართლაც ამ დროს ისეთი ამოიბღავლა ბახვამ სიზმარში, რომ თვითონაც გაიღვიძა და ძმისწულიც გააღვიძა, რომელიც წამოვარდა ზეზე გაფოცებული და შესძახა: ბახვა, შენ ხომ არ დაგიყვირიაო?!—ბახვამ დარცხვენილის ხმით უპასუხა:

— ჰო, მგონია, მე დავიყვირე!... ეს ოხერი სისხლი მომაწვა ყელში, კინაღამ დამახრჩო. მაჯლაჯუნას რომ იტყვიან, სწორეთ ეს უნდა ყოფილიყო.—შარნა გადაბრუნდა და ერთი წამიც არ გასულა, ისევ ხვრინი ამოუშვა. ბახვა კი ადგა, თითქოს დასარწმუნებლათ, ის შავი სიზმარი მართალი იყო, თუ არაო; გავიდა გარეთ. ალიონი მოტანებული იყო. ალმოსავლეთისკენ დილის

ვარსკვლავი სასიამოვნოთ გამოკიაფობდა; მამლები მესამეჯერ ყიოდენ, შორს ზღვის ქოთვა ოდნათ ისმოდა. კანდილის წითელ-ყვითელი სინათლე ზოლ-ზოლათ იბნეოდა რიონში და მრავალ-ნაირათ პრიალებდა.—რა კარგი ტკბილი ღამეა, ღმერთო! შენს მოწყალებას კაცი არა ღირსა!—ამ სიტყვებით პირჯვარი დაიწერა ბახვამ და შებრუნდა ისევ ოთახში. იმან მტკიცეთ გადასწყვიტა: ხვალ დილით ადრიანათ უსათუოთ ვნახავ სალომესო, გამო-ვუცხადებ ჩემს გულის წადილს, სალომეს ნიშანსაც გადავს-ცემო. მე თუ ასე არ მოვიქეცი, ფიქრები დამაბნევენ, მეტი მოთმინების თავი აღარა მაქვს. ვინ იცის, კაცს მტერი არ მოეშ-ლება. ამდენ ყოყმანში შეიძლება უბედურებამ წინ მიმასწროს. გადაწყვეტილია, ხვალ უნდა დავნიშნო ჩემი ესმა.—ამ ფიქრებს შემდეგ უცებ ჩაეძინა და, სანამ მზემ კარგათ არ მოიარა, აღარ გამოღვიძებია; მისი ძმისწული კი დიდი ხანია ფეხზე იყო და საქმობდა.

ბახვას ნახვამ წარმოუდგენელი სიხარული გამოიწვია სა-ლომესი. ის მეტის სიხარულისაგან ხელებს იცემდა გულში: დედა, ნანაია, შენ შემოგევლოს სალომეს თავი. მე სასოებაც დამეკარგა, ვაი თუ ვეღარც გნახო—მეთქი. ხომ შეიდობით ბძანდებით, ხომ კარგათ მოიარეთ?... ნანაია, ნანაია, რა მხია-რული დღე გამითენდა!... ერთი სიტყვით სალომე სიხარულათ გადიქცა და თვითონაც არ იცოდა, რას შვრებოდა. ხან ტაშს უკრავდა, ხან ხითხითობდა, ხან მარჯვენა ხელს თავზე ავლებდა, ვითომც იმის ნიშნათ, რომ შენი ჭირი წამიღიაო. როდესაც ამ პირველმა წამმა მათის შეხვედრისამ ვანვლო, ბახვა დაჯდა ტახტზე; სალომე მაინც ფეხზე იდგა მის წინ და ჭყარ-ტალობდა.

—ესმა რასა იქს?... კიდევ მადამ სალისთან მუშაობს?—კითხა ბახვამ.

—დედა, ნანაია! ჩემი ესმა ახლა ქალი შეიქნა, ქალი?

—როგორ თუ ქალი!—შეკრთომით გაიოცა ბახვამ.

ქალი, აბა, ქალი! გაუმეორა სალომემ.—ის ახლა მადამ სალის ამხანაგია. იმათ სამკერვალო ერთათ აქვსთ. სახლიც ერთათ გვინდა დავიჭიროთ. მადამ სალიმ ესმა, როგორც საკუთარი შვილი, ისე შეიყვარა. ესმა იელის ზომების ასაღებათ; შინ ვინც მოვა, იმათგანაც ესმა მიიღებს საკერავებს, და, რაც შემოუვათ, ერთათ ვაიყოფენ. პირველათ ესმამ მისცა მადამ სალის ამის აზრი, და ისიც დათანხმდა. რომ ნახო, ველარ იცნობ ჩემს გოგონას, იმისთანა კარგი ქალი დადგა ამ ორ-სამ კვირაში. სულ გამოიცვალა, დაბრძენდა! დედაო, მეუბნება, მე შენ აღარაფერს გაგაკეთებინებო, შენ ქალბატონათ უნდა მყავდეო. მისი ჭირიმე, სულ ჩემს სიამოვნებაზე ცდილობს... მე ან რაღა მიჭირს, ბახვა! ბედნიერი ვარ, ბედნიერი!—ბახვამ ცხვირი ჩამოუშვა. თითოეული სალომეს სიტყვა ეკალივით დაესო გულზე. იმას სრულებითაც არ მოსწონდა ესმას შეამხანაგება მადამ სალისთან. რა კერვა, რის კერვა, ვინღაც გადმოთრეული ფრანგის ქალი ბებრუცანა აგდია, სად მისი ამხანაგობა, სად ესმა? მე ჩემს ესმას დილის სიო არ მინდა მივაკარო და შუადღის სიცხე; თავადიშვილის ოჯახში მინდა ის გავადედოფლო, და ეს დედა მისი რას როშავს! სულ გამოტვინებულა უბედური. უნდა ნემსითა და ლიანდაგებით ხელები დაუჩხვლიტოს, თვალებში სინათლე უდროვოთ გამოუშრიტოს.

—რას მოგეწყინა, ბახვა? განა არ გიხარია, ჩემმა გოგონამ რომ ამისთანა კარგი საქმე იშოვნა: თვითონაც ქალბატონურათ იცხოვრებს, მეც ქალბატონათ მაცხოვრებს, ფულსაც შეიძენს?!...

— რას მელაპარაკები, სალომე? მაგას შენგან არ მოველოდი; სადაური ქალბატონი! ძერვით, უდროვოთ წელი უნდა მოიწყვიტოს, ხელები ნემსების ჩხვლეტით დაიბეჟოს, თითებზე ბებერაები გაუჩნდეს, უდროვოთ თვალების სინათლე დაიშრიტოს... რას მეუბნები, ადამიანო? დიდა ხარ: მიკვირს, როგორ არ გეცოდება შვილი. რათ გინდა, ის უბედური უდროვოთ საფლავში რომ ჩასდო. დღეს რაღაც ორი კონკილა მუშტარი უშოვნია მადამ სალის და, ვგონია, ხვალაც ეყოლებათ. ორ წელს იქით შიმშილით მოკვდებით თქვენც და მადამ სალიც!

— რატომ, გენაცვალე, ბახვა! ჩვენ შრომის შვილები ვართ, შრომით უნდა დავირჩეთ. ღმერთი მოწყალეა, კარგ მკერვალ ქალს მუშაობა და მუშტარი არ გამოელევა. ნამეტურ ხელსაწყო სამკერვალო მაშინებიც თუ აქვს გაწყობილი; მოდების ანგარიშები და მოხდენით გამოწყობა თუ იცის, მისი საქმე გაწყაზრებულია; ჩემი ქალი ამაში ძალიან დახელოვნებულია.

— კარგია, სალომე, თავი დამანებე, თუ ღმერთი გწამს, მაგეებს ნუ გამაგონებ.

— მაშ—რა?—გაკვირვებით კითხა ბახვას სალომემ და სახეზე დააშტერა თვალები.

— რა და—ესმა ჩემი უნდა იყოს.

— როგორ თუ შენი?—კიდევ უფრო განცვიფრებით გაალო თვალები.

— მე უნდა შევირთო შენი ქალი.

ამ სიტყვებზე უეცრათ ღაპა-ღუპით წამოუვიდა სალომეს ცრემლები თვალებიდგან. იმან შემოხვია ორივე ხელი ბახვას კისერზე, ჩაუდვა თავი გულში და ტირილით ეუბნებოდა: შენ შემოგევლოს, ბახვა, ჩემი სიცოცხლე! ესმა ერთი უბრალო მჭედლის და ისიც სალდათის გოგო, შენი ღირსი როგორ გაჰ-

დება? არა, არა, მაგას ნუ იზამ, შენისთანა კარგ ბიჭს, შე-ნოდენი ქონებით, თავადიშვილი არ დაგიჭერს ქალს; ჩვენ ისე გვიყურე, როგორც ობლებსა და ტიალ-ოხრებს! შენს მფარველობას ნუ მოგვაკლებ, ჩვენ მეტი არა გვინდა-რა. ჩემი ძმა შენი საკადრისი არ არის და ნურც გინდა ის: ავია, თავისნება გოგოა, ის შენი სასიამოვნო არ იქნება.

— ეს ჩემი საქმეა. მე უსმაოთ ცხოვრება არ შემიძლია; თავს მოვიკლავ, ის თუ არ შევირთე.

ამისთანა პასუხზე სალომემ ვეღარა უთხრა-რა, მხოლოდ ცრემლებით იხრჩობოდა. მაგრამ ეს არ იყო მწუხარების ცრემ-ლი. ეს იყო ისეთი ნეტარი მდგომარეობა სალომესთვის, რომ, თუ არ ტირილით, სხვით ვერაფრით გამოსთქვამდა თავის ნეტარებას.

— კარგი, თავი დაანებე მაგ ტირილს! — უთხრა ბახვამ და მისი ხელები მოიშორა. — ახლა საქმეზე ვილაპარაკოთ. აი, ეს ნიშნები მიეცით ძმას ჩემს მაკიერათ. მან განიერ-ჯიბიდან ამოიღო ერთი მოზდილი კოლოფი, გააღო და ამოიღო ერთი სამაჯური, იაგუნდებით მოწყობილი, ერთი ოქროს საათი, ბრილიანტებით მორთული, და ერთი გულის ქინძისთავი, რო-მელსაც თვილის სისხო ზურმუხტი ქონდა ჩასმული.

ეს ძვირფასი ნივთები ბახვას დიდი ხანია გირაოში დარ-ჩენოდა ერთის პოლკოვნიკისაგან, რომელიც წვრილი ცოლ-შვილის პატრონი ყოფილიყო, სამსახურიდან დაეთხოვნათ, რუ-სეთს მინავალიყო და, წასასვლელი ფული რომ შემოკლებოდა, ბახვასთან მისულიყო და გირაოთ მიეცა ის ნივთები. ამ სამა ნივთში ბახვას ესესხებია მისთვის ოცდაათი თუმანი, თუმც თითოეული ნივთი ღირდა იმ ფასათ.

— რა ვქნა, არ ვიცი: როგორ ვუთხრა ეს ამბავი ძმას! — იმე-

ორებდა სალომე.—საშინელი თავისნება გოგოა. რაკი მადამ სალის შეუამხანაგდა, გათხოვებას ველარ გაუშველის კაცი.

ბახვას ესმოდა ეს სიტყვები, მაგრამ ყურადღება არ მიაქცია, რადგან ამას სულ სხვა ნაირათ ქონდა წარმოდგენილი ესმას გულის პასუხი. იმას არ დავიწყებოდა პირველ მაისს მისი მწვავე და გულის გასაგმირი თვალების ჭვიტინი. იმ დღეს შემდეგ ბახვა ცხადათ დარწმუნებული იყო, რომ ესმას გული მას ეკუთვნოდა, მას აქეთ კი ისეთი არა მომხდარა-რა მისის აზრით ესმას ცხოვრებაში, რომ ცოტაოდნათ მაინც შეერყეულიყოს ბახვას დარწმუნება.

—სალომე, გთხოვ, ახლავე წახვიდე მადამ სალისთან. ესმას აცნობე ჩემი მოსვლა. ამ საღამოს შენთან მოიყვანე, ნიშნები ჩემს მოსვლამდის არ გადასცე, ნურც რასმე გაუმხელ. საღამოს მეც მოვალ და ერთად მოვილაპარაკოთ. ჩემი ახალი სახლკარი მზათა მაქვს. რადგან ბევრი საქმე მაქვს, ბარემც მეჩქარება—ჯვარი დავიწეროთ და შინ დავაბინაოთ. მე იქ უთქვენობით ბევრი საქმე მიხდება.

—კარგი, ჩემო ცხოვრებავ, ჩემო მოუფიქრებლათ ნახულო შვილო; როგორც შენ მიბძანებ, ისე ვიქ ყოველთვის.

— შვიდობით, ნანა!

—ღმერთმა შვიდობა ნუ მოგაკლოს, ჩემო ნანაია!...

ამას შემდეგ ერთი საათიც ველარ მოვიდა სალომე თავის გონზე.

ეს უცები ბედნიერება იმას სიზმარი ეგონა. მადამ სალის შეამხანაგება ამ მოულოდნელს ბედნიერებასთან ისე დაიჩრდილა მის გონებაში, რომ კიდეც რცხვენოდა, ასე როგორ ააცერ-ცეტა ორი გროშის შოვნის იმედმა, რომ მართლაც ვინღაც უგვარო და უფესვო დედაკაცთან უნდოდა შეამხანაგება და მისი

ალალ ბედზე ცხოვრების გაზიარება. „დაიკარგოს იქით“, წამოიძახა გულგახეთქით სალომემ, — ახლავე გავიქცევი და მოვიყვან ჩემს გოგუცანას, ჩემს ქენქრეჯას. მე იმისთვის უკეთესი ბედი მაქვს ნახული. ახლა კი მჯერა ზღაპარში რომ არის ნათქვამი: „იმედი მომეცი და თუნდ სანახველაზე დამსვიო!“ ბედია ყოველიფერი, ბედი! ღმერთო, არ ვღირსვარ შენს მოწყალებას. ამ სიტყვებს შემდეგ სალომემ სამჯერ გამოისახა პირჯვარი, აიღო ნივთებიანი ყუთი, ჩაკეტა თავის ზანდუკში, მოისხა შალი, ბიჭი შინ დასტოვა სამზარეულოში საჭმელების ყურის საგდებათ და თვითონ მოკურცხლა მადამ სალისაკენ.

შედგა თუ არა ფეხი სალომემ მადამ სალის სამკერვალოში, იმას მოეგება ესმა მხიარული სახით, რომელსაც, ის იყო, მომრიგებელი მოსამართლის ცოლისათვის ტუნიკიანი კაბა გამოეჭრა და შეკერვას ერთ თუმნათ გარიგებოდა. — ნანაია!.. სად ყოფილხარ?.. — რა მიამა შენი მოსვლა? უნდა გითხრა, როგორ გავიცანი მომრიგებელი მოსამართლის ცოლი. რა კარგი ქალია, რომ იცოდე? შევედი თუ არა, მიმიღო, ისე მიმიღო, როგორც ერთი ვინმე პატივსაცემი ჩინოვნიკის ქალი. დამსვა დივანზე, გამომკითხა ჩემი ვინაობა, ყავა დამალევინა, მითხრა, რა კი შენ ამხანაგი გამხდარხარ მადამ სალისო, ძალიან ბევრს მუშტრებს გიშოვნიო. ოღონდ ეცადე, კარგათ გამიწყვე ჩემი ტუნიკიანი კაბაო. მეც დავპირდი. მე მეგონა, შვიდი მანეთის მეტს არ მომცემდა, ასე მქონდა დაბარებული მადამ სალისგან, მეტს ნუ გამოართმევო; მაგრამ იმან პირ აქეთ თუმანი დამინიშნა, თუ კარგათ გამიწყობო. ისეთ ნაირათ გაუწყობ ამ კაბას, ნანაია, რომ, როგორც ჩამოსხმული, ისე დაადგეს ტანზე.

სალომეს სრულებითაც არ ეპიტნავებოდა თავის ქალის

ლაპარაკი. ის მოუთმენლათ ელოდა, როდის გაათავებდა ესმა კაბაზე ლაპარაკსა. ბოლოს აჩქარებით უთხრა: იცი, შვილო, ბახვა მოვიდა! შენი ნახვა სურს. ამ საათში თავი დაანებე ყოველიფერს და წამოდი. ამ ამბის გაგონებაზე ესმას ფერმა გადაკრა. ცოტა შეჩერდა. მერე თქვა: ნანაია, მადამ სალი შინ არ არის. ვის უნდა დავუგდო სამკერვალო? ასე დამიბარა, ფოშტაში მივალ, წიგნებს მოვიკითხავ, იქნება ცოტა შემაგვიანდესო, შენ ყური უგდე აქაურობასო.

—არა, შვილო, აჰ, რომ არ წამოხვიდე, არ იქნება. ბახვას შენი ნახვა ძალიან სურს, ძალიან. როგორც მოვიდა, მაშინვე შენ გიკითხა. მე ვუთხარი შენი შეამხანაგება მადამ სალისთან, იმან თავი მოიკლა.

—რატომ, იმას რა დარდი აქვს?—გაკვირვებით კითხა ესმამ.

—ალბათ რომ დარდი აქვს და ბევრსაც ფიქრობს შენზე.

ესმამ არა უთხრა-რა. გაჩუმდა, ცოტა არ იყოს, დედას პირი მოარიდა.

—შვილო, ჩქარა წამოდი, მეჩქარება, სახლი ბიჭის ამარა დამიტოვებია.

—უმადამ სალისოთ, ამ სახლს ვერ დავტოვებ. წადი, ნანაია, მერე მოვალ.

—არა, არა, ახლავე უნდა წამოხვიდე.

—ახლა ვერ წამოვალ, საქმე მაქვს. ამ ახალ მობარებულ საკაბეს რამდენიმე განი უნდა გავუცუდო მაშინით. ძალიან საჩქაროა. ზეგისთვის უნდა მოვასწრო. წადი, ნანაია, სანამდის მადამ სალი მოვიდოდეს, ამ საქმესაც მოვრჩები და მერე წამოვალ.

—არა, შვილო, მე შენ აქ ვერ დაგტოვებ. ერთი რამ შენი გასახარებელი ამბავი მაქვს გადმოსაცემი; მაგრამ სანამდის შინ არ წამოხვალ, ვერ გეტყვი.

ესმას გულმა რაღაც ახირებულათ დაუწყო ტოკვა. ძალიან უნდოდა შეეტყო, რა ჰქონდა დედას მისთვის ამისთანა სასიხარულო რამ გადმოსაცემი. მაგრამ თავი შეიმაგრა, არც კი კითხა.

სალომე, ცოტა არ იყოს, ესმას ამისთანა მოქცევამ შეაფიქრა: ვაი, თუ იფაროსო ბახვას ნიშნები. შეფიქრდა, თითქოს იგონებდა სხვა რამ საშვალებას, რომლითაც შეეძლო გაოჩნებული შვილი თავის ნებაზე დაეყოლებინა.

დადგა დედასა და შვილს შორის მძიმე სიჩუმე. შვილი ვერც ბედავდა დედისთვის ეკითხნა, რა იყო ამისთანა მისი გასახარელი ამბავი და თავიდანაც არ სცილდებოდა კითხვის აზრი· დედასაც აღარ უნდოდა დაეჟინებინა შვილისათვის შინ წაყოლა, რადგან გამოცდილი ყავდა შვილი ურჩობაში. იცოდა მისი ხასიათი, რაკი ერთხელ რასმეზე უარს იტყოდა, მერე რაც უფრო ჩასცივდებოდა კაცი, ისე უფრო გაკერპდებოდა და თავისას არ დაიშლიდა. ამ სიჩუმეში რომ იყვენ დედა და შვილი, უცებ შემოაღო კარი მადამ სალიმ, სიყვარულით მიესალმა სალომეს, ხელი ჩამოართვა. მერე ესმა გადაკოცნა და კითხა მომრიგებელი მოსამართლის ცოლის კაბის ამბავი. ესმამ უამბო ყოველიფერი; მადამ სალის ძალიან იამა პირველი ნაბიჯი თავის ამხანაგისა, ასე კარგათ გადადგმული. სალომემ აღარ აცალა იმათ ლაპარაკი, სთხოვა მადამ სალის ნება მიეცა ესმასთვის იმ დღეს შინ წაყოლოდა. ესმამ თავი ჩაჰკიდა და არაფერი უპასუხა. მადამ სალიმ უთხრა: თუ გინდა, წადი შვილოვო.—ეს კაბა ზეგ უნდა მოვასწრო და დღეს თუ კაბის განები სულ არ შევცუდე მაშინაზე, როგორ მოვასწრებო?

—არაფერია, შვილო,—უთხრა მადამ სალიმ ფრანგულათ. —მაგაებს მე გავათავებ დღეს, შენ წადი, დედა რაკი გთხოვს.

—დიახ, ვთხოვ. ძალიან საჭირო საქმეცა მაქვს, მადამ. დიდ მადლობას შემოგწირავთ, თუ გამოუშვებთ. უმაგისოთ არ შემიძლია შინ დავბრუნდე.

—წადი, შვილო, წადი.

ესმა ადგა და მოემზადა წასასვლელათ.

სალომე მხიარულათ გამოეთხოვა მადამ სალის და ბევრი ბოდიშებიც უთხრა; მაგრამ ამასთანავე ისიც გამოუცხადა, რომ მისი ქალი ხვალ დილამდის ვერ დაბრუნდებაო.

—კარგი, ძალიან კარგი,—ღიმილით უთხრა გულკეთილმა ფრანგის ქალმა და შეიკეტა კარები.

ესმა მიდიოდა დედასთან შინ და მის გახარებულს საუბარს სრულებით არ აქცევდა ყურადღებას, ან თუ აქცევდა, გარეწრად. ხან-და-ხან იმის კითხვაზე პირ-და-პირ პასუხსაც ვერ ეუბნებოდა. მისი გონება შეცვალა თავის ახალ გამოწყებულმა საქმემ. ის წარმოიდგენდა, თუ ზეგ რანაირი გულმხიარული სიამაყით წავიდოდა მომრიგებელი მოსამართლის ცოლთან, ჩააცმევდა თავის ხელით გაწყობილს კაბას. მომრიგებელ მოსამართლის ცოლიც სიხარულით აჭყარტალდებოდა, როცა შვენიერათ გაწყობილს კაბას ტანზე მოირგებდა. დაუწყებდა ესმას ქებას; ათ მანეთს გარდა ერთ მანეთსაც საკუთრად იმას აჩუქებდა; მერე გავარდებოდა ქ. ფოთში ესმას სახელი, როგორც შვენიერი მკერვლისა; ყველას ამასთან და მადამ სალისთან მოაქვთ საკერავები; ის კი არა, გურიისა და სამეგრელოს თავადის შვილის ქალებიც ქუთაისის მაგივრად, ფოთს გამოგზავნიდენ ესმას სახელზე ჩასაცმელ საკაბეებს შესაკერავათ. ამ სახით მადამ სალი და ესმა მალე გამდიდრდებოდენ; თავის საკუთარს სახლებს იყიდდენ ფოთში; მერე, როგორც მადამ სალი ეუბნებოდა ხოლმე ესმას, საფრანგეთში წავიდოდენ, პარიჟს ნახავდენ;

იქ ადგილობრივ საუკეთესო ტანისამოსის მკერვლებს და დიდი მალაზიების პატრონებს გაიცნობდენ, შეისწავლიდენ უცხო და-ხელოვნებით მოდებს; მერე, როგორც მადამ სალი ეუბნებოდა, ქალაქს გადავიდოდენ ტანისამოსებისა და დიდის სამკერვალო მალაზიის გასამართავად. აქ კი ისინი იცხოვრებდენ დიდკაცურათ. ამაებს რომ იდგენდა თვალში ემმა, რასაკვირველია, დედა მისიც სულ სახეში ყავდა. იმას თუ რითიმე ასიამოვნებდა ეს დიდებული ფანტაზია, მხოლოდ იმითი, რომ ამ წარმატებით დედამისი სალომე იქნებოდა გაბედნიერებული.

ეს იყო ემმას უმანკო გულისათვის უმაღლესი ჯილდო ამ ქვეყნათ... მაგრამ რა!... ვაი, თუ ყველა ეს მომავალი ბედნიერება ერთმა უზნეო და თავისებურმა სიანჩხლემ სულ ცეცხლში ჩასწვას. ვინ იცის, იქნება მომრიგებელი მოსამართლის ცოლს მისი გაწყობილი კაბა სულ არ მოეწონოს, ყოველგვარი დაუწუნოს, კაბა თავში ახალოს ემმას, აღარც ფული მისცეს, ცხვირის წინაც კარი წამოუკეტოს. მაშინ რაღა პირით მიბრუნდება მადამ სალისთან. ისიც რასაკვირველია, აღარ ინდომებს მის შეამხანაგებას. ემმა ისევ უნდა დაბრუნდეს თავის დედის სახლში და, ვინ იცის, ვისიმე იერემიასთანა ავაზაკის სხვერპლი გახდეს და თავის დედასავით დაჩაგრული შეიქნეს ცხოვრებაში. ამ შავ ფიქრებში გამოერეოდა ბრწყინვალე სახე ბახვასი შორს, თითქო მფარველ ანგელოზათ, იერემიასთანა ავი კაცების ხელიდან დასახსნელათ. ის გაყვა პირველ მაისის შემთხვევის სურათებს, თავის საკუთარი გულის აფეთქების ამბავს და ამ დროს თავი გაიქნია, თითქოს ცუდი ფიქრების მოსაშორებლათ; გულში კი ასე ჰფიქრობდა: ვინ მე, ვინ ბახვა, მდიდარი, გაკეთებული, პირველი ფოთის ვაჭარი.—არა, მე არა... ან მადამ სალისთან უნდა შევამხანაგდე, ან თავს მოვიკლავ. მე გათხოვება არ

მინდა, მე ჩემი ხელით უნდა დავრჩე და ვარჩინო საწყალი ჩემი დედა... ეჰ, რა იქნებოდა ბახვა, რომ ერთი შეუძლო... სადი, იმისთანა მარჯვე ყოფილიყო, როგორც ახლა არის, მაგრამ ღარიბი. მე მაშინ იმას გაუწევდი უღელს; მე და ის მართლაც მაშინ შევიყვარებდით ერთმანეთს. ახლა კი ბახვა იქნება ისე მიყურებდეს, როგორც იერემია, თავის ჟინის მოსაკვლელათ. არა, ღმერთმა დამიფაროს მაგისთანა უგულო კაცებისაგან. არა, მე, არა!... ჩემ ნანაიასთან მირჩევნია... ამისთანა ფიქრებით შეცული ესმა მხოლოთ მაშინ გამოერკვა, როცა შევიდა შინ. სალომემ კი პირდაპირ სამზარეულოს მიმართა, ბიჭის სანახავათ, უნდოდა შეეტყო, პატარა ბიჭს ხომ არა წაუხდენია-რა, ან არ დაუწვამს, და ან არ დაუქცევიაო.

ესმამ მოსასხმელი და ქოლგა თავის კრაოტზე დადვა, შლიაპა პატარა სასამკაულო სუფრაზე, თვითონ კრაოტზე ჩამოჯდა ჩაფიქრებული. ფიქრებისაგან მიბნედილი მისი მაყვლის თვალები გამოშტერებულივით გაიცქირებოდენ პაწაწა ფანჯრისკენ, შორს-შორს. ვინ იცის, ვის უყურებდენ, ან რა სურათი ეხატებოდათ.

—ესმა, ჩემო ქენქრეჯავ, მოდი, სადილი ვჭამოთ.

—ნანაია, ძალიან დავიღალე და კიდეც მომშივდა; დღეს ბევრი ვიარე, სანამდის შენ მოხვიდოდი. მომრიგებელი მოსამართლის ცოლის სახლი შორს არის, ბუხტის მახლობლათ, —თქვა ესმამ ზანტათ და აიღო სულგუნის ნაჭერი.

—ჰა, ჩემო გოგუცანა, კიდევ სულგუნის ნაჭერი, გაახვიე ღომში. მე რომ ვიცოდი შენი მოსვლა, კარგი ახალი წიწილი შევიწვი, ბროწეულგადასხმული, ღომი გავაკეთე; ჭამე, ჩემო გოგონა. მე რომ ამბები ვიცი, შენ ბედს ძაღლი არ დაყეფს, ყორანიც არ დასძახებს.

ნანაია, თქვი, რა ბედია, ან რა სამხიარულო ამბავი გაქვს ჩემთვის?

—არა, ჩემო ქენქროჯო! მაგრე ადვილათ ვერ გადმოგცემ; თუ დამპირდები კარგ საჩუქარს და მუდამ ჩემი მორჩილი იქნები, არაფერში აღარ მიწინააღმდეგებ, რასაც გეტყვი, ყოველფერს თუ დამიჯერებ?...

—როდის არ დაგიჯერე, ჭკვიანი რამე თუ გირჩევია?-მხიარულად უპასუხა ესმამ.

—ჭამე, შვილო, სადილი; მოესწრები, ღმერთმა მოგასწროს ყოველიფერი ბედნიერება, ჩემო ერთად ერთო სიცოცხლევ და სიტკბოებავ. ნასადილევს გეტყვი და ვიჩვენებ ყოველფერს.

ესმამ აზრი ვერაფერზე აიღო, რა უნდა ყოფილიყო. მხოლოთ ფიქრობდა, იქნება ბახვამ რამე მოუტანა საჩუქრათ დედას და, მეცაო, როგორც უწინ იცოდა ხოლმე.

სადილი რომ გაათავეს, სალომემ დაუძახა თავის პატარა ბიჭს, რომ ალაგებაზე მოხმარებოდა. ყოველივე უცებ ჩაზიდა სამზარეულოში. სუფრა კუთხეში მიდგა, ბიჭს იატაკი ჩამოახვეტინა, მერე ჩაიყვანა სამზარეულოში, საჭმელი მისცა, დაუბარა, ნასადილევს ჭურჭლები დაერეცხა, თვითონ შემოვიდა შინ, კარები მიკეტა და ესმას დაუძახა.

—ესმა, ახლა კი უნდა განახო სანახავები. გააღო ზანდუკი, ამოიღო ნივთებიანი ყუთი და შეიტანა ესმას ოთახში. ესმა მივარდა ყუთს, ახადა თავი და გაიოცა.

—უი, ნანაია?... ეს რა ამბავია! ეს რა ძვირფასი ნივთებია!... დედაია, დედაია, დედაია!—დაუკრა ესმამ ტაში გაოცებით.

—ვინ მოგცა ეს ქვეყნის სიმდიდრე, ცინ?... ჰა, მითხარი! ეს რა ამბავია?... სალომე იდგა და მხიარულათ დაყურებდა შვილის სიხარულს.

ესმამ ამოიღო ოქროს სამაჯე, იაგუნდებით მორთული, ხელზე გაიკეთა და გაუწოდა დედას ხელი, თითქოს ახარბებსო, მერე ბრილიანტის საათი ამოიღო, ახადა თავი, ყურზე მიიდვა, მერე მისი ოქროს ჯაჭვი გადიცვა თავზე. ზურმუხტის ქინძის-თავი კი გულზე დაიბნია.

— მითხარ ნანაია, რითია ახლა ვინმე Დადიანის ქალი ჩემზე უკეთესი?

სალომემ გადაიხარხარა.

—ნეტაი ჩემი იყოს ესენი! თქვა ესმამ, ჩაიხედა სარკეში და მერე მიუბრუნდა დედას, თითქოს ნივთებს ახარბებსო.

სალომემ ჩაიკრა გულში თავის ქალი, დაკოცნა და ეუბნებოდა: შენია, შვილო, შენი!. აბა, არ იცი, რომ შენია!

— როგორ დედა? კითხა გაკვირვებით ესმამ.

- ესენი შენი ნიშანია; ბახვამ მოგიტანა და შენი თავიც მთხოვა.

— უიმე, ნანაია, რა მესმის! უწინამც სიკვდილი შენს ესმას!... უცებ წაიძრო სამაჯური, მოიხსნა საათი, ამოიღო მკერდზე მიბნეული გულის ქინძისთავი, საჩქაროთ ჩაყარა ისევ ყუთში, თითქოს მოწამლული ყოფილიყოს, მიჯდა კუთხეში და იძახოდა: ,,არა... მე,... არა! ახლავე მიუბრუნე, ნანაია, ბახვას. მე არ მინდა''.

— რას მელაპარაკები, ქალო! გაგიჟდი? ბედი Ღმერთმა მოგცა და შენ უარზე დგახარ?... ჯერ შენი ხელით გამომჭერი ყელი და მერე მითხარი მაგისთანები.

— არა... არა... ახლავე მიუბრუნე, თორემ მე გავიქცევი მადამ სალისთან.—სალომემ იცოდა თავისი ქალის ხასიათი: რაც უფრო დაუჯინებდა კაცი, უფრო გაკერპდებოდა. მეტი ღონე არ ჰქონდა, ფერება დაუწყო.

შვილო, ძალას მართლა ვინ დაგატანს. არ გინდა, ნუ გინდა. მაგით ბახვას თავის ბედი არ დაეკარგება. ბრალი ჩვენი, რომ ღვთის ანაბარათ უნდა ვიწოწიალოთ. ბოლოს ვინ იცის, ან შენ რა დაგემართება, ან მე.—ამაებს რომ ლაპარაკობდა, თვალებზე ხელი მიიფარა სალომემ და ლაპა-ლუპით გადმოყარა ცრემლები.

ესმა ადგა და თავის ოთახში შეიკეტა კარები.

იმან წარმოიდგინა ის მომენტი, პირველ მაისს შინ რომ დაბრუნდა და უგულოთ გამოეთხოვა ბახვა, მერე შეპირდა და იმ ღამეს აღარ მოვიდა, მერე მთელს ორ კვირას სად იყო და სად არა, კაცს ამბავი მისი აღარ შეუტყვია. განა შეიძლება, კაცი გრძნობდე, რომ ვისმე უყვარდე, ნამეტურ იმისთანა ქალს, რომელიც შენ საუკუნო მეგობრად გინდოდეს გახადო, და ასე, გულცივად მოექცე, როგორც ის ჩვენ იმ დღეს მოგვექცა?... განა ეს, ამისთანა შემთხვევა, შესაძლებელია?... რამდენი არ ეხვეწა იმ დღეს დედაჩემი, დარჩიო, ქუდიც კი დაუქირა, მაგრამ იმან ყურადღებაც არ მიაქცია მის ხვეწნას. მერე მე შევხედე... ნეტავი არ შემეხედნა და მიწა გამსკდომოდა. ისე გავუტიფრდი, ხელიც არ მივეცი, როცა ეპირებოდა წასვლას. ის მიმიხვდა და შემომხედა დაცინებით. მიმიხვდა, რომ მინდოდა მისი დარჩენა. მერე რა ქნა? ისე მომექცა, როგორც ურცხვ დედაკაცს ექცევიან. მისი ცივი გული, მისი დამცინავი პირის სახე ამას მეუბნებოდა: მე ახლა შენი დრო არა მაქვს, მე ჩემს აფსონებში მიმეჩქარებაო... მერე იყოსო, როცა სურვილი მომივა, მაშინ მოვალ და მაშინაც მიმიღებ, მაშინაც მზათ დამხვდებიო. ალბათ გულში ამბობდა: „თაფლი იყოს, ბუზი იერუსალიმიდან მოვაო“ აი, ასე გარყვნილი და უგულონი

არიან კაცები. ბახვა გრძნობს, რომ ფულიანი, შემძლებელი კაცია, გრძნობს, რომ ჩვენისთანა ღარიბის ქვრივ-ობლის შე-ლებს ფულით, საჩუქრებით იყიდის და რა ენაღვლება, რა დარდი აქვს ჩვენი?... როცა იმათ სურთ, ჩვენც მაშინ ვიქნებით იმათი. აი, ამიტომაც, იმას არც კი უკითხავს ჩემთვის არაფერი. დედის ჩემისათვის დაუტოვებია ნივთები და კიდეც გადაუწყვე-ტია, რომ ჩემს გულს ამ ნივთებით იყიდის. უწინამც სიკვდილი ესმას, სანამდის მე ბახვას ეგ არ ვაფიქრებინო! მეყოფა, რაც უტიფრობა პირველმაისობას თემში დავუმტკიცე, როცა ჩემთან ითამაშა, როცა საზიზღარი იერემია შემოგვერია და, როგორც უნამუსო დედა-კაცს, ისე წამატანა წელში ხელი.... საროსკიპოში რომ დედაკაცებზე წაიკიდებიან მთვრალი კაცები, ისე წაიკიდენ ჩემზე; მერე მეც ისე უტიფრად მოვიქეცი, რომ ბახვას მარტო გამოვყევი შინ. რასაკვირველია, ამას შემ-დეგ ის ჩემზე გლახა აზრს შეადგენდა. იქნება ისიც იფიქრა: იერემია ჩემი კარგი დაახლოვებული ნაცნობია. რატომ მე იმ დღეს მიწა არ გამისკდა, სანამდის თემში წავიდოდი. იმ დღის შემთხვევა რომ არ ყოფილიყო, მე მაგდენს შეურაცხყოფას ბახვა ვერ მომაყენებდა, ვერა. აწ რაღა ვქნა? რით ვიპა-ტიო ჩემი თავი, ჩემი სინიდისი, ჩემი გრძნობა?... უბედური ქალი! რამდენი დაუმსახურებელი უპატიურება აქვს მიყე-ნებული. რა ვქნა? რა მეშველება, რით უნდა დავუმტკიცო ბახვას ჩემი გულის პასუხი? ვაი მე, ვაი მე, ვაი მე!—ამაებს რომ ფიქრობდა, უცებ გაისმა ტკაცანი. ესმამ შემოიკრა თავში ხელი და მოყვა სასოწარკვეთილებით ტირილსა. იტირა, იტირა, იტირა იმდენი. რომ თავი ასტკივდა.

სალომე ამ დროს კარს უკან იყო მიყუდებული და ქალი-შვილის წუწუნი ესმოდა. გულგახეთქილი და იმედდაწმენ-

ძილი, ის ფიქრობდა თავის უბედურს მომავალზე. არ იცოდა, რა ექნა? რა ნაირად უნდა ეთქვა ეს ამბავი ბახვასთვის? კაცის გულს რაღა გაამთელებს, ქალი რომ ამისთანა შეურაცხყოფას მიაყენებს. ერთი რომ ჩემს შვილს აწ ბედი არ ეღირსება, მეორე რომ დავკარგე შვილზე უფრო შვილი, გაზდილი, ჩემი პატრონი, ჩემი ყურის-მგდებელი.

ამ სახით შვილი რომ კედელს იქით სთვლიდა თავის თავს შეურაცყოფილად და თავს იმტვრევდა, დედას კი კედელს აქეთ ცეცხლი ედებოდა და ვერა მოეფიქრებინა რა, როგორ გამოსულიყო ამ უსიამოვნო მდგომარეობიდან.

ამ დროს მოისმა ქუჩაზე ფეხის ხმა. სალომემ უცბათ ამოიწმინდა ნამტირალევი თვალები, შესძახა ესმას: შვილო ესმა, ბახვა მოდის, ნამტირალევი თვალები არ შეგნიშნოს, თორემ ყელი გამომჭერი და ის იქნება. ესმამ მართლაც უცებ კარები გააღო, სახეზე წყალი შეისხა, თმა დაივარცხნა, გასწორდა და ამ დროს ბახვაც შემოვიდა.

სალომე მიეგება წინ კარებში.

—ნანაის გაუმარჯოს. რას შვრები. ესმა აქ არის?—ჰკითხა ბახვამ.

სალომემ თავი დაუქნია. ბახვა შეაცქერდა სახეზე სალომეს, რომლის სასოწარკვეთილებამ ცოტა არ იყოს ჩამოაქვეითა ბახვას სიამაყე.

—ხომ არაფერი გითქვამს რა?-ჰკითხა ბახვამ.

სალომემ პასუხის მაგიერათ თავი დაუქნია.

—რაო?... ჰა?!..

სალომემ ხმა გაიკმინდა. ბახვა მიხვდა ყოველიფერს.

—ნანაია, დარდი ნუ გაქვს. მე იმას გავაგებინებ ჩემს გულის პასუხს, ოღონდ შენ ცოტას ხანს იქით დაგვტოვე ორივე მარ-

ტოდ-მარტო. იმას იქნება არ სჯეროდეს ჩემი სიყვარული, ან რა ზომამდის მივა ჩემი თავგანწირულება. მე იმას დავუმტკიცებ და კიდეც ჩემი იქნებით როგორც ესმა, შენც ისე, ჩემო ნანაია.

სალომემ კურცხლები ჩამოყარა და ბახვას გულში აკოცა.

ბახვა შემოვიდა ოთახში. ესმა გამოეგება.

—ესმას გაუმარჯოს! ბახვამ ხელი გაუწვდინა. ქალმა ჩამოართვა და თვალები ძირს დაიღო.

—რასა იქ, რამდენი ხანია, აღარ მინახავხარ? მარა ბევრი საქმეები შემემთხვა, ველარ მოვიცალე. მე ეს არის წუხელი მოვედი მაშინით. მართლა!... სალომე!? უკაცრავათ, იმ დღეს, სალამოს ვერ შემოგიარეთ; მაგრამ იმისთანა საქმეები შემემთხვა იმ საძაგელს იერემიასთან ჩხუბის გამო, რომ შუა ღამემდის არ მომიცლია, პოლიციაში დამიბარეს. ვინ იცის, რაები არ მკითხეს. მადლობა ღმერთს, საქმე კარგათ გათავდა.

—ბახვა, შენ ნუ მომიკვდები,—სთქვა გრძნობით სალომემ კინალამ შიშით გადვირიე! მთელი ღამე ისე გავათენე, ჩემს თვალებს ლული არ მოკიდებია. შენი ცხედარი არ მენახოს, სულ შენზე ვფიქრობდი. მეორე დღეს დილით ბიჭი ვაფრინე შენს კონტორაში და მომივიდა ამბავი, რომ ახალს ნაყიდს მამულში წასულ იყავი. მარტო მაშინ დამიცხრა გული.

—ოჰ, რომ იცოდე, სალომე, როგორ მოვრთე ჩემი ეზო, სახლი, გარემო! ოდესმე თუ გაგიგონია თავადის თავქფილაძის ოჯახობა, ხუთს სჯობს ახლა იმას ჩემი ოჯახობა. ყოველიფერი ახალი გავაკეთე. სახლი ჯერ სულ მზათ არა მაქვს, მაგრამ ეგ არაფერია. შვიდი თვალი ოდა დავდგი. ჯერ მარტო სამი ოთახი მაქვს მზათ. თუნდ დღესაც გადვიდეს კაცი. ერთი პატარა ოჯახობა დაეტევა იმ სამს ოთახში, მერე კი სხვა ოთახებსაც

მოვათავებ. ამ ლაპარაკში ბახვა ხან-და-ხან გადახედავდა ესმას; მაგრამ იმისი თვალები ძირს იყვენ დაშვებულნი, სახე მკრთალი ჰქონდა და ამ სახეზე ბახვამ ერთი სამხიარულო ძარღვიც ვერ შენიშნა.

—ნეტა გაჩვენა, სალომე, ჩემი ახალი ოჯახობა, გული გაგინათლდება. ამ ზაფხულს წაგიყვანთ შენ და ესმას.

სალომე ადგა, დააპირა ოთახიდან გამოსვლა და გზაზე წაილაპარაკა:-შვილო, შენ იყავი ბედნიერი, იცოცხლე და ჩვენი უნახაობით შენს ოჯახს არა დააკლდება-რა.

ესმას თავი არ აუღია, ბახვას გასაგონათ სთქვა:

—დედა რომ წამოვიდეს, მე მაინც ვერ წამოვალ. ბევრი საქმე მექნება მადამ სალის სამკერვალოში.

ბახვა და ესმა დარჩენ ოთახში მარტო. რამდენიმე ხანი გავიდა, არც ერთს მათგანს ხმა არ ამოუღია. ესმა იჯდა, თავი ძირს დაეხარა და თითებს ათამაშებდა, თითქოს საკერავებზე ვარჯიშობსო. მის სახეს ეტყობოდა შინაგანი ბრძოლა; თმა ცოტაოდნათ მოფუშვოდა და მის ფერმკრთალ სახეს კიდევ უფრო მომეტებულ ლაზათს აძლევდა. მისი სავსე გულ-მკერდი ისე იბერებოდა, როგორც ზღვა აიბერება, როცა ქარიშხალი ახლოა მოწეული. ბახვა უყურებდა ამ მიმზიდავს არსებას და მისი თვალებდახრილი სახე ერთი-ორად უფრო ლამაზი ეჩვენებოდა. ის გრძნობით გიჟდებოდა; მაგრამ ესმას ბუნებით უმანკოსა და მშვიდს სახეს ბორკილი შეება ბახვას გრძნობებისათვის და გააფთრებული ლომი რკინის გალიაში ჩაემწყვდია. ბახვა უყურებდა თავის ციურს არსებას, სტკბებოდა მისი ყურებით და არ იჩქაროდა ხმის ამოღებას. არც ესმას სურდა ლაპარაკი.

ბოლოს მაინც ბახვამ დაიწყო გრძნობით სავსე ნელის ხმით:—ესმა, შენ უწყალო, შეუბრალებელი ქალი ყოფილხარ.

ეს ხუთი, ექვსი წელიწადია შენს ოჯახში დავდივარ. დედა-შენი საწყალის დედის ჩემის სიკვდილს შემდეგ მეორე დედათ გამიხდია. თითქმის ჩემ ხელში ხარ გაზდილი და აქამდის ისე მერიდები, როგორც უცხოს. რა დაგიშავე?..."

ამ დროს იმან შეატყო, რომ ესმა შეკრთა, მაგრამ სხვაფრივ კი არ განძრეულა, უწინდულათვე იჯდა. — განა ვერ მატყობდი, რომ მე შენი სიყვარულით თან-და-თან ვგიჟდებოდი?— ესმას უნებურად გააჟრჟოლა, ბახვამ რომ „სიყვარულის" სახელი ახსენა. იმას წარმოუდგა იერემია, რომელმაც ერთხელ გზა გადულობა და იმანაც ასე დაიწყო. „ღმერთო"! —გაივლო გულში ესმამ — „ყველა კაცები ერთნაირათ ლაპარაკობენ. ყველას ერთად უნდათ დალუპონ უმანკო ქალის გული. იერემიას რომ იმ დღეს დავემორჩილებინე, ვინ იცის, ახლა სად ვიქნებოდი და რა მდგომარეობაში? ბახვასაც სწორეთ ასე უნდა. იერემია მალვით მაინც დამხვდა, უფრო ეშინოდა; ეს კი უშიშრად ჩემსავე სახლში მპირებს დაჩაგვრას და უბედურს დედა ჩემს კი არა ესმის რა. გულდანდობილათ უყურებს ბახვას".

—რატომ არას მეუბნები? ესმა, გამეცი ხმა; მითხარი, თუ გძულვარ; თორემ მე ამის მეტი მოთმენა არ შემიძლიან, ლამის გავგიჟდე.

—რა ვქნა, რა გითხრათ?

—მაგის მეტი არაფერი?

—არა.

—ჩემს ამდენის ხნის, გაგიჟებით სიყვარულს ეგ პასუხი აქვს მარტო?...

—თქვენ ცრუობთ, ეგ სიყვარული არ არის.

—აბა, რა ვქნა, როგორ უნდა მოვიქცე?

—მაგრე ყველა კაცები იქცევიან, ვისაც ჩვენი დაჩაგვრა უნდა.

—მე შენი დაჩაგვრა მინდა? დაჩაგვრა რომ მინდოდეს, არც ნიშანს მოგიტანდი, არც შენს ცოლობას განვიზრახავდი.

—მე არ ვთხოვდები, – უპასუხა ესმამ. მე საქმე ვიშოვნე. მადამ სალი და მე ამხანაგები ვართ. მე ღარიბი, ობოლი ვარ, ერთი დედა მყავს. ჩემი შრომით უნდა ვირჩინოთ თავი ორთავემ.

—რჩენა რაღათ დაგჭირდება, თუ კი ჩემი იქნები და მე შენი. ჩემი ქონება ყველას გვეყოფა.

—არაოდეს. მე ვინ ვარ და თქვენ ვინ?... მე ერთი უბრალო რუსის მჭედლის შვილი ვარ. თქვენ მდიდარი კაცი ხართ, თქვენი ტოლი უნდა ეძიოთ.

—მე შენზე უკეთესი ტოლი ვერ მიპოვნია.

—მე არ ვთხოვდები.

—ხუმრობ, თუ მართლა ამბობ?

—მართლა.

—ეგ შენი სიტყვა გადაჭრილია?

—სწორეთ.

—მაშ ყოველი ჩემი იმედი და ბედნიერება ასე ტყუილათ უნდა ჩამეწვას ცეცხლში?.—მაშ რათ მინდოდა ერთის თავადისშვილის სეულს რომ ვყიდულობდი, თუ არ შენთვის, ჩემო უწყალო ოცნებავ? ნუ თუ მაგას მოველოდი შენგან?.—გამეცი, ქალო, პასუხი.

—ჩემი გადაჭრილი სიტყვა მოგახსენეთ: თქვენ ძმა და მე და, თუ მიკადრებთ.

ბახვას ფერი ეცვალა. ის თავის დღეში ვერ წარმოიდგენდა, ესმა თუ ასე გულ-ცივად შეხვდებოდა. ის მართლაც სასოწარკვეთილებას მიეცა. იმ წამს მთელი მისი ავლადიდება, სიმდიდრე, ამდენის ხნის შრომა და დღე-და-ღამე ძი-

ლის გატეხა კეთილ-მდგომარეობის მოსაპოებლათ, ჩალათ აღარ მიაჩნდა. იმან წარმოიდგინა, რომ ესმას გული ნამდვილათ სხვას ეკუთვნოდა. ვინ იცის, იქნება მისი დაუძინებელი მტერი უფრო ბედნიერი იყო ამ წუთას, ვიდრე ბახვა ფულავა. შემდეგ წარმოუდგა იმ ჭორების სინამდვილე, რომელიც მას ესმაზე ჰქონდა გაგონილი და რომლისთვისაც თავის ძმის-წული კინაღამ გალახა. იმ წუთს ბახვასთანა უბედური კაცი ქვეყანაზე აღარ ყოფილა. განა ამისთვის მოვისწრაფოდი ფოთს, განა ამისთვის მიძგერდა გული, ჩემს ესმას არ გაუჭირდეს რა—მეთქი—და ცხენს მოვაჩქარებდი? უბედურო ჩემო თავო! რა მოტყუებული, რა დაჩარგული ყოფილხარ ცხოვრებაში!... შემდეგ ის გაჰყვა კიდევ სხვა ფიქრებს. უცბათ გაუცოცხლდა წინ ღამით ნახული სიზმარი, როცა იერემია ფანჯრიდან ესმას იტაცებდა. სიზმარი მართლის წინამორბედია. ვინ იცის, იქნება იმისთანა სურათები ყოველ ღამეს ხდებოდეს. მე კი ამ გარყვნილის ახალ-გაზდის მონა შევქნილ-ვარ. ამისთანა ცხოვრებას განა სიკვდილი არა სჯობს? იქნება ჩემმა ძმის წულმაც ეს ამბები ყოველივე დაწვრილებით იცოდეს, ჩუმათ კიდეც ვეწყალებოდე; მაგრამ ვერ მიმხვდეს?!.. ბახვას უფრო თან-და-თან ნაცრის ფერი ჩაედვა. მისი თვალები რაღაც საშიშრათ გამოიყურებოდენ. მთელი ზემოხსენებული ფიქრები ბახვამ სულ სიჩუმეში გაატარა.

ესმას, არ ვიცი მოეწყინა ერთ ნაირს მდგომარეობაში ყოფნა, თუ უნდოდა შეეხვედნა ბახვასთვის, რომ გამოეცნო მისი აზრი, უცებ აიხედა და თავის დიდი თვალები დააშტერა ბახვას სახეს, რომლის საშინელმა სასოწარკვეთილმა გამომეტყველებამ შეაკრთო მისი გული და შეეპარა შიგ ბახვას სიბრალული.

—მეტს აღაფერს უნდა მოველოდე შენგან, ესმა?—თითქმის ფუჩუნით წარმოსთქვა ბახვამ.

ესმა სულ გაშტერდა, ვერაფერი ველარ უთხრა.

—ეჰ, ამისთანა სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობია.—უცებ იელვა ბახვას ხანჯალმა და რომ უნდა მუცელში ჩაიცეს, უეცრად იკივლა ესმამ, სტაცა ორივე ხელი მაჯაში და მიაყვირა:

—ბახვა, რას შვრები? მე შენი ვარ!... შენი!..

ბახვას გავარდა ხანჯალი ხელიდან, მოხვია ესმას წელზე ხელი და ორივეს ნაღველი ერთმა ტკბილმა კოცნამ წაიღო.

როგორც კივილი მოესმა სალომეს, მაშინვე შემოვარდა და ორივე შვილი ერთ-მანეთთან ჩახუტებული რომ ნახა, მხიარულებით დაუწყო ორთავეს კოცნა: თქვენი ჭირიმე, შვილებო. მე აწ აღარ მოვკვდები. აი, ამას იქით მინდა ცხოვრება, ამას იქით!..—თქვენ უნდა მაცხოვროთ, შვილებო, თქვენ.

ქალმა და ვაჟმა რომ იჯერეს გული, მერე დასხდენ ერთად. ბახვამ ამოიღო ჯიბიდან ორი ოქროს ბეჭედი და მისცა დედას. სალომემ რამოდენჯერმე შეუცვალა ბახვასა და ესმას თითებზე ბეჭდები; ბოლოს ერთი ერთს წამოაცვა ნეკზე და მეორე-მეორეს. იქვე იმ საღამოს გადასწყვიტეს, რომ ერთ კვირას შემდეგ ქორწილი უნდა ყოფილიყო და მეორეს დღეს უნდა გამგზავრებულიყვნენ შინისკენ სამივ დედა შვილები.

ქორწილი მართლაც მოხდა სახელოვანი ერთს ფოთის სასტუმროში; თითქმის მთელი ფოთელი ნაცნობები იყვნენ მიპატიჟებულნი. მხოლოდ ჯვარის წერის ღამეს ესმა შეაკრთო უსიამოვნოთ ერთმა შემთხვევამ, რომელიც ქმრისთვის არ გაუმხელია.

როცა ჯვარისწერა გაათავეს, დედოფალი საყდრიდან გამოიყვანეს და ეტლში სხდენ, ღამის ათი საათი იყო. ამ დროს ფაეტონთან ბოხი ხმა მოისმა: ვერ წამიჰვალ, ვერა; შენ მაინც ჩემი უნდა იყოვო.

ესმა შეკრთა, უნდოდა დაყვირება, მაგრამ შიშით ხმა ჩაუწყდა. იმან მოჰკრა თვალი ერთს უშველებელს კაცს, რომელიც მალე გაქრა ღამის ბნელაში. ის იყო იერემია.

ბახვა ესმას გვერდით დაჯდა და უბძანა ეტლის მატარებელს: ,,სასტუმროსკენ გარეკეო''.

XXXI.

ჯერ ოთხი თვეც არ გასულიყო, რაც ბახვა ახალს ოჯახში დაბინავდა. იმას ისე შეუყვარდა ეს ახალი ოჯახობა, რომ ვაჭრობას სრულებით თავს ანებებდა. რაც რამე ნისიათ ჰქონდა შოთს გაცემული, ყველას ნელ-ნელა აგროვებდა. ორი საქონლის მაღაზია სხვას გადასცა; ათასი თუმანი ნაღდი აიღო, დანარჩენზე ვადა დაუთქვა და წამოვიდა. მის ოჯახობას ნუგეშის ფრთებს ასხამდა მისი შვენიერი ესმა, რომლის ერთი შეხედვით ბახვას ყოველი ქვეყნიური ზრუნვა ავიწყდებოდა. ის გადახვევდა წელზე ხელს თავის მეუღლეს, მიიზიდავდა მკერდზე, ყელს ყელზე გადააჭდობდა და ერთ ხანს ასე იქნებოდენ ხოლმე მოყვარულნი ცოლ-ქმარნი, შემდეგ ტუჩებს შეაწებებდენ ერთმანერთს და ბოლოს განშორდებოდენ ახალ შეხვედრამდის. ესმა შინ, ოჯახობაში, თვალ-ყურს ადევნებდა წვრილ-ფეხს: ქათმებს, იხვებს, ბატებს და ინდაურებს. მას ედგა ხელით სატრიალებელი საკერავი მაშინა. მის ხელქვეით იყვენ ერთი გოგო და სამი ბიჭი, ყველანი თვითურათ დაყენებულნი. ესმა მუდამ თვალ-ყურს ადევნებდა მათ სამსახურს და ერთ წუთსაც არ გააცდენდა; ამასთანავე მას ჰქონდა ტკბილი ქცევა და მოყვარული გული მოჯამაგირეებთან. თუ ვისმე შენიშნავდა დაზარებას, ან სიზანტეს, ესმა თვითონ მოკიდებდა ხელს მოსამსახურის გასაკე-

თებელ საქმეს და ამნაირი ქცევით თითქოს მოსამსახურეებს არცხვენდა და ხდიდა ოჯახის ერთგულათ. ისეთი მადლიანი სახე ჰქონდა იმ ღვთისაგან ნაკურთხ ქალს, რომ მის შეხედვაზე არამც თუ კაცი, მხეციც მოთვინიერდებოდა. ესმა იყო მეტათ ბედნიერი თავის ახალ ოჯახით, სადაც ყოველივე მას ემორჩილებოდა. ქმარი ყავდა შვენიერი, მხნე და შეძლებული კაცი, რომელთანაც თითქმის შეზდილი იყო. ღარიბ ოჯახში გაზდილი და შრომა-გაჭირვებაში განცთილი მით უფრო გრძნობდა თავის ბედნიერებას, როცა ყოველივე უზრუნველი ჰქონდა. ახლა მხოლოდ ბრძანება იყო მისი საქმე და ღვთისგან მოცემულის სიკეთის მოხმარება. დღე ისე არ გავიდოდა, რომ სამჯერ-ოთხჯერ მაინც არ შეხვედროდა ხოლმე ალერსი თავის საყვარელ ქმართან: მისი დანახვა და ბახვას ცეცხლივით ანთება ერთი იყო. ისინი ლაღობდენ, ეხვეოდენ ერთმანეთს თავისუფალ დროს, და ამ ნეტარებაში გადიოდა მათი ახალი ცხოვრება. ქვეყანა იმათ სამოთხეთ მიაჩნდათ და თავის ახლად შექმნილი სახლ-კარი—ედემის ბაღათ; მათთვის აქ არა იყო-რა მოსაწყენი: არც შრომა, არც სიყვარული.

ბახვას ყავდა ოჯახში ერთად-ერთი დედის მაგიერი დედა, სიდედრი სალომე, რომელსაც ცხოვრების მწუხარება და ცრუ სოფლის ათასნაირი სიმწარე სიტკბოებათ გადაქცეოდა. რადგან ბახვა შეიქნა მისი ციდან გადმოგდებული შვილი და სიძე, მას მეტი ბედნიერება ვერც წარმოედგინა, არც ენატრებოდა, არც უნდოდა; მხოლოდ ის ამ ბედნიერებაში სრულებით გამოიცვალა: იმას რაღაც ელდასავით უვლიდა, ნერვებიანი შეიქნა. არ სწამდა ამ ბედნიერების ხანგრძელობა, მუდამ სიზმარში ეგონა თავი და ყოველის წუთას ეშინოდა. სალომე ისე არ შეხვდებოდა თავის ქალს, რომ თავზე ხელი მაინც არ შემო-

ევლო და არ ეთქვა: ,,შენი ჭირი, შენი სატკივარი შენს დედას“. დიდის ჯაფისა და წვალების გამოვლილი დედაკაცი დღე ნიადაგ ხვნეშოდა. თუმცა სამწუხარო მას არა ჰქონდა-რა, მაგრამ ის მაინც სწუხდა... ხან-და-ხან კიდეც ეტყოდა: ,,დედა-ჩემო, რა ამბავია, ყვავივით მუდამ თავს დასჩხავი ამ ჩემს ბედნიერებას! მგონია, გშურს ჩემი ბედი? რაი მე გავთხოვდი, შენ სულ გამოიცვალე: ერთი მხიარული სადილი აღარ გიჭამია. თუ არ გსურს ჩემთან ყოფნა, წადი ისევ ფოთს, შენს ფაცხაში, და იდექი იქ.

—უწინამც მიწა დაყრია შენს დედას, სანამდის ის შენ მოგშორდებოდეს; მაგრამ რა ვქნა, შვილო!... ცუდი სიზმრები არ მასვენებს.—მერე მოუყვებოდა თავის ნახულ სიზმრებს. ესმა ყოველფერს კარგათ უხსნიდა, მოუყვებოდა თავის ოჯახობის ამბავს, კითხავდა რჩევებს, ან რა ხორავი და სამზადისები უნდა შეენახა, ან წნილები როდის და როგორი ჩაედვა, გაართობდა, გაამხიარულებდა შავი ფიქრებით და უხეირო წარმოდგენებით დატვირთულ სალომეს, მერე კი წავიდოდა ოჯახის ყურის საგდებლათ. სალომე აღარაფერში ერეოდა; ის მხოლოდ იწერდა პირჯვარს და მუდამ ავედრებდა ღმერთს თავის შვილების ბედნიერებას; მერე გამოჯდებოდა პარმაღზე (ბალკონზე) და მოყვებოდა ღაზლის ჭრელ წინდების ქსოვას თავის ბახვასათვის.

XXXII.

21 ეკენისთვეს 188... წელს ახალ-სენაკის დუქნების წინ ერთი ხრიალი და მიხლა-მოხლა შეიქნა. ის იყო მატარებელს მოელოდენ ფოთიდან. ერთ დუქანში ისხდა სამი ჩერქეზულათ

გამოწყობილი კაცი. სამივე ხმალ-ხანჯლებით იყვნენ შეიარაღებულნი. უბრალო ფიცრის ტაბაკზე ედგათ ბოთლები და ღვინით სავსე ჰიქები, სულგუნის ნაჭრები და თეთრის პურის ნატეხები. ტაბაკზე ღვარად იყო წასული წითელი ღვინო. სამი ვაჟკაცი, წვერ-ულვაშებით დამშვენებულნი, იყვნენ პირის სახეზე შეჭინჭღილებულნი, ეტყობოდათ—-ღვინო საკმაოთ ქონდათ დალეული. შუაში რომ ვაჟკაცი იჯდა, ის მართლაც შესანიშნავის და ახოვანის სახის გამომეტყველებისა იყო. შავი სქელი წარბები, შუბლზე გაზარდნილნი და ერთმანეთზე გადახლართულნი, მრისხანე გამომეტყველებას აძლევდენ მის სახეს. წარბებს ქვეშ მოელვარე ცისფერი თვალები აქით-იქით ნაპერწკლებს ესროდენ იქ მაყურებელ მეგრელებს, რომელნიც თითქოს რაღაც მანქანებით შეგროვილიყვნენ იმ დუქანში, მხოლოდ იმ მრისხანე ვაჟკაცის სანახავათ. ამ კაცის განიერი მხარ-ბეჭი და გრუზა თმით დაჩრდილული მსხვილი თავი ძველის დროის გმირს მოაგონებდა კაცს. ის იჯდა წელგამართული, მაგრამ მჯდომარეც ბევრს იქ მდგომარე კაცზედ უმაღლესი ჩნდა. ,,—მობრძანდით, ჩვენთან ერთი ჰიქა ღვინო მიირთვით—წამოიძახა იმან ისეთის ბოხის ხმით, რომ სწორეთ ლომის ბრდღვინვა მოგაგონდებოდა. ის იპატიჟებდა სუფრაზე იქვე მდგომს მეგრელებს.

—მარდობელი გოხოლუ, პარტენი (მადლობელი გახლავარ, ბატონო) —საჩქაროთ თავი დაუკრა ერთმა იმათგანმა, თავი მოარიდა და გარეთ გამოვიდა.

—მოდი აქ, მეგრელო, თხაპარიავ—შესძახა განმეორებით იმ ახოვანმა კაცმა. ეს სიტყვები იქ დამსწრე მეგრელებმა დიდ შეურაცხყოფათ მიიღეს.

—რას გვერჩი ლანძღვას, ბინძურო ქორთუ (ქართველო)?

შეიქნა ხმა მაღლა ლაპარაკი. ახოვანი კაცი ერთის თვა-

ლის დაფახურებამდის გავარდა გარეთ, სტაცა მეგრელს ხელი და ეზიდებოდა ისევ დუქანში. მეგრელები ყველანი იმ კაცს შემოესიენ და დაუწყეს თავის ქვეყნის კაცს ქომაგობა. ზოგმა ხანჯალი ამოიღო, ზოგმა ლეკური (ხმალი), ზოგმა რევოლვერი. ეს რომ შენიშნა ახოვანმა კაცმა, ჩაერია მეგრელების გროვას და სულ პარტყა-პურტყი აუყენა. იმათზე არც ხანჯალი დასჭირებია, არც ხმალი: ყველა გალახა და გავარდა რკინის გზის სტანციაზე, სადაც იმ დროს მატარებელი მოადგა; აიღო საჩქაროთ ბილეთი, ჩაჯდა ვაგონში და, სანამდის გალახული მეგრელები გამოერკვეოდენ, გმირი თავის ორის ამხანაგითურთ მიქროდენ აბაშის სტანციისაკენ. ეს გმირი იყო ჩვენი ნაცნობი იერემია წარბა.

დაცალიერებულს ახალ-სენაკის სტანციაზე ხმაურობა და ხმა-მაღლა ლაპარაკი მაინც არ შეწყვეტილა. შეურაცხყოფილი მეგრელები გარს შემოხვეოდენ ჟანდარმს და სთხოვენ პროტოკოლის შედგენას. ამ დროს ვინ რას ამბობდა იერემია წარბაზე, ვინ რასა!

—ეგ ის იერემია არ არის, საჯავახოში რომ ღვდლის ოჯახს დაეცა, სახლობა გაუუპატიურა, ოც-და-ხუთი თუმანი წაართვა და ღვდლის ბურსეული ჯიბეში უნახეს?—ამბობდა ერთი.

—არ დაიჭირეს მერე?—კითხავდა მეორე,

—დაიჭირეს კი არა, მეტიც უქნეს: წელიწად-ნახევარს ციხეში გამოალპეს. ვინ იფიქრებდა, თუ იმას მაშინ არ დაკარგავდენ; მაგრამ ისე გამოძვრა იმ საქმიდან, როგორც ხვლიკი კოშკის ხვრელიდან. ძალიან მოხერხებული და მარჯვე კაცია. ამხანაგობაც კარგი იცის. მაგას ყავს თხუთმეტი, თუ ოცი ამხანაგი —ზოგი აზნაურშვილი, ზოგი თავადიშვილი; მაგისთვის თავს დასდებენ, ამიტომ რომ, რასაც იშოვნის, ყველასია. ქეიფი,

ღვინის სმა, ლხინი, სიმღერა მაგის ხელთ არის; ქალი—რაღა მოგახსენო—არ გაეცთება, თუ სადმეა. წურბელას რომ იტყვიან, ის არის. რაც უნდა ძნელი საშოვარი იყოს, გველის ხვრელში გაძვრება და იშოვნის. ძალადობა ფარათ არ მიაჩნია. რა ვაჟკაცია, რომ იცოდე?!... მის შეხედვას არა სჯობია-რა. თითქმის ერთი საჟენია სიმაღლით. მის ბეჭებს ცულდის ტარი არ გადაწვდება,—თქვა მეორემ.

- თქვენ ეგ უნდა გენახათ, ფოთში დრუჟინაში რომ მსახურობდა! ვითამ მეკონტრაბანდეებს სდევდა, მაგრამ პირველი მეკონტრაბანდე ის იყო. ფული ბჟირივით ეყარა ჯიბეში. ყოველდამე საროსკიპოში ეგდო. ამხანაგებს რომ მაგისი ეშინოდათ, უფროსებისაც არ შინებიათ ისე! ყველამ იცოდა, რომ მეკონტრაბანდეების ამყოლი იყო; მაგრამ ვის შეეძლო სულის დაბერვა?... რამდენჯერ მე თვითონ მინახავს, რომ ფოთელი ვაჭარი ხალხში დაუძახებდა: ,,იერემია, დღეს ორი, თუ სამი საპალნე მაქვს გამოსატანიო; თუ ძმა ხარ, მომეხმარეო''. იერემიას ვითომ არც კი ესმოდა; თვალს უქნევდა—და საქმე გაჩაღებული იყო. მეორე, თუ მესამე დღეს ფოთში გავარდებოდა ხმა: ,,წუხელი კონტრაბანდი შემოიტანესო, ჩხუბი ატეხილიყო, თოფებიც დაეცალათ, მაგრამ დაჭერით კი ვერავინ დაეჭირათო: იერემია ყოლოდათ გამყოლათო; უამისოთ ცუდათ იქნებოდა მათი საქმეო,—თქვა პირველმა.

—შენ ფოთში არ იყავი,—უთხრა მეორემ—მაგან რომ ერთ სალდათის ქალი მოსტაცა? ორ თვეს ყავდა, მერე ისევ უკან მიუბრუნა. ამ ერთის წლის წინათ ფოთში დიდი და პატარა სულ იერემიაზე ლაპარაკობდა. მგონია, ეს ექვსი თვეა, რაც დრუჟინიდან დაითხოვეს და ფოთიდან ფეხი ამოაკვეთინეს.

ამ დროს ჟანდარმის უნტერაფიცერი გამოჩნდა სტანციის

ქვაფენილზე და ხელში ეჭირა რუსულათ შედგენილი პროტოკოლი: ,,დღეს 21 ენკენისთვეს 188... წელს იერემია ფირალიძემ მოახდინა ჩხუბი და უწესოება ახალ-სენაკის დუქანში, რკინის გზის სტანციის გვერდით, რამდენიმე კაცი სულ უბრალოთ დალახა; ამის გამო თვით სტანციაზე მოხდა ხმაურობა და ჩოჩქოლი, რომლითაც დაირღვა საზოგადო წესი. თვითონ იერემია ფირალიძე ჩაჯდა რკინის გზის მატარებელში და გასწია თბილისისკენ. მინდოდა გადმომესვა, მაგრამ ველარ მოვასწრე''.

—პატონი, ერთი წამი რომ კიდევ დაეცლია, ხანჯალს ვეფუშავდი მუცელში, მარა ის წუწკის შვილი გველივით გამისრიალდა ხელიდან!—იძახოდა აღელვებული პირთხელა და ქერა წვერიანი მეგრელი.

—ის იყო, კინაღამ რევოლვერი დავახალე ფერდებში, მარა უცებ მოტრიალდა, თავი დეიღუნა და გვანუა მომახალა რევოლვერის ტუჩში; რომ დროზე არ შემეშვა ხელი რევოლვერისათვის, უბრალო კაცი მოვკალი კინაღამ. მადლობა ღმერთს, რომ არ გავისროლე!—ჩიოდა ტანწერილა მეგრელი.

—ბოშევი! (ყმაწვილებო!) კიდევ მოვა იერემია ფირალიძე და თქვენ იცით, არ დაგვიწყდესთ. პირველათ ჩვენ ავტეხოთ ჩხუბი. იმას ერთი კარგათ უნდა ვადინოთ სისხლი!—თქვა მესამემ.

—მე ამ ჩემ კუდახმალს ვკეკავე თავში—თქვა მეოთხემ.

—მე იმას წელები თუ არ გამოვაყრევინე, ღმერთმა ისე ნუ მომკლას!—დაიტრაბახა პირველმა და თან სიფრთხილით იწმენდდა ცხვირიდან წავარდნილ ნაკადულს. იერემიას მისთვის სახეზე დაერტყა.

—აგი რევოლვერი ოხრათ დამარჩინოს ღმერთმა, თუ იმას ეს ექვსი ტყვია ყველა მკერდში არ ჩავაჭედე. რა მიქნა იმ შე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჩვენებულმა! წელს ველარ ვანძრევ, ისეთი ჩამკრა! ამას რომ ამბობდა თან ჯოხდაკრული გველივით იკლაკნებოდა.

ასეთი ლაპარაკი და მიეთ-მოეთობა რომ ახალ-სენაკის სტანციაზე ქონდათ მეგრელებს და რკინის გზის მოსამსახურეებს, იერემია და მისი ორი ამხანაგი გადმოხტენ მატარებლიდან სამტრედიაში და შევიდენ ნაცნობ დუქანში. სანამდი მეორე მატარებელი ჩამოირბენდა თბილისიდან, იმათ კარგძალი დრო ქონდათ დასაძინებლათ.

XXXIII.

იმ საღამოს სამტრედიის სტანციაზე ხალხი ბლომათ იყო მოგროვილი. ზოგი ბილეთებს ყიდულობდა, ზოგი სასტუმრო ოთახში ისხდა და ჩაის სვამდა. ყველა ელოდა თბილისის მატარებელს: ვინ ფოთს მიდიოდა, ვინ სენაკს, ვინ ჭალადიდს. სხვანი კიდევ ქუთაისიდან ელოდენ თავის მეგობრებს და ნათესავებს. სტანციის სადგომის გვერდით, დასავლით, საცა ქვაფენილი თავდებოდა, კარგათ მოზდილი წრე გაეკეთებინათ ახალ-გაზდა გოგოებს და ჩამსხდარიყვენ, ზოგი ფეხზედაც იდგა. ზოგს შემწვარი ვარიები ედო წინ, ზოგს სხალი და ვაშლი, ზოგს თბილი გამომცხვარი კეცის მჭადები. იმათ ესეოდა დაბალი ხალხი სავაჭროდ. მოვაჭრე ქალებს შორის ბევრი ძალიან ლამაზი იყო; მაგრამ მწვირიან—თავსაფრებწამოხურულ სახეებზე კარგათ უნდა დაკვირებოდი, რომ ალტაცებაში მოეყვანე იმათ მშვენიერებას. ტალახ-შემხმარი ტიტველა ფეხების დანახვაც ბევრს აკლებდა იმათ ბუნებითს სილამაზეს. ზოგიერთებს ისეთი შე-

მოგლეჯილი კაბები ეცვათ, რომ მკერდზე ახალ-აფეთქილ კოკრებს ველარ ფარავდა, ძუძუებს იქიდან თავები გამოეყოთ და ლალისფრათ ჰკვიტინებდენ. ხალხი სიამოვნებით გარს შემოსდგომოდა გოგოებს. ზოგი შემწვარ ვარიებს ყიდულობდა, ზოგი მათგანი, რომელიც უფრო დახელოვნებული იყო არშიყობაში, ვითამ სავაჭროს ვსინჯავო, უნებურათ ხელს შეახებდა მკერდზე ამ თავგამოყოფილს ლალის კოკრებს. „უი!“ შეკივლებდა გოგონა გაწყრომით უტიფარ მოარშიყეს და ეტყოდა: „შენ, ეი! თუ გინდა, ივაჭრე, თუ არა, ჩაიარე. მკერდთან რა ხელი გაქვს“!

ამ სიტყვებზე დასცემდენ კიჟინას სხვა გოგოები; შერცხვენილი მოვაჭრე და მოარშიყე ჩაივლიდა გაჩუმებული, ვითომც აქ არაფერიაო. სიცილ-კისკისი, ოხუნჯობა და დროს გატარება მართლაც აქ იყო ყოველ მატარებლის გავლაზე. მიმომავალი ხალხიც ძალიან ედებოდა ამ კუთხეს. მატარებლის ჩავლის ან ამოვლის შემდეგ ძვირათ თუ ვისმე დარჩებოდა გაუყიდელი რამე. მერე მოყვებოდენ ფულების თვლას, თითეული მათგანი გამოკრავდა გროშებს და ვერცხლის ფულს თავსაფრის ყურში, შემდეგ ცარიელის კალათებით გაუდგებოდენ შინისკენ. იმათ დაედევნებოდა სოფლის ახალგაზდობა, სოფლის ბიჭები; მორთავდენ ერთად ქალ-ვაჟნი „ორირაშას“ სიმღერას და ასეთის ამბით სტოვებდენ სტანციას მეორე მატარებლის მოსვლამდის.

იმ დღეს თბილისიდან მოსულმა მატარებელმა გააქანა ფოთისკენ სხვათა შორის იერემია წარბა და იმისი ორი ამხანაგი: მერაბ და ბივი. ისინი ჩასხდენ ერთს მესამე კლასის ვაგონში, რომელიც სულ უკან იყო მოქცეული. იქ მგზავრები ცოტანი იყვენ. იერემია მიჯდა ვაგონის კუნჭულში, ბივი გვერდით მოუჯდა და მერაბ პირ-და-პირ. შუა ალაგს დაკიდებული ფარანი

ბჟუტავდა. ვაგონის კუთხეებში სიბნელე იყო მიმდგარი. იერემია და იმის ამხანაგები ჩრდილში ისხდნენ. თუ სულ ახლოს არ დააცქერდებოდი, იმათ სახეს ვერ გაარჩევდი.

—რომ იცოდე, ზივი, რა მჭირს?... ესმას სიყვარულმა სანთელივით ჩამომადნო. თუ ის ხელში არ ვიგდე, ჩემი თავი ცოცხალი ნუ გაჩვენოს.

—ატყობ, რომ შენც უყვარხარ?... კითხა ზივიმ.

—რამდენი ვეცადე, მაგრამ წყეული ქალის გული ვერ მოვიგე.

—აბა, რომ კიდეც მოიტაცო, რათ გინდა. უფრო სიცოცხლეს გაგიმწარებს.

—ჩემი სიცოცხლე მხოლოდ ახლა არის დამწარებული, იმას რომ სხვის ხელში ვხედავ. ერთი მისი ნახვა იქნება ჩემთვის მკურნალი მალამო. მისგან სხვაზე გაცვლილი ცოცხალი აღარა ვარ. მე რომ ის ზახვასთან საყდარში ვნახე, მას აქეთ მზე ჩემთვის აღარ ამოსულა. ეს ჩემი გული წყვდიადის ბნელით არის გარემოცული. მასში აღარც სიცოცხლეა, აღარც სიხარული, გული უნათლოდ მკვდარია. მეტი რაღა დამრჩენია. ან რას უნდა შევუშინდე. ზახვა ფულავა ამაღამ ჩემი სხვერპლი უნდა გახდეს. რა კი მას ჩამოვიშორებ, მერე ესმას გულიც მოლბება. მერე მეც გამინედლდება გული, გავცოცხლდები, გავიხარებ. ოღონდ მისი ნახვა მე ნუ დამეკარგება, თორემ სხვას არაფერსა ვსთხოვ. მისი ერთი ღრუბლიანი შემოხედვაც ჩემთვის ამომავალის მზის შუქია, რომელიც გაფანტავს ამ გულის წყვდიადს. მე რა მინდა მეტი? მე მინდა მხოლოდ ეს ჩემი მაცოცხლებელი მზე გალიაში მყავდეს ჩამწყვდეული, რომ მინათლოს ყოველ დღეს, ყოველ საათს, ყოველ წამს და ამით ჩემ გულს ღამე არ შემოეპაროს.

განა არ გაგიგონია რუსთველის ლექსი,—უპასუხა ზივიმ:

,,მძულს უგულო სიყვარულიო...“

—ქალს რომ ქმარი მოუკვდება, მისი გული გახსნილია ახალი სიყვარულისთვის.

—ვაი თუ ბახვას კაცები ყავდეს გაზრახებული!—ჩაურთო მერაბამ ლაპარაკში.

—უეჭველია, დიდი სიფრთხილე გვმართებს,—სთქვა ბიძამ. აბაშის სტანციაში, რომ გადმოვხტებით, თვალი არავინ შეგვასწროს. იერემია, შენ მაინც ყაბალახით უნდა შეიხვიო თავი. ჩვენ შინ მისვლამდის ნახევარ საათს არ მოვუნდებით. იქ სამ ლაფშას (*) შევკაზმავ და გავუდგეთ მთვარიან ღამეში. ამ ლაპარაკში მატარებელი მივიდა აბაშის სტანციაზე. სამი ამხანაგი გაქრენ ღამის ბნელში.

XXXIV.

21 ენკენისთვეს 188... შვენიერი ალიონი ამოვიდა. აღმოსავლეთი წითლათ აპრიალდა. მან შეღება არე-მარე ნარინჯის ფრათ. მისმა შუქმა შეანათა ბახვას საწოლ ოთახში და ჩაძინებულ ცოლ-ქმარს ნეტარების ნათელი მოფინა სახეზე. იმათ ერთმანეთის მკლავებზე ედვათ თავები, შავი თმა სქლათ დაყროდა ქალს თეთრ-ყირმიზ სახეზე. მისი ზედა ტუჩი ნეტარების ნიშნით ზევით ახრილიყო და გამოეჩინა ტყუპი მარგალიტი კბილები. მის მარჯვენა ლოყას ბახვას გაწკიპინებული ულვაში წურბელივით მოკიდებოდა. ამ სახით ორი სიცოცხლით და გულისთქმით სავსე არსება დილის ძილში განისვენებდენ. მათ სახეს დილის რიჟრაჟი დახაროდა. ამ დროს

(*) ლაფშა—მერანი.

ძილში უეცრათ შეკრთა ესმა, იკივლა და გამოეღვიძა. მისმა ხმამ წამოაგდო ზეზე ბახვაც. იმან შემოხლართა ხელები კისერზე თავის ცოლსა და დაუკოცნა ნამძინარევი თვალები.

— რა იყო, ჩემო გულის სიტკბოებავ?.. რამ შეგაკრთო? შენ წამოიკივლე, განა?..—ესმამ შემოხვია ბახვას კისერზე ბროლის ხელები და მაგრათ დაუკოცნა ტუჩები. როცა ორივემ ალერსით გული იჯერეს, ესმამ უამბო შეკრთომის მიზეზი.

—რომ იცოდე, ჩემო კარგო, რა სიზმარი მეზმანა! შიშით ახლაც კი მაჟრიალებს ტანში. მადლობა ღმერთს, შენ კიდევ ჩემი ხარ, ჩემი, ჩემო გულის ვარდო.—დაუწყო ხელმეორეთ ხვევნა, კოცნა და მაგრათ გულში ჩაიკრა.

—მაინც მითხარი, ესმა, რა სიზმარი ნახე?—განმეორებით სთხოვდა ბახვა.

—ნანაია, რა ვნახე!... ოჰ, საშიშროებავ! ვითამ მე და შენ ჯარში ვიყავით მარიამობას. მთელი ჯარი—კაცი და ქალი—შენატროდა ჩვენს ბედნიერებას! ყველანი გვილოცავდენ, ღვდლები გვიკმევდენ. პაწაწა ბავშებს ვარდის თაიგულები და მინდვრის ყვავილების კონები მოქონდათ ჩვენთან. ამ დროს ერთი ვინღაც შავათ ჩაცმული, შავწვერ-ულვაშიანი, შავკბილებიანი კაცი გამოვარდა ჯარიდან. მტაცა ხელი და მიმათრევდა. მე შენ ჩაგჭიდე ორივე ხელი და გეხვეწებოდი შველას; მაგრამ ამ დროს იმ წყეულმა შენ ხანჯალი დაგცა მკერდზე, მე ხელები დამისხეპა და წამიყვანა. საშინლათ დავიკივლე და კიდეც გამომეღვიძა.

- თავი გლახათ გდებია, ჩემო სიცოცხლევ, ან მკლავები დაგბრუჟებია ჩემი ზედ წოლით... აწ აღარ დაგიწვები მკლავზე.—უთხრა სიყვარულით ბახვამ.

—ვინ მოგეშვება? ძალათ დაგაწვენ.—უთხრა ცოლმა და

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მაგრათ შემოსჭიდა ხელები კისერზე.—დედავ, ვინ გაბედავს შენი თავის წართმევას? უმალ სიკვდილი შენს ესმას!...

ბახვა სრულიად დაათრო ამ შვენიერის ქალის ალერსმა; მაგრამ ჩაიკრა გულში, ტუჩი ტუჩს შეუწება და ასე სიყვარულის ბურანში დაყო კარგი ხანი ცოლ-ქმარმა.

დილის რიჟრაჟი დღის სინათლეთ გადიქცა. მზე ბაკეს გამოვიდა და მოედანზე ცხვარი ააბრწკიალა ათას ფერათ.

ბახვა და ესმა უცბათ წამოვარდენ ლოგინიდან.

—ჯერ მე და შენ ამდენ ხანს არ დაგვძინებია, ესმა!... ეს შენი ბრალია.

—ე!... ყოველფერს რომ მე დამაბრალებს!—უსაყვედურა ცოლმა.—როცა ხელი მომხვიე და ჩამაძინე, მაშინ ხომ არ გახსოვდა ეგეები?...

—კარგი, შენი გულისა... მე მაქვს დანაშაული.—გადაუწია თეთრი ბროლის ყელი და ზედ დააბეჭდა ცხელი კოცნა...

სალომე დიდი ხანია ფეხზე იდგა; შინ წვრილფეხი ფრინველი დაეპურებინა, თხისა და საქონლის მწყესი გაესტუმრებინა, სამოვარი მოემზადებინა და, სასტუმრო ოთახში რომ გამოვიდენ ცოლი და ქმარი, ჩაი კიდეც დასხმული იყო ჭიქებზე.

—დედას ჯერ კიდევ სიმარჯვე არ აკლია.—სთქვა ბახვამ.

—შვილებო, თქვენ გამყოფოთ ღმერთმა მარჯვეთ და ბედნიერათ; მე თქვენი ჭირი წამიღია.

—არა, დედავ, ჯერ კიდევ ჩემი ვაჟი უნდა გაზარდო,—გაუმეორა ბახვამ.

ამ სიტყვებზე ცოლმა ცეცხლი თვალები შეანათა ქმარს და დედის ნამალავათ გაუღიმა.

იმ დღეს ბახვა ფულავა უნდა წასულიყო აბაშის სტანციაზე,- ფოთიდან ას თუმანს ელოდა. ცოტა დაგვიანებულიც იყო.

უცბათ შეაკაზმინა თავის ჩერქეზული ლაფშა, სიყვარულით გამოეთხოვა ცოლს, ჩამოვიდა კიბეზე, მოახტა ცხენს, გადაკრა მათრახი და გასწია თოხარიკით.

ესმა იდგა მოაჯირზე და თვალი არ მოუშორებია ბახვასთვის, სანამ შარა გზის მიხვეულში სულ არ მიიმალა. ცოტა ხანს შემდეგ ესმას მოაწვა გულზე სევდა, გაიხსენა შავი სიზმარი და მთელი დღე უცნაურ ფიქრებში გაატარა; სალომე ცდილობდა რამენაირათ გაერთო თავის ქალი, ხან რას მოუყვებოდა, ხან რას; ბოლოს ბახვას ყმაწვილობის ამბავიც კი გამოაბა; ამ ყოფით გავიდა მთელი დღე. მზე ჩავიდა, დღე და ღამე გაიყარა, ბახვა მაინც არსად იყო. ესმას სევდამ უმატა. „ვაი თუ ბახვას რამე შეემთხვა!...“ წამოიძახებდა წამისწამ.

ოთახში დიდი ხანია ლამპები და სანთლები აანთეს. სალომე სთხოვდა თავის ქალს შინ შესულიყო.—შვილო, არ გამიცივდე, ნამიანი საღამოა!—ესმას აღარა ესმოდა-რა. ის იჯდა აივანზე და თვალები ჭიშკრისკენ ჰქონდა.

--შვილო, შემოდი შინ. ალბათ დროზე ვერ გაათავებდა საქმეს და მიტომ დააგვიანდა. აწი მოვა, სადაც არის.

—არა მიჭირს-რა, ნანაია, არ გავცივდები.

სალომემ მაინც არ დაუჯერა და, რა კი შეატყო, რომ შინ არ უნდოდა შემოსვლა, შალი გამოუტანა და ტანზე მოახურა. ესმას თითქმის არც კი უგრძვნია შალის წამოსხმა, ფიქრებით იყო შეცული. ამ დროს ჭიშკარი აჭრიალდა, ბახვას ხმაც მოისმა. ბიჭს უძახოდა, ცხენი ჩამოართვიო.

საყვარლის ხმის გაგონება და ესმას წამოვარდნა ერთი იყო. თითქმის ფრთებშესხმული ჩაფრინდა კიბეზე და გაეშურა ქმრისაკენ,

— ვინ ხარ შენ?... ესმა?... რამ გაგაგიჟა!.. ამ ღამეში რა

გინდოდა?... რომ გაცივდე?... უცებ გადმოხტა ბახვა ცხენიდან, სადავე უნაგირის ტახტზე შეაგდო და გაეშურა ცოლისკენ. ესმა შეახტა ქმარს კისერზე, ბახვამაც მოავლო ხელები და ბავშივით შეიყვანა ოთახში.

—სად იყავი ამდენ ხანს? შენმა ჯავრმა გადამრია.

—შვილო, შენი ესმა კინაღამ გამიგიჟდა. რათ დაიგვიანე ამდენ ხანს?—მოაჯირთან ხმამაღლა უთხრა სალომემ.

—აბაშის სტანციაზე რამეები მქონდა; სიმიდები ვივაჭრე და ერთი სამოცი თუმანიც ბეი-დავურიგე, აი ამან დამაგვიანა.

—დედა, ახლა ბახვას სამოვარი უნდა, დაღალული იქნება,—თქვა ესმამ.

—სამოვარი, შვილო, კიდეც გაჩაღებულა ჩემს ოთახში, წამოდით, შვილებო!—ცოლ-ქმარი შეყვენ სალომეს ოთახში, სუფრას მოუსხდენ, სამოვარი კვარჩხალობდა. ესმამ ჩაის კეთება დაიწყო. ბახვამ სამი ჭიქა დალია და მერე მოყვა თავის მომავალ პლანებზე ლაპარაკსა.

—დღეს კარგ ფეხზე წაველი. აბაშაში შემხვდენ საჭყონდიდლის მებატონეები და მიქელაძეები, - დაიწყო ბახვამ ხელების გრეხით, თითქოს ქაღალდის ფულს კეცავსო.—ათი ათასი ქილო (*) სიმიდი დავიბევე. მოსავალს კარგი პირი არ უჩანს წლეულს. სიმიდი უნდა გაძვირდეს. ისე ვივაჭრე, რომ ბათმანი სამ შაურათ მიჯდება, ფუთში ვიგებ ხუთ შაურს. ათი ათასი ხუთი შაური იქნება ორი ათას ხუთასი მანეთი. წლეულს ესეც კმარა, დანარჩენ დროს შინაურს ოჯახობას მოვანდომებ. ისეთნაირათ უნდა მოვრთო ეს ჩვენი გარემო, რომ სამოთხის მსგავსი შეიქნეს.

—შვილო, ღმერთმა ბევრი მოგაგებინოს,—უთხრა სალომემ.

---

*) ქილა—ერთი ფუთია.

გეყოფა რაც გაქვს. მეტი ნუღარ გინდა. ღმერთს ეწყინება. აწ დაჯექი შინ და ტკბილათ დრო გაატარე. ესმა არ გეცო-დება? ყოველს შენს წასვლაზე მაგას მოსვენება აღარ აქვს. სანამდინ მოხვიდოდე, სული ეფანტება.

ჩაის შემდეგ ბახვა მუშებთან ჩავიდა სამზარეულოში, მუშაობის ამბავი გამოიკითხა, ან იმ დღეს რა გაეკეთებინათ, ან ხვალ რა საქმეს უნდა დასდგომოდენ; ყველანი ძმასავით მოიკითხა, გაამხნევა, ჯამაგირის მომატებას დაპირდა, თუ უკეთ გაირჯებოდენ; მერე წავიდა თავლაში, ცხენები დაათვალიერა, თავის თვალით უნდოდა დარწმუნებულიყო, დაღალულს ცხენს თუ მოუარეს. რა კი ყოველივე თავის რიგზე ნახა, ძა-ლიან იამა, მერე მოსამსახურე ბიჭს უთხრა ქიშკარი დაუკეტავი არ დარჩენოდა, ყველას გამოემშვიდობა და ამოვიდა ოჯახში, გამხიარებული. იქ ვახშამი გაჩაღებული უცდიდა, დასხდომის მეტი არა აკლდა რა.

—დედავ, კახური ხომ არ გამოგვლევია ჯერ?

—ორი ბოთლი დარჩა კიდევ, შვილო!

—არა უშავს რა, ხვალ სადილობამდის ახალი ღვინოები მოგვივა. მოიტანე ამაღამ ორივე ბოთლი, ქეიფიანათ შევექცეთ. შენ და ესმამ ერთი ბოთლი დალიეთ, მეც ერთ ბოთლს გა-მოვცლი..

—ჰი, შვილო, ერთ ბოთლ კახურს რა დაგვალევინებს?

—მე ერთ ჭიქასაც ვერ დავლევ,—თქვა ესმამ.

—არა, უნდა დაგათროთ! არ შეიძლება, რომ არ დალიო.

—ჯინიანია!—უთხრა სიკეკლუცით ესმამ.

—სწორეთ უნდა დაგათროთ,—დაუძინა ბახვამ და გულის-თქმით შეხედა.

—არა, არ დავლევ,—ელაპარაკებოდა ცოლი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

—რომ არ დალევ, დაგახრჩობ,—უთხრა ბახვამ. ძალადობის ნიშნათ თავი დაუქირა და ჩაკოცნა ტუჩებში.

—სვით, შვილებო, იქეიფეთ; ეს წუთისოფელი დიდხანს არავის შერჩება.

XXXV.

შემოდგომის ღამე იყო. გავსილი მთვარე დედამიწას დაქათქათებდა. არე-მარე მოვერცხლილ ჰაერის ზღვაში ყვინთავდა. უზარმაზარი კაკლისა და ცაცხვის ხეები ვაკეზე აქა-იქ შეჯგუფულები სქელის ჩრდილით ფარავდენ მოსახლეებს. მთვარის შუქი რძესავით გადასხმოდა ცასა და ქვეყანას. ლაჟვარდი ცა მის გამო თეთრათ გამობლენცილიყო. კავკასიის ქედები, მუქ ტრედის ფრათ შეღებილები, უზარ-მაზარ ღობე-ყორეთ გაკროდენ ცის კიდესა. ვაკეზე ხეები აქა-იქ შავათ ამოფუღულიყვენ. ოდნა სიოც არ აკრთობდა მათ ფოთლებს. არც ტურები კიოდენ. არც ღამის ფრინველი „ჭოტი" იძახოდა, არც აჩეჩა ურმების ჭიჭინი, არც ბუზამკალის ბზუილი, არც კოღოს წუწუნი. ყოველ სულდგმულს და უსულოს თითქოს ერთათ გაეშალათ იმ ღამეს ლოგინი და ღრმათ ჩასძინებოდათ. თვით ბუნება იყო იმ წუთს ხმა გაკმენდილი თავის საიდუმლოებაში. არც იყო დღე, არც ღამე, არც იყო სიცხე, არც სიცივე, არც ბნელი, არც ნათელი; მაგრამ ორივე კი თეთრათ გაპენტილ მთვარეს ერთმანეთში შეეზავებინა. თვით მთვარე ისეთი შვიდობიანი სახით დაჰყურებდა დედამიწას, რომ მის გავლენას ქვეშ ბნელი ნათელს შერიგებოდა, ღამე დღეს, მტერი — მოყვარეს და წყუდიადის დედოფალი სიკეკლუცით უცქერდა ყველას და მეფურის სიუხვით ნათელს აფენდა ამ საერთო ცის და-

ქვეყნის განცხრომაშია და სიყვარულში. მხოლოდ სამი ცხენოსანი მგზავრი არ იღებდა მონაწილეობას. ისინი მიიჩქაროდენ გამტვერიანებულ შარაზე. იქით აქით შარას ღრმა თხრილები ჩაუყვებოდა; ზედ ახალი ძეწნის ნერგები იყვენ მოყოლობული. ისინი იდგენ ყარაულებათ, რომ ყანები საქონელს არ წაეხდინა. ცხენოსნები ბაშლაყ-მოხურულები და ნაბდებ-წამოსხმულები იორღით წინ მისწრაფოდენ. ცხენთა ფეხების ბაკუნი, ხან-და-ხან მათრახის ტკაცუნი და ცხენის განზე გახტომა მოკლე ვადით არღვევდა საყოველთაო სიჩუმეს.

— კიდევ დიდი ხანი გვაქვს სასიარულო?—იკითხა მოუთმენლათ ერთმა მათგანმა, რომელიც მთვარის ჩრდილზე ორივეზე უდიდესი ჩნდა.

— საათ-ნახევარი,—მიუგო მეორემ.

— დროა დაწვრილებით მოვილაპარაკოთ, როგორ უნდა მოვიქცეთ,—დაუმატა მესამემ.

უეჭველია მკითხველი მიხვდება, ვინც იყვენ ეს სამი ცხენოსანი.

— ბახვა ფულავას ეზო დიდია—დაიწყო ზივიმ. გარშემო ბროწეულის, ტირიფის და კოპიტების ხეებით არის შემოკრული. ცხენები ეზოს გარეთ რომ დიდი ცაცხვებია, იმათ ქვეშ დავაბათ. მერაბი ცხენებთან დარჩეს. მე ჩავალ ეზოში. ბახვას ორი ლაგაზი ყავს ძალიან ავები, მაგრამ ჩემთან შეჩვეულები არიან. უნდა ვეცადოთ პირველის ძილამდის მივიდეთ. ძაღლები დაყეფენ, მაგრამ რადგან პირველი ძილი ტკბილია, სანამ გაიღვიძებდენ, ძაღლებს დავამშვიდებ, წამოვიტყუებ ეზოს გარეთ და ორივე უნდა მოვკლათ ხანჯლებით. მერე უფრო ადვილათ მოვრთავთ საქმეს.

— ეგ კარგი რჩევა არის—დაუმატა მერაბმა.

— რა-კი ძაღლების შიში არ იქნება,—განაგრძო ზივიმ, მე სახ-

ლის თავზე ავალ, იქიდან ჩავძვრები და ყოველიფერს შევიტყობ, სად რა არის, ან ვინ სად წევს. შენ, იერემია, იქვე ოდის წინ აივანზე მომიცადე. თუ გავაღო კარი, შინ შემოვარდი და საქმე დავიწყოთ; თუ არა, ალბათ მოუხერხებელი იქნება რამე მიზეზის გამო და, მე იმავე გზით გამოვალ, რომლითაც ჩავიპარები.

—ყველას ის ემჯობინება,—თქვა იერემიამ,—კარს რომ გააღებ, მე შემოვვარდები და კუთხეში მივიმალები. შენ საქმე ასტეხე; ბახვა შემოგიტევს, შენ გარეთ გამოვარდი; ის გამოგეკიდება; მთვარის სინათლეზე თუ ჩხუბი გაგიმართოს, ხანჯალს ნუ დაარიდებ. მანამდის მეც მოვიტაცებ ჩემს საუნჯეს, გავსწევ მერაბისკენ და შენც თან დამედევნე. რა კი მერაბთან მივაწევთ, მერე მშვიდობით, ეშმაკიც ველარ შეიტყობს ჩვენს ასავალ—დასავალს.

—შშშ!!... ნელა გაიხმაურა ბიჯიმ.

ცხენოსნებმა შეაჩერეს ცხენები და შეევარენ დიდ ცაცხვის ჩრდილსა. ამ დროს ისინი თითქოს წყვდიადს ჩაენთქს. ზედ შარაზე გამოჩნდა ფიცრული ქიშკარი, ყავრით გადახურული და შიგნიდან სადგულით ჩაკეტილი. ეს განიერი ალაყაფის კარები ჩაჭედილი იყო მაღალ თავწვეტიან მესრის ღობეში. ღობეს შიგნით ეზო მთვარის შუქზე ფირუზის ფრათ ნათობდა და ხშირს დობილოს (*) ზედ შავი ჩრდილის ლაქები დაებნია. მოშორებით ალვის ხის ტალავერი შემორტყმოდა ოდას დასხვა სახლებს. მათ აჩრდილისგან ყველა შენობები ჩაბნელებულიყვენ. ეს იყო ბახვა ფულავას ოჯახი.

ღამის პირველი საათი იყო. ბადრი მთვარე მეფურის სულგრძელობით ფენდა ნათელს ბახვა ფულავას ეზოს და მის გა-

---

*) ხეზე გაშვებული ვენახი

რემოს. ერთი რაღაც შავი ჩრდილი უცებ აცოცდა ქიშკრის ბოძზე, გადაფორთხდა და ჩავარდა ეზოში. ამ შავ ლანდს მოკრეს თვალი ძაღლებმა და გაბრაზებულებმა მოაშურეს ქიშკარს. ისინი ისეთი მძვინვარი ყეფით მორბოდენ, თითქოს სურდათ ეს რაღაც შავი ნადირი ლუკმა-ლუკმა დაეგლიჯათ. მაგრამ უცებ მოისმა რაღაც უცნაური წრუპუნი და ნელი სტვენა. ძაღლებმა შესწყვიტეს ყეფა და კუდების ქნევით დაუწყეს ლაქუცი შავ ლანდსა. ეს იყო ბივი, კარგი შესული ყმა ბახვასი. ის ხშირათ დადიოდა მის ოჯახში; უკანასკნელი ჩხირიც სად იდვა, იცოდა. ბივიმ ვამოაძრო ქიშკრის საგდული და კარები გააღო, მერე უცნაურათ დასტვინა. ნაგაზებმა სიყვარულით დაუწყეს ბივის შეხტომა. იმან წაავლო ხელი ორივეს საყელოებში და შეიყვანა ცაცხვის ჩრდილში. ერთი წამიც არ გასულა, რაღაც საზარელი წკნავილი და ხრიალი მოისმა... მერე ცაცხვის ჩრდილიდან გამოვიდა ორი კაცი. ისინი ფეხ-აკრეფით გაეშურენ ბახვას ოდისკენ და მალე შეიმალენ ხშირს ალვის ხეებში. ერთი მათგანი, როგორც ვთქვით, იყო ბივი, მეორე— იერემია. ბივი რომ ოდის კარებზე შევიდა, იერემია სამზარეულოსკენ გაეშურა. იქ ბიჭებს ეძინათ. იერემიამ ამ სახლის კარის რაზა გარედან გადააცვა რკინის მარყუჟზე: თუ ვინიცობაა ბიჭებს გამოეღვიძებოდათ, გარედან დაკეტილ კარს ველარ გააღებდენ.

ბახვას მხოლოდ ორი დიდი ოთახი ჰქონდა სადგომათ მომზადებული. ერთში იწვა სალომე და მოსამსახურე გოგო, მეორე ბახვას საწოლ ოთახათ ჰქონდა გაკეთებული. ოთახის კარებს ჯერ არც ერთს არ ჰქონდა სარაზავი. იმათ შიგნით და გარეთ ჰქონდათ რკინის კაკვები მარყუჟებითა. ღამით კარებს შიგნიდან კეტდენ. გარეთა რკინის კაკვები ყოველთვის

თავისუფლათ ეკიდა. ზივი შევიდა თუარა ოდაში, სალომეს საწოლ ოთახის კარები ყველა გარედან გადარაზა, მერე აცოცდა ოდის კედელზე და ჭერის ფარღალალით ჩაიპარა ზახვას საწოლ ოთახში. კედელზე პაწია ლამპა, პატრუქჩაწეული ბჟუტავდა. ოთახში არც ძალიან სიბნელე იყო, არც ძალიან სინათლე. ცოლ-ქმარს სიამით ეძინათ. ზივიმ ზახვას კრაოტის თავით კედელზე საკვოიაჟს შეასწრო თვალი. მას ბევრი აღარ უფიქრია, სტაცა ხელი საკვოიაჟს, მერე მივარდა კარებს და რაზა გადმოუგდო. იერემია თვალის დახამხამების უმალ შევარდა საწოლ ოთახში და, კედლის კუთხეში რომ შკაფი იდგა, იქ ამოიმალა. რაზის გადმოგდებამ და კარების ჭრიალმა ზახვა გამოაღვიძა: იმან თვალი შეასწრო, რომ ვიღაც ბაშლაყ-მობურული დაფელილ კარებში გავარდა. „არიქა ქურდი!..." წამოვარდა ზეზე პერანგსამარა, გამოიღო ბალიშს ქვეშ რევოლვერი და გამოუდგა. ერთი-ორჯერ რევოლვერის ხმაც მოისმა. ესმა გაფოცებული წამოჯდა საწოლზე. —

გულ-მკერდგადაღიაღებულს თმები ჩამობურდოდა და სქლათ დაყროდა ბეჭებზე. მისი ბროლის გულ-მკერდი ლამპის მიმქრალ სინათლეზე მთვარესავით ანათებდა. ამ შვენიერების დანახვამ იერემია აალელვა. ის სწრაფათ მიუახლოვდა და მთრთოლარე ხმით დაიწყო: ესმა, მას აქეთ, რაც შენ დაგინახე, სიცოცხლე სიცოცხლეთ აღარ მიმაჩნია. შენს მეტს ჩემი ვაჟკაცობა არავის დაუჩაგრავს. მე დღეს ცოცხლებში აღარ ურევივარ. კარგათ შემომხედე: შენის სიყვარულით სიგიჟე მომრევია. აი, ხომ ხედავ, მოვედი შენს წასაყვანათ: ან უნდა წამომყვე, სიცოცხლე დამიბრუნო, ან აქვე შენს კალთაში უნდა მოიკლა ჩემი თავი.

— უიმე!.. ვინ ხარ შენ, სატანის მსგავსო?!... იერემია?!...

აქ რა გინდა, შენ ბოროტო?..

— ბაოცების დრო აღარ არის. უნდა წამომყვე.

— უწინამც სიკვდილი მე!...

იერემიამ მაგრათ შემოხვია ხელები და ბავშივით გამოიყვანა გარეთ.

სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნილმა ესმამ ორივე ხელი ჩასჭიდა წვერებში და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა ძირს დასწია.

იერემია წვერების ტკივილმა მეტად შეაწუხა; მაგრამ სხვერპლს მაინც ხელი არ უშვა, სიფრთხილით ჩამოვიდა და ჩამოიყვანა კიბეზე...

აქ რომ ეს ამბავი ხდებოდა, გარეთ ეზოში ბახვას ბივისთან ჰქონდა ბრძოლა. ბივიმ პირველათ მოკურცხლა. ბახვა უკან გამოენთო და დაახალა ორჯერ რევოლვერი. ეტყობოდა, დაეჭრა, იმიტომ რომ ჭიშკრამდის კიდეც მიეწია მას, ბივი უცებ მოტრიალდა და ერთი იმანაც ესროლა. ბახვა წაიქცა; მაგრამ მაშინვე წამოვარდა ზეზე. რაკი დაინახა, რომ ქურდი დაფელილ ჭიშკარში გაქრა, უცებ მოტრიალდა და გაიქცა სამზარეულოსკენ ძახილით. ბიჭებს ხმა ესმოდა, მაგრამ საკვირველი იყო, რომ არავინ გამოეკარა! გულს მწარე იჭვი ეცა, „ვაი თუ შინაურებმა გამქურდესო!“ ის მივარდა სამზარეულოს კარებთან, კარები გარედან დახვდა გადარაზული; მაშინ ყოველივე აიხსნა. იმან უცბათ გადმოაგდო მარყუჟიდან სარაზავი და შებღავლა ბიჭებს: არიქა, მიშველეთ, ქურდები დაგვეცენო! მოტრიალდა თუარა მთვარიან ღამეში, რაღაც შავს აჩრდილს მოკრა თვალი ოთახთან და ამ დროს საზარელი კივილიც მოესმა: „ბახვა, მიშეელეო!“—

— არიქა, ესმა მომიკლეს! — დაიღრიალა ბახვამ. ყველანი

შავს აჩრდილს გამოუდგენ.

ესმამ რომ ველარასფრით ვერ იხსნა თავი რკინის ხელე-ბიდან, ჩაავლო იერემიას მარცხენა კლავში კბილები და სასო-წარკვეთილებით მოუჭირა. იერემია თან წვერების ტკივილით და თან მკლავზე კბენით მეტად გაბრაზდა. ამ დროს შენიშნა, რომ უკან მისდევდენ და, ის იყო, მისწვდენ კიდეცა. იფიქრა, დამიჭერენო და ბრაზ-მორეულმა, რომ თავის განზრახვას ვე-ლარ ასრულებდა, მოისვა ხანჯალზე მარჯვენა ხელი და ჩაკრა გულში ქალს ამ სიტყვებით: „თუ ჩემი არ იქნები, ნურც მისი ყოფილხარ". ესმა საზარელის კვნესით ძირს დაეშვა. ბახვა დაე-კონა თავზე ესმას. ის სისხლში ცურავდა.

—არიქა ბიჭებო, მომეხმარეთ. ესმა მომიკლეს!... ამის თქმა და მისი მიწაზე დაცემა ერთი იყო. მოსამსახურეებმა აიღეს ორივე ცოლ-ქმარი და შეიტანეს ოთახში.

სალომე გარედან გადარაზულს ოთახში იყო და იქიდან ყვიროდა: „ვინ ხარ პატრონი?... კარები ჩაგვიკეტეს. რაამბავია, შვილები ხომ არ დამიხოცეს"? თან გოგოს ტირილი ისმოდა. დამწყვდეულებს მაშინვე გაუღეს კარები. საწყალი დედა თმა-გაწეწილი შემოვარდა და როცა თავის შვილები სისხლით გათხუპნულები ნახა, ჩაიკეცა და გულს შემოეყარა.

მოსამსახურეებმა ბახვას და მის ცოლს თბილის წყლით მობანეს სისხლი და მაგრათ შეუხვიეს. ბახვას მარჯვენა მკლავში მოხვედროდა რევოლვერი. სისხლისგან დაცლილი ძალიან შე-სუსტებულიყო; მაგრამ ჭრილობის შეხვევის შემდეგ, როგორც იყო, მოსულიერდა, აფორთხდა, გადაეხვია თავის ცოლს და ნუგეშ-მიხდილი ჩასძახოდა: „ესმა, ვინ მომიკლა შენი თავი"?... იმან თვალები გაახილა და სახეზე ღიმილი მოუვიდა. ბახვამ დაუკოცნა ნაცრის ფრად ქცეული ტუჩები და მალ-მალ ჩაკით-

ხავდა, ვინ იყო მისი მკვლელიო?... ესმას მოუვიდა მანჭვა და პირიდან სისხლი ამოაქცია; ცოტა ხანს შემდეგ არეულათ წამოიძახა: ,,იერემიამ მომკლა''...

—მიშველეთ, ექიმი!

—ჰი, ბატონო, კაცები კაი ხანია გავგზავნეთ.

—ესმა, ესმა!... ჩასძახა სასოწარკვეთილმა ბახვამ... მაგრამ ესმა აღარ იყო ამ სოფლათ.

I ტომის დასასრული.

ელექტრონული ბიბლიოთეკა

***

საუკუნეთა დიდებული შექმნეს ტაძარი:
ის არის ჩვენი სათაყვანო წმიდა-წმიდათა,
იგია ძეგლი ხელთუქმნელი, გასაოცარი,
ის გვწამს მომავლის ჩვენ საძირკვლათ, გზათ და ხიდათა!

და თქვენ რას ფიქრობთ: გსურთ, წაშალოთ მთელი წარსული?
თამარის, შოთას დაგვიმტკიცოთ არარაობა?
თქვენ გსურთ, მოგვიკლათ თვით იმედი, გული და სული,
წარხოცოთ ჩვენი ისტორია და ვინაობა?!.

მაგრამ რას ვამბობ! ვერვის მისცემთ თქვენ ამით ენებას:
არ წაიშლება ალბექდილი ღვთისგან სახელი!
თუ ეშვოთავთ—მხოლოდ მისთვის, რომე ხალხის დიდებას
შეახეთ თქვენი მანკიერი და ბილწი ხელი...

ქვეყნის ორგულნო! მომავალი თქვენს ხელთ არ არი!
შორს ჩვენგან! ანკი ამას შემდეგ რა გვაქვს საერთო?!.

თვისი ხელითვე გაითხარეს იმათ სამარი...
არა იციან, რას შვრებიან: შეუნდე, ღმერთო!

სილოვან.

ქუთაისი. 15 გიორგობისთვე, 1889 წ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

*
**
** **
* *

წუხელ ჩვენს ქალაქის ბალში
ვიყავ,—სულაც არ ციოდა...
ვერ გიამბობ, თუ ჩემს თავში
რა ნაირი ფიქრი რბოდა.

ხან ვტიროდი:—არა ცრემლით,
სულის ტანჯვით გული თრთოდა,
ენისგან გამოუთქმელით,
სისხლის ღელვა მე მახრჩობდა.

წასულ, მყოფი, მომავალი—
ყველაფერი დავინახე...
. . . .
. . . .

დამიბრუვდა შემდეგ თავი,
დაბნედასა მივეწურვე,
დავაბჯინე ჯოხსა მკლავი,
შემაგრება მოვისურვე.

ვნახე—რაღაც სულიერმა
თეთრ-მოსილმა, საოცარმა,
ამ სოფლისა არ ნიერმა,
დემონისა მსგავსმა ქალმა,

მაგრამ ტურფამ, მომხიბლველმა,
ეშხით სავსემ, სულის ღმერთმა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხელი მტაცა ღმობიერმა,
ათასთაგან მხოლოდ ერთმა.

მითხრა: „ადსდეგ, ნუ ეცემი,
ჯერ კვლავ უნდა იმუშაო...
დაიჯერე რჩევა ჩემი,
შენ ღვთიურო, ბედით შავო.

ნურას დარდობ, ნუ სწუხდები,
წასული სულ დაივიწყე,
შენთანა ვართ, ძმები, დები,
მაშ ცხოვრება ახლათ იწყე.

დე, თუნდ მოკვდე გონიერი,
შენი სული აქ იყეფებს,
და ერი კი მადლიერი
შენს სახელსა გაალმერთებს!

. . . .

მ. ფაზილი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მეზობლები

(სურათი სოფლის ცხოვრებიდან)

ზურაბა ანწლაძე ყველა მეზობლებს სძულდათ. როდესაც ზურაბას მისი მეზობლები სადმე გზაზე შეხვდებოდენ, ჩვეულებრივ სალამს არ აძლევდენ; ყანაში სამუშავარზე რომ ნახავდენ, ჩუმათ ვვერდს აუვლიდენ, ჩვეულებრივ გამარჯობას არ ეტყოდენ; როდესაც ეკლესიაში დაინახავდენ, მის გვერდით არ დადგებოდენ, მასთან პირჯვარს არ დაიწერდენ; ლხინში არც ეწვეოდენ და არც იწვევდენ.

რა იყო ამის მიზეზი?

პირველი—ზურაბა ხარბი იყო. როცა რომელიმე მისი მეზობელი რისმე შეძენას დააპირებდა, ზურაბას გული შურითა და სიხარბით აევსებოდა.

ერთხელ ზურაბას სახლიკაცი მის მახლობლათ ადგილს ყიდულობდა. თუმცა ზურაბას ადგილ-მამული ბევრი ქონდა, მაგრამ მტრობით დაემუშტრა, ადგილის პატრონს ფასი მოუმატა და ადგილი თვითან დაირჩინა. ,,აბა ჩემს ახლოს როგორ გაეარონიებ იმ ქვეყნის გლახასო,‘‘ გაიძახოდა ამაყათ ზურაბა (აქვე უნდა დავუმატოთ, რომ ფული ზურაბას ნაკლებათ ქონდა და ამისთანა შემთხვევებში ყოველთვის სესხულობდა სარგებლით, ხშირათ მამულებს აგირავებდა).

მეორე — ამხანაგობა და მეგობრობა არ იცოდა. მას რომ რამე დასჭირდებოდა, გაარბენიებდა თავის ბიჭს, ბლახუნიას,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მეზობლებში, და გულჩაუხვეველი კეთილი მეზობლები არაფერს დაუკავებდენ. „შენი ბატონი ბოროტ სულის კაცია, მეზობლობა არ იცის, მარა წაიღე, არა უშავს-რა, ეგებ მოსჯულდეს და გაიხსენოს, როდესაც ჩვენც დაგვჭირდება რამეო“, ეტყოდენ ხოლმე ზლახუნიას და გაატანდენ, რასაც თხოულობდა. ზურაბა კი, როცა მეზობლის ბალანას დაინახავდა თავის ეზოში, რისთვისმე გამოგზავნილს, ერთს ლაზათიანათ შეუკურთხებდა მის გამომგზავნელს და ცარიელს გააგდებდა ეზოდგან; ხანდისხან ისე შეუყვირებდა საბრალო ბალნებს, რომ ისინი ატირდებოდენ და ზლუქუნ-ზლუქუნით მირბოდენ შინისაკენ ხელცარიელები.

ასეთი იყო ზურაბა თავის მეზობლებთან, განსაკუთრებით თავის მეგვარეებთან. მეზობლები დიდხანს ცდილობდენ, ხეირიანი განწყობილება ქონოდათ მასთან, მაგრამ, რაკი დაინახეს, რომ ის თავისას არ იშლიდა, შემდევ ხელი აალეს და შეიძულეს, როგორც ამ ამბავის თავში მოვიხსენიეთ.

ზურაბა განსაკუთრებით თავის უახლოეს მეზობელს, სესია ანწლაძეს, ემტერებოდა.

— ჩემი მეზობელი ოდაში გამოიჭიმოს და მე გულგრილათ ვუყურო ამას? მეც ოდა მედგას და იმასაც?! — თქვა ერთხელ ზურაბამ, როცა სესიამ მოინდომა ერთის მთიელ კაცისაგან პაწია ოდის ყიდვა. სესია ვიწროსა და კვამლიან ქოხში იხჩობოდა თავის ცოლ-შვილიანათ და მუდამ იმას ფიქრობდა, როგორმე პატარა წმინდა სახლი აეშენებია და შიგ სული მოეთქვა. ათი წლის განმავლობაში შეკრიბა სესიამ, დიდის ვაივაგლახით, თოთხმეტი თუმანი ფული, აიჩინა პაწია ოდა და გაურიგდა მთიელს ოცდაოთხ თუმნათ, იმ პირობით, რომ თოთხმეტი თუმანი ახლა მიეცა და ათი შემდეგ, ორი წლის განმავლობაში.

შეიტყო ეს გარემოება ზურაბამ, და რადგანაც სახლი თვითონ მას არ სჭიროდა, დატრიალდა, სხვა მუშტარი იშოვნა და კიდევაც მოარიგა სახლის პატრონთან ოცდაშვიდ თუმნათ და ისიც ნაღდზე. სესია რაღას იზამდა? თანხა არ აუთავდა, ფასი ვერ ასწია და ისევ უოდოთ დარჩა, თავის კვამლიან ქოხში.

—რათ მიქენი ეს, რა დაგიშავე?—ასძახა გულმკვდარ სესიამ ზურაბას, რომელიც თავის ეზოში იდგა ამ დროს, გორაზე, და არხეინათ ჩიბუხსა სწევდა.—შენ რა შეგეძინება, რომ მე სახლი ვერ დავიდგა და ფაცხაში გამოვიხჩე?

—მე რა გიქენი?—ამაყათ ჩამოსძახა ზურაბამ: ვინც მეტი მისცა, იმას მიყიდა იმ კაცმა,—ჩემი რა ბრალია!

—არა, შენ ხარ იუდა—ქრისტეს სისხლის მსმელი!—შეუტია გულგაცეცხლებულ სესიამ: შენ გინდა ჩემი ოჯახის დაღუპვა, შენ გინდა ყველას ცოცხლათ დამარხვა, მარა მაღლა ღმერთი სამართლიანია: მაგიერს, აქ თუ არა, საიქიოს მაინც მოგაგებს...

—ჩაჩუმდი, ჩაჩუმდი, შე ზანგიანო!—ჩამოყვირა ზურაბამ: ოდა რა შენი საქმეა? თუ კაცი ვარ, მაგ სალორეში ჩაგახჩობ შენ და შენს ენაგატლეკილ ცოლს!..

უკანასკნელ სიტყვებზე გამოვარდა სესიას ცოლი, სოფიო, და მორთო კაპასობა. სოფიოს ხმა რო გაიგონა, ზურაბას ცოლმაც, ზულქანამ, მომართა თავისი ტკბილი ჩანგი: ისეთ ნაირათ აკაპასდა, ისე აქაქანდა, რომ მთელი გორა გადააყრუა. ქალების კაპასობა რო გაიგონეს, ძაღლები გამოცვივდენ და ასტეხეს საზარელი ყეფა, ღეკვები აწკავწკავდენ, ქათმები აკრიახდენ—და გაიმართა ყოველდღიური კონცერტი, მეზობლების ჩვეულებრივი ლანძღვა-გინება. მსგავსი კონცერტი ერთ

საათს მაინც გასტანდა ხოლმე. ამ კონცერტის მონაწილე პირები თითოეულათ შვენიერათ ასრულებდენ თავიანთ როლებს, თითოეული მათგანი შეუდარებელი იყო თავის როლში; მაგრამ ის ნაკლულევანება ქონდათ, რომ, რაკი როლში შევიდოდენ, თავიც ავიწყდებოდათ და თავიანთ სიტყვების დანიშნულებაც: გაცხარებულებს ერთმანერთის სიტყვები აღარ ესმოდათ; ახლა თითოეული ეზო, თითოეული ბანაკი მხოლოდ იმას ცდილობდა, რომ სისუსტე არ გამოეჩინა და უწინ არ ჩაჩუმებულიყო; ამიტომაც ერთმანერთს როდი აცლიდენ ხოლმე ლაპარაკს (უკეთ ვსთქვათ—ლანძღვა-გინებას),—არა, ერთსა და იმავე დროს კაპასობდენ სოფიო და ზულქანა, ყიჟინობდენ ზურაბა და სესია, ყეფდენ ძაღლები, წკავწკავებდენ ლეკვები, კრიახობდენ ქათმები, და ეს გაერთიანებული ლანძღვა-ყეფა-კრიახი ერთ საათს მაინც გაისმოდა მთელ არე-მარეში. ეს მოსიყვარულე მეზობლები ერთი მეორეს არ უზოგავდენ არც მკვდარს და არც ცოცხალს, არც დედას და არც მამას, არც ცოლს და არც შვილს, და მხოლოდ მაშინ დაწყნარდებოდენ, როცა გულს გაიჯერებდენ ერთმანერთის გინებით.

ზურაბა და მისი ცოლი მსგავს ჩხუბსა და ალიაქოთს შემდეგ არხეინათ მიუჯდებოდენ სუფრას. ისინი ყოველთვის გამარჯვებულათ გრძნობდენ თავს. დაიდგამდენ სუფრას პარმაღზე (ბალკონი), აინთებდენ სანთელს და მიუჯდებოდენ შემწვარ ქათამს და წითელ ღვინოს. მაღალ გორიდგან თავმომწონეთ გადაყურებდენ ქვეით სესიას ღარიბ ქოხს. თან გემრიელ ვახშამს შეექცეოდენ და თანაც ხმამაღლა ხარხარებდენ სესიას და მის ცოლის გულის მოსაკლავათ.

ამ უკანასკნელებს მართლაც გული უკვდებოდათ. ისინი ფიქრობდენ და ვერ გამოერკვიათ, თუ რათ ჩამტერებოდა მათ

ზურაბა, რა უნდოდა მათგან, რათ შეშურდა მათი ფეხის წამოდგმა. ცოლსაც და ქმარსაც გულში ჩარჩათ ზურაბას მუქარა: „თუ კაცი ვარ, მაგ სალორეში ჩაგახჩობ შენ და შენს ცნაგატლეკილ ცოლსო“, და ეგ სიტყვები არც ერთს მოსვენებას არ აძლევდა.

ზურაბამ ამითაც არ გაათავა სესიასთან თავისი მტრობა. დაინახავდა თუარა თავის ეზოში სესიას ღორს, ან ქათამს, ინდოურს თუ ბატს—არცერთს ცოცხალს არ გაუშვებდა: ან თოფით მოკლავდა, რომელიც მუდამ გატენილი ქონდა, ან ძაღლს დააჭერინებდა, დაკლავდა და ქეიფს გასწევდა.

ერთხელ ზურაბამ დაინახა თავის სახლთან მეზობლის წიწილებიანი კრუხი, დაავლო თოფს ხელი, ესროლა და სული გააცხებია სრულიად დაუნაშაულო კრუხს და კიდევ უფრო დაუნაშაულო და უცოდველი თოთო წიწილები ობლებათ დაყარა.

ერთი სიტყვით ჩაასო და ჩაასო კბილი ზურაბამ სესიას ოჯახს და არ იქნა, შეელა აღარ მისცა.

ერთ ღამეს ზურაბას ეზოში შესანიშნავი გარემოება მოხდა.

ნაშუაღამევი იქნებოდა. მთელ სოფელს ეძინა, ძაღლები სახლის ლაფაროში მიწოლილიყვენ და სოვლეძდენ, ქათმები ხეების შტოებზე შემსხდარიყვენ და თვალებს ნაბავდენ. ბნელოდა ისე, რომ თითს თვალში ვერ მიიტანდი. უცებ ზურაბას ძაღლებმა შექნეს წუწკუნი და მერე ყეფა, ქათმები ხეებიდან ჩამოფთქრიალდენ და აკრიახდენ. ამ ხმაურობაზე გამოეღვიძა ზურაბას ბიჭს, გლახუნიას, რომელსაც პარმაღში ეძინა, გაიხედა ეზოსკენ—და წამოვარდა: ეზო სრულიად განათებული იყო. ჰაერი წითლათ შეღებულიყო, კვამლი ეზოს

ღრუბლებათ ჩამოწოლოდა: — ბეღელი, ხარო და სამზადი სახლი (სამზარეულო) ალის ზღვაში ჩავარდნილიყვენ და, ის-ის იყო, იხჩობოდენ.

გლახუნიამ უცებ გაალვიძა ზურაბა და გულქანა. გამოვარდენ ისინი კარში — და ყველამ ერთათ მორთეს ყვირილი, კივილი და კიჟინი. გამოელვიძა სესიასაც და, ცეცხლი რო დაინახა, სტაცა ცულდს ხელი და მიაშურა თავის მტერს... მაგრამ მტრობა სრულიად დაავიწყდა და ახლად მოპირული ცულდი თავის მოსისხარ მტრის მტერს მოუქნია, რომელიც ზურაბას ოჯახს უნგრევდა. სამზადის სახურავზე შევარდა და ცულდით მილეწ-მოლეწა ისლი, ჭოგრები და კავები: სესიას გაგონილი ქონდა, რომ ცეცხლის დასაქრობათ პირველი საშვალება დანგრევაა. როცა სამზადის სახურავზე ცეცხლი შეანელა ისე, რომ კედლების შიში აღარ იყო, სესიამ იქ გლახუნია დატოვა და თვითონ ბეღელის სახურავზე შევარდა; აქ ზურაბა იდგა გულხელდაკრეფით და შეყურებდა გაძვინვებულ ცეცხლს, რომლის მიახლოება ვერ გაებედა. „დაილუპე, დაილუპე, ჩემი ამ წლის სარჩო ცეცხლმა უნდა ჩანთქასო", ღრიალებდა ზურაბა. სესიამ იმას ხმაც არ გასცა, მოსდგა სახურავს და დაუწყო ცულდით ნგრევა.

ამ დროს სხვა მეზობლებიც მოეშველენ, შევიდენ სახურავზე და, სესიას მიბაძვით, დაუწყეს სახურავს ნგრევა. მომხმარე მეზობლები გაოცებით შესცქეროდენ სესიას თავგანწირულებას და კვირობდენ — რა აძლებინებს ამ შავგულ ცეცხლში, რატომ არ ეკიდება ცეცხლიო... ამ დროს ერთმა მათგანმა შენიშნა, რომ სესიას შარვალზე ცეცხლი მართლაც ეკიდებოდა, და შეყვირა მას, რომ თავისთვის ეშველა. სესიამ ამ ყვირილს ყურიც არ ათხოვა და კიდევ უფრო გაშმაგებით

დაუწყო ცეცხლს ბრძოლა. სესიას წყალობით ცეცხლი ბეღელზე თანდათან ნელდებოდა, მაგრამ მის ტანისამოსზე მაგიერათ თანდათან ძლიერდებოდა. ეს შეამჩნიეს იმათ, ვინც სესიას ეხმარებოდენ სახურავზე, მოკიდეს მას ხელი და თითქმის ძალით ჩამოაგდეს ძირს. სესიას უცებ ტანისამოსი შემოატ'ლიშეს, ცეცხლი მოაშორეს, მაგრამ გვიანღა იყო: ცეცხლს მისთვის წვივები, განსაკუთრებით კუნთები, საშინლათ დაეწვა. ცოცხალ-მკვდარი სესია მისაშინ წაიყვანეს.

დანარჩენ მეზობლებმა მალე დაანგრიეს სახურავები და მით გადაარჩინეს სამზადის და ბეღლის კედლები, აგრეთვე ბეღელში ოთხი-ხუთი თვის სარჩო სიმიდი და ღომი. ხარო *) კი რომელიც იმ ხანათ ცარიელი იყო, ცეცხლის ზღვამ ჩანთქა: იმის შველა შეუძლებელი იყო.

გავიდა ამას შემდეგ ერთი თვე, და სესიამ, როგორც იქნა, დიდ წვალების და წამლობის შემდეგ მოიხედა ისე, რომ ეზოში გავლა გამოვლა შეეძლო.

ერთ დილას მამასახლისის იასაულმა სესიას სასამართლოს უწყება ჩააბარა, რომელშიაც ეწერა, რომ სესია ანწლაძეს ზურაბა ანწლაძის სახლების დაწვა ბრალდებაო. ამოიკითხა გაკვირვებით სესიამ და — სახტათ დარჩა. კარგათ კიდევ ვერ გაეგო, რას ნიშნავდა ეს უწყება. გამოიკითხა მეზობლებში და შეიტყო, რომ ზურაბას თავის სახლების დაწვის იჭვი სესიაზე შეეტანა და სასამართლოში ეჩივლა მისთვის.

სესია სხვებმა შესვეს ცხენზე და ისე წაიყვანეს სასამართლოში, რადგანაც — სისუსტის გამო — ჯერ კიდევ არ შეეძლო თავისთავათ ცხენზე ჯდომა და მგზავრობის ატანა. მოწმეთ

---

*) დაწნული სასიმიდე.

ზურაბას თავისი ბიჭი დაენიშნა, ბლახუნია. ბლახუნიამ სასამართლოში სესია ნამდვილ დამნაშავეთ აღიარა: ,,მე ვნახე, რომ სახლებს ცეცხლს უკიდებდა''.—ცალკე ავათმყოფობისაგან დასუსტებული და ცალკე ზურაბას უსინიდისობით გულგახეთქილი სესია საპყრობილეში ჩასვეს, და მეორე დღეს ზურაბა კმაყოფილი მოდიოდა სასამართლოდან შინისაკენ.

მაგრამ, შინ რო მივიდა, მეზობლის დაჩაგვრის სიამოვნება საკუთარ მწუხარების ცეცხლათ გადაექცა: მისი ოდის და ბეღელის ნატმალიც არ მოიძყოდა.

აი რა მოხდა.

ზურაბა რო სასამართლოში წავიდა, იმავე ღამეს ვილაცამ კიდევ წაუკიდა ცეცხლი ზურაბას სახლებს. ბევრი იკივლეს და იჩხავლეს ბულქანამ და მისმა გოგომ, რომელთაც ძლივს გამოესწროთ კარში ცეცხლისათვის. მეზობლები მალე მოცვივდენ, მაგრამ ხელი აღარ გამოუღიათ, ისევ უკან დაბრუნდენ. ,,მადლობა ღმერთს, ქალები კარში არიან; სახლები კი დეე დაიწვეს: ახია მაგათზეო''—ამბობდენ ისინი: ,,რო მივეხმარეთ, რა ხეირი დაგვაყარა: საწყალი სესია კინხლამ ცეცხლში დაიწვა—და კიდევ იმას უჩივისო!.. დეე დაიწვეს, ამ ჩვენს კბილებსო''! სთქვეს იმათ და შინვე დაბრუნდენ.

ზურაბა—მეტი რაღა გზა ქონდა—სამზად სახლში მოთავსდა. ამ დროდგან დაიწყო მისი გაუბედურება, მისი უკან-უკან სვლა.

ჩვენ ზევითაც ვსთქვით, რომ ზურაბა ხშირათ სესხულობდა ფულს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც ვისმე დაემუშტრებოდა. აგრეთვე ხშირათ უჩიოდა თავის მეზობლებს: საჩივრის დაწყება და სასამართლოში სიარული ზურაბას შაქრის უტკბესათ მიაჩნდა. ოღონდ მოეგო საქმე, და

არავითარ ხარჯს არ ზოგავდა. სულ რომ ვსთქვათ, ორმოც-ჯერ მაინც ეყოლებოდა დაქრთამული სოფლის მოხელეები—მა-მასახლისი და მისი კომპანია; ორმოცჯერვე—თუ მეტათ არა—ქრთამებით იშოვნა მოწმეები და ისე მოიგო უკანონო საჩივრები.

ყველა ამას ფული სჭირდებოდა, და ზურაბაც, მამულე-ბის იმედით, სესხულობდა ფულებს.

ვალების გადახდის ვადა რო მოვიდა, ზურაბას ფული არ დაურჩა, და მოვალეებმა უჩივლეს და მამულები აუწერეს.

დაღარიბდა ზურაბა და თანაც ავათმყოფობა დაიწყო. ზულქანა ახლა იმას ხშირათ ეჩხუბებოდა და ხშირათაც აყვე-დრიდა: ,,ავი იყავი და ავათაც შეიქენიო''! ამასობაში ზურაბა ერთხელ კიდევაც გაცივდა და ერთ კვირაზე ანთებისაგან სული დალია.

ზურაბას სიმდიდრეში არ ყოლია შვილი და, მისდა საუ-ბედუროთ, სიღარიბეში შეეძინა: ცოლი ორსულათ დატოვა.

სესიას ამბავს თუ იკითხავთ, ის კაი ხანია გაათავისუფლეს. საქმე აი როგორ მოხდა. სესიას დაჭერის შემდეგ ერთ თვეს არ გაუვლია, რომ ზურაბას ბიჭი გაექცა, მეზობლები ჩამოიარა და ყველას შესჩივლა: ,,მე ღმერთი კარგს არ მიზამს, სესიას ტყუილი დავწამე, ზურაბამ ძალა დამატანაო''...

მეზობლებმა ურჩიეს ბლახუნიას, წასულიყო პრისტავთან, ან გამომძიებელთან და ეჩვენებია, რაც იცოდა. ბლახუნია შე-შინდა, საპყრობილეში დამაბმენო, და ისევ გადავარდნა არჩია: იმ ხანათ სოფლებში თავს იფარავდენ გაქცეული ტყვეები—და ბლახუნიაც შეუერთდა იმათ.

სესიას ცოლმა, სოფიომ, სხვების რჩევით, საქმე ოლქის

სასამართლოში გადიტანა და მოწმეებათ დანიშნა ყველანი, ვისაც ბლახუნის გაუტყდა თავის ცრუმოწმობაში. Ოლქის სასამართლომ სესიას სიმართლე დაინახა და გაათავისუფლა იგი.

გაიარა ამას შემდეგ სამმა-ოთხმა წელმა-და სესიამ მიაწია თავის წადილს: პატარა ლამაზი ოდა დაიდგა და შიგ სული მოიბრუნა.

დღეს სესიასას ხშირათ ჩაირბენს ზურაბას პაწია ობოლი და სოფიოს შეეხვეწება: ,,ბიცო, პატალა მჭადი მაწამეო‘‘! სესიას და სოფიოს ძალიან უყვართ პატარა კოწია: შვილსავით უვლიან მას, ეფერებიან, აჭმევენ და ასმევენ. სოფიო ხანდახან კოწიას თვალებში ჩააცქერდება და მერმე თავის ქმარს კითხავს: ,,ნეტა, თუ იცი, ეკალი რომ შიგ ძირში მოსჭრა, ზედ კიდევ ეკალი ამოვაო‘‘?

სილოვან.

ქუთაისი. 20—25 ენკენისთვეს, 1889 წ.

„ქლელეს [1]) ჩამოდგა ოსი და მდევალი“.

(ხალხური სიმღერა, გაგონილი რაჭაში

ს. ჯათეშიძისაგან.)

მაღლა მთას მოსდგა უცხო ფრინველი,
უცხო ფრინველი, ბოლო წითელი,
თეთრი ფრთიანი ქლელეს ჩამოდგა,
ქლელეს ჩამოდგა ოსი და მდევალი,
ოსი და მდევალი, სულა მდევალეთი,
სულა მდევალეთი, ფაიქომელი...
ომი შეიქნა ქალაქის თავსა,
ქალაქის თავსა, ცისკრისა ჟამსა,
გამთენიასა, მზის ამოსვლასა;
ქნევა რხმალისა, ძგერა შუბისა;
შუბის ნალეწი ზეცას ცვიოდა
და მესამე დღეს ძირსა ცვიოდა;
ხრმალი ორპირი სისხლში ცურავდა;
სვეტი წაიქცა, სვეტი ოქროსი,
სვეტი ოქროსი; ჯაფარ გაიქცა.
—ჯაფარ, ვერ წახვალ შინა მშვიდობით!..
ცოლს ვერ მიუტან ლაშქრულ ანბავსა,
ლაშქრულ ანბავსა, წითელ კაბასა...
—თქვენი რა იქნენ მოწიფულები?
— მოწიფულები უკან მოდიან,—
უკან მოდიან თავენი გოდრითა
და წვრილი წელი—ხელკალათითა.

---

*) ქლელი სოფელია ოსეთში, რაჭის საზღვარზე.

სვანურიდან

ვაშა, ჰო, ერსა!...
ვაშა, ჰო, ერსა!...

შორს გაიხედეთ, ვინ მოდის ესა?...
შუქი მოადგა ამ მაღალ სერსა;
ეჰა, თამარი-მზე მოდის ჩვენსა,
წინ მოაცორვებს იმ ლურჯა ცხენსა!...
ვაშა, ჰო, ერსა!... და სხვ.

ზურჩი თავს ხურავს ოქროჭედილი,
საყურეები იაგუნდ-თლილი,
ბაგე ლალისა, მარგალიტ-კბილი.
მობრწყინვალებენ სხივ-შემოსილი!.—
ვაშა, ჰო, ერსა!...

ყელზე საკიდი ეშმა ელვარი,
გარეთ მოსია ოქროს აბჯარი,
შიგნით აცვია წითელ-ყვითლარი,
სამაჯურები მხრებზე დამსხდარი!...
ვაშა, ჰო, ერსა!...

წვრილთვალა რკინის პაჭიჭებათა,
მაზედ ჩექმები ფეხსაცმელათა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხასხასი ოქრო უნაგირათა,
თვლების კოპლები მოსართავათა!...
ვაშა, ჰო, ერსა!...

სამკერდეს უზის ოქროს ბუშტები,
რახტზე ჟღარუნებს ოქროს ეჟვნები,
აღვირ-ლაგამზე მარგალიტები,
ჯარით მოსდევენ მას ცხენოსნები!...
ვაშა, ჰო, ერსა!.—

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მეფე ციმბელინი

(შექსპირიდან)

რომის იმპერატორის ავგისტოს მეფობის დროს ბრიტანეთში, რომელსაც ახლა ინგლისი ჰქვია, მეფობდა ციმბელინი. მას სამი შვილი ყავდა: უფროსი ქალი იყო და იმოგენა ერქვა. უმცროსნი ვაჟები იყვენ.

როცა ციმბელინის მეუღლე, ყოვლად პატიოსანი და გულკეთილი დედოფალი გარდაიცვალა, ბავშები მეტად მცირეწლოვანი დარჩენ. იმოგენა სასახლეში იზრდებოდა და ვაჟები კი, ვიღაცამ საბავშო ოთახიდამ უეცრად მოიპარა, სწორედ იმ დროს, როცა უფროსი ორის წლის თუ იქნებოდა და უმცროსი კი ძუძუს მწოვარი იყო. რამდენი ეძება საბრალო მეფემ, რამდენი საშვალება არ იხმარა, რომ რამე კვალისათვის მიეგნო, მაგრამ ყველაფერმა ამაოდ ჩაუარა: მიწამ ჩაყლაპა, ზღვამ შთანთქა, თუ ცაში აფრინდენ ეგ უსუსური ბავშები, მათი ვერა გაიგო-რა გულდამწვარმა მამამ.

განვლო დრო-ჟამმა. მეფემ მეორე ცოლი შეირთო; მაგრამ ვაი ამისთანა შერთვას! ვერ მოუვიდა კარგი არჩევანი: ახალი დედოფალი მეტისმეტი ბოროტი და ცბიერი დედაკაცი გამოდგა. გერი მეტადა სძულდა და ტანჯული ყავდა. იმოგენას მწუხარებას საზღვარი არა ქონდა, მაგრამ რას იქმოდა? დედინაცვლის ვერაგობისა და სიავთრის შემხედვარე, მხოლოდ მწარე

მოთქმა ტირილს მორთავდა ხოლმე, როცა თვისი მშვიდი და კეთილი დედა გაახსენდებოდა.

დედოფალს თუმცა ძლიერა სძულდა გერი, მაგრამ მაინც მოწადინებული იყო, რამე ფერად მოეხერხებია და იგი პირველი ქმრის ხელში ნაყოლი ვაჟისათვის მიეთხოვებია. ამას იმ განზრახვით შვრებოდა, რომ იმის შვილი ქლოტენ, ვითარცა მეფის სიძე, ბრიტანეთის ტახტის მემკვიდრე გამხდარიყო. დედოფალმა კარგად იცოდა, რომ, თუ დაკარგული მეფის წულები არ მოიძებნებოდენ, ტახტი იმოგენას სამკვიდრო შეიქნებოდა და ბრიტანეთი ქლოტენის სამფლობელო გახდებოდა.

მაგრამ დედოფალს, დროს შაში ვერ მოუვიდა. ეს განზრახვა იმოგენამ ხელად ჩაუფუშა: მეფე-დედოფლის დაუკითხავად საქმრო აირჩია და კიდევაც გაყვა ერთს იმ დროს საუკეთესო, ღირსს და განათლებულს ჭაბუკს. ეს ყმაწვილი იყო ერთად ერთი მემკვიდრე მეფე ციმბელინის ნაერთგულევი კაცის, რომელმაც ციმბელინისათვის მოლაშქრედ ბრძოლის ველზე დალია სული; ამიტომ როგორც ერთად ერთს მემკვიდრეს პოსტუმი ერქვა. პოსტუმის დედა ქმრის ჯავრმა გადიტანა, პოსტუმიც დაიბადა და მეორე დღეს დედა მისი ამ სოფელს გამოეთხოვა.

მეფეს შეებრალა თვისი ერთგულის ობოლი და თავის სასახლეში საპატრონოდ და აღსაზრდელად მიიღო. ახლა იმოგენა და პოსტუმი სასახლეში ერთად იზრდებოდენ; ერთსა და იმავე მასწავლებელთან სწავლობდენ, ერთად თამაშობდენ. ამის გამო ყმაწვილებს ბავშობიდან ერთიმეორის სიყვარული გულში ჩაენერგათ, სიყვარული იგი წლითი-წლად იზრდებოდა, მტკიცე ფესვებს იდგამდა მათ გულსა და გონებაში და ბოლოს ქორწინებით გათავდა.

დედოფალი კვალში უდგა იმოგენას საქციელს და, რაღა თქმა უნდა, რომ ეს საიდუმლო მისს გამჭრიახს თვალებს და ეჭვიანს გონებას არ დაემალებოდა. მეფემაც გაიგო და განრისხდა. განრისხდა, მაგრამ როგორ განრისხდა?! რა კალამს შეუძლია მეფის აშფოთების აწერა! როგორ დაივიწყა თვისი მაღალი შთამომავლობა, როგორ არ იფიქრა რამე თვისს მერმისზე, როგორ გაყვა ვიღაც უბრალო ვიგინდარასო, ქუხდა მეფე. მან აუკრძალა პოსტუმს სამშობლოში ცხოვრება და უბრძანა წამსვე გამოთხოვებოდა სამშობლო ცასა და ქვეყანას და სამუდამოდ ბრიტანეთიდამ გასულიყო.

დედოფალს კიდევ ქონდა იმედი თავის სურვილის ასრულებისა და იმოგენას გულის მოგებას ცდილობდა: გულდამწვარ ქალს თავი ისე აჩვენა, თითქო ახლა მისი დიდი თანამგრძნობელი იყოს, და მწუხარების შესამსუბუქებლად შეპირდა: მოგიხერხებ უკანასკნელად სადმე გამოსათხოვრად შეგყარო პოსტუმსაო.

უკანასკნელს ჟამს, როცა პოსტუმი რომს უნდა გამგზავრებულიყო, უსამართლობით გაუბედურებულნი ცოლ-ქმარი შეიყარენ. შეიქნა მდუღარე ცრემლის ფრქვევა. გამოეთხოვენ ერთი მეორეს. სამახსოვროდ ერთმანერთს ნივთები გარდასცეს: იმოგენამ თავის დედის სეული ბეჭედი მისცა პოსტუმს, რომელმაც ფიცით აუთქვა, ამ ძვირფასს ნივთს ჩემს სიცოცხლეში არ მოვიცილებო. პოსტუმმაც თავის სახსოვრად მეუღლეს სამაჯე დაუტოვა და თანაც სთხოვა: მიიღე ეგე ჩემი მტკიცე სიყვარულის ნიშნადო. მაგრამ ერთიმეორის მოცილება გაუძნელდათ, მოთქმატირილს დასასრული არ მიეცა. ასეთი შეყრა და გამოთხოვება იშვიათად ჩაივლის უაღთქმოდ და შეუფიცრად. აქაც ასე მოხდა: აღთქმა, ფიცი მისცეს ერთმანერთს საუკუნო, უცვალებელი სიყვარულისა.

აჰა, როგორც იქნა, დასრულდა გამოსალმება. პოსტუმი წავიდა რომს, სადაც უნდა ეცხოვრა, რა ხანსაც სამშობლოში დაბრუნების ნებას ვერ იშოვიდა; სირცხვილეული და ყველასაგან მოძულებული იმოგენა კი თავის ძმის სახლებში დარჩა.

მივიდა რომს თუარა პოსტუმი, მაშინვე მრავალი სხვადასხვა წოდების, ტომის და შეძლების ნაცნობები გაიჩინა. მთელ დღე-და-ღამეს ახალგაზდათა წრესა და ტოლ-ამხანაგებში ატარებდა. ასეთს მხიარულს ახალგაზდათა კრებას სჩვევია ქალთა შესახებ საუბრის ჩამოგდება; და მათაც ხშირად აუტყდებოდათ ხოლმე დედაკაცების გამო ბაასი. ყველა თავის ქვეყნის ქალებს აქებდა და განსაკუთრებით კი ცოლებს. პოსტუმს თავისი ცოლი ქებით ცამდე აყავდა, აქებდა და ადიდებდა მისს შვენიერს ხასიათს და თვისებას: მაზე უკეთესი ქალი ცასქვეშეთში არ მოიძებნებაო, ამბობდა ხოლმე თავმომწონე პოსტუმი რომაელ ახალგაზდათა წრეში.

ასეთი გადაჭარბებული ქება ბრიტანელის ქალისა, ასეთი წარჩინება მისი სხვა ქვეყნის და, განსაკუთრებით, რომაელ ქალთა შორის გულს უკეთქდა ერთს რომაელს ჭაბუკს, იოკიმეს. იგი გამოესარჩლა თავის მამულიშვილის ქალებს და პოსტუმს დაექადა: თუ მოვინდომე, შენი საქები მეუღლის სიყვარულს, როცა მინდა, მაშინ გადავიბირებო... აუტყდათ გაცხარებული ბაასი და ასეთი სანაძლეო დასდეს: პოსტუმი ყაბულს იყო, თუ იოკიმე წავიდოდა ბრიტანეთს და იმოგენას დამეგობრებას და შეყვარებას მოახერხებდა. გამარჯვების დასამტკიცებლად იმოგენასაგან უნდა ეშოვნა სამაჯე, რომელიც პოსტუმისაგან ნაჩუქარი ქონდა, როგორც მტკიცე და უცვალებელი სიყვარულის წინდი. თუ ვერ გაიმარჯვებდა, მაშინ იოკიმეს პოსტუმისათვის დიდი ფული უნდა გარდაეხადა. და თუ კი გამარჯვე-

ბული დაბრუნდებოდა, ბოროტ განზრახულებას ვაახორციელებდა, პოსტუმს იოკიმესათვის ბეჭედი უნდა მიეცა, ის ბეჭედი, რომელიც იმოგენასაგან ქონდა მიღებული უცვალობელი სიყვარულის ნიშნად.

პოსტუმი მტკიცედ იყო დაჯერებული, რომ იმოგენა მას არასოდეს არ უღალატებდა და სრულიადაც არ უფიქრია, რომ ასეთს გამოცდას საყვარელი ცოლქმრისათვის — ცუდი რამ მოყვებოდა. ქმარი დარწმუნებული იყო, რომ მისი მეუღლის სიყვარულს ვერაფერი შეასუსტებდა.

იოკიმე დიდი იმედით წავიდა ბრიტანეთს; უეჭველად გამარჯვებას მოელოდა. იმოგენას პირველმა შეხვედრამ იმედი გაუორკეცა კიდევაც იოკიმეს: პატიოსანმა და გულუბრყვილო ქალმა უცხო სტუმარი მეტისმეტად გულღიად და სათნო ხასიათით მიიღო. განსაკუთრებით მაშინ მიეალერსა, როცა იოკიმემ პოსტუმის ნაცნობად და მეგობრად წარუდგინა თავის თავი.

მაგრამ ბოროტ-გამზრახველს მალე მოეკვეთა იმედი: ჩამოუარაკა თუ არა იოკიმემ სიყვარულის შესახებ, იმოგენამ აუწერელი მძულვარებით და ზიზღით დაუწყო ყურება ბოროტ აშიყს. მაშინვე მიხვდა იოკიმე, რომ პატიოსანი გზით იმოგენას ვერ დაიყოლიებდა. რას იქმოდა? ნიძლევის მოგება ძლიერ უნდოდა! მრუდე გზას დაადგა, ოსტატობას მიყო ხელი: მოისყიდა მთელი სასახლის მოსამსახურეები და მათი შემწეობით შეიპარა იმოგენას საძილო ოთახში; აქ ჩაძვრა სკივრში, განაბა სული და, იმოგენას შემოსვლამდე და დაძინებამდე, უძრავად იჯდა. იმოგენაც შემოვიდა, გაიხადა, დაწვა და დაიძინა. იოკიმე ამოძვრა საფარიდამ, დაათვალიერა მთელი ოთახი, უნახა იმოგენას ბროლის ყელზე თან დაყოლილი ნიშანი და ყველა ესენი და-

წვრილებით დაიწერა. მერმე მძინარე ქალს შამოხსნა პოსტუმის მიერ სიყვარულის ნიშნად მიცემული სამაჯე და ამგვარად შეასრულა ყველაფერი, რაც მისთვის საჭირო იყო, და ისევ სკივრში ჩაწვა.

დიდად გახარებული და ვითომ გამარჯვებულიც იოკიმე მეორე დღეს რომს გაეჩქარა. მივიდა თუარა, პოსტუმს დიდი თავმოწონებით უთხრა: იმოგენამ თავის საძილო ოთახში ღამე გამათენებიაო. აი, რა ნაირად უამბო პოსტუმს თავისი ვითომ და გამარჯვება: შენი მეუღლის ოთახი ვეცხლეულობით და აბრეშუმეულობით არის მორთული, კედელზე გამოხატულია ამპარტავანი კლეოპატრა, როცა იგი ანტონიუსს ეგებება. სწორედ პირველად მინახავს ასეთი საკვირველი ნაწარმოები მხატვრობის ხელოვნებისა. მე რა ვუყოთ მერმეო, უპასუხა პოსტუმმა, შენი თვალით რომ არ გენახა, სხვისაგანაც ადვილად გაიგონებდი მაგასო.

ბუხარი სამხრეთისკენ, ოთახის განაპირას არის ამოყვანილიო, განაგრძო იოკიმემ, ბუხრის პირს აფარებული აქვს შიშველი ტანმობანავე დიანა. ოჰ! უნდა გავტყდე, ჩემს თვალს უკეთესი ნაქანდაკევი არსად უნახავს.—ამასაც სხვისაგან გაიგონებდიო, უთხრა იოკიმემ, ბევრი სხვანიც ალტაცებაში მოდიან იმ ქანდაკის გამოო.

მერმე იოკიმემ დაწვრილებით აწერა ოთახის ჭერი, იატაკი და სთქვა:—ოჰო!. კინაღამ არ დამავიწყდა! ბუხარში შეშის საწყობები კუპიდონებივით სდგანან და ერთმანეთს თავს უკნევენო.--ამასაც ადვილად მოკრავდი ყურს სხვისაგანო, გაუმეორა პოსტუმმა.

მაშინ იოკიმემ ამოიღო ჯიბიდამ სამაჯე და სთქვა: პოსტუმ, გეცნაურებათ ეს ნივთი? ოჰ, რა საშინელი თავბრუ

დამახკია მე ამ სამაჯეშ! მას ორგვარი მნიშვნელობა აქვს ჩემოკის! ნეტამც თუ დამავიწყდეს, როგორი მომხიბვლელი ტანის რხევით და ალერსით გარდმომცა იმოგენამ ეს ძვირფასი ნივთი და თან დასძინა: მთელ ქვეყანას მერჩია ერთს დროს ეს სამკაულიო. ამასთანავე წყეულმა იოკიმემ დამწვარს მდუღარე იმითი დაასხა, რომ იმოგენს თანდაყოლილი ნიშანი აუწერა: შვენიერად აზის ბროლის ყელზე ამისთანა და იმისთანა ნიშანიო.

პოსტუმმა მთელი ამბავი ეჭვით მოისმინა, მაგრამ როცა უკანასკნელი სიტყვა გაიგონა ნიშნის შესახებ, გამწარდა. გაბრაზდა და თავის საყვარელი მეუღლისაკენ აუწერელი საყვედურის მეხები მიმართა: წაიძრო იმოგენას სახსოვარი ბრილიანტის ბეჭედი და, ვითარცა წაგებული ნიძლავი, იოკიმეს გარდასცა; დაჯდა, იმ წამსვე ეჭვით აღელვებულმა, თავის მეგობარს, აზნაურს პიზანიოს ბარათი მისწერა; რაც საბუთი ხელთ ქონდა თავისი მეუღლის ღალატისა, ყველაფერი დაწვრილებით აუწერა ბარათში და სთხოვა, როგორც ერთგულს მეგობარს და იმოგენასთან დაახლოვებულს პირს, წაიყვანე ჩემი მეუღლე მილფორდ ბოვენის ტყეში და დაარჩვე, როგორც ქმრის მოღალატე და შემარცხვენელიო. მეორე წერილი ცოლს გაუგზავნა: მე ველარ გავსძელი შენს უნახავად, სწერდა პოსტუმი, ჩემო სულო და გულო, ამ წერილის მიღების თანავე პიზანიოს წამოყევ მილფორდ ბოვენის ტყისაკენ, მეც იქ დაგხვდები, თორემ ხომ იცი, ბრიტანეთს რომ მოვიდე, სიკვდილი არ ამშორდებაო..

კეთილს იმოგენას ქმარზე გული დანდობილი ქონდა, მის ფიქრში ათენ-ალამებდა, მაზე უკეთესად ცის ქვეშ არავინ მიაჩნდა, მისი ამბის გაგონებას შენატროდა და, როცა ნახვის იმედი

გაიგო, სიხარულით აურინდა, სიჩქარით მოემზადა, იმ ღამესავე პიზანიო წაიყვანა და მილფორდ-ჰეივენისაკენ გაეჩქარა.

პიზანიო ორ ცეცხლს შუა იყო. მეგობრობა კარგია, მაგრამ ბოროტებაში ამხანაგობის გაწევა ძნელია კეთილსინიდისიანი ადამიანისათვის. გატყდა პიზანიო: შენი ქმარი მწერს, რომ დაგაღრჩო, როგორც ქმრის მოღალატეო, უთხრა იმოგენას.

მტერს ისეთი მეხი, როგორიც იმოგენას დაეცა ამ სიტყვის გაგონების დროს. საბრალო საყვარელი ქმრის შეხვედრას ეშურებოდა და სიკვდილის ზარმა კი დაურეკა. ძლივსკნელი გააოცა ამ უეცარმა და უსამართლო ქმრის განჩინებამ. აღარ იცოდა, რა ექნა და რა ეფიქრნა, რით აეხსნა ეს უეცარი და უმიზეზო მრისხანება საყვარელი მეუღლისა...

ისევე პიზანიომ გამოუწყო რჩევა: ნუ სწუხარ და ნურც აჩქარებულხარ, მოითმინე, ვიდრე პოსტუმი აშკარად არ დაინახავს თვის შეცდომას და არ შეინანებს თვის ცოდვილს განზრახვასო.

მაგრამ სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნილმა იმოგენამ გარდასწყვიტა რომს წასვლა. არა გზით არ შეისმინა, რომ დაბრუნებულიყო მამის სასახლეში. მაშინ პიზანიომ ურჩია ვაჟის ტანისამოსში მაინც გამოწყობილიყო და ისე დასდგომოდა გზას. პიზანიოს უკანასკნელი რჩევა ჭკუაში მოსავალი იყო და ასე, ამ გვარად, ვაჟად გამოწყობილი ქალი შეუდგა მგზავრობას; ბარბაროსულმა ქმრის განაჩენმა ვერ შეურყია ღრმა სიყვარული იმოგენას. მას უნდოდა მაინც და მაინც ენახა თვისი გულის ბატონი.

უშოვა თუარა ტანისამოსი, პიზანიო მაშინვე გამოეთხოვა საბრალო ქალს; ეჩქარებოდა, რადგანაც სასახლეში დროზე უნდა მოსულიყო. მხოლოდ გამოთხოვებისას ერთი რაღაც წამ-

ლით სავსე შუშა გადასცა: როცა დაილალო, ან ავად გახდე, ცოტა მოსვიო, უთხრა პიზანიომ, მე იგი დედოფალმა მიწყალობა, როგორც უებარი წამალი ყოველი ავადმყოფობისა.

დედოფალს ჭირივითა სძულდა პიზანიო, რადგანც, იგი პოსტუმსა და იმოგენას დიდი მეგობარი იყო. ამიტომ, პიზანიოს მოსაწამლავად, საწამლავი სთხოვა ექიმს, ვითომ ცხოველებზე უნდა ეშინჯა. ექიმმა კარგად იცოდა დედოფლის სიბოროტე და შუშაში ისეთი წამალი ჩაასხა, რომელსაც არავითარი ვნება არ შეეძლო გარდა იმისა, რომ, ვინც რაოდენიმე ცვარს მიიღებდა, ისე ღრმად დააძინებდა, თითქო მკვდარი არისო. ეს შუშა მისცა დედოფალმა პიზანიოს, როგორც დიდი რამ მარგებელი წამალი. პიზანიომაც იმოგენას გადასცა.

ასე გამოწყობილი იმოგენა გზას დაადგა. მიდის თვალცრემლიანი ქალი ამ უდაბურს ტყეში, მიდის და, სად მიდის, თითონაც არ იცის. აი, ავერ რაღაც სადგურს წააწყდა თავს. ეგ ის ხვრელია, სადაც მისი ყმაწვილობისას დაკარგული ძმები სცხოვრობენ! ისინი ციმბელინის წარჩინებულს ბელარიოს მოჰპარავს. თურმე ამას მეფე ღალატს ეწამებოდა უმართლოდ. ბელარიო მართალი იყო და უნდოდა მეფისათვის რამე სამაგიერო დაეშავებინა და აი, მისაგებლად ვაჟები მოპარა, ტყედ გაიდა მათთან ერთად ხვრელში სცხოვრებდა.

მეფის წულები თუმცა შურით იყვნენ მოპარულნი, მაგრამ ბელარიოს ისინი თავისს შვილებს ერჩია, მეტად ზრუნავდა მათი აზრდისა და სიმრთელისათვის, და მართლაც ეს ყმაწვილები შვენიერი, მხნე და მამაცი ვაჟები შეიქნენ. ამათ სწყუროდათ რაღაც შესანიშნავი, საგმირო საქმე, გული იწვევდა მათ დიდი და სახელოვანი საქმისაკენ. მათი უპირველესი საქმე ნადირობა იყო. ნადირობაში მეტის მეტად გაიწურთნენ, ჯან-ღონე გაუმაგ-

რდათ და ვაჟკაცობაში დახელოვნებული შეიქნენ. თავიანთ მამობილს ემუდარებოდენ, სადმე ლაშქარს წაგვიყვანეთო.

დაინახა თუ არა ხვრელი იმოგენამ, იმ წამსვე შიგ შევიდა იმ იმედით, რომ აქ მცხოვრებთაგანი ვინმე შეიბრალებდა საწყალს მოგზაურს და საჭმელს და საგზალს რასმე მიაწოდებდა. პირველად ხვრელი იგი სრულიად გამოცარიელებული მოეჩვენა, მერმე მიიხედ-მოიხედა და სადღაც კუთხეში ცივი საჭმელი ნახა, მიჯდა იქვე, საჭმელს ხელი მიყო. ცოტა რომ დაეჭამა, თავის გულში ლაპარაკი დაიწყო: ,,ოჰ, რა ძნელი ყოფილა მამაკაცური ცხოვრება! როგორ დავიღალე! ორი ღამეა, თბილი ქვეშაგებლის ნაცვლად, ცივი და შიშველი სოხანე მიგია. ის საქმე რომ არ მამხნევებდეს; რისთვისაც გზას ვადგავარ, აქამომდე სასიკვდინედ ავად გავხდებოდი. რა მოკლედ მომეჩვენა მილფორდ-ჰოვენის ტყემდე გზა, როცა პიზანიომ თითით მაჩვენა‘‘!! აქ გაახსენდა თავისი მეუღლის პიზანიოსადმი იმოგენას მოკვლის შესახებ მკაცრი ბრძანება და ამოოხვრით სთქვა: ოჰ, საყვარელო პოსტუმ, რა უსამართლო ხარ‘‘!

ამასობაში იმოგენას ძმები და ბელარიოც სანადიროდამ დაბრუნებულნი ხვრელში მოვიდნენ. ბელარიოს მეფის წულებისათვის სახელები გადაერქმია. გვიდერისა და არვირაგის ნაცვლად პოლიდორე და კადვალი დაერქმია.

პირველად ბელარიო შემოვიდა ხვრელში და შენიშნა თუ არა იმოგენას, განცვიფრდა, შესდგა, მიუბრუნდა ჭაბუკთა და შესძახა: ,,ნუ მოდიხართ აქ! ამ არსებას რომ ჩვენი საჭმელი არ ეჭამა, ზეციდამ მოვლინებული მეგონებოდა‘‘. — ,,რა ამბავია‘‘, კითხეს ახალ-გაზრდებმა. ,,იუპიტერს გეფიცებით, ჩვენს ხვრელში ზის ან ანგელოსი, ან რომელიმე ზეციური არსება‘‘, გაიმეორა ბელარიომ. უთუოდ ასეც უნდა მოჩვენებოდათ. შვენიერი იყო

იმოგენა ვაჟის ტანისამოსში.

როგორც კი ყური მოკრა კაცის ხმას იმოგენამ, იმ წამსვე ხვრელიდამ გამოვიდა და შემდეგი სიტყვები მიმართა — უცნობ ხვრელის პატრონებს: „კაცნო კეთილნო, იმედი მაქვს არავერს შეურაცხებას მომაყენებთ, მე იმის სათხოვრად შემოველ ხვრელში, რითაც უკვე სული ჩავიბრუნე. მე არაფერი არ მომიპარავს, თუმცა ადვილად შემეძლო მესარგებლნა მარტო ყოფით: მთელი სოხანე ოქრო-ვერცხლით არის მოფარული. აი, სადილისათვის სასყიდლად ფული ინებეთ, უთქვენოდაც ვაპირებდი იმის დატოვებას; საჭმლით სულის მობრუნების შემდეგ ღმერთი უნდა მეხსენებია და ჩემს გრძელს გზას ვავდგომოდი.

მაშინ ბელარიომა კითხა: საიდამ სად მიდიხართ, ვინა ბრძანდებით და რა გქვიათო. „მე ფიდელი მქვიანო", უპასუხა იმოგენამ, „ერთი ჩემი ნათესავი იტალიაში წავიდა, მილფორდ ბოვენის ნავთ სადგურიდამ გაემგზავრა, და ახლა მეც იქ მივდივარ, იქიდამ მინდა გავემგზავრო იტალიისკენ. უნდა გავტყდე, მწარე სიმშილმა გამაბედვინა ასეთი უწესოება, რომ სხვის სახლში პატრონის უკითხავად შევედი და სხვისი არჩივი შევსჭამე".

ამაზე ბელარომაც მეტად ტკბილი სიტყვები მოაყოლა: „შვენიერო ახალგაზდა ჭაბუკო, გეთაყვა არ იფიქროთ, ვითომ ჩვენ ღუნწობა გვჭირდეს, ან ასეთს უბრალო სამსახურს რაღმე ვავასებდეთ ამ უდაბურს ადგილზე. ჩვენ მეტისმეტი სტუმართ მოყვარე გახლავართ და სწორედ ბედათ შევხვდით თქვენ ასეთს გაჭირებაში. ახლა თვით ხედავ, რომ ღამეა, და რაღა მოესწრება? მოითმინეთ და, დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, ვახშმის უკეთესს სადილს მოგართმევთ, სადილსაც ადრე დაგიმზადებთ, ვიდრე გზას დაადგებოდეთ. ჩვენის მხრით დიდს მადლობასა გწირავთ, რომ ჩვენთან ღამე გაათიეთ და ჩვენი მასპინძლობა მიიღეთ".

მერმე მიუბრუნდა მეფის წულებს და უთხრა: ,,ყმაწვილებო, მიიღეთ ძვირფასი სტუმარი".

კეთილშობილ ახალგაზრდებმა თვის ხვრელში მოწიწებით მიიღეს სტუმარი და თან მოწიწებით მოახსენეს: ,,თქვენ, კეთილ-შობილო ჭაბუკო, ისე გვეყვარები, როგორც ღვიძლი ძმა. ამის შემდეგ ხვრელში შევიდენ. იმოგენამ დიდი კმაყო-ფილება მიაყენა თვისს მასპინძლებს: ყველაფერს რიგზე და შვე-ნიერად ალაგებდა სადგომში; ეხმარებოდა ვახშმის კეთებაში, შვენიერი ვახშამი მოამზადა ახალი ნანადირევისაგან. ახლა მიგვაჩნია საკვირველად, თორემ იმ დროში რაც უნდა მაღალი წოდების ვინმე ყოფილიყო, მზარეულობას და დიასახლისობას არავინ დედაკაცთაგანი არ იუკადრისებდა. კიდევაც ამიტომ იმოგენამ დიდი ხელოვნება გამოიჩინა საჭმლის მომზადებაში, რითაც მასპინძლები მეტად გააკვირა. ამასთანავე იმოგენამ თვისი ძმები ტკბილის გალობით შეაქცია. მართალია, იმოგენა იმღეროდა, იცინოდა კიდეც, მაგრამ ძმები ამჩნევდენ, რომ მისი სახე რაღაც ჩქარ-ჩქარა მწუხარედ შეიცვლებოდა, წამის ღიმილს მწუხარე ამოხვნეშა დაეცვლებოდა; ატყობდენ, რომ მათ სტუ-მარს რაღაც კაეშანი აწვა გულს და თავს ეძალებოდა, რომ არავის შეემჩნია.

ამ ძვირფასი თვისების გამო, თუ იმიტომ, რომ რაღაც ახლობელს და ნათესავურს რასმე ამჩნევდენ, უყვარდათ იგი სულითა და გულით, თითქო აღმერთებდენ. იმოგენაც საკვირ-ველად შეეჩვია მათ და, რომ საყვარელი პოსტუმის ხსოვნა არა, მგონი იგი სამუდამოდ ამ ველურ ყმაწვილებთან დარჩე-ბოდა და შეიძლება, აქვე დაელია სიცოცხლეც. იგი დიდი სიამოვნებით დარჩა აქ მოსასვენებლად; კარგადაც მოისვენა. ეგონა, რომ სრულიად მზად იყო, მილფორდ-ჰოვენის ტყისკენ გამგზავრებულიყო.

როცა ნანადირევი გამოელიათ და ყმაწვილები ახლის სა-შოვრად წავიდნენ, ფიდელმა ვერ შესძლო მათი სანადიროდ გაყოლა: რაღაც უქეიფოდ შეიქნა. ცალკე ქმრის მრისხანე განაჩენმა და მისმა ასე უეცარმა გულის შეცვლამ და ცალკე მგზავრობამ მეტად შეაწუხა სუსტი არსება.

კეთილშობილნი ჭაბუკნი გამოეთხოვნენ თვისს ძვირფასს სტუმარს. წასვლისას დიდი ქება უთხრეს მისი კეთილი გულისა და მომხიბლავი ყოფაქცევის გამო. იმოგენა დარჩა ხვრელში უქეიფოდ მჯდომარე. ამ დროს გაახსენდა ის შუშა წამალი, რომელიც პიზანიომ მისცა, თავი ახადა და მოსვა: მოსვა თუ არა, იმ წამსვე მიეძინა და ისედაც მიეძინა, თითქო სამუდამოდ განისვენაო.

როცა ბელარიო და მისი გაზრდილები სანადიროდამ სად-გომში დაბრუნდნენ, პოლიდორე უწინ შევიდა ხვრელში და შეამ-ჩნია, რომ იმოგენას ვითომ ჩვეულებრივ ეძინა, ფეხი გაიხადა და ისე დადიოდა სოხანეში, რომ ფეხსაცმლის ბაკი-ბუკს მძი-ნარე სტუმარი არ გამოეღვიძებია. მერმე მიუახლოვდა, დაა-ყურა და სრულიად დარწმუნდა, რომ იმოგენას ძილი ჩვეულე-ბრივი არ იყო: ვერაფერმა ხმაურობამ იგი ვერ გააღვიძა. მაშინ დარწმუნდა, რომ უთუოდ მოკვდაო. ისე მწარედ მოსთქვა, ისე გულ ამომჯდარად იტირა, როგორც მკვდარი ძმა, როგორც დიდი ხნის შეჩვეული და ნასაყვარლევი მეგობარი.

ბელარიომ და მისმა გაზრდილებმა არჩიეს ტყეში, მწვანილო-ვანზე დაესვენებიათ მიცვალებული. აუსრულეს ყოველი წესი მიცვალებულსა, წაუკითხეს ფსალმუნები, საგალობლები იგა-ლობეს, ერთი სიტყვით ისე, როგორც მოითხოვდა მაშინდელი ჩვეულება. მერმე მცხედარი წაასვენეს ტყისაკენ და ერთი ხის ძირს ჩეროში მწვანილოვანზე დაასვენეს. შემოსეს ცხედარი იგი

ფოთლებით და ყვავილებით და დაატირეს: ვიდრე აქ ვიცხოვრებთ, შენი გვამი, ძვირფასო ფიდელ, მუდამ მწვანითა და ყვავილებით გვექნება შემკობილიო. ასე გაათავეს დასაფლავების წესი და სახლში დაბრუნდნენ ნაღვლიანნი მეფის წულნი.

იმოგენა დიდს ხანს არ ყოფილა ასეთს მდგომარეობაში. რადგანაც წამლის მოქმედებას ძალა გამოელია, იმოგენაც გამოფხიზლდა; ყვავილ-მწვანილოვანი სამოსელი ჩამოიცალა, ეგონა სულ მეძინაო და სთქვა: ოჰ, სად ვარ? მე ხომ იმ პატიოსანმა კაცებმა ხვრელ-სადგურის მცველად და მზარეულად დამტოვესო. როგორ მოხდა, რომ ამ ჩეროში ყვავილ-მწვანილოვანით შემოსილი ვწევარ! გზას ველარ მიაგნო, არც არავინ შეხვდა ამ უდაბურს ტყეში, რომ სადგურის გზა ესწავლებინა. განცვიფრდა და გარდასწყვიტა: უთუოდ რაც შემემთხვა, რაც ენახე: ძველი სადგური, მასში მცხოვრებნი, მათი სტუმართ მოყვარეობა, ყველა ესენი სიზმარი უნდა ყოფილიყოვო. რაღას იქმოდა! ისევ გზას დაადგა მილფორდ-ზოვენის ტყისაკენ, აქედამ ისპანიაში უნდა წასულიყო გემით. ხორცი საბრალო ქალისა აქ იყო, სული და აზრი მისი კი საყვარელი ქმრისაკენ მიუფრინავდა. უთუოდ უნდა ენახა თვისი ქმარი.

ამასობაში დიდი და შესანიშნავი ამბავი მოხდა, რომლის შესახებ იმოგენამ არა იცოდა-რა: ციმბელინ მეფეს და რომის იმპერატორს აგვისტოს საშინელი ომი აუტყდათ; რომის ჯარი უკვე გამოვიდა ბრიტანეთს, ამ ქვეყნის აღება უნდოდათ და ლაშქარი პირდაპირ იქით მიიმართა, სადაც გზადაბნეული იმოგენა ტყე-ტყე დაეხეტებოდა. ამ ლაშქარში ერია პოსტუმიც, მაგრამ პოსტუმი თავისი მამულიშვილების საჩხუბრად როდის მიდიოდა! მას განზრახვა ჰქონდა — ციმბელინის ჯარში შერეოდა და მისი დროშის ფრთეთა ქვეშ შუბი აემართა, თვისი გამა-

ძევებელი მეფის სისხლი დაეღვარა. პოსტუმს ახლა ს[illegible] ლიად დავიწყებული ყავდა თჳისი მეუღლე. იგი მ[illegible] ეგონა; პიზანიოს მიეწერა: შენი მონდობილება დ[illegible] ვილი ავასრულეო. ამიტომ სინიდისი მეტად აწუხებდ[illegible] სჯიდა: იგი ბრიტანეთში საცხოვრებლად კი არ ბრუნდებოდა. მას უნდოდა—ან ლაშქრობაში დაღუპულიყო, ან მეფეს მოეკლა, როგორც დამნაშავე, რომელმაც მეფის ბრძანება დაარღვია; გაძევებული იგი, მეფის უნებლიეთ, სამშობლოში დაბრუნდა.

ვიდრე მილფორდ ბოვენის ნავსადგურში მიაწევდა, იმოგენა რომის ჯარს ტყვედ ჩაუვარდა ხელში. ამ ტყვის ყოფა-ქცევა და სახე მეტად მოეწონა რომის ჯარის სარდალს ლუცინის და იგი მხლებლად მიიღო.

ამასობაში მოპირდაპირე ციმბელინის ჯარმაც მოაწია მტრის შესახვედრად. პოლიდორე და კადვალი მეფის ჯარს ჩაერიენ და ციმბელინს მიემხრენ. ახალგაზდა მამაცთ საგმირო საქმე სწყუროდათ, თორემ ის რა იცოდენ, თუ მამას ეხმარებოდენ. მოხუცი ბელარიოც ამათთან მიდიოდა საომრად. ამასაც გული მოჯერებული ქონდა, მეფის ჯავრი უკვე ამოყრილი ქონდა, ახლა მეფის ძველი ერთგულება გაახსენდა და უნდოდა მისი გულისათვის ებრძოლა. ახალგაზრდობისას მარჯვე მხედრად ითვლებოდა და უნდოდა უკანასკნელად კიდევ გამოეჩინა თვისი გმირობა და დიდი ხალისით მიდიოდა თვისი მბრძანებლის მოწინააღმდეგე მტრის შესაბმელად.

მტრის ჯარები შეიბენ. ასტყდა საშინელი სისხლის ღვრა. პოსტუმის საკვირველმა სიმამაცემ, ბელარიოს მხედრულმა გამოცდილებამ, ახალგაზდა მეფის წულთა თავგადადებულმა ვაჟკაცურმა ბრძოლამ ბრიტანეთის ჯარი ერთს ბეწვზე გადაარჩინა და თვით მეფე ციმბელინიც ტყვეობისაგან დაიხსნა. ამათ

მეოხებით თითქო დღეს დაუბრუნდათ ბრიტანელებს ის ბედნიერი დრო, როცა ზედი-ზედ ამარცხებდენ და კუდით ქვას ასროლ-ებდენ ახლა თავგასულს რომაელებს.

როცა ომი დაცხრა და პოსტუმს არ აუსრულდა თავისი საწადელი, ე. ი. ცოცხალი გადარჩა, იგი მივიდა ციმბელინის ერთს ოფიცერთან, გაუტყდა ყველაფერს და სთხოვა: მოახსენე მეფეს რომ აასრულოს თავისი განჩინება: მე სამშობლოდამ გაშვებული ვიყავი მეფის ბრძანებით, ახლა მის უნებლიედ დავბრუნდი და სიკვდილით დასჯის ღირსი ვარო.

იმოგენა და მისი ბატონი ციმბელინის ჯარის კაცთ ტყვედ წამოეყვანათ და მეფისათვის წარედგინათ; ამათთან ერთად ტყვედ მოყოლილი იყვნენ იმოგენას დამღუპველი იოკიმე, რომელიც რომაელს ჯარში ოფიცრად მსახურებდა. როცა ესენი მეფის წინაშე წარმოადგინეს, პოსტუმიც აქ მოიყვანეს, რომ მეფეს სასიკვდილე მსჯავრი დაედო სჯულგადამავლობისათვის. აქვე წარმოსდგენ ბელარიო და მისი გაზრდილნი, ახალგაზდა მამაცი მეფის წულები, რომელთაც მყფისაგან ჯილდო უნდა მიეღოთ იმ სამსახურისთვის, რომელიც მათ გაუწიეს მეფეს ამ უკანასკნელ ომის დროს. პიზანიოც აქ იყო, როგორც მეფის დაახლოვებული პირი... ამ გვარად მეფის წინაშე წარსდგენ სხვადასხვა იმედის მექონნი პირნი. ზოგი სიკვდილს მოელოდა, ზოგი ჯილდოს.

პირველად ლაპარაკი რომის სარდალმა დაიწყო. სხვანი სულს არა ბერავდენ მეფის წინაშე, თუმც მისი აქ ბრძანება ყველას გულს სხვა-და-სხვა ნაირად აძგერებდა.

იმოგენამ დაინახა თუარა პოსტუმი, იმ წამსვე სცნო, თუმცა იგი გლეხის ტანისამოსით იყო გამოწყობილი. პოსტუმი

კი, როგორ იფიქრებდა, რომ იმოგენა ახლა ცოცხალი იქნებოდა და ვაჟის ტანისამოსში სარდლის მხლებლად ტყვექმნილი მეფის წინაშე იქნებოდა წარმოდგენილი! იმოგენამ იოკიმეც კი იცნო და შეამჩნია, რომ თითზე მისი ბეჭედი ქონდა წამოცმული; მაგრამ ის კი არ უფიქრია, თუ იგი იყო იმოგენას დამღუპველი. ახლა იმოგენა თვის მამის წინაშე სდგას, ვითარცა სამხედრო ტყვე და ტყვისებრ დასჯა მოელის.

პიზანიო კი იმ წამსვე მიხვდა, რომ ეს სარდლის მხლებელი მისი ხელით ვაჟად გამოწყობილი მეფის ასული იმოგენა იყო. ,,ეგ ჩემი ბატონის ასულიაო, სთქვა პიზანიომ, მადლობა ზეცას, დაილოცოს განგების სახელი, რომ აქამომდე მოაწია და დრო და შემთხვევა ან ავად გადასჭრის ამ საქმეს, ან კარგადაო. ბელარიომაც იცნო და ზადგვალოს ჩაუჩურჩულა: განა ეს კაცი მკვდრეთით აღსდგაო? ამ ტყვისა და ჩვენი სტუმარი-შედელის სახე ისე გვანან ერთმანერთს, როგორც ტყუპებიო.

—,,ოჰ, სწორედ ჩვენი სტუმარი გაცოცხლებულაო'', სთქვა პოლიდორემ. ,,არა, არა, ძნელი დასაჯერებელია, რომ ის ყოფილიყო, როგორ ხმას არ გაგვცემდაო; სთქვა კიდე ბელარიომ. ,,რატომ არა გჯერა? ჩვენ თვითონ არ დავემარხეთ! გვახსოვს, მისი სახეო'', გაიმეორა პოლიდორემ. ,,სუ გაჩუმდიო'', სიტყვა გააწყვეტინა ბელარიომ.

პოსტუმი კი გაჩუმებული იდგა და თავისს სანატრელს სასიკვდილე განჩინებას მოელოდა. იგი არ ამხელდა, რომ ციმბელინი ომში სიკვდილს გადაარჩინა და არ ამხელდა იმიტომ, რომ ციმბელინი, როცა ამას გაიგებდა, პოსტუმს აპატიებდა და იმას სიცოცხლე აღარ უნდოდა, სიკვდილს ეწაფებოდა.

რომის სარდალმა ლუციომ, რომელმანც იმოგენა თვის მფარველობის ქვეშ მიიღო, ვითარცა მხლებელი, პირველად

დაიწყო ლაპარაკი. ,,ეგ სარდალი ძლიერ მამაცი კაცი იყო და ისე არ დაიმცირებდა თვისს ღირსებას, რომ რამე მხდლის შეუფერებელი ეთქვა მეფისათვის და ან მოეთხოვა''. აი, ასეთი სიტყვით მიმართა მეფეს: ,,მე ასე გამიგონია, მეფეო, რომ შენ ტყვის სახსარს არა ღებულობ; არამედ ვინც უნდა იყოს, ყველას სიკვდილითა სჯი. მე რომაელი გახლავარ და სიკვდილს არ დავერიდები, შენც უწყი, მაგრამ აქ არის ერთი ადამიანი, იმისათვის მინდა შუამდგომლობა გავსწიო თქვენი უდიდებულესობის წინაშე. ესეც მოახსენა და იმოგენა მეფის წინაშე წამოაყენა. აი, ეს ჭაბუკიო, განაგრძო სარდალმა, ინგლისის მიწის შვილია, ნება მიბოძე, გამოვისყიდო, იგი ჩემი მხლებელია, მე ვფიქრობ, რომ ამისთანა მხლებელი არავის არ უნდა ყავდეს, ასეთი გამგონე, ასეთი სწრაფი, ასეთი ერთგული და ასეთი ახალგაზდა იშვიათად ეძლება ვისმეს. იგი მართალია რომაელს ემსახურებოდა, მაგრამ გულში არ გაუტარებია ბრიტანელისათვის რამ სავნებელი. უბოძე ამას სიცოცხლე''.

ციმბელინი ჩააცქერდა თავისს ქალს. ასეთს ტანისამოსში აბა რას იცნობდა? მაგრამ ყოვლად შემძლებელმა ბუნებამ თავისი გაიტანა. რაღაც გულმა უგრძნო და წარმოსთქვა: მე ეგ ყმაწვილი სადღაც უნდა მენახოსო, ამის სახე საშინლად მეცნაურებაო. მე თითონ არ ვიცი რატომ და რისთვისო, მაგრამ გეუბნები: ჭაბუკო, იცოცხლე და განმიცხადე რა მოწყალებასა თხოულობ, რომ დაუყონებლივ აგისრულოვო. აი, თუნდ ამ რომის წარჩინებულის სიკვდილისაგან განთავისუფლებაცა მთხოვო, მზადა ვარ აგისრულოვო.

,,გულითადს მადლობას მოგახსენებ მეფეო'', მოახსენა იმოგენამ. მოწყალების აღთქმა იმ დროში იმას ნიშნავდა, რომ რასაც ითხოვდა შებრალებული ტყვე, აუსრულებდენ,

არჩევანი კი მისი საქმე იყო. ამისათვის ყველა ფიქრობდა, რომ იგი ლუციოს განთავისუფლებას ითხოვდა, მაგრამ ლუციომ დაასწრო და სთქვა: მე არ ვითხოვ თავისუფლებას, მე არ ვაფასებ ჩემს სიცოცხლეს, ჭაბუკო, მაგრამ ვიცი, რომ შენ ჩემს შებრალებას ითხოვ მეფისაგან. ,,სრულიადაც არაო'', უპასუხა იმოგენამ, ,,მე სხვა სათხოვარი მაქვს; მე არ შემიძლია ახლა შენი დახსნისათვის მეფეს შევევედრო''.

ასეთმა უმადურობამ მეტად გააკვირა რომის სარდალი.

ამ დროს იმოგენამ იოკიმეს გადახედა და მეფეს ესა სთხოვა: უბრძანეთ ამ ოფიცერს, რო გატყდეს და სთქვას: სად და როდის იშოვა ის ბეჭედი, რომელიც ხელს აცვიაო.

იოკიმე გატყდა და ყველაფერი დაწვრილებით აღიარა; თვისი სულის სიმდაბლე და ვერაგობა ყველაფერი საჯაროდ გამოაშკარავა. უამბოთ ისტორია, თუ რა ნიძლევი ქონდა პოსტუმთან და რა ბოროტად მოიხმარა მისი რწმუნება.

აბა, რა კალამი აწერს, რასა გრძნობდა პოსტუმი, როცა აშკარად და თვალსაჩინოდ მტკიცდებოდა მისი საყვარელი მეუღლის უმანკოება და გულის სიწმინდე. ვეღარ მოითმინა, წარმოსდგა მეფის წინაშე და აღიარა, რავდენად მკაცრი განაჩენი დაედო მეფის ასულს და როგორ უბრძანა პიზანიოს ამ განჩინების ასრულება. მერმე რაღაც სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნილივით წამოიყვირა: ,,ოჰ! იმოგენა, ჩემო დედოფალო, ჩემო მეუღლევ, ოჰ! იმოგენა, იმოგენა, იმოგენა''!

იმოგენამაც ვეღარ შესძლო საიდუმლოს გულში ჩაკვლა. საშინელს სურათს წარმოადგენდა სინიდისისაგან დატანჯული მეუღლე, მივარდა მასთან ამ სიტყვებით: ,,მე ვარ შენი იმოგენა, შენი საყვარელი მეუღლე''.

პოსტუმის სიხარულს საზღვარი არა ქონდა. ბულიდამ

მოშორდა მძიმე ტვირთად დაწოლილი უსჯულოება და მწუხარების ლოდი, ხელახლა მოიპოვა ადრინდელი სიყვარული თვისი მეუღლისა, რომელსაც ასე უსამართლოდ მოექცა იოკიმეს წყალობით.

ციმბელინს პოსტუმზე ნაკლებ არ გახარებია, რომ ასე უეცრად დაკარგული ქალი რაღაც სასწაულით აქ გაჩნდა; შეურიგდა და თვის გულში მისს სიყვარულს ისევ ადგილი დაუთმო. პოსტუმს სიცოცხლეც უწყალობა და მკვიდრ სიძეთაც იცნო.

ბელარიომ სიხარულის წამით იდროვა და გაუტყდა მეფეს: მე დამნაშავე ვარ თქვენს წინაშე, მეფეო! მე მოვიპარე შენი ვაჟებიო და წარმოადგინა პოლიდორე და კადვალი; ესენი გახლავთ თქვენი გვედერი და არვირაგიო.

ციმბელინმა შეუნდო მოხუცს ბელარიოს და განა შეეძლო, ვისმესი დასჯა მოენდომებია და ეფიქრნა ამ ბედნიერს წამს? მეტი სასიხარულო რაღა იქნებოდა! ამდენი ხნის დასვაპული შვილები ერთად ნახა და ყველა ამათი შემწეობით სამეფო და თვისი სიცოცხლე მტრის ხელისაგან დაიხსნა.

იმოგენას ახლა თამამად შეეძლო თავისი ნაბატონარის სიცოცხლე უზრუნველ ყოფილი გაეხადა,—და ამითი მიეზღო სამაგიერო. მეფემ დიდი სიამოვნებით მიუტევა. ამ სარდლის საშვალებით და შუამავლობით ბრიტანიასა და რომს შორის ზავი ჩამოვარდა და დიდ ხანს შერიგებულნი იყვნენ. ბოროტმა დედოფალმა რომ ეს გაიგო, კინაღამ გული გაუსკდა, მეტად შეწუხდა, ამას სინიდისის მხილებაც დაემატა, დამჯავრიანდა და მოკვდა. სიკვდილამდე იგი კიდევ იმითი დაისაჯა, რომ მისი ვაჟი კლოტენი, რომლის გამეფებისათვისაც ყოველ საშვალებას ხმარობდა, ვილასაც წაეჩხუბა და თავი შეაკლა. ამ გვარად ყველამ თავ-თავის შესაფერი ჯილდო და სასჯელი მიიღო. მხოლოდ

იოკიმე დარჩა დაუსჯელი, რადგანაც მისმა ბოროტმა ნამოქმე-
დარმა ბოლო ვერ გაიტანა და სხვისი სავნებელი განზრახვა
არ აღსრულდა.

სამ. ყიფიანი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა:

ამ წიგნის მეტის მეტად დაგვიანების გამო, დუტუ მეგრელის კომედიის ,,ეშმაკების ბუდე'' დაბეჭვდა გადაიდო შემდეგის წიგნისთვის.

კორრეკტურული შეცდომები:

გვ.	სტრ.	ზევ.	დაბეჭდილია:	—	უნდა იყოს:
1	—	18	აპოლონისა[12]	— —	აპოლონისა[11]
2	—	4	ოლიმპის[10]	— —	ოლიმპის[12] —
8	—	5	ტიაში[18]	— —	ტიაში[19] —
11	—	21	ჰეკტორი	— — —	ჰეკტორი[21] —
125	—	16	ბებგრა	— — —	ბებკი —
185	—	28	შეღეშილი	— —	შეღებილი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„ცდის"

პირველის წიგნის გამოცემის ანგარიში.

„ცდის" პირველი წიგნი დაიბეჭდა —	690 ცალი.	
ათი ოზმა ქაღალდი თბილისითგან მოტანით დაჯდა	70 მან.	
აწყობაში და დაბეჭდვაში მესტამბეს მიეცა . .	108 მ.	50 კ.
ამკინძავს 690 ცალის აკინძვაში	14 მ.	—
წვრილი ხარჯი ბეჭდვის დროს	3 მ.	12 კ.
წიგნების სხვა და სხვა ალაგას გაგზავნის ხარჯი .	13 მ.	49 კ.
გზის ხარჯი გორითგან ქუთაისს ორჯერ ალ. გ—შვილისა, რომელსაც მინდობილი ჰქონდა გამოცემა . .	13 მ.	—
სულ დაიხარჯა .	222 მ.	11 კ.

690 ცალითგან მუქთად დარიგდა 49 ც., 608 დარიგებულია გასაყიდად, დარჩენილია 33 ცალი.

ამ დღემდე სად რამდენი წიგნი გაყიდულა და რა შემოსულა:

თბილისში — წიგნის მაღაზ.	63 ც.	(20% დათმ.)	25 მ.	20 კ.
ქუთაისში — წიგნის მაღაზ.	72 ც.	(20% დათმ.)	29 —	—
აქვე კერძო პირებისაგან	30 ც.	. . . . .	15 მ.	—
ოზურგეთში წიგნის მაღაზ.	10 ც.	(30% დათ.)	3 მ.	50 კ.
გურიაში კერძო პირებისაგან	40 ც.	. . . . .	20 მ.	50 კ.
ახალციხეში	19 ც.	. . . . .	9 მ.	50 კ.
ბათუმში და კავკავში თორმეტ-თორმეტი სულ	24 ც.		12 მ.	—
თიანეთში	11 ც.		6 მ.	—

ეროვნული ბიბლიოთეკა

საქ. სსრ კ. მარქსის სახ. სახ. რესპუბ. ბიბლიოთეკა

თელავში, ზაქათალაში, ზუგდიდში, ქვირილაში,
ახალსენაკში ათ-ათი, სულ . . . . . 50 ც. 25 მ. —
ძველ-სენაკში და ოჩამჩირეში ექვს-ექვსი 12 ც. 6 მ. —
სულ გაყიდულა . . . . 331 ც.

და შემოსულა 151 მ. 70 კ.

პირველის წიგნის გამოსაცემად რვა პირთა მიერ გამოღებული ფული (თითოსგან 10 მ. — 50 მდე) შესდგა 173 მან. რაკი ამ ჯამმა ვერ დაფარა გამოცემის ხარჯი (222 მ. 11 კ.), ის შევსებული იქნა წიგნის შემოსავლითგან, რომლისაგანაც გადარჩა 102 მ. 59 კ. ეს ფული და აგრეთვე ის, რაც შემოვა დანარჩენის ცალების გაყიდვისაგან, მოხმარდება შემდეგის წიგნების გამოცემას.